

WZORNICTWO OGRODOWE

pod redakcją Jana Rylke

Wydawnictwo Sztuka ogrodu sztuka krajobrazu
Warszawa 2010

Wydanie sfinansowane z projektu badawczego MNiSW N N527 272437
ISBN 978-83-928607-2-3
Druk Fabryka Druku Sp. z o. o., ul. Staniewicka 18, Warszawa
Redakcja techniczna Jan Rylke, Joanna Dzieciot

Recenzenci: prof. Włodzimierz Dreszer
dr Anna Różańska

Spis treści

Wstęp – Jan Rylke	str. 5
Trendwatcher, zawód zrodzony z pasji - Zuzanna Skalska	str. 7
Trendwatcher, a profession born out of passion.	
Zamiast projektować do szuflady – strategia zarządzania projektem od koncepcji do wdrożenia - Marta Lewin.....	str. 12
Instead of hiding in the drawer– design management strategy from conception to implementation.	
Kompozycja warmińskich cmentarzy, na przykładzie cmentarzy gminy Jonkowo - Anna Długozima.....	str. 16
Composition of Warmian cemeteries, on the example of the gmina Jonkowo cemeteries.	
Funkcjonowanie systemów informacji miejskiej w Polsce - Kinga Rybak, Kinga Zinowiec Cieplik.....	str. 25
Functioning of City information systems in Poland.	
Sztuka, rzemiosło i produkcja seryjna – detal nietypowy i standardowy we współczesnej architekturze krajobrazu i sztuce ogrodowej - Agata Zachariasz.....	str. 40
Art, craft and mass production – original and standard detail in the contemporary landscape architecture and garden design.	
Żyjąca sztuka użytkowa - Agnieszka Dudzińska – Jarmolińska.....	str. 60
Living applied art.	
Rośliny w ogrodzie przydomowym. „Dobór gatunkowy” czy koncepcja nasadzeń? - Beata J. Gawryszewska.....	str. 74
Plants in a home garden. “Selection of species” or the concept of planting?	
Koncepcja ogrodów inspirowanych naturą w otulinie Kampinoskiego Parku Narodowego - Joanna Karaś.....	str. 82
The conception of gardens inspired by nature in the protecting zone of the Kampinoski National Park”.	
Ogrodowe rabaty synantropijne - Jolanta Stawicka.....	str. 97
Synanthropic Flowerbeds in Gardens.	
Szlak wiklinowych rzeźb - Marta Pisarek, Lucyna Hejnosz, Ewa Mucha.....	str. 107
A trail of wicker sculptures.	
Rola ławek jako powszechnie dostępnych miejsc do siedzenia w procesie kształtowania się przestrzeni publicznych w miastach od XVI do XX wieku - Janusz Skalski.....	str. 111
The role of benches as universally accessible sitting places in a process of shaping city public spaces in xvi-xx centuries.	

Meble i konstrukcje ogrodowe - Monika Mikuła.....	str. 126
Furniture and garden constructions.	
Szkło artystyczne jako nowy element dekoracji w różnych typach przestrzeni - Marta Pisarek, Marta Gargała, Aneta Romankiewicz.....	str. 135
Artistic glass as a new decorative element in various types of space.	
Ogród w pionie - Katarzyna Jagiełło, Monika J. Latkowska.....	str. 140
Vertical garden	
Praca dyplomowa - wzornik - Anna Bańka	str. 147
Praca dyplomowa - wzornik - Monika Falewicz.....	str. 150
Praca dyplomowa - wzornik - Marzenna Gronczewska.....	str. 153
Praca dyplomowa - wzornik - Ewa Gryguc.....	str. 156
Praca dyplomowa - wzornik - Izabela Jasińska.....	str. 160
Praca dyplomowa - wzornik - Ewa Kaczmarska.....	str. 163
Praca dyplomowa - wzornik - Ludmiła Koprowicz.....	str. 167
Praca dyplomowa - wzornik - Anna Agnieszka Kraszewska.....	str. 170
Praca dyplomowa - wzornik - Konrad Kuczkowski.....	str. 173
Praca dyplomowa - wzornik - Robert Aleksander Milczarek.....	str. 177
Praca dyplomowa - wzornik - Magdalena Proga	str. 180
Praca dyplomowa - wzornik - Tomasz Rybak.....	str. 185
Praca dyplomowa - wzornik - Agnieszka Rybka.....	str. 189
Praca dyplomowa - wzornik - Paweł Sąggin.....	str. 193
Praca dyplomowa - wzornik - Agnieszka Siwoń.....	str. 197
Praca dyplomowa - wzornik - Monika Sobolewska.....	str. 201
Praca dyplomowa - wzornik - Magdalena Szumińska.....	str. 205
Praca dyplomowa - wzornik - Maria Walczak.....	str. 208
Praca dyplomowa - wzornik - Mirosława Włodek.....	str. 212
Praca dyplomowa - wzornik - Franciszek Jan Wołosiak.....	str. 215

Wstęp

Wzornictwo, design czy w spolszczonym brzmieniu dizajn, to ważna dziedzina kształtowania naszego otoczenia. Ludziom wykonującym ten zawód zawdzięczamy przyjemność wypływającą z kontaktu z ładnymi miejscami i ładnymi przedmiotami. Myślałem, że wpisując w Internecie hasło „wzornictwo ogrodowe” wywołam wiele związanych z tym hasłem stron. Nie było jednak odzewu mimo, że jadąc przez Polskę napotykałyśmy nie tylko na szkółki drzew ozdobnych, ale także na liczne punkty sprzedaży mebli i rzeźb ogrodowych. Można nawet powiedzieć, że w polskim krajobrazie wzornictwo ogrodowe dominuje. Nie powinniśmy się temu dziwić. Ogród jest miejscem, w którym przebywamy dla naszej przyjemności i w takim miejscu przed wzornictwem stoją ważne zadania. Możemy korzystać z katalogów firm sprzedających elementy wyposażenia ogrodu ale nie urządzimy z nich ogrodu szczególnego, indywidualnego, dopasowanego do użytkownika jak specjalnie skrojona do niego sukienka czy marynarka. Uznaliśmy, że Katedra Sztuki Krajobrazu i Katedra Roślin Ozdobnych na Wydziale Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu są miejscem, gdzie należy rozwijać wzornictwo ogrodowe. Powołaliśmy studia podyplomowe i kształcimy w tym kierunku studentów. Mamy jednak poczucie, że jest to dziedzina, której znaczenie wykracza ponad działanie jednej, nawet dużej, uczelni. Dlatego postanowiliśmy, wzorem prowadzonych pod kierunkiem Beaty J. Gawryszewskiej podyplomowych studiów: Projektowanie ogrodu z domem rodzinnym, żeby każdej edycji studiów towarzyszyła konferencja i wystawa, stanowiące forum wymiany poglądów na temat zakresu dziedziny i w niej kształcenia. W tym tomie są zawarte zgłoszone na pierwszą konferencję z wzornictwa ogrodowego wystąpienia oraz dyplomy studentów. Pierwszą część, czyli referaty, podajemy w tradycyjnej kolejności: od ogółu do szczegółu. Drugą część, z pracami dyplomowymi, w porządku alfabetycznym nazwisk ich autorów.

Pierwszy artykuł, Zuzanny Skalskiej jest o zawodzie dizajnera-tropiciela, który potrafi wywęszyć czym będziemy się otaczać w ogrodach za 5-10 lat. Drugi, Marty Lewin, dotyczy zarządzania dizajnem, czyli ogólnej strategii projektowania, która pozwoli na zaistnienie zawodu dizajnera na rynku pracy. Każdy z nas umrze i będzie wraz z innymi leżał w ogrodzie zmarłych, czyli na cmentarzu. O takich ogrodach i ich wzornictwie traktuje artykuł Anny Długoziomy. Kolejny artykuł dwóch Pań King – Rybak i Zinowiec-Cieplik dotyczy szerszego zagadnienia niż wzornictwo ogrodowe, bo systemów informacji miejskiej. Naszym zadaniem będzie zastosowanie tych systemów w ogrodach. Szeroko pojęte wzornictwo ogrodowe zostało wyczerpująco omówione przez Agatę Zachariasz w pozycji zamykającej zagadnienia ogólne. Tematy dotyczące poszczególnych zagadnień związanych z wzornictwem ogrodowym, koncentrują się w dwóch blokach. Jeden blok, to wzornictwo oparte na materiale roślinnym. Beata J. Gawryszewska i Joanna Karaś opisują je w ogrodach bliskich człowiekowi, Jolanta Stawicka oraz Katarzyna Jagiełło z Moniką J. Latkowską w ogrodach specjalnych – inspirowanych naturą oraz wertrykalnych. Drugi blok, to wzornictwo operujące martwym materiałem. Marta Pisarek, Lucyna Hejnosz i Ewa Mucha opisują wiklinowe rzeźby, Marta Pisarek, Marta Gargała i Aneta Romankiewicz szkło we wzornictwie ogrodowym, Janusz Skalski śledzi losy ławki, jako podstawowego sprzętu służącego

w ogrodach wypoczynkowych. Monika Mikuła przedstawiła własne projekty z zakresu ogrodowego wzornictwa. Artykuł łączący blok wzornictwa „żywego” z „martwym”, to „żyjąca sztuka użytkowa” - Agnieszki Dudzińskiej-Jarmolińskiej.

Drugą część tomu stanowią wzorniki wykonane przez studentów „wzornictwa ogrodowego” jako ich prace dyplomowe. Każdy z wzorników miał zawierać dziesięć podstawowych form i elementów ogrodowych (granic ogrodu, jego podłogi, mebli ogrodowych, oświetlenia, układów wodnych, powtarzalnych elementów dekoracyjnych, elementów przestrzennych, miejsc pamięci, kwietników przenośnych i rabat, także występujących jako ogrody wertykalne) oraz pięć, wybranych przez studenta, rozwiązań wariantowych. Wszystkie z opracowanych form miały być w jednolite w przyjętej przez autora stylistyce. Uznaliśmy, że takie wzornictwo pozwoli ogrodom na indywidualizację i niepowtarzalność. Okazało się, że to, co połączyło projektowany wystrój ogrodu, była wybrana przez autora idea – funkcja i zastosowany materiał okazały się z tą, wiodącą ideą, cechami ściśle związanymi. Część z studentów odwołała się do rozpoznawalnej stylistyki - Konrad Kuczkowski do minimalizmu, Maria Walczak do klasycyzmu, Franciszek Wołosiak do romantyzmu, Mirosława Włodek do stylu rustykalnego, innych fascynują kultury odległe w czasie i przestrzeni, jak orient Ewę Gryguc czy Indianie Ludmiłę Koprowicz. Panowie: Paweł Sągin, Robert Aleksander Milczarek odwołują się do inspiracji morskich, Panie do inspiracji poszczególnymi gatunkami roślin: Magdalena Proga dębu, Marzenna Gronczewska kasztanowca, Agnieszka Sobolewska kwiatu drakwi kaukaskiej. Inni odwołują się do żywiołów i zjawisk naturalnych, Monika Falewicz – słońca, Tomasz Rybak i Agnieszka Siwoń – fali, Anna Kraszewska – kropli wody. Magdalenę Szumińską inspiruje technika rzeźbienia drewna. Anna Bańka łączy wzory przez użycie charakterystycznego materiału. Idee okazały się dobrym spoiwem, projekty są w wyrazie czytelne, w formie samodzielne. Zainspirowanie ideą okazało się bardziej owocne niż popularne dzisiaj inspiracje zaczerpnięte z cudzych realizacji.

Rozwijanie nowego tematu, jakim jest wzornictwo ogrodowe, nie było możliwe bez wsparcia specjalistów z Wydziału Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu oraz Komitetu Naukowego konferencji: profesora Włodzimierza Dreszera, kierownika Pracowni Projektowania Wnętrz Krajobrazowych z Wydziału Architektury i Wzornictwa Akademii Sztuk Pięknych w Poznaniu; profesor Bogumiłę Jung, dziekana tegoż Wydziału; profesora Jerzego Porębskiego, dziekana Wydziału Wzornictwa Przemysłowego Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie; profesora Marka S. Szyndla, dziekana Wydziału Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu i dr hab. Janusza A. Skalskiego z Katedry Sztuki Krajobrazu Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

Szczególne podziękowanie chciałbym złożyć Panu profesorowi Dreszerowi i Pani dr Annie Różańskiej, wymagającym recenzentom referatów konferencyjnych.

Jednak przede wszystkim chciałbym podziękować studentom podyplomowych studiów Wzornictwo ogrodowe oraz referentom, bo bez ich wysiłku i zaangażowania ten tom nie mógłby się ukazać.

Na koniec należy się podziękowanie komitetowi organizacyjnemu konferencji: Paniom, Pani Joannie Dzieciot, Annie Długozimie, Annie Różańskiej

Zuzanna Skalska

VanBerlo Design Strategy + Product Development, Eindhoven, Holandia.

Trendwatcher, zawód zrodzony z pasji. Trendwatcher, a profession born out of passion.

Streszczenie: Autorka artykułu jest jedną z kilkunastu osób wykonujących zawód trendwatchera, którzy obecnie pracują w Europie. Jako reprezentantka tego nowego zawodu stara się od wielu lat; na bieżąco, bacznie obserwować to wszystko, co dotyczy ludzkich zachowań i sposobów życia a szczególnie zmiany jakie zachodzą w światowym dizajnie. Związana jest z holenderskim studiem projektowym VanBerlo Design Strategy + Product Development, gdzie odpowiada za prognozy trendów dla branż i produktów klientów tego studia

Słowa kluczowe: trendwatcher, dizajn

Trendwatcher to angielska nazwa nowego zawodu, który obecnie staje się niezwykle przydatny w świecie dizajnu a szczególnie w tych działaniach, które nim zarządzają i ideowo ukierunkowują. Natomiast trendwatching to czasownik, którym określa się bardzo skomplikowany proces stałej obserwacji zmian zachodzących na całym świecie w różnych dziedzinach technologii i przemysłu wytwórczego. Te angielskie nazwy nie mają jeszcze dobrych polskich odpowiedników, dlatego w dalszej części artykułu będą używane w oryginalnej pisowni. Umiejętność wyciągania wniosków, które powstają w trakcie tego procesu (trendwatching) wymaga wieloletniego doświadczenia i ciągłego analitycznego monitoringu nowych idei w projektowaniu, znajomości światowego rynku wyrobów oraz firm, które są motorem napędowym globalnego dizajnu. Zasady wykonywania tego zawodu dopiero się krystalizują i dlatego może być wiele nieporozumień. Najczęściej praca trendwatchera kojarzona jest tylko z pracą stylistów i obserwatorów trendów w przemyśle odzieżowym, które są najczęściej nagłaśniane przez media. Wiele osób interesuje się zagadnieniami, które dotyczą szeroko rozumianej mody. W świecie mody, kolory, desenie, kroje przewidywane są najwyżej z wyprzedzeniem dwóch lat, a ubrania i galanteria to produkty sezonowe, projektowane nawet kilka razy w roku.

Inaczej wygląda praca designera produktów trwałych o skomplikowanej technologii, stanowiących wyposażenie domu, biura, szkoły, szpitala, urzędów do pielęgnacji ogrodu, parku miejskiego i środków transportu od wózka dziecięcego po samochód osobowy. W takim zakresie realizacja projektu – od idei do produkcji – trwa od 3 do 5 lat i wymaga monitorowania przynajmniej 8 różnych gałęzi gospodarki oraz odwiedzenia (w ciągu każdego roku) kilku, a nawet kilkunastu profesjonalnych targów - wystaw na całym świecie. Dotyczy to liczących się na świecie imprez wystawienniczych, które są wyspecjalizowane w pokazie najnowszych osiągnięć z wielu dziedzin między innymi takich jak: medycyna, maszyny dla różnych rodzajów przemysłu, transport indywidualny i publiczny, elektroniki, przetwórstwa żywności i opakowań, wyposażenia wnętrz zarówno mieszkalnych, jak i komercyjnych oraz szeroko rozumianego ogrodnictwa. Dzięki odwiedzaniu tych imprez oraz prowadzeniu wnikliwej obserwacji i przeprowadzania bezpośrednich rozmów z wystawcami, można próbo-

wać przewidzieć dalszą (ok. 10 lat) i bliższą (ok. 5 lat) przyszłość w różnych dziedzinach. Przewidywanie na podstawie zdobytej wiedzy tego, jak coś będzie wyglądało lub jak będzie działało, jest sztuką przewidywania. Poczynione obserwacje, wykonana osobiście dokumentacja fotograficzna i materiały prasowe firm oraz dziesiątki przeglądanych stron internetowych, blogów itp są podstawą do formułowania wniosków. Praca trendwatchera nie polega na wróżeniu ale na logicznym prognozowaniu i sporządzaniu analitycznych scenariuszy, stanowiących podstawę do planowania strategii rozwoju danej firmy czy produktu. Jest to praca, która wymaga ciągłego pogłębiania wiedzy z różnych zagadnień, rozszerzania swoich zainteresowań oraz ich praktycznego doświadczania.

Zdarza się, że niektóre firmy, jak i projektanci, mylą pojęcie trendu z tym co jest podstawą dla zwiększania masowej sprzedaży modnych wyrobów w sklepach, z trendami prognozującymi, które są potrzebne, by zbudować strategię marki i produktu. Przyczyną takich nieporozumień jest najczęściej brak umiejętności myślenia w kategoriach dbałości o przyszłość swojej firmy, prawidłowe jej zarządzanie, które przynosi zyski i nadążanie za globalnym dizajnem. Taki sposób myślenia nazwano w języku angielskim - design management. Z rozeznania wielu firm, które w tym zakresie osiągnęły sukces, proces ten jest niezbędny i stanowi podstawę do nowego spojrzenia na całe zjawisko dizajnu. W każdym dizajnie największym sukcesem jest dojście do IDEI, która jest oryginalna, społecznie użyteczna, bezpieczna dla zdrowia i środowiska oraz prosta w produkcji. Każdy produkt, który osiągnął sukces (w biznesowym i rynkowym pojęciu) bazuje na tej jedynej i niepowtarzalnej IDEI. I właśnie, ta IDEA, jest najtrudniejsza do sformułowania. Ale to ona, jest punktem kulminacyjnym kreatywnego myślenia, a rolą trendwatchera jest dostarczanie projektantom i producentom stosownych informacji i wiedzy, które będą bodźcem i zachętą do stworzenia nowych IDEI w globalnym dizajnie.

Dzisiaj projektowanie dóbr konsumenckich z zastosowaniem nowoczesnych technologii wiąże się z ryzykiem. Ogromna konkurencja na świecie zmusza producentów do inwestowania w swoją markę, która już jest lub zaczyna być rozpoznawana na rynku. Firmy które rozumieją i doceniają znaczenie zawodu trendwatchera, zlecają przeprowadzanie stosownych analiz do wyspecjalizowanych studiów projektowych. W takich studiach projektanci i analitycy trendów, pracując w jednym multidyscyplinarnym zespole, niezwykle dokładnie obserwują zmiany zachodzące zarówno w przemyśle jak i w technologiach, w sposobach sprzedaży produktu jak i w stylu życia. Jest to bardzo złożony i odpowiedzialny proces, w którym wykorzystywane jest nie tylko ich długoletnie doświadczenie, ale przede wszystkim, ich ogromne zaangażowanie i osobista pasja jaką wkładają w swoją codzienną pracę.

Na podstawie zebranych informacji można przedstawić wybrane prognozy, które dotyczą naszego życia w najbliższej przyszłości. Przełom dwóch pierwszych dekad naszego wieku to zarazem początek zmian związanych z wymianą demograficzną czyli zastępowanie jednego pokolenia przez drugie. Ludzie z pokolenia tzw. "baby-boomers" czyli dzieci urodzonych po II wojnie światowej, którzy obecnie przechodzą na emeryturę. To pokolenie jest w Europie, Japonii i USA proporcjonalnie liczniejsze od tego, które obecnie jest aktywne zawodowo. Dlatego między innymi służba zdrowia powoli przeżywa rewolucję i zmienia swój profil działania z leczenia chorób

na ich zapobieganie. Związane jest to z kosztami leczenia ludzi z tego pokolenia, które będą wzrastały. Ludzie, którzy teraz są aktywni zawodowo będą musieli przestawić się na profilaktykę, co oznacza, że będą musieli wziąć większą niż dotychczas odpowiedzialność za swoje zdrowie i odpowiednio przystosowywać swój model życia do nowych warunków. Wraz ze zmianą modelu życia będą musiały nastąpić zmiany w mieszkaniach, sposobach wypoczyniania, oświacie itd. Przewiduje się, że miejsca takie jak sypialnia i łazienka połączą się w jedną dużą przestrzeń, która stanie się rodzajem mieszkalnej oazy dla naszego zdrowia fizycznego i psychicznego. Idea takiego pomieszczenia jest już określana jako dobrostan mieszkalny (wellness). Łóżko kojarzone do tej pory wyłącznie ze snem i komfortem wypoczynku psychicznego stanie się wysoce wyspecjalizowanym urządzeniem, które oprócz wygody dla snu będzie w razie potrzeby wspomagało nasze zdrowie i w pełni je monitorowało. Na przykład pacjent po operacji będzie mógł być hospitalizowany w domu, a więc łóżko będzie mieć specjalny materac z sensorami do podłączeń internetowych, pełny monitoring oraz spełniać liczne wymagania szpitalne tj. ustawienia wysokości i pozycji leczenia. Burza zmian nie ominie także kuchni. Dzięki nowoczesnej technologii oczyszczania powietrza z cząstek zapachowych (Air Purifying) pomieszczenie nie będzie dzielone w tradycyjny sposób na część przeznaczoną do gotowania i jedzenia. W przyszłości stół stanie się miejscem nie tylko do spożywania posiłków, lecz także do ich przygotowywania. Gotować będziemy dzięki wmontowanym, w blat stołu, nitkom indukcji, zmywać naczynia w zmywarkach, które zamiast drogocennej wody będą używać specjalny gaz, a pralki będą pracować w zjonizowanym powietrzu. Nowatorską ciekawostką jest idea nowej lodówki o wnętrzu dostosowanym do dzisiejszych opakowań, których materiał i wzornictwo odpowiada naszemu nowemu stylowi życia, który już objawia się w przygotowywaniu, podawaniu i spożywaniu posiłków. Nowinką technologiczną są tworzywa, z których mogą być produkowane niektóre meble do wyposażenia wnętrz publicznych – w razie pożaru spowalniają one rozprzestrzenianie się ognia. Z kolei, farby do malowania ścian z dodatkiem nanokapsułek, które mogą być wypełnione dowolnymi zapachami sprawiają, że w niedalekiej przyszłości będziemy projektować nasze wnętrza także dla zmysłu powonienia. Przykładem praktycznego wykorzystania tej designerskiej idei są zapachowe tapety, które już są dostępne w sklepach. Obecnie są prowadzone prace nad praktycznym wykorzystaniem idei aby zaprojektować farby bakteriobójcze do malowania pomieszczeń, które będą stosowane w salach szpitalnych a także we wnętrzach mieszkalnych. Ten wynalazek może okazać się idealnym rozwiązaniem dla alergików.

Wizja sterylnego świata, w którym wszystko jest bezpieczne dla zdrowia, kreujące nowy styl życia i zaprojektowane w postaci produktów gotowych do natychmiastowego skonsumowania może nie wszystkim odpowiadać. Wielu dizajnerów uważa, że najważniejszym trendem w projektowaniu wnętrz mieszkalnych powinno być to, aby nasze mieszkania były wizytówką naszych indywidualnych upodobań i cech charakteru – im bogatsza osobowość domowników, tym oryginalniejsze wnętrza. Zgodnie z takimi trendami niektórzy producenci od dawna sprzedają zestawy mebli, które zostały zaprojektowane z dyskretnym udziałem samego konsumenta. Istotna jest w tym możliwość takiego zestawiania poszczególnych elementów wyposażenia wnętrz,

aby sprawiały wrażenie unikalności. Dobrym przykładem jest sieć sklepów IKEA, która także namawia klientów do kreatywnej interakcji ze swoimi meblami.

Z tego pomysłu korzysta już wiele innych firm. Na przykład wiodąca ideą znanego producenta ubrań i sprzętu sportowego NIKE jest to, aby każdy według własnego życzenia mógł sobie dobrać kolor i fason kurtki, czapki, spodni, rękawic, skarpet czy gogli. Na podobnej zasadzie można już zamówić samochód osobowy firmy Volvo C30. Stawianie na indywidualność i oryginalność oraz designerskie szaleństwo wykreowało modę na produkcję wyrobów według starych technik ale z użyciem nowych technologii, które nawiązują do rękodziela i tradycyjnego rzemiosła. Ten wyłamujący się z idei futuryzmu trend jest dzisiaj nazywany w Europie (new folk) czyli powrotem do folkloru. Obecnie już obserwujemy kolejny trend w dekorowaniu wnętrz, który zapewne przejdzie do historii sztuki jako styl określonej epoki. Po czerwono-czarnych i „flamastrowych” latach 80. oraz technologiczno-funkcjonalnych, zimnych, srebrzyście chromowanych latach 90 – tych ubiegłego stulecia zapragnęliśmy niestęchałego bogactwa barw. Kolory roku 2010 to wszystkie tonacje fioletu i różu, a także złota, miedzi i brązu. Modne będą odcienie zieleni, przede wszystkim khaki i barwa ciemnego mchu, ale również absolutnie czysta, matowa biel. Ważną rolę będą odgrywać różne desenie oraz dobór odpowiednich materiałów zarówno naturalnych jak i syntetycznych. Jakie trendy będą modne w przyszłych latach? Na pewno będzie to szaleństwo barw, światła, dźwięków i różnego rodzaju elementów dekoracji - ruchomych i statycznych. Producenci i dizajnerzy usilnie zachęcają nas do skorzystania z tych możliwości bo za parę lat, pewno znowu powrócimy do wyciszenia barwnego szaleństwa i purytańskiej estetyki.

Jesteśmy w przetomowym momencie żegnania się ze starymi metodami produkcji i konsumpcji. Produkty przyszłości to te, które będą wykonane z materiałów w całości nadających się do recyklingu lub są długoterminowym wyrobem zaprogramowanym w taki sposób aby nie ulegać destrukcji tylko się samoistnie uaktualniać. Między innymi dotyczy to wielu urządzeń cyfrowych, które w swej funkcji upodabniają się do gadżetu. Obecnie mamy do wyboru ogromną liczbę modeli aparatów cyfrowych, telefonów komórkowych, mp3, nawigacji i innych. Jednak jest to dopiero okres przejściowy, w rozwoju tych produktów, gdyż gadżetem przyszłości będzie niematerialny produkt, pozostający w stałej łączności z siecią internetową, a na życzenie właściciela pełniący jednocześnie różne funkcje. Będzie on naszym dowodem tożsamości, kartą ubezpieczeniową, bankową, aparatem fotograficznym i odtwarzaczem mp3.

Mimo wszystko przyszłość dizajnu w sensie estetycznym czy w tworzeniu nowych idei to wielka niewiadoma. Zawód trendwatchera to przymus ciągłego kontaktu z różnymi pomysłami, ideami czy rewolucyjnymi dokonaniem w technologii. Idee i projekty z zakresu dizajnu ogrodowego również ulegają różnym trendom. Ciągłe zmieniający się model naszego życia wymusza na nas inny sposób dostrzegania tego co nas otacza. Balkon, ogród czy park, który dziś widzimy za oknem będziemy inaczej widzieli za pięć, czy dziesięć lat. Już dzisiaj centra ogrodowe zmieniają swój profil ze sprzedaży samych roślin na centra zajmujące się pełnym serwisem urządzania naszych przestrzeni poza domem. Takie centra w naturalny sposób wymuszają zmianę profilu kształcenia architektów krajobrazu. Sztuka ogrodnicza dzięki swym przyrodniczym ograniczeniom zachowuje jednak określony dystans wobec idei futurystycz-

nych. Ale jej cykliczna powtarzalność i cudowna bioróżnorodność jest tym, czego nie ma w innych dziedzinach dizajnu. Te dwie charakterystyczne cechy sztuki ogrodowej otwierają przed każdym projektantem ogrodu nieskończone możliwości artystycznego działania.

Zuzanna Skalska, urodzona w Warszawie, w 1998 roku ukończyła Akademię Sztuki i Wzornictwa w Eindhoven (Holandia). Od 12 lat zajmuje się monitorowaniem trendów w różnych dziedzinach przemysłu. Jej klientami są zarówno wielkie światowe korporacje, jak i średnie oraz mniejsze firmy. Swoją karierę rozpoczęła w 1998 roku jako Sensorial Trend Analyst w departamencie strategii firmy Philips Design. Obecnie, od ponad 8 lat, pracuje dla największego holenderskiego studia projektowego Van-Berlo Design Strategy + Product Development. Jest wykładowcą na Politechnice TU/e w Eindhoven na Wydziale Wzornictwa Przemysłowego. Od sześciu lat jest członkiem zarządu corocznej imprezy miejskiej Dutch Design Week w Eindhoven w Holandii. Jednocześnie od kilku lat prowadzi (także w Polsce) wykłady i warsztaty na temat trendów w światowym dizajnie. Jest pomysłodawcą Wyższej Szkoły Designu w Poznaniu oraz jedną z bohaterek filmu „Dizajnerki” produkcji DOMO Canal Plus. Według publikacji Giana Luci Amadei, pt. „Discovering Women in Polish Design: Interviews & Conversations”, Zuzanna Skalska mimo, że nie mieszka na stałe w Polsce, jest jedną z najbardziej wpływowych kobiet w polskim dizajnie.

Zamiast projektować do szuflady – strategia zarządzania projektem od koncepcji do wdrożenia. Instead of hiding in the drawer– design management strategy from conception to implementation

Streszczenie: Artykuł przedstawia zasady zarządzania wzornictwem w ujęciu nie korporacyjnym, a indywidualnym. Pokazuje drogę, jaką powinien przebyć projektant w pracy nad projektem wzorniczym tak, aby ten odpowiedział na oczekiwania konsumentów.

Słowa kluczowe: design management, zarządzanie wzornictwem, wzornictwo, projekt, projektant, rynek

Proces projektowania istniał od początku dziejów ludzkości. Nasi przodkowie projektowali broń i narzędzia z kamienia, z metalu, z drewna. Budowali paleniska, piece, domostwa. Ozdabiali ciała malowanymi wzorami oraz wykonywali ozdoby. W miarę postępu cywilizacyjnego wymyślane i tworzone przez nich wzornictwo stawało się coraz bardziej złożone, coraz bardziej pomysłowe. Można powiedzieć, że zdolność do projektowania jest naszą wrodzoną cechą. Być może dlatego praca projektowa jest tak bardzo absorbująca i fascynująca i daje projektantom ogromną satysfakcję. Należy jednak pamiętać, że wzornictwo jest dziedziną interdyscyplinarną, wymagającą olbrzymiej wiedzy i bezustannej nauki (Morris 2009). Tempo zmian zachodzących w dzisiejszym świecie stanowi dla projektantów ogromne wyzwanie. Aby nadążać za potrzebami klientów, trzeba nieustannie zbierać i przyswajać aktualne dane, a niejednokrotnie także pracować pod dużą presją czasu, aby wyprzedzić działania konkurencji.

Aby wspomóc i uskutecznić proces projektowy, na przestrzeni ostatnich lat prężnie rozwinęła się dyscyplina zwana „design management” czyli zarządzanie wzornictwem. W powszechnym rozumieniu design management oznacza zarządzanie projektami wzorniczymi zlecanymi przez klienta, przedsiębiorstwo lub organizację, a następnie realizowanymi przez projektanta, zespół projektowy lub wyspecjalizowanych doradców (Best 2009). Taka definicja odnosi się do sytuacji, kiedy temat projektu wzorniczego jest zlecony ogólnie i kiedy jego realizacją zajmuje się grupa osób o określonej hierarchii i przydzielonych rolach – jak dzieje się to w korporacjach. Jednak znajomość zasad zarządzania wzornictwem jest też ważna dla projektantów indywidualnych, którzy chcą sprzedać swoje indywidualne pomysły rozwiązań wzorniczych, zamiast odkładać je „do szuflady”.

Kathryn Best wyróżnia 3 etapy zarządzania wzornictwem:

1. zarządzanie strategią wzornictwa
2. zarządzanie organizacją procesu projektowego
3. zarządzanie wdrażaniem wzornictwa.

Zarządzanie strategią wzornictwa to postawienie sobie pytań takich jak: po co projektować ten produkt; czemu ten produkt ma służyć; do kogo ten produkt jest skierowany, a następnie znalezienie odpowiedzi na nie.

Na tym etapie zarządzania ujawniają się dwa podejścia do projektowania- jedno indywidualne, gdzie projektanta nie interesują rzeczywiste oczekiwania i potrzeby odbiorców, a projektując realizuje po prostu swoją wizję produktu. Drugie podejście to takie, gdzie proces projektowy poprzedzony jest analizami rynku i identyfikacją potencjału wzornictwa. Jest to projektowanie tzw. całościowe, czyli w oparciu o rynek. U jego podstaw leży zrozumienie, jakie są podstawowe potrzeby i pragnienia ludzi oraz od czego uzależnione są potencjalne różnice w ich potrzebach (Morris 2009). Jakie są narzędzia analizy rynku? Przede wszystkim analiza istniejących produktów. Na podstawie tej analizy można stwierdzić, jak inni projektanci interpretują potrzeby klientów, do kogo adresują swoje produkty, jakie są najnowsze tendencje w projektowaniu, które produkty sprzedają się dobrze oraz dlaczego.

Inne narzędzia służące do analizy można zaczerpnąć z dziedzin takich jak etnografia czy socjologia. Są to ankiety, wywiady indywidualne, zogniskowane wywiady w grupach fokusowych, czy kwestionariusze (Morris 2009).

Podczas badania potrzeb konsumentów stosuje się także tzw. metodę *cool hunting* (tropienie trendów) będącą kombinacją podejścia antropologicznego, z psychologicznym i socjologicznym. Tropiciele trendów (*cool hunters*) obserwują młodzież, zwracając przy tym szczególną uwagę na sposób bycia przedstawicieli subkultur, aby móc przewidzieć, w jakim kierunku kształtują się ich upodobania i zainteresowania (Morris 2009). Bowiem, jak twierdzi Swann (Swann 1990), jedynie zrozumienie potrzeb i oczekiwań odbiorców, do których produkt jest adresowany, może zagwarantować dotarcie do grupy docelowej i sukces rynkowy.

Zrozumienie odbiorców nie oznacza jednak jeszcze pełnego zrozumienia rynku. Rynek bowiem tworzą nie tylko klienci ale i inni projektanci (indywidualni, oraz pracujący w firmach i korporacjach) – czyli konkurencja. Z tego względu konieczne jest zbadanie związków pomiędzy proponowanym produktem a produktami konkurencji oraz tzw. „luk” rynkowych (Best 2009). Wynik takich badań pozwala ocenić szansę rynkową projektowanego produktu. Także popularna analiza SWOT, przy odpowiednio sformułowanym pytaniu czy problemie pozwoli na określenie konkurencyjności projektowanego produktu na tle produktów innych projektantów.

Na etapie zarządzania strategią wzornictwa istotne dla projektanta jest odniesienie się do cyklu życia produktu (*Product Life Cycle – PLC*). Wykres cyklu życia produktu przedstawia poszczególne fazy funkcjonowania produktu na rynku: po wprowadzeniu na rynek jego sprzedaż wzrasta, aż osiągnie dojrzałość rynkową – na tym etapie popyt stabilizuje się, po czym sprzedaż spada. Znajomość tego schematu pozwala projektantowi przewidzieć reakcję rynku i wskazać moment, w którym należy opracować nowy produkt, który zastąpi produkt dotychczasowy, lub uzupełni linię produktów (Best 2009).

Oczywiście, wybór metody postępowania zależy od projektanta – czy projektując będzie się opierał na swojej indywidualnej koncepcji, czy na badaniu rynku. Jak pisze Morris (Morris 2009) oba te podejścia można krytykować – bezrefleksyjne podejście do wyników badań i stworzenie projektu wyłącznie w oparciu o nie, może skutkować powstaniem produktu przeciętnego, nudnego. Z kolei niezależny od badań, indywidualny projekt może zostać przez odbiorców zignorowany, ponieważ w rzeczywistości nie będzie na niego popytu.

Zarządzanie organizacją procesu projektowego obejmuje inne działania w zależności od tego, czy dotyczy projektanta pracującego samodzielnie, czy w korporacji, w zespole. W pierwszym przypadku obejmuje jedynie pracę nad koncepcją produktu, jego produkcją i w płynny sposób przechodzi w etap zarządzania wdrażaniem wzornictwa, w drugim przypadku obejmuje także zarządzanie i koordynację prac wewnątrz zespołu, pomiędzy poszczególnymi zespołami zajmującymi się produktem, a także koordynację kontaktów pomiędzy klientami a korporacją realizującą ich zamówienie. Obejmuje więc nie tylko proces tworzenia projektu i produktu, ale i tworzenie całej strategii działania przedsiębiorstwa wobec zleconego przez klienta zadania. Ponieważ ten artykuł skierowany jest do projektanta indywidualnego, skoncentruję się na zarządzaniu organizacją procesu projektowego jedynie dla tego przypadku.

Odpowiedzi na pytania postawione na etapie zarządzania strategią wzornictwa przyniosły informacje, o które powinien opierać się etap zarządzania organizacją procesu projektowego i które stanowią materiał wyjściowy do tzw. specyfikacji produktu (inne określenie to dokumentacja produktu). Specyfikacji nie należy mylić ze szczegółowym opisem technicznym (wykonawczym produktu) Specyfikacja powstaje po skonfrontowaniu wszystkich pomysłów odnośnie produktu z wynikami badań dotyczących rynku i klientów. Powinna zawierać odpowiedzi na pytania, do kogo skierowany jest produkt i jakie jest jego planowane zastosowanie. Na tym etapie należy też rozważyć zakres wykonalności produktu – tak pod względem ekonomicznym, jak i materiałowym oraz technologicznym. Tutaj też, dla indywidualnego projektanta rozpoczyna się trzecia faza zarządzania projektem: powstaje kompletna dokumentacja produktu informująca o jego formie, funkcji, materiale, z jakiego ma być wykonany oraz technologii wykonania. Ta dokumentacja pozwala na stworzenie prototypu produktu. Jego zastosowanie może być dwojakie – aby przybliżyć przestrzenną formę produktu (do tego celu wystarczające są wizualizacje komputerowe lub teksturowe szablony), oraz aby pokazać zachowanie zastosowanego w projekcie materiału. W tym drugim przypadku bardziej interesuje nas próbka materiału w niekoniecznie dosłownej, lecz zbliżonej do projektowanego produktu formie.

Chcąc wprowadzić produkt do sprzedaży, a mając już kompletne dane dotyczące jego funkcji, formy i zasad wykonania, należy uwzględnić jeszcze trzy czynniki – zgodność produktu z normami i przepisami prawnymi, jego koszty środowiskowe oraz stosunek kryteriów jakości do czasu i kosztów.

Zasady i regulacje dotyczące projektowania i wyrobu niektórych produktów ustalają organizacje handlowe, spółki patronackie i urzędy kontroli (Morris 2009). Przykładem mogą być standardy jakości nałożone przez Międzynarodową Organizację Normalizacyjną (*International Organization for Standardization ISO*). Do norm ISO, z którymi projektanci najczęściej mają do czynienia należą ISO 14 000 – standardy zarządzania środowiskowego, a także ISO 9000 – standardy zarządzania jakością.

Coraz częściej decyzję o wyborze produktu klienti podejmują pod wpływem refleksji na temat zużycia surowców naturalnych potrzebnych do wytworzenia oraz użytkowania produktów. Wzornictwo ma duży wpływ na zmniejszanie kosztów środowiskowych towarzyszących produkcji i użytkowaniu produktu, może także służyć pogłębianiu świadomości ekologicznej i społecznej konsumentów (Best 2009). Stąd czynnik

ten powinien być wzięty przez projektanta pod uwagę na etapie nie tylko tworzenia produktu ale także i przygotowania go do sprzedaży, szczególnie w kontekście jego późniejszej utylizacji. Proekologiczne podejście do procesu projektowania, sprzedaży i utylizacji może stanowić o większym zainteresowaniu produktem i o jego konkurencyjności na rynku.

Przed podjęciem ostatecznej decyzji o sprzedaży lub produkcji produktu, projektant nastawiony na zysk ze swojej działalności powinien uwzględnić jeszcze stosunek kryteriów jakości, czasu i kosztów, decydujący o opłacalności wdrożenia projektu. Kryterium jakości opisuje się uwzględniając: wydajność, cechy, niezawodność, zgodność, trwałość, sprawność, estetykę, jakość postrzegania, cenę odpowiadającą wartości. Kryterium czasu opisuje się uwzględniając: okres wdrożenia do produkcji, termin wprowadzenia na rynek, tempo działań promocyjnych, czas realizacji dostaw i częstotliwość dostaw. Kryterium kosztów opisuje się uwzględniając: koszt wdrożenia, wartość dodaną, cenę sprzedaży, koszty bieżące, koszty obsługi, zysk. Jeśli stosunek tych kryteriów jest pozytywny, warto podjąć działania zamierzające do produkcji lub sprzedaży pomysłu rozwiązania wzorniczego.

Literatura:

- Best K., 2009: Design Management. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa
Morris R., 2009: Projektowanie produktu. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa
Swann A., 1990: Design and marketing. Wyd. Phaidon, USA

Kompozycja warmińskich cmentarzy, na przykładzie cmentarzy gminy Jonkowo. Composition of Warmian cemeteries, on the example of the gmina Jonkowo cemeteries.

Streszczenie. Historia ogrodów i sztuki ogrodowej dowodzi, że cmentarz jest formą ogrodową. Wspólne elementy dla cmentarzy i ogrodów to: geneza, idea, rola społeczna, symbolika oraz kompozycja. Niniejszy artykuł koncentruje się na tym ostatnim komponencie. Autorka podjęła próbę charakterystyki warmińskich cmentarzy na przykładzie miejsc pochówku zlokalizowanych na terenie gminy Jonkowo.

Słowa kluczowe: cmentarz, kompozycja, krajobraz, ogród

Cmentarz i ogród

Cmentarz jest ogrodem co ma piękna wiele – mawiał francuski poeta Guillaume Apollinaire. Również historyk sztuki Jan Białostocki dostrzegał w miejscach spoczynku coś więcej niż tylko przestrzeń grzebalną. Upatrywał w nich zielonej świątyni śmierci, w której łączą się ze sobą Natura i Sztuka. Nie tylko poeci i historycy sztuki, ale również ogrodnicy, architekci krajobrazu upodabniają cmentarz do ogrodu (Białostocki 1982). A skoro cmentarz ma wspólne elementy, korzenie z ogrodem to należy zaakcentować jego obecność w sztuce ogrodowej i na niniejszej konferencji poświęconej „Wzornictwu ogrodowemu”. Artykuł stawia za cel przedstawienie kompozycji warmińskich cmentarzy na przykładzie trzech cmentarzy położonych na terenie gminy Jonkowo.

Charakterystyka obszaru badań

Gmina Jonkowo administracyjnie położona jest w województwie warmińsko – mazurskim i powiecie olsztyńskim, historycznie zaś w regionie Warmii. W granicach gminy znajdują się trzy wsie parafialne: Jonkowo (parafia Św. Jana Chrzciciela), Nowe Kawkowo (parafia Św. Jana Apostoła i Ewangelisty) i Wrzesina (parafia Św. Marii Magdaleny). Ze względu na pełnienie funkcji lokalnych ośrodków życia religijnego w ich krajobraz wpisały się cmentarze. Ponieważ wszystkie omawiane wsie mają średniowieczny rodowód¹ od tego okresu należy rozpocząć rys historyczny warmińskich cmentarzy. Wyróżnikiem Warmii był jej katolicyzm (Chłosta 2005), dlatego też cmentarze były nierozdzielnie związane z kościołem i przykościelnym dziedzińcem. Już w XI wieku sobór rzymski zobligował władze kościelne do pozostawiania wokół świątyń przestrzeni grzebalnych o szerokości 60 kroków (Richter 1995). Z tego powodu średniowieczne cmentarze były niemal całkowicie pozbawione zieleni. Szata roślinna sprowadzała się do drzew sadzonych wzdłuż ogrodzenia cmentarza, a czasem także na kościelnym dziedzińcu (częściej praktykowano te zabiegi na cmentarzach wiej-

¹ Jonkowo (Jonkendorf) uzyskało przywilej lokacyjny w 1345, Wrzesina (Schonenberg) w 1352, zaś Stare i Nowe Kawkowo (Alt - oraz Neu – Kockendorf) w 1380 roku.

skich). Miały one chronić budynki kościołów od ognia, zaś wiernych od stońca i stoty. Poza drzewami, dla ozdoby średniowiecznych cmentarzy wprowadzano pojedyncze krzewy i byliny (Richter 1995), którym przypisywano znaczenie symboliczne oraz kulturowe. Na ówczesnych cmentarzach pojawiały się: róża, bluszcz, barwinek, konwalia, lilia i czworolist (Zieliński 2005). Podkreślić należy, iż w okresie średniowiecza zmarłym nie przyznawano ani miejsca, ani akcesoriów (Krepski 2004). Elementy upamiętniające rzeźbiono na posadzkach kościelnych, na ścianach i galeriach krużganków², natomiast na placu grzebalnym wokół świątyni nagrobki występowały sporadycznie (Knercer 2004). W średniowieczu cmentarz był przestrzenią publiczną. Stanowił miejsce zgromadzeń, sądów, przesłuchań, tortur, postoju pielgrzymek i handlu, ponadto obowiązywało nań prawo azylu (Kolbuszewski 1996). W XVIII i XIX wieku w wyniku wydanego przez władze pruskie zarządzenia zakazującego pochówków wewnątrz kościołów i na przykościelnych cmentarzach, zaczęto likwidować cmentarze w granicach osad ludzkich a zakładać je poza ich obrębem (Knercer 2004). Najpierw nakaz ten egzekwowany i wdrażany był w miastach. Na terenach wiejskich zaczął obowiązywać w XIX wieku. Przeniesienie cmentarzy w pole („extra muros”) spowodowało, że ich gabaryty powiększyły się. Co z kolei skutkowało zmianą nastawienia do śmierci (grób stał się miejscem upamiętnienia człowieka a nie tylko miejscem złożenia zwłok). Zaczęto stawiać pomniki nagrobne (każdy pochowany miał swój grób; rozwinęła się sztuka nagrobna) (Krepski 2004) i utożsamiać cmentarz z parkiem, ogrodem obsadzonym drzewami (Ariès 1989).

Trzy cmentarze parafialne gminy Jonkowo zostały założone na skraju wsi w I połowie XIX wieku³. Są to typowe cmentarze wiejskie, czynne i użytkowane do dnia dzisiejszego. W tabeli nr 1 zestawiono podstawowe dane o cmentarzach w Nowym Kawkowie, Wrzesinie i Jonkowie.

Tab. 1: Zestawienie danych na temat trzech cmentarzy gminy Jonkowo (opracowanie własne na podstawie informacji Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków (stan na 31.03.2010) oraz maps.geoportal.gov.pl)

Miejscowość	Nr rejestru zabytków i data wpisu	Powierzchnia w (ha)	Odległość kościoła – cmentarz grzebalny w (m)
Jonkowo	3789, z dn. 26.03.1987	1,2	250,0
Nowe Kawkowo	3737, z dn. 9.01.1987	0,7	390,0
Wrzesina	3736, z dn. 9.01.1987	0,8	425,0

² Od XII wieku praktyka pochówku zmarłych w kościołach stała się niemal powszechna, tzn. każdy mógł być pochowany w świątyni, choć zarezerwowano ten przywilej jedynie dla osób zasłużonych dla danego kościoła. W XVI wieku papież Pius V Konstytucją Apostolską „Cum privum apostolatus” ograniczył tę praktykę zabraniając grzebania zmarłych w kościele bez zgody rektora i patrona kościoła. Za: (Sobczak 2003, s. 12)

³ Zarówno (Kryszczuk 2005), jak i (Syrwid 2005) podają, iż grobowiec znajdujący się pod podłogą kościoła parafialnego w Kawkowie nie jest wykorzystywany od 1835 roku. Przyjść zatem można, że od tego czasu pochówki przeniesiono na cmentarz grzebalny, z wyłączeniem duchownych, którzy chowani byli na przykościelnych cmentarzach jeszcze długo po utworzeniu cmentarzy nie związanych z budynkami świątyni (ostatni pochówek na dziedzińcu kościoła we Wrzesinie w 1882 roku – proboszcz ks. F. Masuth, w Jonkowie w 1878 roku – proboszcz ks. J. Skowroński, w Kawkowie w 1974 roku – proboszcz ks. J. Cichosz).

Kompozycja cmentarza

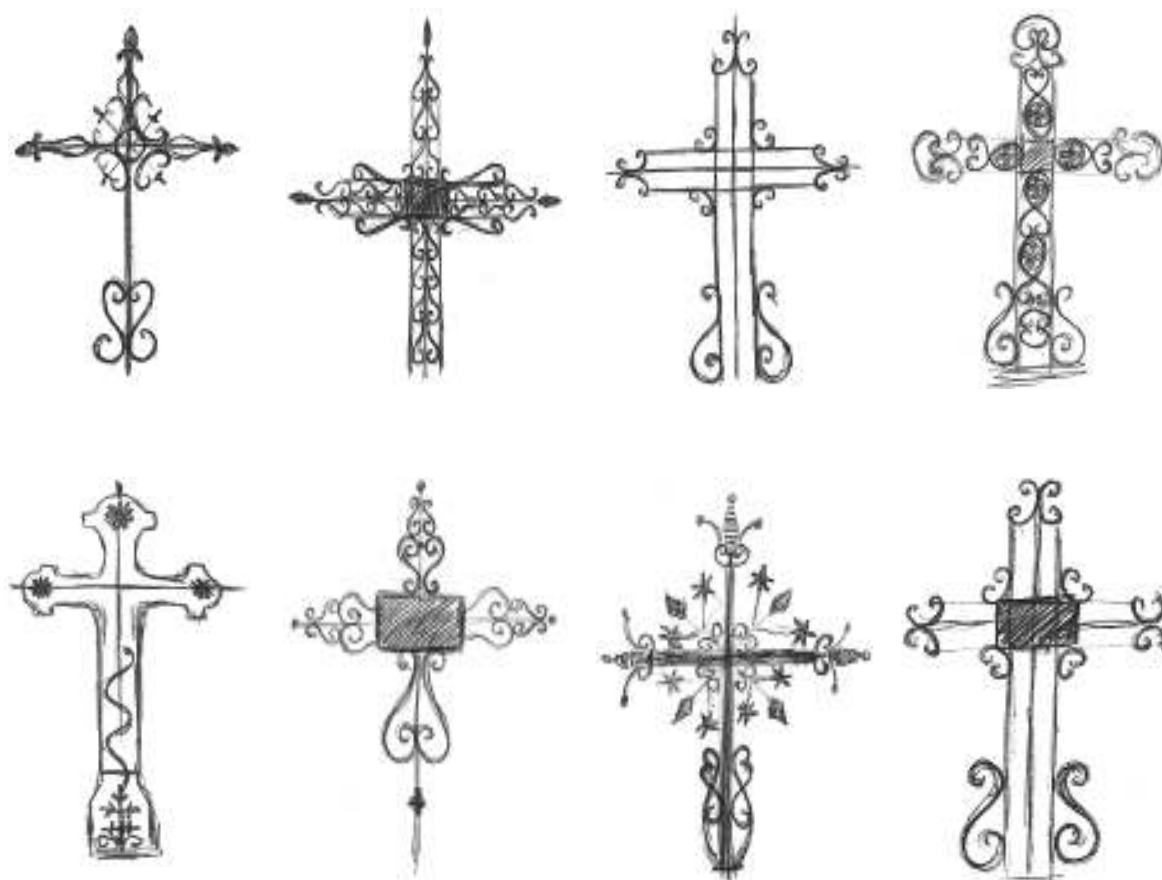
Cmentarz i ogród to tereny *sacrum*, a jednocześnie formy zieleni zaprojektowanej (ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami 2003). Postrzeganie cmentarza jako sakralnego ogrodu pozwala analizować go w rozbiciu na poszczególne elementy kompozycji: ogrodzenie, bramę, wnętrze (Rylke 2000) oraz centrum i dystans (Swaryczewska 2008).

Poniżej scharakteryzowano komponenty kompozycji trzech warmińskich cmentarzy. Ogrodzenie pełni funkcje: estetyczne, praktyczne (chroni teren cmentarza przed złodziejami, zwierzętami) oraz symboliczne (oddziela strefę *profanum* od *sacrum*) (Kolbuszewski 1996). W Jonkowie i Nowym Kawkowie występuje ogrodzenie metalowe ażurowe (przy czym w Nowym Kawkowie tylko od strony bramy; pozostałe trzy boki cmentarza ogrodzone są siatką). We Wrzesinie jest to mur z kamienia polnego, który jest nie tylko wygradzeniem, ale także istotnym elementem krajobrazu wsi. W każdym z trzech analizowanych przypadków ogrodzenie tworzy z cmentarza samodzielną jednostkę kompozycyjną. Wyodrębnia go z otoczenia. Brama ma znaczenie inicjacyjne, przekroczenie jej progu oznacza zmianę kategorii przestrzeni *profanum* na *sacrum* (Eliade 1996). Poza tym, w znacznej mierze determinuje kompozycję cmentarza (Rylke 2000). W Jonkowie cmentarz zaopatrzony jest w 2 metalowe ażurowe bramy z furtkami rozpięte na murowanych słupkach. Natomiast w Nowym Kawkowie i Wrzesinie cmentarze posiadają po jednej metalowej ażurowej bramie z furtką rozpiętą na słupkach z kamienia polnego. Na tych dwóch ostatnich cmentarzach wejście służy jednocześnie za wyjście i tworzy regularny układ przestrzenny oparty o główną aleję (dodatkowo zaakcentowaną przez zielenią wysoką) prowadzącą od bramy do punktu kulminacyjnego w postaci krzyża ustawionego na jej zakończeniu. Cmentarz jonkowski posiada dwa wejścia, co tworzy układ oparty na kwadraturze przestrzeni. Należy jednak z niepokojem spojrzeć na dokonane na tym cmentarzu zmiany. Otóż, w ostatniej dekadzie został on powiększony w kierunku zachodnim, wycięto stare lipy rosnące wzdłuż alei na planie krzyża, przez co zatracił on swój pierwotny parkowy charakter. Wnętrze cmentarza generowane jest przez ogrodzenie. Wielkość wnętrza warmińskich cmentarzy pozwala je zakwalifikować do wnętrza odpowiadających skalą wnętrzu parkowemu⁴ (Rylke 2000). Szczególnym typem wnętrza występującym na analizowanych cmentarzach są aleje (do niedawna obecne były na wszystkich trzech cmentarzach, o czym była już mowa powyżej). Drzewa (głównie klon i lipa) sadzone wzdłuż alei i ogrodzenia akcentują te elementy kompozycji i podnoszą ich rangę, ponadto niosą treści symboliczne⁵. Wnętrze cmentarza jest komponowane także przez nagrobki. Na trzech cmentarzach zaobserwować można ich dużą różnorodność – od bardzo prostych kamiennych „opasek” otaczających grób, obecnie obrosniętych mchem i porostami – do okazałych nagrobków składających się z postumentów krzyży i tablic. Największą grupę stanowią żeliwne odlewane krzyże. Najpopularniejsze i występujące prawie na każdym cmen-

⁴ Występujące w krajobrazie wnętrza można podzielić na grupy trzech wielkości: 0,04 – 0,06 ha, 0,2 – 0,8 ha i 3 – 6 ha. Odpowiadałyby one odpowiednio skalą: ogrodowemu wnętrzu, parkowemu i wnętrzu reprezentacyjnego salonu ogrodowego.

⁵ Obsadzanie cmentarzy lipami na masową skalę rozpoczęło się pod koniec XIX wieku po ukazaniu się Matki Boskiej na lipie. Jest ona symbolem nadziei i Matki Boskiej.

tarzu są płaskie krzyże powielane z kilku form odlewniczych, osadzone na podstawie z szarego piaskowca. Krzyże te oparte są na formie krzyża łacińskiego, wysokości około 1,5 m, stawiane na kamiennym postumencie, zwykle o bardzo prostej formie. Najprostsze z nich nie posiadają żadnych ozdób poza inskrypcjami lub wypukłymi reliefami na powierzchni. Inne mają zakończenia ramion rozszerzone i dekorowane ażurowymi motywami roślinnymi bądź też motywami składającymi się z ceownika i palmety (Ryc. 1). Roman Reinfuss stwierdza, że nie jesteśmy w stanie określić, kiedy żeliwne krzyże pojawiły się na wiejskich cmentarzach. Wynika to z faktu, iż wiele z nich, najbardziej prymitywnych, nie posiada dat ani napisów. Natomiast te datowane pochodzą głównie z ostatnich lat XIX wieku (Reinfuss 1983).

Ryc. 1: Zestawienie krzyży cmentarnych (Źródło: opracowanie własne)

Katalog krzyży cmentarnych dowodzi, że również na cmentarzach obecne jest wzornictwo ogrodowe. Żelazne krzyże mogą stanowić ciekawą dekorację i upamiętnienie domu zmarłego (Ryc. 2).

Ryc. 2. Krzyż żeliwny na jednym z wrzesińskich nagrobków (fot. własna)

Kolejnym elementem kompozycji cmentarza jest centrum. Na wrzesińskim cmentarzu tworzy się ono wokół kapliczki z czerwonej cegły usytuowanej w połowie głównej lipowej alei. Możemy jednak mówić o polaryzacji centrum, ponieważ równie ważną przestrzeń w kompozycji tego cmentarza stanowi usytuowany na zakończeniu głównej alei krzyż, obok którego spoczywają proboszczowie parafii we Wrzesinie (osiowość kompozycji brama – kapliczka – krzyż). W przypadku cmentarza w Jonkowie centrum było zaakcentowane przez przecięcie dwóch prostopadłych alei, ale po wycięciu starodrzewu przestało funkcjonować. W związku z tym, w Jonkowie (jak również w Nowym Kawkowie) rolę centrum pełni dominanta, którą stanowi drewniany krzyż usytuowany na zakończeniu osi kompozycyjnej. Dominanta, jej usytuowanie determinuje kompozycję ogrodu. Cmentarze gminy Jonkowo można określić mianem jednoprzestrzennych, bowiem główna linia kompozycyjna biegnie od wejścia do dominanty⁶ (Majdecki 2008). Dystans związany jest ze strefą ekspozycji cmentarza, drogą skąd widać cel, ale do tego celu jeszcze się zmierza (Swaryczewska 2008). Wyraźnice zakomponowane strefy dystansu występują w krajobrazie Jonkowa i Nowego Kawkowa. Droga kościół – cmentarz jest w tych wsiach czytelnie zdefiniowana, strefa sacrum wyodrębnia się z ich ruralistycznych tkanek (Ryc. 4). Wrażenie to potęguje jeszcze fakt, iż na cmentarzach zachowana jest łączność widokowa z wieżą kościelną (Ryc. 3).

⁶ Co prawda cmentarz w Jonkowie oparty jest na kwadraturze podziału przestrzeni, ale w momencie wycięcia starych lip straciła ona na znaczeniu. Poza tym silnie zaakcentowana jest główna aleja poprzez jej zakończenie w postaci krzyża i lapidarium.

Ryc. 3. Widok na wieżę kościoła p.w. Św. Marii Magdaleny i plebanię z cmentarza grzebalnego we Wrzesinie (fot. własna)

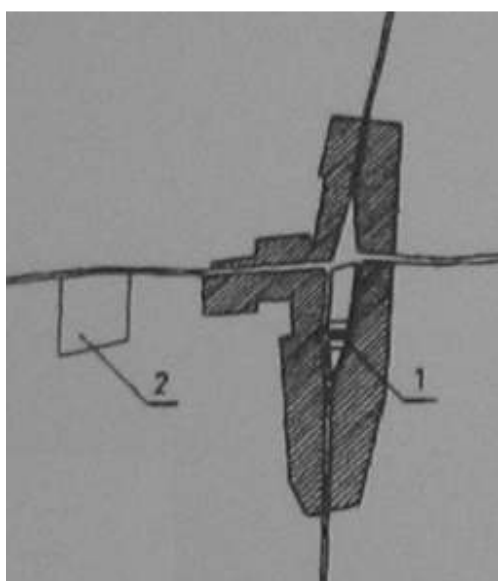

Ryc. 4. Aleja klonowa prowadząca z kościoła p.w. Św. Jana Chrzciciela na cmentarz grzebalny w Jonkowie (fot. własna)

Położenie cmentarzy w krajobrazie wsi

Mówiąc o dystansie należy także przeanalizować położenie cmentarzy w krajobrazie, ponieważ są one z tego krajobrazu wyodrębnione (Knercer 2004). Jonkowo, Nowe Kawkowo i Wrzesina to wsie okoliczne. Pierwotnie kościół wraz z przykościelnym cmentarzem mieścił się na wydzielonym po środku wsi owalnym „nawsiu”, ujętym rozwidlającymi się drogami (Borcz 1995). Z uwagi na układ omawianych wsi z upływem czasu niezbędne okazało się przeniesienie cmentarzy na krańce jednostek osadniczych⁷ (Ryc. 5 i 6).

Ryc. 5 i 6. Zmiana lokalizacji cmentarza we wsi owalnicowej (cmentarz przykościelny nie miał możliwości rozwoju, założono nowy cmentarz na skraju wsi), numerami oznaczono: 1 – kościół i pierwotny cmentarz przykościelny, 2 – nowy cmentarz grzebalny

Źródło: (Borcz 1995, s. 218)

Wieś Nowe Kawkowo opracowanie własne na podstawie zdjęcia satelitarnego
maps.geoportal.gov.pl

Położenie cmentarzy grzebalnych względem zabudowy wsi i budynku świątyni obrazuje poniższa tabelka (Tab. 2).

Tab. 2. Położenie cmentarzy gminy Jonkowo (opracowanie własne)

Miejscowość	Położenie cmentarza względem zabudowy (m n.p.m.)					
	Min.	Max.	Średnia	Kościół	Cmentarz	Różnica kościół – cmentarz
Jonkowo	133,0	144,0	138,5	142,0	145,0	3,0
Nowe Kawkowo	122,0	130,0	126,0	128,0	133,0	5,0
Wrzesina	117,0	123,0	120,0	121,0	123,0	4,0

⁷ Cmentarze przykościelne ulegały najszybciej likwidacji w przypadku wsi owalnicowych, natomiast utrzymały się a nawet powiększyły cmentarze przykościelne we wsiach o układach linearnych (kościół położony nawet w centrum wsi miał zaplecze terenu, na którym można było sytuować nowe części cmentarza). Za: (Borcz 2005, s. 215)

Z powyższego zestawienia wynika, iż kościoły i cmentarze grzebalne gminy Jonkowo usytuowane były na sąsiednich wyniesieniach terenu, w miejscach położonych wyżej niż zabudowa wsi. Wynikało to ze wspomnianej już religijności Warmiaków. Świątynia oraz cmentarz – stanowiły dwa najważniejsze (obok wszechobecnych kapliczek przydrożnych i krzyży) elementy sakralizujące krajobraz Warmii (Chłosta 2005). Ponadto, takie rozwiązanie krystalizowało plan miejscowości, czyniło z obiektów sakralnych ważny element kompozycji krajobrazowej (Zwierowicz 2003). Wskazać można jeszcze dwie przyczyny takiej lokalizacji cmentarzy grzebalnych: symboliczną i praktyczną. Położenie miejsc pochówku wyżej niż zabudowa wsi (Ryc. 7) sprawiało, że zmarli byli bliżej nieba i Boga, bliżej tego, co transcendentne. Jeśli zaś chodzi o aspekt praktyczny, to tereny położone niżej przeznaczone były pod zabudowę mieszkaniową, w dolinach wiatry nie były tak uciążliwe, natomiast obszary eksponowane na ich działanie przeznaczano na cmentarze. Ponadto, tereny cmentarzy znajdowały się na wyniesieniach, aby nie podlegały zalewom i możliwy był spływ wód deszczowych (Pogodziński 1975).

Ryc. 7. Cmentarz grzebalny w Nowym Kawkowie usytuowany na wyniesieniu (fot. własna)

Podsumowanie

Warmińskie cmentarze stanowią jednoprzestrzenne kompozycje. Ich powiązanie widokowe z kościołem tworzy układ sacrum jednostki osadniczej.

Ogrodzenie, brama, wejście wiodące do punktu kulminacyjnego, obsadzenie granic oraz głównej alei klonami i lipami (co podnosi ich rangę) – to główne cechy kompozycji analizowanych cmentarzy. Na wszystkich analizowanych cmentarzach obecne są krzyże – symbol wyświęcenia przestrzeni grzebalnej oraz przynależności wyznaniowej. Ponadto, na terenie cmentarzy występują inne obiekty architektoniczne, takie jak: kapliczka (Wrzesina) oraz mini – lapidaria (Nowe Kawkowo, Jonkowo). Bazując na analizie trzech cmentarzy można stwierdzić, że warmińskie cmentarze są uporządkowane (stare nagrobki otoczone są opieką, tworzy się mini – lapidaria, groby zwrócone są w tym samym kierunku, sytuowane wzdłuż pionowych linii zgodnych z konfiguracją terenu, wydzielone kwatery grobów dziecięcych), ich układ komunikacyjny jest czytelny. Ten pedantyzm społeczności lokalnych ma także kontrowersyjne oblicze. Otóż, w Jonkowie proboszcz tamtejszej parafii za przyzwoleniem wiernych wyciął cały starodrzew, pozbawiając cmentarz parkowego charakteru, burząc jego kompozycję. Działania księdza zostały przez mieszkańców odebrane pozytywnie.

Dzięki wycince cmentarz powiększył się o miejsce pod kolejne groby, zaś mieszkańcy nie muszą martwić się o liście zalegające na grobach ich bliskich. Tego typu aktywność nie jest odosobnionym przypadkiem. (np. w 2007 roku na cmentarzu w bieszczadzkiej Zątnicy wycięto wszystkie drzewa). Aby cmentarz był uznany za udane dzieło sztuki ogrodowej, powinna być zachowana równowaga między jego komponentami: właściwymi pochówkami znajdującymi się pod ziemią, obiektami naziemnymi i szatą roślinną. W związku z tym należy pielęgnować drzewostan (zwłaszcza na zabytkowych cmentarzach, a te analizowane właśnie do nich należą) a nie go unieczniać.

Literatura:

- Ariès Ph., 1989: Człowiek i śmierć. Państwowy Instytut Wydawniczy. Warszawa.
- Białostocki J., 1982: Symbole i obrazy w świecie sztuki. T. 1. PWN. Warszawa.
- Borc Z., 1995: Cmentarz w krajobrazie wiejskim (na przykładzie wsi dolnośląskich) (w:) Cemetery Art – Sztuka Cmentarna – l'art de cimetièr. Dokumenty, ICOMOS, Wrocław, s. 214 – 219.
- Chłosta J., 2005: Niezwykłość Warmii w kulturze polskiej (w:) Kawkowo Nowe i Stare. 625 lat, Wydawnictwo Antykwa, Nowe Kawkowo, s. 17 – 28.
- Eliade M., 1996: Sacrum i profanum. O istocie religijności. Wydawnictwo KR, Warszawa.
- Knercer W., 2004: Cmentarze w krajobrazie. Olsztyn, maszynopis.
- Kolbuszewski J., 1996: Cmentarze. Wydawnictwo Dolnośląskie. Wrocław.
- Krepski M., 2004: Elementy sakralne w krajobrazie na przykładzie gminy Gietrzwałd. Praca inżynierska, maszynopis, Olsztyn.
- Kryszczuk A., 2005: Kościół parafialny i jego wyposażenie (w:) Kawkowo Nowe i Stare. 625 lat. Wydawnictwo Antykwa. Nowe Kawkowo, s. 67 – 72
- Majdecki L., 2008: Historia ogrodów. PWN. Warszawa.
- Pogodziński Z., 1975: Planowanie przestrzenne terenów wiejskich. PWN, Warszawa.
- Reinfuss R., 1983: Ludowe kowalstwo artystyczne w Polsce. ZNiO, Wrocław.
- Richter G., 1995: Kryteria planowania zieleni na cmentarzach (w:) CZERNER O., Juszkiewicz I. (red.), Sztuka cmentarna, ICOMOS, Polish National Committee, Museum of Art Wrocław. Wrocław, s. 203, 204.
- Rylke J., 2000: Komponowanie ogrodu (w:) Przyroda i Miasto. T. III, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Sobczak A., 2003: Poradnik kościelny. Kościelne i cywilne normy prawne o cmentarzach i chowaniu zmarłych, wraz z orzecznictwem. Gaudentinum, Gniezno.
- Swaryczewska M., 2008: Sacrum i profanum w krajobrazie kulturowym. Dziedzictwo przestrzeni sakralnej na Warmii. Wydawnictwo UWM, Olsztyn.
- Syrwid R., 2005: Kościoły parafialne gminy Jonkowo. Wydawnictwo Litera, Olsztyn.
- THOMAS L.V., 2001: Trup: od biologii do antropologii. Ethos, Warszawa.
- Ustawa O Ochronie Zabytków I Opiece Nad Zabytkami, Dz. U. z 2003 r., Nr 162, Poz. 1568
- Zieliński J., 2005: Symbolika roślin na cmentarzach. (w:) OPĘCHOWSKI M., ŁAZOWSKI A. (red.) Nekropolie, kirkuty, cmentarze. Stowarzyszenie Czas Przestrzeń Tożsamość. Szczecin, s. 141-145.
- Zwierowicz M. 2003: Warmia i Mazury - krajobraz odziedziczony. Zachowane - ocalone? O krajobrazie kulturowym i sposobach jego kształtowania (w:) LIŻEWSKA I., KNERCER W. (red.). Wyd. Wspóln. Kult. „Borussia”, Olsztyn.

Funkcjonowanie systemów informacji miejskiej w Polsce. Functioning of City information systems in Poland

Streszczenie: Dzisiejsze miasta to wielko obszarowe powierzchnie, których człowiek nie jest w stanie poznać na tyle, by bez problemu po całym terenie się poruszać. Tu z pomocą przychodzi System Informacji Miejskiej (SIM), element fizjonomii miasta, który opisuje i porządkuje jego przestrzeń. Jest to system nośników zawierających miejskie informacje. Jego podstawową cechą jest spójność wizualna, architektoniczna i konstrukcyjna oraz czytelność. Nośniki powinny być zlokalizowane w odpowiednich punktach miasta, a informacja na nich zawarta musi być zgodna z innymi nośnikami informacji miejskiej jak chociażby Internet. Kolejna ważna cecha to współgranie z innymi elementami przestrzeni miejskiej jak meble uliczne czy zieleń miejska itd.

SIM często decyduje o tym jak miasto jest postrzegane przez osoby w nim przebywające oraz jak postrzegane jest na zewnątrz. Jest elementem rozpoznawczym każdego miasta w którym istnieje. Wpływa na jakość przestrzeni publicznej i ładu w mieście, dlatego też wprowadzanie SIM, jest elementem marketingu miasta, tworzenia jego wizerunku i marki.

Słowa kluczowe: system informacji, miasto

Wstęp

Pierwsze systemy skupiające informacje dotyczące topografii miasta pojawiły się na zachodzie już w pierwszej połowie XX wieku. Jednak ich rozwój nastąpił w drugiej połowie zeszłego wieku. W Polsce systemy takie pojawiły się pod koniec lat 90 XX wieku, a pionierem w kraju była Warszawa.

Systemy Informacji Miejskiej

Dzisiejsze miasta to wielko obszarowe powierzchnie, których człowiek nie jest w stanie poznać na tyle by bez problemu po całym terenie się poruszać. Często osoby mieszkające w mieście znają dobrze swoją okolicę, drogę do pracy, miejsca gdzie często przebywają, ale bez odpowiedniego oznakowania z trudem odnajdują się w miejscach dotąd nieznanach. Tu z pomocą przychodzi SIM, element fizjonomii miasta, który opisuje i porządkuje jego przestrzeń.

SIM czyli System Informacji Miejskiej to system nośników zawierających miejskie informacje. Istnieje on także pod nazwami System Informacji Lokalnej oraz jako Miejski System Informacji. Jego podstawowa cecha jest spójność pod względem **wizualnym, architektonicznym i konstrukcyjnym oraz czytelność**. Nośniki powinny być zlokalizowane w odpowiednich punktach miasta, a informacja na nich zawarta musi być zgodna z innymi nośnikami informacji miejskiej jak chociażby Internet. Kolejna ważna cecha to współgranie z innymi elementami przestrzeni miejskiej jak meble uliczne czy zieleń miejska itd. Formy oznakowania SIM, ze względu na swoje kształty i znaczenia jakie w sobie niosą wchodzą w związki kompozycyjne z pozostałymi elementami przestrzeni. (Aleksander 2009) Ich poprawny dobór, dopasowanie, wzajemne proporcje i oddziaływanie mogą budować ład przestrzenny rozumiany jako

czytelny funkcjonalnie i znaczeniowo układ. Do elementów Systemu Informacji Miejskiej zaliczamy m.in.: tablice adresowe budynków i budowli, tablice z nazwami ulic, tablice z nazwami lokalizacji, tablice kierunkowe ruchu pieszego i kołowego, tablice z informacją o zabytkach, tablice z informacją o patronach ulic, placów itp., mapy, plany najbliższej okolicy, schematy komunikacji miejskie, rozkłady jazdy, piktogramy, znaki informacji turystycznej.

Projektowanie SIM wymaga szerokiej wiedzy z zakresu kompozycji plastycznej urbanistycznej i krajobrazowej, psychologii widzenia i orientacji w terenie, komunikacji graficznej, znaczenia kompozycyjnego i kulturowego barw (Hornung 2009) oraz konotacji kultury wizualnej obszaru objętego działaniem. Wynikiem umiejętnego przełożenia tak szerokiej wiedzy na język designu znaku – ikony informacyjnej będzie poprawne funkcjonowanie całego systemu jako elementu ładu przestrzennego całego miasta. System Informacji Miejskiej często decyduje o tym jak miasto jest postrzegane przez osoby w nim przebywające oraz jak postrzegane jest na zewnątrz. Jest elementem rozpoznawczym każdego miasta w którym istnieje. Wpływa na jakość przestrzeni publicznej i ładu w mieście, dlatego też wprowadzanie SIM, jest elementem marketingu miasta, tworzenia jego wizerunku i marki.

SIM na świecie

Na świecie nie stosuje się pełnych systemów informacji miejskiej, częściej wykorzystuje się ich poszczególne elementy. Dlatego też nie istnieje taka sama definicja systemu informacji miejskiej na świecie jak w Polsce. Najbliższym pojęciowo odpowiednikiem w języku angielskim jest „City information and pedestrian wayfinding” (Mulhasen 2006). Słowo „wayfinding” można rozumieć jako wszelkie sposoby orientacji i poruszania się ludzi w przestrzeni. Jest to system wskazówek, logicznie zorganizowanych i konsekwentnie stosowanych, w środowisku zewnętrznym (Lynch 1960) „Wayfinding” to coś więcej niż system oznakowania ponieważ „Signs cannot be a panacea for poor architecture and illogical space planning” (Mulhasen 2006). „Wayfinding” jest wynikiem współpracy wielu osób z najróżniejszych dziedzin. Dobrze skonstruowany „Wayfinding system” to system, który powstał dzięki współpracy projektantów, architektów i twórców oznakowania oraz wykorzystujący: graphic communication, audible communication, tactile communication (Mulhasen 2006).

SIM w Polsce

W Polsce System Informacji Miejskiej obejmujący całą aglomerację jest na etapie wdrażania w pięciu miastach. Są to: Czaplinek, Częstochowa, Gdańsk, Łódź, Poznań, Warszawa, Wrocław. W przypadku Czaplinka i Częstochowy system opiera się o informacje turystyczną i nazywany jest Miejskim Systemem Informacji Turystycznej. Miasta w Polsce, w których SIM jest dopiero opracowywany, lub jest opracowany, ale jeszcze nie zaczęto go wprowadzać, to : Bielsko – Biała, Kraków, Lublin, Podkowa – Leśna, Szczecin.

Miejski System Informacji w Warszawie (tabela nr1)

System informacji miejskiej w Warszawie został opracowany w latach 1996-1998, a jego wdrażanie miało miejsce w latach 1997-2002. MSI Warszawy był pierwszym tego

typu systemem w kraju. Do dnia dzisiejszego jest uważany za najlepszy, a inne miasta w Polsce na nim się opierają.

Pierwszym obszarem Warszawy którym objęto systemem była gmina Warszawa-Centrum. Stało się to na mocy uchwały nr 389/XXXVI/96 z dnia 19 września 1996 roku w sprawie Miejskiego Systemu Informacji w Gminie Warszawa-Centrum. Od początku jednak projektanci opracowywali system ten jako system dla całego miasta, dlatego z czasem objął on resztę obszaru Warszawy (Fabijańczuk 2006).

Obecnie MSI obejmuje wszystkie 18 dzielnic stolicy i dzieli je na obszary urbanistyczne. Wszystkich obszarów jest 143, a ich nazwy wynikają z przyczyn historycznych choć czasem nazwy niektórych z obszarów są wynikiem specyfiki samego systemu. Często obszary są również utożsamiane z warszawskimi osiedlami, jest to jednak podejście mylne.

Tablice ulicowe, adresowe, kierunkowe ruchu pieszego, punkty informacyjne zaprojektowano w kolorze brązowym na obszarze Traktu Królewskiego i w kolorze niebieskim w pozostałej części miasta. Dodatkowo tablice ulicowe i adresowe posiadają czerwony pasek u dołu na którym wpisany jest odpowiedni obszar. Tablice rozprawiające do dzielnic są w kolorze czerwonym, do głównych dworców i obiektów w kolorze niebieskim, do obszarów są białe. Stosowane języki na tablicach to polski i angielski. W większości posiadają specjalną powłokę odblaskową dla zwiększenia widoczności w nocy.

Całość MSI w Warszawie to ponad **73 tysiące** poszczególnych elementów i jak można się było spodziewać, nie obył się on bez pomyłek. Przede wszystkim błędy ortograficzne w nazwach ulic czy alei oraz same słowa „ulica” i „aleja” pisane z wielkiej litery (Mikołajczuk 2001). Można spotkać pomyłki w datach od których ulice czy place biorą swoje nazwy oraz błędy w zlokalizowaniu ulic na obszarze miasta. W końcu warszawski miejski system informacji nie uwzględnia faktu, że jeden obszar może być położony w dwóch dzielnicach, zmieniając nazwę jednej z jego części.

Mimo uchybień system zwyciężył w konkursie „Bramy Kraju” na „Najlepszą realizację SIM”, organizowanym przez firmę AMS, zajmującą się reklamą zewnętrzną. MSI Warszawy dotychczas jest jedynym systemem informacji miejskiej obejmującym cały obszar miasta w Polsce. Na stałe wrósł on w tkankę miasta i jest utożsamiany ze stolicą.

We wszystkich opisanych przypadkach systemy zostały opracowane specjalnie na potrzeby danego miasta, są systemami „oryginalnymi”, a nie kopiują innego systemu, wprowadzając drobne zmiany, jak w przypadku Wrocławia, lub w ogóle go nie zmieniając jak w przypadku Łodzi (systemy te są wzorowane na systemie warszawskim). W przypadku Warszawy system został wprowadzony w całym mieście, a w Gdańsku i Poznaniu jest wdrażany od 3 i 5 lat, gdzie objął znaczne obszary miast i wprowadził wiele elementów. Wreszcie system warszawski jest uznawany za najlepszy w Polsce, a system Gdańska pretenduje do tego miana, ale póki co - to system warszawski jest systemem lepiej ocenianym.

System Informacji Miejskiej w Gdańsku (tabela nr2)

Prace nad systemem w Gdańsku rozpoczęły się już w roku 2003. Jego opracowanie zajęło około dwóch lat. W 2004 roku SIM został wpisany do Wieloletniego Planu Inwestycyjnego na lata 2005-2009. Pierwsze prace rozpoczęły się w 2006 roku. Objęły one

wprowadzanie elementów systemu na obszarze Głównego Miasta, Starego Miasta i Opactwa Cysterskiego w Oliwie. Całkowity koszt przedsięwzięcia wynosić miał 5 milionów 200 tysięcy złotych, a finansowany jest ze środków własnych.

System dzieli teren Gdańska na 5 kolorystycznych rejonów przedstawionych w tabeli poniżej.

Podział Gdańska na obszary SIM

Kolor rejonu					
	Brązowy	Zielony	Czerwony	Jasnoniebieski	Granatowy
Obszary miasta	Śródmieście	Oliwa	Wrzeszcz	Jelitkowo	Chełm z Gdańskiem Południe
	Siedlce	Żabianka-Wejhera-Tysiąclecia	Aniołki	Brzeźno	Piecki – Migowo
	Rudniki	Przymorze Wielkie bez części nadmorskiej	Zaspa-Młyniec	Przymorze Wielkie część nadmorska	Suchanino
	Olszynka	Przymorze Małe	Zaspa Rozstaje	Nowy Port	Kokoszki
	Orunia-Święty Wojciech-Lipce	VII Dwór	Strzyża	Letnica	Matarnia
	Wzgórze Mickiewicza		Młyniska	Krakowiec-Górki Zachodnie	Osowa
			Brętowo	Stogi z Przeróbką	
					Wyspa Sobieszewska

Podział ten jest w większości zgodny z podziałem administracyjnym miasta. Częściowo dzieli niektóre dzielnice tak jak Przymorze Wielkie czy dzielnice Żabianka-Wejhera-Tysiąclecia-Jelitkowo. Dzielnice te mają zarówno części swe w zielonym jak i jasnoniebieskim rejonie SIM co wynika z podziału tych dzielnic na obszary.

Elementy takie jak tablice adresowe, ulicowe i przystankowe są w kolorze kremowym, a nazwa obszaru lub ulicy znajduje się na pasku w kolorze odpowiedniego rejonu. „Koła ratunkowe” (tablica z informacją o danej lokalizacji i najważniejszych jej połączeniach w systemie miasta), „wrota” (to tablice informujące o wejściu na dany obszar miasta) i tablice kierunkowe są w kolorze odpowiedniego regionu. Trzy języki wykorzystane na tablicach to polski, angielski i niemiecki.

Podczas wprowadzania systemu wystąpiło szereg komplikacji. Zmieniły się przede wszystkim początkowe koszty, których obecnie nie da się ostatecznie oszacować. Termin zakończenia prac minął w 2009 roku, obecnie trwa czwarty etap wprowadzania SIM i już wiadomo, że nie wprowadzi on systemu w całym mieście. Tak więc nie można obecnie przewidzieć kiedy uda się zakończyć prace. System ten, jak na

razie ma wiele luk i błędów, które zgłaszają sami mieszkańcy np. umieszczanie kartuszy dotyczących znanych gdańszczan na nieodpowiednich budynkach, słaba widoczność nazw dzielnic i ulic z odległości na tablicach ulicowych na tablicach adresowych. Mieszkańcy zauważają też, że tablice są krzywo powieszone. Perełką wśród pomyłek jest umieszczenie kartusza z informacją „Dom” na zabytkowym budynku, bez informacji w którym roku został wybudowany. Jednak największy problem, z którym muszą radzić sobie władze miasta to opór wielu właścicieli nieruchomości przed stosowaniem jednolitych tablic adresowych. Argumentują oni, że nie pasują one ani kolorystycznie, ani stylowo do budynków oraz twierdzą, że władze umieszczają tablice bez zgody właścicieli.

Mimo tych problemów system w 2007 roku otrzymał drugą nagrodę w konkursie „Bramy Kraju” w kategorii „Najlepsza realizacja SIM”, przegrał tylko z systemem warszawskim. Docelowo władze Gdańska chcą, aby system był lepszy od systemu warszawskiego i żeby to Gdańsk był najlepiej oznakowanym miastem w Polsce.

System Informacji Miejskiej w Poznaniu (tabela nr3)

Koncepcja stworzenia SIM w Poznaniu powstała w 2002 roku. W 2003 roku stworzono w Zarządzie Dróg Miejskich komórkę zajmującą się opracowywaniem SIM. Pierwszy etap wdrażania rozpoczął się w 2004 roku.

System dzieli Poznań na 98 jednostek z których 5 dzieli się jeszcze na mniejsze osiedla. Podział ten wynika głównie z przyczyn historycznych jak i administracyjnych.

Tablice adresowe, ulicowe, z nazwami mostów są w kolorze antracytowym z niebieskim paskiem u dołu. Tablice kierunkowe ruchu pieszego są antracytowe, a niektóre prowadzące do ważnych punktów w kolorze żółtym. Tablice kierunkowe ruchu kołowego są białe z niebieskimi literami prowadzące do jednostek, brązowymi do zabytków i szare do najważniejszych obiektów.

Podstawowy problem z jakim zetknęły się władze miasta to problem kosztów. Są one bardzo wysokie (5 mln. zł i 4 mln. zł w planach), a system wprowadzany od pięciu lat, jak zauważają mieszkańcy, nadal nie posiada wszystkich elementów. Dodatkowo wykonawcy spóźniali się z oddaniem poszczególnych elementów. Kwestia, która wzbudza duże emocje to estetyka tablic i ich czytelność. Wiele jest głosów, że tablice są po prostu brzydkie i nieczytelne, głównie za sprawą koloru tabliczek (szary) i stosowanej czcionki. Nie jest to czcionka specjalnie wybrana dla tej realizacji, a czcionka stosowana na informacji drogowej w całej Polsce. Ostatni problem to fakt, że mimo zainstalowania nowych tablic, stare nie są usuwane i dochodzi do sytuacji, że na skrzyżowaniach mamy nie dwie, a cztery tablice ulicowe.

Wnioski

W zbadanych przypadkach systemów informacji miejskiej zauważono głównie błędy związane z brakiem lub nadmierną ilością samych elementów informacyjnych, z pomyłkami ortograficznymi czy informacyjnymi, a także z potrzebą zmiany ich lokalizacji lub ich odsłonięcia poprzez usunięcie niepotrzebnych elementów zasłaniających (np. reklamy). Takich uchybień można się pozbyć szybko i sprawnie. Gorzej będzie gdy błędy dotyczą warstwy założeń formalnych całego systemu. W tej grupie pomyłek, zauważono kilka problemów, które wymagają poprawy:

1. W Warszawie istnieje potrzeba zmiany konstrukcji tablic adresowych w sposób, umożliwiający widzenie informacji na przynajmniej dwóch sąsiednich tablicach jednocześnie z bliskiej perspektywy;
2. W Poznaniu niezbędna wydaje się zmiana kolorystyki lub kroju i wielkości pisma na bardziej kontrastujące i łatwiej zauważalne na tablicach ulicowych i przyszłych tablicach adresowych całego systemu, a także ujednolicenie kolorystyki podstawowych elementów systemu tablic: adresowych, ulicowych i informacji dla pieszych;
3. W Gdańsku natomiast należy zwiększyć krój pisma stosowanego do opisu obszaru oraz nazwy ulicy na tablicach ulicowych i adresowych zwiększając tym samym ich czytelność.

Porównując omówione systemy informacji miejskiej Warszawy, Poznania i Gdańska, należy podkreślić, iż są to przedsięwzięcia pionierskie na skalę całego kraju, a także w skali europejskiej – jako układy całościowe. Złożoność przygotowania takich systemów, obejmująca swym zasięgiem całe obszary miast oraz ogromna ilość elementów samego systemu, zasługują na uwagę i szacunek. Trzeba też pamiętać, iż miasto będąc żywym organizmem podlega ciągłym zmianom i modyfikacji co wymusza stały rozwój systemów informacji zgodnie z kierunkami przeobrażeń urbanistycznych. Aby taki system funkcjonował poprawnie niezbędna jest dokładna i skrupulatna **stała** jego **kontrola i monitoring** na tle przemian przestrzenno-kulturowych miasta.

Z poczynionych obserwacji wynika także, że w przestrzeni badanych miast na skuteczność oddziaływania SIM ogromny wpływ ma jego najbliższe otoczenie. Największym zagrożeniem dla tych systemów, ich poprawności funkcjonalnej wydają się nie same błędy wewnętrzne tych systemów ale powszechny brak opanowania i koordynacji działania różnorodnych służ w przestrzeni miasta. Skutkuje to pojawianiem się obok tablic SIM innych oznakowań, innych elementów wyposażenia (wiaty przystankowe, słupki, barierki, latarnie uliczne), które niedopasowane formalnie i kompozycyjnie z systemem informacji miejskiej często całkowicie uniemożliwiają jego funkcjonowanie.

Literatura:

- Alexander Ch., 2009: Język wzorców, GWP, Gdańsk, str. XXXI.
- Boards of Architectural Review, City of Alexandria Wayfinding Program BAR Work Session 18 February 2009, 2009, City of Alexandria (Online), (Dostęp 06.11.2009), prezentacja dostępna pod adresem: <http://alexandriava.gov/uploadedFiles/planning/info/BARworksessionFINA L20 090218 forweb.pdf>, str. 9-12, 13-14, 37.
- Dziadosz J., Gdzie jest centrum Warszawy? – projekt informacji przestrzennej w krajobrazie miejskim, 2010, praca inżynierska wykonana pod kierunkiem Kingi Rybak, MSGP, SGGW
- Fabijańczuk M., 2006: Studium przypadku Warszawa. Miejski System Informacji opisuje i porządkuje przestrzeń (w:) INFOR gazeta samorządu i administracji nr 24, INFOR, str. 40-42 (Online), (Dostęp 13.10.2009), artykuł dostępny pod adresem: http://www.bramykraju.pl/_files/gs24k40-42.pdf.
- Hornung D., 2009: Kolor, kurs dla artystów i projektantów, Universitas, Kraków, str.8.

Lynch K. A., 1964: *Spatial Planning*, The Massachusetts Institute of Technology, USA, wyd. 6, str. 76.

Lynch K. A., 1960: *The city and its elements from The image of the city*, (w:) R. T. LeGates, F. Stout, 1996: *The city reader*, Wydawnictwo Routledge, str. 99-101.

Mulhausen J., 2006: *Wayfinding is not signage*, SIGNWEB (Online), (Dostęp 05.11.2009), artykuł dostępny pod adresem: <http://www.signweb.com/content/wayfinding-is-notsignage?page=0%2C0>.

Piotrowski P., 2006: *System Informacji o Mieście*, Miasto Gdańsk (Online), (Dostęp 12.10.2009), artykuł dostępny pod adresem: <http://www.gdansk.pl/nasze-miasto,512,5436.html>.

Rybak K., 2007: *Relacje pomiędzy istniejącym krajobrazem a projektowanym układem urbanistycznym na przykładzie budowy Wilanowa Zachodniego*. Praca doktorska wykonana pod kierunkiem prof. Jana Rylke WOIAK SGGW.

Stakeholder Advisory Group, City of Alexandria Wayfinding Program 27 February 2008, 2008, City of Alexandria (Online), (Dostęp 05.11.2009), prezentacja dostępna pod adresem: http://alexandriava.gov/uploadedfiles/planning/info/wayfinding/SAG_presentation.pdf, str. 11.

Stakeholder Advisory Group, City of Alexandria Wayfinding Program Stakeholder Advisory Group Meeting 25 March 2009, 2009, City of Alexandria (Online), (Dostęp 06.11.2009), prezentacja dostępna pod adresem: <http://alexandriava.gov/uploadedFiles/planning/info/20090325SAGMeeting.pdf>, str. 11 – 19.

Uchwała Nr 389/XXXVI/96 Rady Gminy Warszawa-Centrum z dnia 19 września 1996 r. w sprawie Miejskiego Systemu Informacyjnego w Gminie Warszawa-Centrum, 1996 (Online), (Dostęp 14.10.2009), uchwała dostępna pod adresem: http://um.warszawa.pl/v_syrenka/archiwum/rada/uchwaly/1996/09-1996/389XXXVI96.htm.

Dokumentacja fotograficzna Autor zdjęć: Jan Dziadosz

1. Miejski System Informacji – WARSZAWA

Ryc. 1. – Tablica adresowa (bez uwzględnienia powiązania z inną tablicą informacyjną oraz formą ogrodzenia).

Ryc. 2. – Tablica adresowa, ulicowa i kartusz na budynku (zbyt duże nagromadzenie różnych znaków obok siebie)

2. System Informacji Miejskiej – Poznań

Ryc. 3. – Tablica z planem obszaru. – w tle tablica ulicowa

Ryc. 4. – Tablica ze znakami kierunkowymi

Ryc. 5. – Kartusze na budynku (umieszczone na budynku bez widocznych powiązań między sobą).

Ryc. 6. – Tablica ulicowa i kartusze na budynku (brak kompozycji umieszczania oznakowań na budynku, zbyt duża ilość znaków informacyjnych obok siebie).

Ryc. 7. – Tablice ulicowe i kierunkowe (brak przemyślanego rozstawienia tablic względem siebie, brak dopasowania barierek ulicznych do SIM).

Ryc. 8. – Tablica z planem miasta (widoczna próba wyróżnienia miejsca posadowienia tablicy poprzez odmienną nawierzchnię; brak dopasowania poszczególnych elementów wyposażenia ulicy w stosunku do SIM).

3. System Informacji Miejskiej – Gdańsk

4.

Ryc. 9. – Tablica ulicowa (zbyt mała czcionka z nazwą obszaru)

Ryc. 10. – Tablica adresowa (widać zbyt małą czcionkę z nazwą ulicy).

Ryc. 11. – Tablice ulicowe i kierunkowe (obok widać inne oznakowanie, które konkuruje z SIM).

Ryc. 12. – kartusz na budynku (obok widać dwa oznakowania adresowe – jeden z nich należy do SIM).

Załączniki

Tabela 1. Tabela zbiorcza MSI Warszawy (autor Jan Dziadosz, Kinga Rybak)

Miasto	Warszawa							
System	Miejski System Informacji							
Lata wdrażania	1997 – 2002							
Liczba obszarów	18 dzielnic podzielonych na 143 obszary.							
Elementy	Tablice adresowe	Tablice ulicowe	Tabliczki sppn	Tablice kierunkowe ruchu pieszego	Tablice kierunkowe ruchu kołowego	Znak położenia ulicy względem Wisły	Punkty informacyjne	Moduły naścienne
Ilość informacji	Numer budynku. Nazwa ulicy. Nazwa obszaru.	Nazwa ulicy. Nazwa obszaru. Zakres numeracji.	Tekst strefa płatnego parkowania niestrzeżonego	Nazwa obiektu, punktu miasta. Piktogramy. Przybliżona odległość.	Nazwy dzielnic, obszarów, obiektów, punktów miasta.	Piktogram rzeki, strzałka.	Mapa najbliższej okolicy z zaznaczonymi najważniejszymi obiektami. Mapa podziału miasta. W przypadku brązowych paneli mapa traktu królewskiego z opisem najważniejszych obiektów.	Opis obiektu, ulicy lub nota biograficzna patrona.

Kolorystyka	Niebieskie oraz brązowe tablice z czerwonym paskiem i białą czcionką.	Niebieskie oraz brązowe tablice z czerwonym paskiem i białą czcionką.	Niebieskie lub brązowe tablice z białą czcionką.	Niebieskie oraz brązowe tablice z białą czcionką i czerwonym grotem.	Niebieskie tablice z białą czcionką, czerwone tablice z białą czcionką i białe tablice z niebieską czcionką.	Biała tabliczka z niebieskimi strzałką i piktogramem rzeki.	Podświetlane gabloty w kolorze niebieskim lub brązowym z mapą.	Poliwęglanowa szroniona tablica.
Jednolitość	System jest w jednolity zarówno w zakresie stosowanej kolorystyki, kroju pisma, jak i stosowanych elementów i ich konstrukcji.							
Czytelność	System charakteryzuje się wysoką czytelnością, jednak pewne zaburzenia czytelności mogą wynikać z wprowadzenia „sztucznych” obszarów miasta lub występujących błędów.							
Podstawowe błędy i problemy	Błędy ortograficzne, rzeczowe, zmiana nazwy rejonu miasta na potrzeby SIM (utworzenie sztucznego rejonu), brak uzasadnienia wyboru jednych rejonów miasta na obszary SIM, a innych nie.							
Uwagi	System w warszawski jest jedynym systemem w Polsce wprowadzonym do końca na obszarze całego miasta. Uznaje się go za najlepszy system tego typu w Polsce.							

Tabela 2. Tabela zbiorcza SIM Gdańska (autor Jan Dziadosz, Kinga Rybak)

Miasto	Gdańsk						
System	System Informacji Miejskiej						
Lata wdrażania	2006 -						
Liczba obszarów	5 obszarów kolorystycznych – brązowy, zielony, czerwony, jasnoniebieski i ciemnoniebieski.						
Elementy	Tablice adresowe	Tablice ulicowe	Tablice przyśtankowe	Tablice kierunkowe ruchu pieszego	Koła ratunkowe	Wrota	Kartusze

Ilość informacji	Numer budynku. Nazwa ulicy.	Nazwa ulicy. Nazwa odpowiedniej części danej dzielnicy.	Nazwa przystanku. Nazwa danego obszaru SIM.	Informacja o obiekcie, punkcie w trzech językach. Piktogram. Przybliżona odległość. Strzałka.	Plan większej części miasta z zaznaczonymi najważniejszymi punktami i obiektami. Schemat podziału miasta według SIM.	Plan najbliższej okolicy z zaznaczonymi najważniejszymi punktami i obiektami. Mała mapa większej części miasta. Schemat podziału miasta według SIM.	Opis zabytku, miejsca historycznego w trzech językach
Kolorystyka	Kremowe tablice z paskiem w kolorze danego obszaru SIM	Kremowe tablice z paskiem w kolorze danego obszaru SIM	Kremowe tablice z paskiem w kolorze danego obszaru SIM	Tablice w kolorze odpowiedniego obszaru SIM	Gabloty w kolorze odpowiedniego obszaru SIM	Gabloty w kolorze odpowiedniego obszaru SIM	Szklana szroniona tablica
Jednolitość	System jest jednolity zarówno pod względem stosowanej kolorystyki jak i kroju pisma oraz stosowanych elementów i ich konstrukcji.						
Czytelność	Pewne zaburzenia czytelności mogą wynikać z niewidocznych nazw ulic na tablicach adresowych, braku kartuszy na części budynków, lub źle umiejscowionych tablic.						
Podstawowe błędy i problemy	Trudne do oszacowania koszty, wydłużenie procesu wdrażania, umieszczanie kartuszy w nieodpowiednich miejscach, niechlujnie umiejscowione elementy systemu, zbyt mała ilość informacji na kartuszach, słabo widoczne nazwy ulic na tablicach adresowych, opór właścicieli do stosowania nowych tablic adresowych, brak kartuszy na części budynków.						
Uwagi	System posiada jeszcze wiele braków, które wynikają głównie ze względu na to, że system jest stale wdrażany.						

Tabela 3. Tablica zbiorcza SIM Poznania (autor Jan Dziadosz, Kinga Rybak)

Miasto	Poznań									
System	System Informacji Miejskiej									
Lata wdrażania	2004 -									
Liczba obszarów	98 jednostek z czego 5 dzieli się jeszcze na mniejsze, w sumie 123 jednostki.									
Elementy	Tablice ulicowe	Tablice adresowe	Tablice kierunkowe dla pieszych	Tablice kierunkowe dla kierowców	Informacja o parkingach dla autobusów turystycznych	Informacja o mostach	Informacja o patronach, nazwach ulic, placów, skwerów oraz o najważniejszych obiektach	Panele informacji osiedlowej	Koła ratunkowe	Oznaczenie przejść podziemnych
Ilość informacji	Nazwa ulicy, numer pierwszego budynku z kierunkiem wzrostu numerów, nazwa danej jednostki.	Numer budynku, nazwa ulicy, nazwa danej jednostki kierunek wzrostu numeracji	Nazwa obiektu, punktu, przybliżona odległość, piktogram, strzałka.	Nazwa jednostki SIM, nazwa obiektu lub zabytku. Strzałka.	Mapa Poznania z zaznaczonymi parkingami dla autobusów oraz najważniejszymi i najatrakcyjniejszymi obiektami miasta.	Nazwa mostu, piktogram rzeki lub pociągu.	Opis obiektu, notka biograficzna, opis ulicy, portret patrona lub reprodukcja starego zdjęcia ulicy.	Mapa danej jednostki z numerami budynków, nazwami ulic oraz opisem danej jednostki.	Mapa komunikacji miejskiej. Najbliższej okolicy. Mapa centrum.	Wykaz linii komunikacji miejskiej, nazwa ulicy, danej jednostki SIM, nazwa najważniejszej. obiektów w trzech językach, piktogram i przybliżo-

										na odległość.
Kolorystyka	Ciemnoszare tablice z niebieskim paskiem i białą czcionką.	Ciemnoszare tablice z niebieskim paskiem i białą czcionką.	Żółte, antracytowe i brązowe tablice z białą lub antracytową czcionką.	Białe tablice z niebieskim, antracytowym lub brązowym napisem.	Mapa na szarej tablicy	Ciemnoszare tablice z niebieskim paskiem i białą czcionką.	Poliwęglanowa szroniona tablica.	Mapa w srebrnej, podświetlanej gablocie na niebieskim tle.	Mapa w srebrnej, podświetlanej gablocie na niebieskim tle.	Podświetlane gabloty z zielonym paskiem - autobusy, szarym - obiekty, niebieskim - jednostki, żółtym - ulica, brązowym - zabytki.
Jednolitość	System nie jest jednolity w pełni. Tablice adresowe, ulicowe, o mostach to ciemnoszare tablice z niebieskim paskiem. Informacja o parkingach, koła ratunkowe i panele informacyjne to szare tablice z mapami. Natomiast odstają od nich tablice kierunkowe zarówno ruchu kołowego jak i pieszego. Również krój pisma nie jest jednolity. Na większości elementów stosowana jest czcionka podobna do tej stosowanej w informacji drogowej w całym państwie, a na przykład na mapach jest to już inny krój pisma.									
Czytelność	System ma zaburzoną czytelność ze względu na ograniczoną jednolitość, a także dobraną kolorystykę jak w przypadku tablic ulicowych i adresowych oraz stosowaną czcionkę typową dla informacji drogowej w Polsce.									
Podstawowe błędy i problemy	Wysokie koszty, długi czas wdrażania, estetyka elementów, niefortunny dobór czcionki i kolorystyki. Niejednolitość systemu.									
Uwagi	System jest w trakcie wdrażania. Nadal nie zostały wprowadzone jeszcze tablice adresowe.									

Sztuka, rzemiosło i produkcja seryjna – detal nietypowy i standardowy we współczesnej architekturze krajobrazu i sztuce ogrodowej. Art, craft and mass production – original and standard detail in the contemporary landscape architecture and garden design

Streszczenie: Wzornictwo w architekturze krajobrazu i sztuce ogrodowej to kwestia inwencji i kreatywności, także jakości, estetyki, dostosowania do krajobrazu i klimatu oraz trwałości w stosunku do procesów zachodzących w środowisku. Detal, tworzony z materiałów tradycyjnych i nowoczesnych, uznawany jest za ważny element tożsamości miejsc. W artykule opisano detale będące dziełami sztuki, rzemiosłem i produkcją seryjną.

Słowa kluczowe: architektura krajobrazu, sztuka ogrodowa, wzornictwo, detal

Wzornictwo w architekturze krajobrazu i sztuce ogrodowej to nie tylko kwestia inwencji i kreatywności, ale również jakości, estetyki, dostosowania do krajobrazu i klimatu oraz trwałości w stosunku do procesów zachodzących w środowisku. Detal – historyczny i współczesny – uznawany jest za ważny element charakteru i tożsamości miejsc – ogrodu, parku, placu, miasta... Tworzony z materiałów tradycyjnych i nowoczesnych, może być powtarzalny, czasami projektowany jest do konkretnych obiektów, niejednokrotnie stanowi unikatowe dzieło sztuki. Wybór materiału na detal określa formę, zwykle decyduje o rozmiarze i fakturze. Detale ustalają skalę i artykulację, wyrażają idee projektowe w szczegółowej skali rozwiązań. Ich zestawienia i połączenia decydują o jakości i estetyce, kreują charakter poszczególnych części ogrodu czy placu. Detal jest doskonałym wyznacznikiem stylu, stanowi swoisty język przekazu koncepcji na nowo ukształtowany krajobraz.

W artykule podjęto próbę opisu wzornictwa, detalu tradycyjnego i współczesnego, będącego dziełem sztuki, rzemiosłem i produkcją masową, seryjną. Za przykłady posłużyło wzornictwo w ogrodach modernistycznych oraz wybranych współczesnych parkach publicznych. Opisano też miasto promujące się poprzez dzieła sztuki w przestrzeniach publicznych.

Obecnie niewiele jest ograniczeń technicznych i materiałowych, często wynikają one z uwarunkowań klimatycznych. Projektanci odwołują się do form historycznych lub tworzą nowatorskie wzory budujące tożsamość i *genius loci*, tak potrzebne do zachowania ciągłości kultury. Z drugiej strony procesy globalizacji sprzyjają rozwiązaniom podobnym, możemy spotkać prawie identyczne elementy w różnych częściach świata.

Wzornictwo w ogrodach modernistycznych.

Rozwiązania modernistyczne cechowało upraszczanie formy i funkcjonalizm. Modernizm utorował drogę wzornictwu współczesnemu. Wysokiej klasy rzemiosło, stosowanie tradycyjnych szlachetnych materiałów, z czasem uzupełnianych lub zastępowanych

nych coraz nowocześniejszymi oraz niebanalne i eksperymentalne rozwiązania inspirowały do dzisiaj twórców. Rozwój sztuki ogrodowej i architektury krajobrazu oraz duże potrzeby w urządzaniu różnego rodzaju ogrodów i parków – prywatnych i publicznych, o bardzo zróżnicowanym charakterze i powierzchniach, przyczyniły się do gwałtownego rozwoju wzornictwa.

Początki modernizmu.

Twórcy ruchu Arts and Crafts uznawanego za początek modernizmu, po odrzuceniu wiktoriańskiej pretensjonalności, zmierzali do odtworzenia średniowiecznej tradycji cechowej. Ruch jako sztuka zintegrowana odrzucił style jako sztuczne ograniczenie. Dążono do artystycznego kształtowania najbliższego otoczenia człowieka, również ogrodu. Dzieła sztuki ogrodowej epoki Art and Crafts to rodzaj „wzornictwa ogrodowego”, które cechowała jedność wernakularnego, swojskiego domu i ogrodu, kult wiejskiego ogrodnictwa i rzemiosła ogrodowego. Szukano indywidualnego, regionalnego charakteru. Stosowano tradycyjne, związane z miejscem materiały, np. kamień, wyrabianą lokalnie cegłę i dachówki. Jedną z częściej stosowanych form były ogrody tarasowe, składające się z jednej lub kilku platform. Często wprowadzano tam nawierzchnie z płyt kamiennych poprzerastanych trawą lub bylinami. Typowe jest harmonijne połączenie geometrycznej konstrukcji elementów architektonicznych z miękkością kolorowych plam roślin. Charakterystyczne były ogrody lub partery zagłębione, rozmyślnie projektowane na niższym poziomie, w celu zapewnienia lepszego widoku. Różnice poziomów rozwiązywano przez murki oporowe z kamienia lub cegły. Popularność zyskały murki kwiatowe, rodzaj ogrodu, często skalnego, w którym rośliny umieszczano w specjalnych zagłębieniach w suchym murze kamiennym. Poprzez wysoki standard wzornictwa i rzemiosła udowodniono, że nowoczesność może wywierać wpływ na jakość życia. W zarchitektonizowanych ogrodach osiągnięto prawdziwe mistrzostwo w operowaniu materiałami tradycyjnymi, przy stopniowym wprowadzaniu nowoczesnych, ostrożnie stosowano m.in. beton. Rozwiązania funkcjonalne miały zapewnić wygodę i bezpieczeństwo. Wielką wagę przywiązywano do koloru i faktury parterów – malowniczych zestawień nawierzchni z roślinnością. Stosowano ścieżki z kamienia naturalnego, bruku i płyt kamiennych regularnych i nieregularnych, klinkieru, cegieł i płytek ceramicznych, nawet otoczków osadzonych w zaprawie lub cemencie oraz beton z domieszką żwiru – często łączono ze sobą różne materiały. Rozwiązania rytmicznych powtarzalnych wzorów, np. z ręcznie wyrabianej cegły klinkierowej zestawionej z płytkami i dachówkami układanymi na sztorc⁸, proponowała Gertrude Jekyll (Jekyll, Weaver, 1912). Do układów promienistych zalecała dachówki jako promienie, a pola między nimi wypełnione cegłą układaną w jodełkę. Cegła to jeden z ulubionych materiałów nawierzchniowych tego okresu. Różne są sposoby jej układania np. wozówkowo, kasetonowo czy w jodełkę. Stosowana dla bogatej gamy kolorystycznej i faktury, doskonale komponuje się z roślinnością. Ważnym elementem kształtowania przestrzeni ogrodu były

⁸ Ozdobna nawierzchnia w misternie wzory z otoczków jest charakterystyczna dla chińskich ogrodów. Tam też wykorzystywano układane na sztorc dachówki jako ruszt, powtarzany wzór i obrzeżenie. Natomiast w Japonii układano dachówki na sztorc raczej w układach nieformalnych, stosowano też w nawierzchni dachówki okapowe.

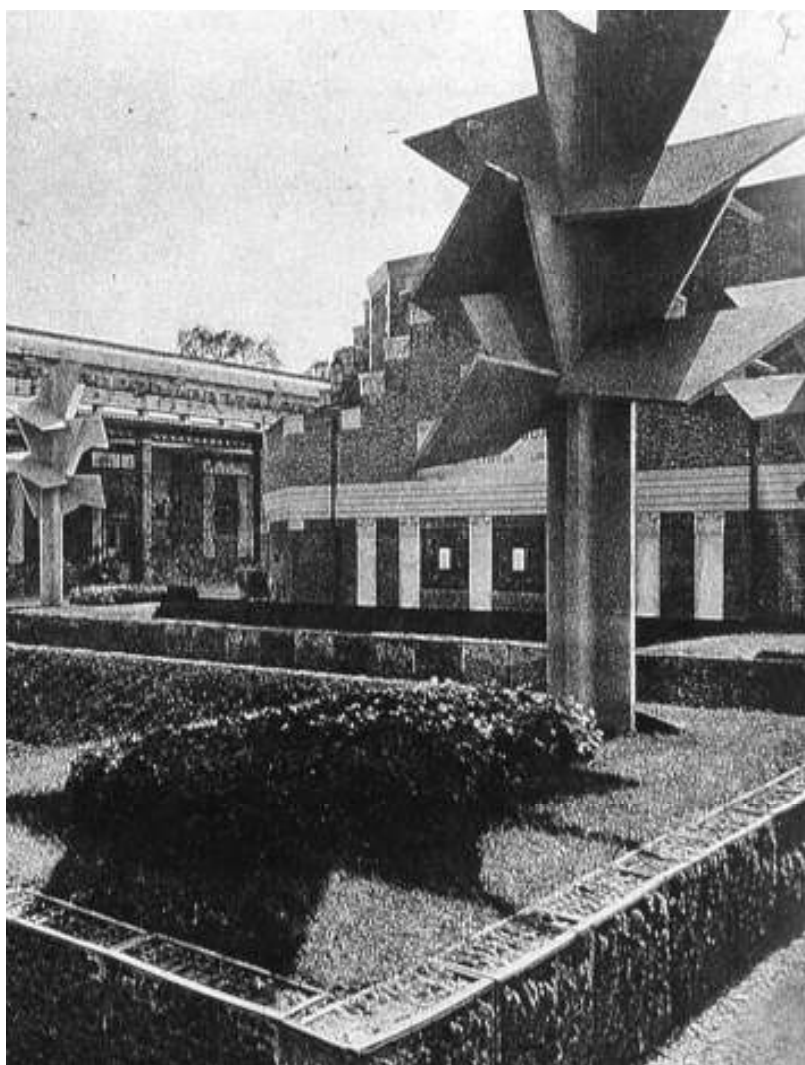
pergole. Upodobał je sobie Edwin Lutyens, który stosował je raczej jako konstrukcje architektoniczne – drewniane i murowane – niż budowle stanowiące podporę dla pnączy. Jedną z piękniejszych jego autorstwa jest w Hestercombe (1904-1909). Obiekt o słupach nośnych kamiennych o przekroju koła i kwadratu, umieszczonych przemiennie, i z efektownym zamknięciem w postaci *claire-voyee*⁹, po raz kolejny udowadnia, że dzieła twórców okresu Arts and Crafts cechuje indywidualność i wyobraźnia.

Klasyfikowany jako przykład secesji Park Güell w Barcelonie (1900-1914) Antonio Gaudiego jest dziełem wspaniałym i niezwykłym, o formach organicznych, dotąd niespotykanym wzornictwie, o twórczo przetworzonych elementach sztuki mauretańskiej i gotyckiej. Estetyka i funkcjonalizm to zasadnicze wartości dzieła. Projektant rzeźbił park w zboczu stosując m.in. groty i galerie o skośnych ścianach i filarach podporowych wykonanych z rodzimego kamienia. Natomiast większość elementów architektonicznych i rzeźbiarskich ma ceramiczną powłokę. Gaudi bawił się detalem i eksperymentował. Wizytówką parku są mozaiki o jaskrawych kolorach pokrywające budynki, sklepienia, medaliony, ławkę okalającą taras, zdobienia schodów. Wykonano je ze szklanych i ceramicznych odpadów. Podobno nadając kształt długiej ławce Gaudi, aby zapewnić jak najlepszą i najwygodniejszą jej formę, posadził na niego mężczyznę na jeszcze plastycznym gipsie i wykorzystał odcisk jego ciała jako wzorzec (Zerbst, 2004). Pośród współczesnych inspiracji twórczością Gaudiego wymienić można bajkowy ogród Tarota, usytuowany w dawnym kamieniołomie na wybrzeżu Morza Tyrreńskiego. Jego autorka awangardowa artystka, członkini grupy Nowych Realistów – Niki de Saint Phalle (1930–2002), stworzyła założenie będące przybytkiem Tarota – talii kart, używanej do gry i wróżb. 22 karty Tarota tzw. Wielkie Arkana są tematyką rzeźb ogrodu. Powstał zgodnie z zamysłem autorki ogród radości, który zaludniają niezwykle ogromne rzeźby (wys. 12–15 m) o jaskrawych kolorach, błyszczące – zabawne i straszne (początkowo współtworzył je rzeźbiarz Jean Tianguely). Rzeźby wykonane z cementu wzmocnione metalową konstrukcją, pokryto płytkami ceramicznymi, kawałkami szkła, również tego z Murano. Pojawiają się tu smok atakujący Królową, Wieża Boga, Kapłanka, Szatan, Eremita, Śmierć, Kochankowie, jest też Wisielec. We wnętrzu olbrzymiej postaci Cesarzowej, w dwóch pokojach z łazienką, czasami mieszkała autorka. Ogród nawiązuje do dzieła Gaudiego również przez organiczne rozwiązania groty, zagłębienia przenikają się i wciągają zwiedzającego w ten niezwykle zmysłowy i tajemniczy ogród.

Od art déco do późnego modernizmu. Intrygujące wzornictwo ogrodów epoki art déco stanowiło silną inspirację dla późniejszych modernistów. Znaczące dla nurtu są wysokie na 20 m betonowe drzewa Martelów w ogrodzie Stevensa, z szerokimi stylizowanymi liśćmi ułożonymi w zmiennym rytmie na wysokim pniu (ryc.1.), prezentowane na Międzynarodowej Wystawie Sztuk Dekoracyjnych i Przemysłu Współczesnego w Paryżu 1925 r. Inny charakterystyczny element wystawy to wyróżniający się kubistyczną formą ogród „wody i światła” Gabriela Guevrekiana (ryc.2.). Niewielki

⁹ *claire-voyee* – dosł. jasne widzenie, okno, otwór, prześwit, szczelina wycięta w żywopłocie lub zrobiona w ścianie.

trójkątny ogródek przypominał abstrakcyjny obraz podzielony na trójkąty fasetowymi ściankami w różnych planach. Guevrekian kreując w swych projektach symultaniczne punkty widzenia, wykorzystał efekty wody i światła, niespodziewane widoki, ostre i jaskrawe kolory, trójkątne rabaty wykonane w różnych płaszczyznach oraz oświetlenie elektryczne¹⁰. W centrum rozwiązanego w kilku płaszczyznach basenu usytuował obracającą się wolno oświetloną kulę we wzory ze szkła dającą refleksy świetlne. Za kulą na rabacie stał metalowy pylon, formą przypominający projekt pomnika Trzeciej Międzynarodówki (1920) Tatlina. Z pylonu do basenu tryskała woda (proj. kuli i pylonu L. Barillet). Podobne zestawienie kasetonowych i trójkątnych betonowych rabat usytuowanych w różnych poziomach, efekty optyczne i powiązania widokowe Guevrekian zastosował też w ogrodzie przypominającym rufę jachtu, zaprojektowanym dla Charlesa Noailles w Hyères koło Tuluzy (1926). Szklana mozaika poprzez mocne kolory czerwieni i szafiru oraz lustro wody dopełniały kompozycję, którą zamykała rzeźba Lipchitza.

Ryc. 1. Drzewa Martelów, 1925, (za:) Waymark, 2003

¹⁰ Zastosowane tam kolory to żółty, czerwony i błękit zestawione z bielą i zielenią.

Ryc. 2. Ogród wody i światła, G. Guevrekian, 1925, (za:) http://bp1.blogger.com/_REjQQ50A

Ryc. 3. Ogród Nocilles przy Place des Etats-Unis w Paryżu, A. i P. Vera oraz J.-Ch. Moreau, ok. 1925, (za:) <http://www.arch.utk.edu.Research-Outreach>

Rozwiązaniom ówczesnych twórców sprzyjała fascynacja kubizmem. Dla uzyskania głębi w niewielkich ogrodach stosowano lustra. Powiększały przestrzeń sprzyjały efektem iluzorycznym. Pojawiły się m.in. w projektach braci André i Paul Vera oraz Jeana-Charlesa Moreau. Jednym z nich jest ogród Noailles przy Place des Etats-Unis w Paryżu (ok. 1925). Ogród był asymetryczny, skomponowany z trójkątów o ostrych kształtach, które wykonano z czerwonej cegły, szarego i zielonkawego kamienia oraz żwirów – czarnego i białego. Układ podzielono żywopłotami z bukszpanu i trawnikiem, sezonowo był ożywiany obsadzeniami z błękitnej lobelii. Ogród odbijały lustra zastosowane jako wypełnienie rusztu ogrodzenia, zamknięte od góry wyrazistą kratą treliaża (ryc.3.). Drugi z postępowych projektów to *côte-jardin* w Paryżu (ok. 1931) o kubiście estetyce przejawiającej się w liniach odcinkowych. Zastosowano żywopłot o trójkątnej linii zig-zag na centralnie położonym trawniku. Ważny element kompozycji stanowiła usytuowana diagonalnie w stosunku do osi szklana fontanna stojąca w basenie składającym się z dwóch kwadratowych mis, również usytuowanych jedna w drugiej przekątniowo. Fontanna w nocy była wewnątrz podświetlana, a chromowane woluty przypominały strumienie tryskającej wody. Lustra usytuowane na krótszym boku ściany ogrodu wydłużały ogród (Waymark, 2003). Abstrakcja geometryczna, estetyka kubistyczna, kolorowe i kolorowane żwiry, kolorowa ceramika, beton, fontanny z ceramiki, mozaiki, sadzawki, wazy, czasze i rzeźby to elementy stosowane w ogrodach stylu art déco.

Materiałem, który na dobre zagościł w ogrodach stał się beton¹¹. Stosowany był już w XIX w. w parkach, m.in. do produkcji sztucznych skał tzw. Pulhamitów¹² czy skał, wodospadu i balustrad w paryskim parku Buttes Chaumont¹³. Materiał ten w modernizmie uznawany za bardzo nowoczesny, dawał różnorodne możliwości formowania. Żelbeton pozwalał formować ściany, podpory, belki, misy czy rzeźby. Beton (mieszaninę cementu, żwiru, piasku i wody) kolorowano tlenkami, stosowano domieszki żwiru lub grys, by uzyskać np. mozaikowe posadzki. By uniknąć gładkiego rażącego wyglądu płyt łączono go też z innymi materiałami, np. cegłą, naturalnym kamieniem, nawet drewnem. Tworzono np. ruszt ceglany lub kamienny, a płaszczyzny pozostałe wypełniano płytami betonowymi. By uniknąć jednolitej nawierzchni stosowano zabiegi rozsiewania płyt, uzyskiwano wówczas poprzerastane trawą lub niskimi bylinami zielone fugi. Często realizowano w ogrodach powierzchnie betonowe jako lane, o czym

¹¹ Nawierzchnie betonowe występują już od czasów rzymskich, co odkryto w Pompejach. Z tłuczonych dachówek zmieszanych z wapnem wytwarzano czerwone formy – matryce, w których umieszczano małe czarne i białe płytki mozaikowe tak, że powstawały wzorzyste pola i obwódki.

¹² James Pulham (ok. 1820-98) – syn jednego z założycieli fabryki cementu portlandzkiego założył z budowy ogrodów skalnych i tworzenia sztucznych skalnych krajobrazów. W końcu I. 40. XIX w. zaczął stosować cement do konstrukcji sztucznych skał nazwanych *Pulhamite*. Ura-biano masę z klinkieru, cegły lub kamienia, łącząc go z cementem i z tego tworzywa modelowano układy przypominające formacje skalne, warstwy geologiczne, otoczaki, uzyskując efekty naśladujące naturalne górskie krajobrazy. Do bardziej znanych realizacji Pulhama należą sztuczne skały: w Hoddesdon Hall w Hertfordshire (1838), Battersea Park w Londynie (1866-70) i kaskady w Sheffield Park (1883).

¹³ J.-Ch. Alphand w Buttes Chaumont (1867) pokazał nowoczesne techniki i technologie projektowania krajobrazu, m.in. konstrukcje elementów (np. most) i zastosowanie materiałów takich jak beton.

świadczą różne rozmiary płyt. Czasami beton stemplowano by nadać mu wygląd płyt kamiennych, cegły czy bruku. Dodawano do niego środki koloryzujące, również domieszki kruszywa dla zredukowania gładkiej powierzchni. Beton mógł być też drapany lub przecierany dla uzyskania szorstkiej i chropowatej nawierzchni. Dodawano drobne kamyczki, żwiry o różnej wielkości ziarna, z różnych materiałów – wapieni, granit, porfir – w zależności od koloru, który chciano uzyskać; był to tzw. beton płukany. Powierzchnie z drobnymi otoczkami i gruboziarnistym żwirem realizowano też jako lane. Wszystkie te zabiegi podejmowano w celu lepszej integracji tworzywa budowlanego z naturalnym otoczeniem (Zachariasz, 2010).

W Polsce wspnianym przykładem ogrodu reprezentującego wczesny modernizm jest Żelazowa Wola, ogród-pomnik zaprojektowany przez Franciszka Krzywdę-Polkowskiego (realizowany od 1931). Pośród elementów małej architektury są m.in. altany, murki, słupy, ogrodzenie, estrada oraz przede wszystkim różnego rodzaju nawierzchnie. Pośród zastosowanych materiałów Polkowski wymienia m.in.: gruby granit polny, cegły palone, piaskowo-wapienne i klinkier, cement (Krzywda Polkowski 1937). Mała architektura ma tu kolory kontrastowe, np. cegła zestawiana z białą betonową posadzką przed dworkiem, cegła komponowana z szarością płukanych betonów czy barwione detale altan. Widoczne są ślady malowania ultramaryną fug altan przy mostku i przy ogrodzeniu nieopodal wejścia. Polkowski traktował rzeźbiarsko elementy, starał się uwypuklić tekturę brył, także przez różnorodne zestawienia materiałowe. Zauważyć to można w urzeźbieniu opasek okalających ścieżki, w ogrodzeniu (wykonanym z różnych materiałów) oraz w bryłach altan. W Żelazowej Woli zastosowano różnego rodzaju nawierzchnie: beton w bardzo wielu postaciach, cegła klinkierowa mocno wypalona, cegła jasna wapienna, kamień naturalny, nawierzchnie ziemne i stabilizowane żwirowe. Nawierzchnie mają różne kolory, a kolorystyka wzbogacona jest poprzez wzory posadzki. Zestawiane są w różnych układach i formach. Malowniczość to ten czynnik, który był tu wiodący. Doskonale rozwiązano opaski ścieżek: z barwnych otoczków granitowych, ceglanych, betonowych i murki. Aby uniknąć monotonii gładkich krawężników często układano cegły w rytmie leżąc i na sztorc, zdwajając je, stosowano też nieregularne otoczki w różnych kolorach i rozmiarach. Czasem na ścieżkach stabilizowanych żwirowych pojawiał się wzór z otoczków. Polkowski wprowadził też siedziska wykonane z cegły, betonu i układanych na sztorc dachówek (Zachariasz, 2010).

Do ulubionych tworzyw modernizmu zaliczany jest też sztuczny kamień – terazzo (lastrico, jastrych). Jest to wyrób betonowy o obrobionej, szlifowanej i często polerowanej powierzchni. Stanowi go podobna do betonu mieszanina, w skład której wchodzi jako kruszywo grysiki (drobne żwirki) barwnych, twardych, dających się szlifować i polerować kamieni (np. marmur, wapień), spoiwem jest cement portlandzki. Dla uzyskania koloru stosowano też pigmenty mineralne lub tlenki, zaś by lastrico było jasne używano białego cementu. Wykonywano z niego nie tylko nawierzchnie, ale i małą architekturę ogrodową. Lastrico stosowano w ogrodach w projektach detalu np. ławek, fontann, ogrodzeń, postumentów, krawężników i elementów nawierzchni, np. w Krakowie w ogrodzie przy Krakowskiej Kasie Oszczędności przy ul. Szpitalnej 15 (l. 30. XX w.). Dla uzyskania dodatkowych walorów stosowano lastrico płukane lub fakturowane (żłobkowane lub ryflowane), by było połyskliwe dodawano miki. Współcześnie jest to ele-

ment wykorzystywany w tworzeniu barwnych płyt nawierzchniowych ozdabiających powierzchnię ścieżki ogrodowej czy chodnika.

Moderniści postrzegali przeszłość jako przeżytek, poszukiwali nowych inspiracji. W stylistyce modernistycznej mocno odzwierciedlają się wpływy japońskie. Szczególnie późny modernizm to fascynacja minimalistycznymi ogrodami zenistycznymi (*karesansui*). Wyraźnie czytelne jest to w ogrodach m.in. Christophera Tunnarda, Thomasa Churcha, Jamesa Rose'a i Garretta Eckbo, np. w stosowaniu otoczek, żwirów i skał. Również w Japonii ogrody były reinterpretowane. Pośród znaczących modernistycznych projektantów jest Mirei Shigemori, wybitny historyk ogrodów i projektant, który przetworzył tradycyjne formy ogrodowe z zastosowaniem nowoczesnych materiałów¹⁴. Pisał, że kompozycje *karesansui* cechuje poważna, surowa i prosta elegancja ukryta pod warstwą symbolicznego znaczenia oraz piękno pustej przestrzeni (Tschumi, 2006).

W USA na przełomie I. 30. i 40. XX w. ukształtował się tzw. styl kalifornijski. Ten rodzaj kompozycji ogrodowej zapoczątkował Thomas Church, który początkowo łączył tradycję ogrodu geometrycznego ze stylem nowoczesnym. Z czasem pod wpływem powtórnej podróży do Europy i spotkaniu z Alvarem Aalto, zafascynowany kubizmem, zaczął projektować dynamiczne, asymetryczne, niekiedy abstrakcyjne, biomorficzne kompozycje. Ogród stanowił dla niego „pomieszczenie zewnętrzne”, organicznie związane z budynkami, a baseny o miękkich liniach (o charakterystycznym kształcie fasoli), patia, pomosty, rodzime skały złożyły się na styl kalifornijski, później naśladowany i kopiowany. W okresie depresji wzrasta pomysłowość i elastyczność architektów krajobrazu. Church stosuje: drewno, beton, cegłę, żwir, asfalt, pomosty z krawędziaków z sekwoi. Projektował nawierzchnie z kwadratowych płyt betonowych, np. w ogrodzie Donnellów – El Novillero (1947-48) w Sonomie (ryc. 4.). Widział duże możliwości, jakie dawał beton w kształtowaniu form miękkich opływowych – dla basenów czy rysunku zewnętrznych linii tarasu. Formy te przypominały dzieła Burle-Marxa czy Arpa. Stosował betony kolorowane od ochry do szarego, wprowadzał też podziały z pasów drewna (np. sekwoi) czy cegieł, które dawały możliwość rytmicznych podziałów betonowych płaszczyzn. Monotonie betonu przełamывał też ceglаныmi murkami lub stopniami. Regularność podziałów nawierzchni łamał biomorficznymi formami rabat. Często, podobnie jak inni moderniści, stosował tzw. rabaty podwyższone regularne i nieregularne, ramowane ściankami z drewna, kamienia, cegły lub betonu.

Modernizm przyniósł także eksperymenty Garretta Eckbo, Dana Kiley'a i Jamesa C. Rose'a. Ci awangardowi twórcy analizując kompozycje konstruktywistyczne i kubityczne zwrócili się ku Europie w poszukiwaniu inspiracji. Byli inicjatorami w I. 1936-38 tzw. rewolucji harwardzkiej w architekturze krajobrazu. Opublikowali w I. 40. i 50. XX w.

¹⁴ M. Shigemori (1896-1975) autor 240 ogrodów, wśród których dominowały *karesansui*; projektował ogrody przy miejscach kultu religijnego, przy obiektach kultury i komercyjnych. Jednym z jego najśłynniejszych dzieł jest ogród przy świątyni Tofuku-ji w Kioto (1939) inspirowany kompozycjami *karesansui* i współczesną sztuką. Stworzył ogród ponadczasowy z takimi elementami jak: wyspy nieśmiertelnych okolone żwirowym, imitującym wodę morzem, nawierzchnią o układzie szachownicy stanowiącą wizytówkę ogrodu (kamienie i mech) i, również szachownicowe, nasadzenia strzyżonych azalii i pasy żwiru, inspirowane krajobrazem pól ryżowych.

w czasopiśmie „Pencil Points” kilka manifestów, które nakreśliły nowe zasady projektowania krajobrazu i przyspieszyły ruch nowoczesny (Zachariasz 2006). Głoszono, że „modernistyczna standaryzacja przynosi automatycznie wysoki stopień spoistości”, w związku z czym nie ma potrzeby organizacji przestrzeni przez symetrię. Standaryzacja sprzyjała produkcji seryjnej, masowej. W 1947 r. Rose występuje z propozycją ogrodu modularnego (Rose, 1947), proponuje stosowanie nowych materiałów, uważa, że nawierzchnie i budowle ogrodowe powinny być zracjonalizowane. Nowoczesną przestrzeń kreowaną przez Rose’a tworzyły drzewa, woda, skały i ziemia uzupełnione materiałami nowoczesnymi, m.in. betonem, plastikowymi i poliestrowymi płytami. Inspirację stanowiła dlań sztuka nowoczesna i sztuka japońskich ogrodów. Rose uważał projekty modularne za bardziej elastyczne (Rose, 1938). Czasami jednak amerykańskim parkom stawiano zarzut zbytnej standaryzacji. Eckbo pisał: „Amerykańskie projektowanie parków jest zbyt ograniczone, konwencjonalne, stereotypowe, powielające formy w porównaniu z innymi obszarami projektowymi” (Eckbo, 1962). Jednak standaryzacja – powtarzalność elementów wyposażenia, nie tylko detalu, ogranicza koszty i jest bardziej ekonomiczna, ale też monotonna.

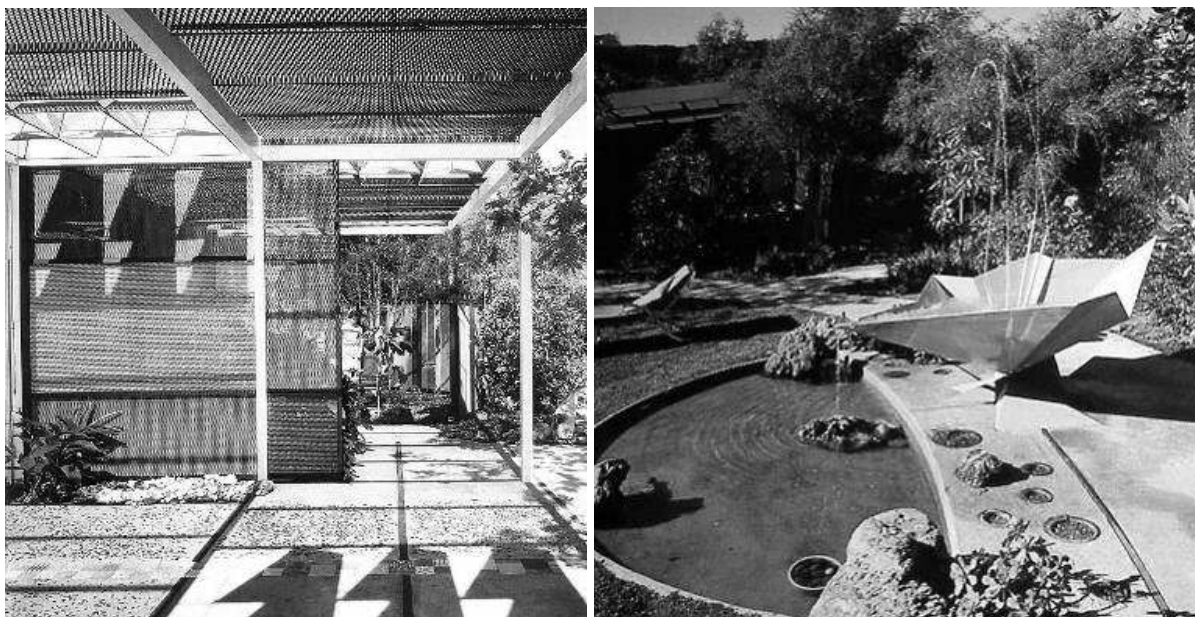
Najbardziej znane były eksperymenty Eckbo, który stosował w ogrodach beton, fakturowane bloczki betonowe o różnej przejrzystości jako murki oporowe i jako ekrany, panele azbestowo-cementowe, ekrany, kolumny-rury¹⁵ z lekkich metali i elementy plastikowe. Wykorzystywał mondrianowskie formy o kolorach podstawowych zamknięte w układach geometrycznych oraz formy biomorficzne, znane z projektów południowo-kalifornijskich. W ogrodzie Goldstone’a w Beverly Hills (1948) ścianę oporową wykonano z cegły, bloczków pumeksowych i betonowych, w których osadzono ustawione denkami butelki. W 1956 r. Eckbo podjął współpracę z Aluminium Company of America (ALCOA). Aluminium to materiał szeroko stosowany w czasie wojny jako składnik produkcji samolotów, ale ALCOA zainteresowana była wykorzystaniem tego metalu również w czasach pokoju. Metal uznano za jeden z łatwiej dostępnych i powszechnych materiałów. Firma skontaktowała się z Eckbo prosząc, by zbadał możliwości, jakie według niego ma zastosowanie aluminium w ogrodzie oraz by zaprojektował dla celów reklamowych firmy ogród zawierający elementy małej architektury z tego metalu. Eckbo zgodził się stworzyć taki ogród przy swoim domu i powstał Forecast Garden w Laurel Canyon (Los Angeles, 1959). W promocyjnej broszurce na przykładzie Forecast Garden opisano pięć sposobów zastosowania aluminium w ogrodach: 1. Pergola służąca jako przedłużenie salonu; 2. Jednostronna przestona (ekran-ściana), która daje widok ogrodu z salonu, ale przestania widok z ogrodu do salonu i wnętrza domu; 3. Krzywoliniowy dekoracyjny ekran (przestona) zaprojektowany tak, aby pokazać możliwości kształtowania wnętrza; 4. Wolnostojący pawilon – altana, tworząca ustronne miejsce izolowane od terenu ogrodu głównego; 5. Abstrakcyjna fontanna w kształcie ogromnego kwiatu, stanowiąca centralny punkt całej kompozycji. Fontannę wykonano z ćwierćcalowej (0,635 cm) aluminiowej płyty giętej i spawanej. Miała ok. 107 cm wys. w najwyższym punkcie i ok. 180 cm szer. w najszerszym. Wykończona była

¹⁵ Tzw. *lally column* – to rodzaj kolumny – długa okrągła stalowa rura ustawiona pionowo, czasami wypełniona betonem, podtrzymująca belkę lub dźwigar na dużych rozpiętościach. Nazwa pochodzi od irlandzkiego wynalazcy Johna Lally, właściciela firmy produkującej takie właśnie kolumny z końcem XIX w.

oliwkową wypalaną emalią. Odpływ wody stanowiło pięć zwężających się aluminiowych rurek, z naturalnym anodowym wykończeniem, które wyrastały ze środka fontanny – kwiatu niczym pręciki. Rurki przelewowe skierowane ku krzywoliniowemu betonowemu basenowi, w którym naturalne skały stanowiły kontrast do fontanny, gładkiej, o trójkątnych ściankach. Aluminium wykorzystane przez Eckbo w projektach było bliskie produktowi idealnemu – lekkie, miękkie, łatwe w obróbce, niekorozyjne, co było ważne dla pergoli i ekranów. Proponowano różnorodną gamę kolorystyczną od intensywnego złotego, poprzez różne warianty nasycenia, do srebra. Aluminium nie zostało zastosowane do elementów konstrukcyjnych, wykorzystano drewno jako podpory ścian, ekranów i budowli. Drewniane ramy utworzyły siatkę, kontrastując z metalem, dały bardziej naturalny wygląd. Nawierzchnie w ogrodzie wykonano z betonu i z tzw. *pebble concrete*, czyli betonu z drobnymi otoczkami, co złamało jego gładkość. Z drewna zrealizowano ruszt posadzki. W betonowej nawierzchni osadzono fragmenty ceramicznych czerwonych rur kanalizacyjnych, które spełniały funkcje pojemników na rośliny, zastosowano też pas z barwnych płytek ceramicznych. Do stylistyki ogrodu japońskiego nawiązywały duże i małe kamienie pośród drzew i w betonowej nawierzchni. Ogród stał się publicznym triumfem, opisano go w fachowej prasie, poświęcono mu programy telewizyjne (ryc. 5a i 5b.). Eckbo jednak nie kontynuował doświadczeń, odszedł od projektowania małych ogrodów przydomowych, podjął większe projekty publiczne (Treib, Imbert, 1997).

Ryc. 4. Ogród Donnellów, Sono-ma, T. Church, (za:) http://berkeley.edu/news/2006/10/11_books

Ryc. 5 a/. i 5. b/. Forecast Garden w Laurel Canzon, Los Angeles, G. Eckbo, (za:) Treib, Imbert, 1997

Modernizm z różnym eksperymentami dowiódł, że ogród jest formą łatwo adaptującą nowe materiały, podatną na eksperymenty i rozwiązania nowatorskie. W wielu przypadkach rozwiązania jednak były na tyle eksperymentalne i nietrwałe, iż swoistą konkluzją jest fakt, że wiele z ogrodów modernistycznych nie przetrwało, a część jest kompleksowo rewaloryzowana. Modernizm przyniósł również standaryzację, którą zapoczątkował spór w Werkbund Deutsche oraz Ford, pomysł podjęli Le Corbusier a także Gropius, i ogrody, a szczególnie parki publiczne stały się miejscem gdzie typowe wzornictwo wcielane było w życie.

Wzornictwo w parku publicznym.

Charakter i stylistyka parku decydują o formie i rozwiązaniach detalu. Wyposażenie parku i mała architektura zwiększają rangę obiektu, przyciągają dodatkowych użytkowników. Do standardowego najczęściej projektowanego masowo należą: ławki, kosze na śmieci, nawierzchnie, oświetlenie, poidelka i toalety. Inne elementy tzw. „małej architektury” to różnego rodzaju altany, murki oporowe, fontanny, rzeźby, pomniki, ogrodzenia parku z bramami, także stoły piknikowe, grille, schrony przed deszczem, pergole, tarasy, place gier i zabaw, boiska z wyposażeniem. Są to też innego rodzaju obiekty i budowle – kawiarnie, restauracje, oranżerie, estrady przeznaczone dla występów czy wieże zegarowe. Na terenach parków upamiętniane są ważne rocznice, wybitne postaci i wydarzenia, a wszystkie one mogą być uhonorowane np. poprzez pomniki, tablice pamiątkowe, budowle, fontanny (Fogg, 2000; Zachariasz 2006).

Mała architektura w parku powinna zaspokajać potrzeby użytkowników i spełniać standardy bezpieczeństwa. Rozważanych jest wiele uwarunkowań, którymi można się kierować projektując elementy, np. liczba miejsc do siedzenia, materiał z którego wykonano siedziska, usytuowanie ławek, orientacja, a to wynika m.in. z funkcji, penetracji słonecznej, widoków. Wpływ na wzornictwo ma wprowadzona w modernizmie

standaryzacja. Opracowywano wzory detali typowych. Często ta masowa produkcja była nie najwyższej jakości, wykonana z nie najlepszych materiałów, o prymitywnym wykończeniu. Decydował i decyduje czynnik ekonomiczny, łatwość utrzymania. Stąd ograniczanie programu i minimalizacja kosztów, co odbijało się na jakości estetycznej. To dominuje w ogrodach i parkach I. 60 i 70 XX w., później zauważa się większą dbałość o wygląd i estetykę rozwiązań. Powstaje coraz więcej dzieł znaczących, a projektanci często sięgają po rozwiązania stosowane w modernizmie.

Współcześnie nadal chętnie wykorzystuje się beton w detalu parkowym. Gładki, barwiony, z widocznym deskowaniem lub z tynkami natryskowymi, często zestawiany z metalem, także z kamieniem, cegłą i ceramiką – daje wiele możliwości kształtowania krajobrazu ogrodowego. Standardowe wyroby betonowe to jedna z bardziej uniwersalnych nawierzchni. Formowane w rozmaite kształtki dają różnorodne możliwości. Współcześnie wiele firm ma w wyborze cały system rozmaitych kształtek nawierzchniowych obejmujący różne wzory i kolorystykę, m.in. imitujących płyty kamienne, różne rodzaje cegieł, kocie łby, otoczaki, również rynsztoki, krawężniki, stopnie czy ściany oporowe.

Ryc. 6. Birrarung Marr, Melbourne, metalowa nawierzchnia, fot. A. Zachariasz

Ryc. 7 a/. i 7 b/. Gantry Plaza State Park, Nowy Jork, fot. A. Zachariasz

Inny materiał stosowany często to różne rodzaje metali. Metal – chromowany, błyszczący, satynowany lub trawiony rdzawy, perforowany czy gładki – stanowi dzisiaj wyróżnik wielu parków i ogrodów. Pośród nich są m.in. Terrasson-La-Villedieu (1995) gdzie Kathryn Gustafson zastosowała przeplatające się pomiędzy drzewami aluminiowe połączone wstęgi prowadzące przez gaj Fragmentów Sztuki Ogrodowej, metalowy maszt pokazujący kierunki wiatru i w amfiteatrze ławki o metalowych siedziskach przypominających wstęgi. Wzornictwa wykonane w metalu charakterystyczne jest też wielu parków publicznych autorstwa australijskiej spółki architektów krajobrazu Taylor Cullity Lethlean. Metalowe fragmenty nawierzchni, detale i oznaczenia czy rzeźby o motywach sztuki aborygeńskiej zastosowano m.in. w Birrarung Marr w Melbourne (2002) (ryc. 6), Royal Botanic Garden w Cranbourne (od 1994 i nadal)¹⁶ czy Geelong Waterfront (od 1998). Znane są też metalowe drzewa Roberta Irwina z Ogrodu w Getty Center w Los Angeles (1997).

Detal wykonany z metalu jest też wyróżnikiem Gantry Plaza State Park (od 1998), który został zrealizowany na nadbrzeżu East River na Long Island City w Queens w Nowym Jorku zrealizowany we współpracy z Sowinski Sullivan Architects & Lee Weintraub. Park powstał jako element programu Queens West Development i ma służyć rezydentom rozwijanych i rewitalizowanych dzielnic tej części miasta. Mieszkańcy włączyli się w proces kształtowania przestrzeni publicznej. Wiodącą rolę w projektowaniu odegrali architekci krajobrazu, z którymi współpracowali architekci oraz konsultanci m.in. z zakresu żeglugi, budownictwa wodnego, znawcy prawa ochrony środowiska, geodeci, specjaliści od projektowania oświetlenia, graficy i kosztorysanci. Park ma charakter kontemplacyjny, inspirowany lokalnym *genius loci* stanowi artystyczną odpowiedź na historię miejsca, kulturową różnorodność przy uwzględnieniu warunków naturalnych. Na dawnym przemysłowym nadbrzeżu znalazły się odnowione kolejowe suwnice bramowe (*gantrys*), zachowano też biegnącą tu niegdyś linię kolejową – oba elementy stanowią znak i symbol identyfikacji miejsca. Z nadbrzeża parkowego w East River wychodzą cztery mola, każde o odmiennej tematyce. Mogą do nich

¹⁶ W Cranbourne jest 90-metrowa Escarpment Wall, rzeźbiarska ściana wykonana z rdzawo patynowanego metalu (proj. G. Clark), inspirowana charakterystycznymi dla kontynentu skarpami z czerwonego piaskowca.

przybijać promy. Jedno z nich przeznaczone dla wędkarzy, wyposażono w stoły do czyszczenia ryb. W wodę wychodzi też zacieniona metalowa pergola z barowymi stołkami, z której można podziwiać panoramę Manhattanu (ryc. 7a.). Interesującymi elementami parku są: kolisty plac – fontanna mgły, unikatowe oświetlenie, rzeźba Sergia Furnari (2001) – przedstawiająca robotników – swoisty happening. Teren wyposażony jest też w: stoły piknikowe, miejsca do gry w szachy – stoliki i siedziska (ryc. 7b.) oraz: boiska do koszykówki, piłki ręcznej, stoły do gry w tenisa stołowego (pobliski Hunters Point tych samych autorów). Wyróżnikiem parku są granitowe grubo ciosane bloki kamienne o różnych kolorach, żwir ścieżek, z którego wyrasta roślinność, stalowe: ogrodzenia i wysokie latarnie, szorstkie drewniane pokłady oraz ławki i szezlongi wykonane z tropikalnego drewna o bogatej kolorystyce, niewysokie latarnie o błękitnym świetle. Każdy element został zaprojektowany indywidualnie, również wykonany z metalu plan parku ułatwiający orientację. Hunters Point ogranicza wysoki mu, w którym umieszczono kolorowe bloki szkła i panele metalowe umożliwiające penetrację wzrokową.

Jednym z bardziej charakterystycznych wyróżników parku, gdzie projektanci często stosują nowatorskie wzornictwo są oznaczenia. Na rozległych terenach rekreacyjnych i w parkach – miejskich, podmiejskich, linearnych – niezbędne jest dobre oznakowanie zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz obiektu. Można wyróżnić kilka typów znaków:

- Mapy parku i logo parku: zwykle znajdują się przy wejściach, pokazane są na nich granice parku i odległości pomiędzy poszczególnymi elementami, wiadomości o obiekcie, miejsca ciekawe, urządzenia, budowle i ogrody tematyczne. Mapy stanowią rodzaj przewodnika, są pomocne w znalezieniu odpowiednich kierunków (zwykle opisano *jesteś tu*), powiązania przestrzenne parku i najbliższe przystanki. Ich celem jest też zainteresowanie odwiedzającego, by przyszedł tu znowu. Czasami stosuje się powiększone fragmenty poszczególnych części parku. Dobrym znakiem identyfikującym przestrzeń jest logo parku – znak identyfikujący system, obiekt czy element parku, a nawet kolor przypisany parkowi.
- Znaki edukacyjne: pokazują różne atrakcje i punkty szczególne, np. drzewa, kwiaty, pomniki przyrody, charakterystyczne elementy środowiska naturalnego, miejsca historyczne, ścieżki edukacyjne i sportowe itp.
- Oznaczenia kierunków: znaki kierunkowe na słupach, w miejscach węzłowych, czasem umieszczone w nawierzchni (ryc.8), ważne w rozległych terenach otwartych, służą informacji o aktualnym położeniu, dają poczucie bezpieczeństwa.
- Oznaczenia o dostępności dla osób niepełnosprawnych: stosowanie znaku (International Symbol of Accessibility – ISA), który pokazuje i oznacza obiekty i tereny dostępne dla niepełnosprawnych; wprowadzanie znaków dla osób niewidomych, np. na słupkach czy tablicach opisanych alfabetem Braille’a czy zmieniona struktura nawierzchni prowadząca w określonych kierunkach czy doprowadzająca do tablic informacyjnych.

Ryc. 8. Kensington Garden, Londyn, fot. A. Zachariasz

Ryc. 9. Royal Botanic Garden w Cranbourne, fot. A. Zachariasz

Ryc. 10. Mile End Park, Londyn, fot. A. Zachariasz

Oznaczenia wykonywane są najczęściej jako różnego rodzaju tablice malowane, natryskiwane czy nadrukowane na folii, czasem z elementami trawionymi – napisami czy znakami lub piktogramami wyciętymi z blachy (ryc. 9, ryc.10). Wówczas dodatkowym efektem jest ich sylweta lub cień rysujący się na nawierzchni, multiplikujący wzór. Są też nietypowe np. osadzone w nawierzchni. Dobry projekt powinien minimalizować liczbę i rodzaj znaków bez szkody dla systemu informacyjnego. Znaki powinny mieć ujednolicony charakter i nawiązywać do ogólnego projektu. Często są to proste piktogramy. Ważne jest też dobre oznakowanie obiektu na zewnątrz, oznaczenia na drogach uzgodnione z zarządem dróg, dobrze jest, gdy znak jest ogólnie znany i kojarzony, np. obiekty National Trust w Anglii.

Dzieło sztuki w przestrzeni publicznej – przypadek Adelajdy w Australii.

Miastem, które promuje wzornictwo, stawia na sztukę w przestrzeniach publicznych, tworzy programy artystycznego kształtowania ogrodów, parków, placów i ulic jest Adelajda¹⁷, stolica Południowej Australii. Znana jest jako miasto tętniące życiem i

¹⁷ Adelaide zaprojektowana w 1837 r. przez płk. Williama Lighta, stała się jednym z wzorców dla E. Howarda twórcy idei miasta-ogrodu. Plan miasta, to dwa rozdzielone rzeką Torres ze-

otwarte na zmiany. Znaczącym przejawem artystycznych aspiracji jest detal budujący charakter i tożsamość miasta, miejsc historycznych i współczesnych. Sztuka w miejscach publicznych jest również ważnym narzędziem marketingowym miasta, kreującym atrakcje dla mieszkańców, dla turystów i tych, którzy przyjeżdżają tu do pracy.

W publikacji *Public Art – making it happen* (2004) zdefiniowano pojęcie – sztuka w przestrzeniach publicznych (*public art*), uznając, że są to dzieła o artystycznym wyrazie prezentowane na terenach publicznych, poza tradycyjnym systemem galerii, tam gdzie są dostępne dla wszystkich, włączywszy w to obiekty takie jak: parki, place, pasy drogowe, urzędy miast i dzielnic oraz biblioteki. Określenie *public art* obejmuje projekty (*design*) reprezentujące kreatywny wkład jednego lub kilku artystów. Dzieła sztuki w przestrzeniach publicznych mogą mieć różną postać, np. malarstwo, druk, graffiti, fotografie, rzeźba, *earthworks*, mała architektura, *performance*, instalacje, dzieła dźwiękowe, tekst audio i multimedia. Pośród dzieł są: dekoracyjny detal, instalacje rzeźbiarskie zlokalizowane w przestrzeniach otwartych; teksty lub poezja pisane na ścieżkach lub ławkach, otoczenie gdzie można usiąść i kontemplować; rzeźba upamiętniająca wydarzenia; reliefy na ścianach; wizerunki przedstawiane na billboardach, neony; murale; ścieżki, ogrody i krajobraz odzwierciedlające szeroki kontekst; fontanny i specyficznie zaprojektowane elementy wodne; znaki i elementy stanowiące interpretację przeszłości i współczesności; prezentacje *performance* i multimedialne. Mogą być stałe, czasowe i efemeryczne (*Public Art*, 2004). Funkcjonują dokumenty sprzyjające powstawaniu takich obiektów, m.in. są to wieloletnie plany¹⁸, coroczne programy finansowania i granty. Promują one dzieła sztuki, pozwalają na powstawanie nowych wyłanianych w drodze konkursów. Oceniany jest projekt, a artysta otrzymuje na jego realizację środki. W realizacji zamówień artyści zobowiązani są uwzględniać kwestie kreatywne i conceptualne, a pośród nich: relacje formy, skali i materiałów do specyfiki miejsca, uwarunkowania lokalizacji, kontekst w odniesieniu do wydarzeń historycznych i współczesnych. Są również prowadzone konsultacje ze społeczeństwem (*Public Art*, 2004). Dzieła powstawały głównie w ostatnim okresie, choć pojedyncze obiekty mają około 40 letnią tradycję. W Adelajdzie w 2008 r. na mapie umieszczono ponad 120 takich obiektów, a pośród autorów są m.in. Shaun Kirby, Andy Goldsworthy, Anton Hart, Catherine Truman.

W Australii szczególną rolę w projektach odgrywa tożsamość i poczucie miejsca. Po części wpływ na ten fakt mają zagadnienia związane z pojednaniem z rodzimymi mieszkańcami kontynentu. Jest to ważna kwestia zarówno polityczna, jak i kulturowa. Po okresie nieobecności i marginalizacji, od I. 60 XX w. coraz częściej widoczne są odwołania do twórczości artystycznej Aborygenów. Widoczne ślady kultury ludów Kurna zamieszkujących tereny dawnej Adelajdy stają się ważnym elementem kształtowania tutejszej przestrzeni.

społy wyznaczone siatką szerokich ulic i otaczający je układ terenów parkowych (Park Lands) (Zachariasz, 2006).

¹⁸ W dokumencie *Public Art Policy* (2008-2013) ogłoszonym przez radę miasta zapewniono mocne i elastyczne zasady strategiczne corocznego programu zamawiania i zlecania dzieł sztuki dla przestrzeni publicznych.

Ryc. 11. Adelajda, Solar Mallee Trees – lampa solarna, fot. A. Zachariasz

Ryc. 12. Adelajda, fontanna 14 figur, fot. A. Zachariasz

Ryc. 13. Adelajda, fontanna Kaskada, fot. 11, 12, 13, A. Zachariasz

Nie sposób opisać wszystkie dzieła. Pośród tych interesujących jest rzeźba w parku nad rzeką Torrens wykonana z żelaza i granitu zatytułowana *Przeprawa przez rzekę Torrens* (1994, D. Jones). Stoi usytuowana w miejscu pierwszego mostu przez rzekę (1839). Łącząc dwa brzegi rzeki jest również świadectwem podziału społeczeństwa europejskiego na południu i aborygeńskiej społeczności Kurna na północnym brzegu. Inny znaczący i kreatywny przykład to Solar Mallee Trees – lampa solarna o abstrakcyjnej współczesnej formie – zlokalizowana na placu w Centrum Festiwalowym. Inspiracją tego oryginalnego projektu (2005, proj. Matene Pennino Hoare) stała się jedna z odmian eukaliptusa. Lampa-drzewo wykorzystuje energię słoneczną przez „listowie” w formie laminowanych wielowarstwowych owali kształtujących ogniwa słoneczne. Każde z drzew solarnych produkuje rocznie ok. 864 kWh, a w tym czasie na oświetlenie zużywa 125 kWh. Lampa stanowi jedną z wielu inicjatyw podejmowanych przez miasto na rzecz zrównoważonego środowiska, dzięki którym Adelajda uznawana jest za miasto czyste i zielone (ryc. 11). Inne dzieło – *14 figur* to fontanna wykonana z czarnego i czerwonego australijskiego granitu (2005, proj. Hossein Valamanesh, Angela Valamanesh) usytuowana na reprezentacyjnym North Terrace, wpisuje się w nowy ogrodowy projekt tego miejsca (ryc. 12). Praca inspirowana wizytą w pobliskim Muzeum Południowej Australii i eksponowanymi tam fragmentami kręgow ichtiozaura – 100 mln lat temu żyjącemu na tych terenach. W swej wymowie fontanna odnosi się też do wykopalisk, rekonstrukcji i konserwacji. Kolejna fontanna zatytułowana Kaskada (1988, Sergio Redegalli) usytuowana jest w ogrodzie botanicznym. Powstała by uczcić 200-lecie Australii. Formą przypomina kaskadę lub falę. Zaprojektowana została z 5 tys. ciętych kawałków 6 mm szyb (ryc. 13).

Obiekty sztuki w przestrzeniach publicznych wzbogacają miasto, kreują jego unikatowy charakter, dają mieszkańcom i turystom możliwości bezpośredniego kontaktu ze sztuką. Sztuka w miejscach publicznych Adelajdy ma charakter zintegrowany, jest kreatywna, stanowi nieustanne źródło pobudzania różnych zmysłów, inspiruje i przyciąga. Bez wątpienia jest to dobry sposób na wzornictwo o wysokim poziomie artystycznym promujące miasto.

Wzornictwo ogrodowe to ważny element projektu, na równi z roślinnością, decydujący o tożsamości i *genius loci* ogrodu. Detale projektowane dla określonego obiektu

wzbogacają krajobraz miejsca poprzez jego indywidualizację. Wzornictwo ulega częstym zmianom. Decyduje o tym moda – estetyka i stylistyka, ale równorzędne znaczenie mają stosowane materiały i technologie. Wzory tworzone w ogrodach modernistycznych do dzisiaj inspiruje wielu twórców. W modernizmie podjęto produkcję seryjną, opracowywano projekty elementów standardowych. Detale początkowo wykonywano z materiałów tradycyjnych, które z czasem wypierane były przez materiały nowoczesne, m.in. beton, szkło, metale, później wprowadzono plastik, włókno szklane czy światłowody. Współcześnie oferta wzorów, materiałów i technologii jest nieograniczona, nie zmienia to jednak faktu, że sprawdzają się dopiero w trakcie użytkowania, a potem przyjmują się na dobre lub są odrzucane. Projekty detali często są niezwykle kreatywne i nowatorskie. Jednak dopiero czas – starzenie się i warunki środowiska pokazują w każdym przypadku czy wybór był trafny.

Literatura:

- 100 najpiękniejszych ogrodów świata, 2007: PWN SA, Warszawa
- Bhaskaran L., 2006: Design XX wieku, ABE Marketing Warszawa
- Eckbo G., 1962: Man and Land, Proceedings of the Sixtyfourth Annual Conference of the American Institute of Park Executives, Kansas City, s. 87
- Fogg G.E., 2000: Park Planning Guidelines, 3rd ed., National Recreation & Park Association
- Jekyll G., Weaver L., 1912: Garden for the Small Country Houses, New York, London
- Public art walking guide, 2008: Adelaide City Council
- Public Art – making it happen. Commissioning guidelines for local councils, 2004: Government of South Australia, Arts SA
- Public Art Policy, 2008-2013: Five Year Public Art Plan, Adelaide City Council
- Rose J.C., 1938: Plants Dictate Garden Forms. Pencil Points, 19, s. 697
- Treib M., Imbert D., 1997: Garrett Eckbo: Modern Landscapes for Living, Berkeley & LA
- Tschumi, C.A. 2006: Between Tradition and Modernity: The Karesansui Gardens of Mirei Shigemori. Landscape Journal 25, no. 1, s. 108-125
- Waymark J., 2003: Modern Garden Design. Innovation Since 1900, Thames & Hudson, London.
- Zachariasz A., 2009: Ogród modernistyczny – przemiany formy. Ogród za oknem – w poszukiwaniu formy, SGGW, Warszawa, s. 24-32
- Zachariasz A., 2006: Opinia na temat rozwiązania konserwatorskiego nawierzchni w parku w Żelazowej Woli, zlec. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie, maszynopis,
- Zachariasz A., 2006: Zieleń jako współczesny czynnik miastotwórczy ze szczególnym uwzględnieniem roli parków publicznych, Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków
- Zachariasz A., 2010: Zmieniające się pojęcie nowoczesności w dziełach architektury krajobrazu na przykładzie ogrodów modernistycznych. Czasopismo Techniczne, seria Architektura, PK w druku
- Zerbst R., 2004: Gaudi 1852-1926. Antoni Gaudi i Cornet – życie dla architektury, Taschen

Żyjąca sztuka użytkowa. Living applied art.

Streszczenie: W artykule zwrócono uwagę na współczesny trend w sztuce użytkowej wykorzystujący elementy roślinne dla wzbogacania przedmiotów codziennego użytku. Podano przykłady zielonych mebli miejskich. Latarni ładowanych energią słoneczną, koszy na śmieci, rzeźb roślinnych, donic i kompozycji roślinnych we wnętrzach architektonicznych.

Słowa kluczowe: dizajn, zieleni, żyjąca sztuka użytkowa

W obecnym czasie obserwujemy coraz większe zainteresowanie sztuką użytkową i miejskim dizajnem. Na kształt i formę tych przedmiotów mają wpływ obecne trendy w architekturze i sztuce. Poszukuje się rzeczy o charakterystycznych formach, tanich i jak najbardziej przyjaznych dla środowiska. Proekologiczne obiekty małej architektury zyskują coraz większą popularność i chętnie używane są w przestrzeniach miejskich jak i na użytek prywatny.

Jednym z elementów proekologicznej małej architektury, są meble miejskie lub też przedmioty zintegrowane z formami zieleni, tworząc nową jakość przedmiotu, który staje się odrębną żyjącą jednostką.

„Zielone meble miejskie”

Najpopularniejszymi meblami miejskimi są ławki. Na nich wypoczywamy, kontemplujemy otaczającą nas przestrzeń. Ich kształt determinowany jest przez formę naszego wypoczynku. Jednym z nowszych trendów jakie można zobaczyć w różnych rejonach świata, są ławki – trawniki, na których nie tylko można siedzieć ale również położyć się i odczuwać otaczający nas krajobraz.

„Zielone” ławki zaprojektowane przez biuro Tim-a van den Burg-a, integrują się z otaczającą je przestrzenią a jednocześnie stają się elementem dynamizującym płaską przestrzeń trawnika, poprzez wprowadzenie różnych pofałdowań terenu.

Zielone ławki zaprojektowane przez biuro Tim van den Burg.

<http://www.timvandenburgh.nl>

<http://www.designboom.com/weblog/cat/8/view/7759/philippe-nigro-saturnia-collection.html>

Francuski projektant Philippe Nigro zaprojektował swoją zieloną ławkę inspirowaną trawiastymi ciągami pieszymi, na których w swobodny sposób rozrzucono „niby płyty chodnikowe”. Stanowią one swoistego rodzaju miejsca do siedzenia. Forma nie tylko może wzbogacić przestrzeń miejskie wielkich placów, na których brak trawiastych przestrzeni, ale zastosowane w miejscach parkowych, może wzbogacać przestrzeń o dodatkowy wymiar, sprawiając iż wydaje się ciekawsza w odbiorze.

<http://www.fatflatfloat.com/floating-green-%3F%3F%3F%3F>

Chiński artysta Ling Fan, proponuje z kolei formę ławek przyobleczonej w trawiastą skórę, w ten sposób artysta modeluje różne formy siedzisk, naturalnie wtapiając je w otaczającą ją przestrzeń. Odbiorca danej przestrzeni sam decyduje, w jak będzie się odnosił do formy czy będzie to element krajobrazu, „trawiasta rzeźba” czy też trawiasta ławka.

Innymi elementami architektury miejskiej są latarnie, coraz częściej spotyka się projekty ekologicznych latarni ładowanych energią słoneczną.

Znane są również projekty latarni zintegrowanych z roślinami, takim przykładem może być projekt Jana van Lieshoutstraat-a, który traktuje oświetlenie uliczne jak pewnego rodzaju lampy nie rzucające się w oczy przechodniów. Maskowane są dodatkowo roślinnością, która nie tylko zmiękcza ich prosty kształt, ale nadaje oświetleniu pewien dynamizm. Gdy w nocy lampy świecą, nie jest to światło jednostajne, identycznie natężone, jest ono przerywane, przytłumione dzięki liściom obrastającym abażur lampy.

<http://www.bytr.nl/eng-lamp.asp>

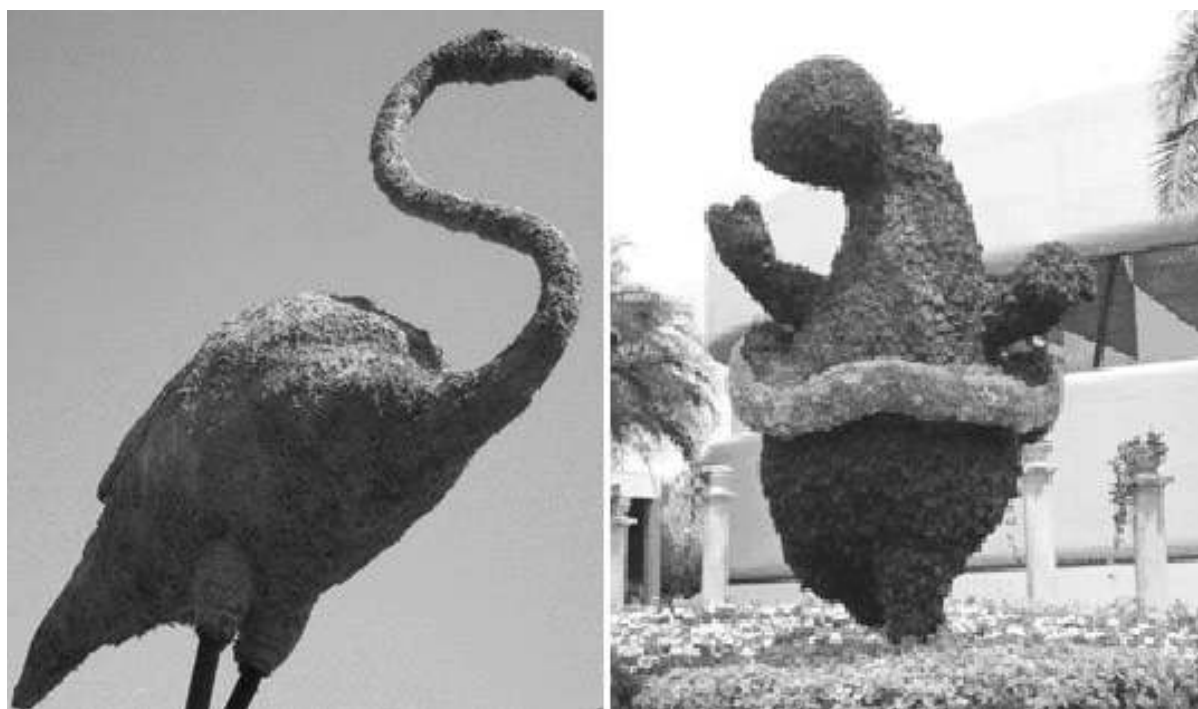
Innym ważnym elementem naszych miast są kosze na śmieci, na ile rozwiązany został problem odpadków przetwarzalnych (szkło, metal, papier, plastik) na tyle nie do końca w miastach poradziliśmy sobie z odpadkami organicznymi. Dlatego też wielu dizajnerów zaczyna szukać estetycznych rozwiązań, które pozwolą rozwiązać problem odpadków organicznych poprzez budowę minikompostowników, w których sadzone są rośliny tworząc formę kwietnika. Można również w ten sposób urządzać warzywniki na terenach szkół czy też przedszkoli.

Poniższy projekt Xaviera Calluaudiego przypomina formą pionowy ogród, do pojemnika wrzucamy resztki organiczne, tam pod wpływem bakterii następuje rozkład masy organicznej. System nawadniający pionowy ogród pobiera wytworzone składniki organiczne i przekazuje je roślinom rosnącym w pojemnikach. Następnie resztki wody przekazywane są znowu do pojemnika.

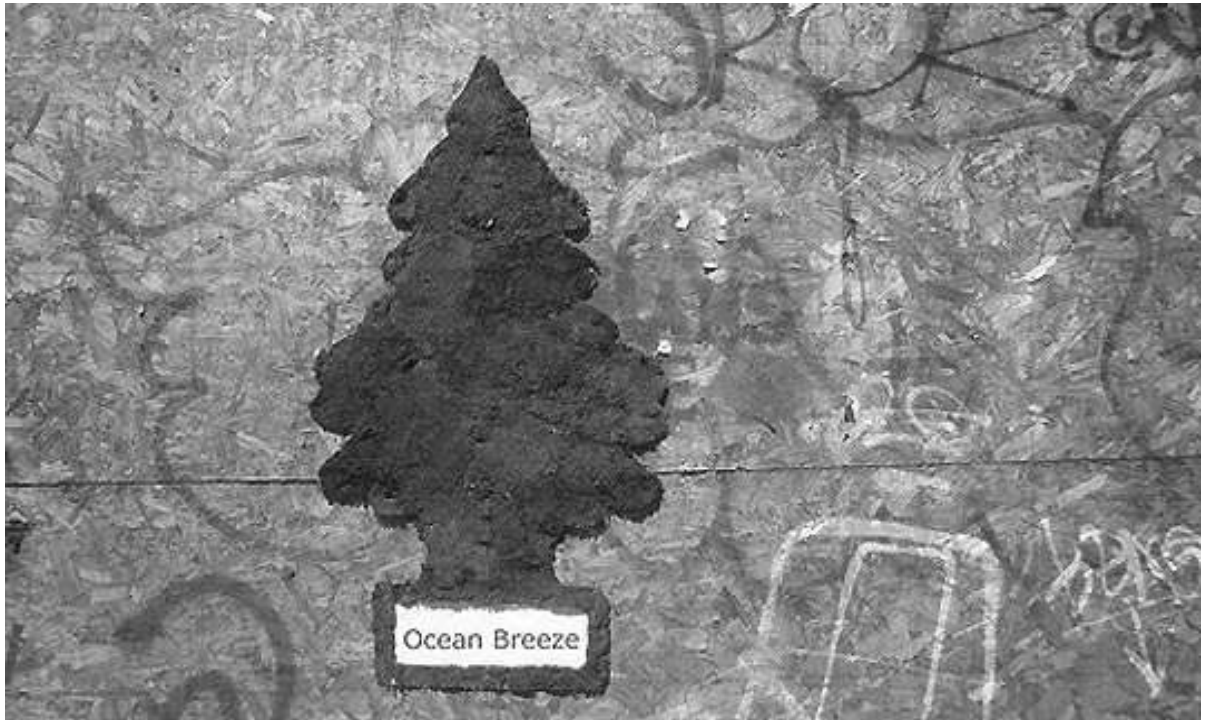
<http://www.yankodesign.com/2010/01/28/vertical-grow-pro/>

Roślinne rzeźby w sztuce ogrodowej znane są od wieków, dawniej stanowiły szczyt elegancji i luksusu były podziwiane jako element ozdobny ogrodu i kunszt tworzących je ogrodników. Dziś traktowane są jako przejaw kiczu i złego smaku, kojarzone są z infrastrukturą uzdrowską, centrów handlowych czy też parków rozrywki. W przyszłości za sprawą takich projektów jak gigantyczna rzeźba teriera przed budynkiem Muzeum Guggenheima w Bilbao, mogą stanowić istotny element zagospodarowania zieleni na terenie naszych miast.

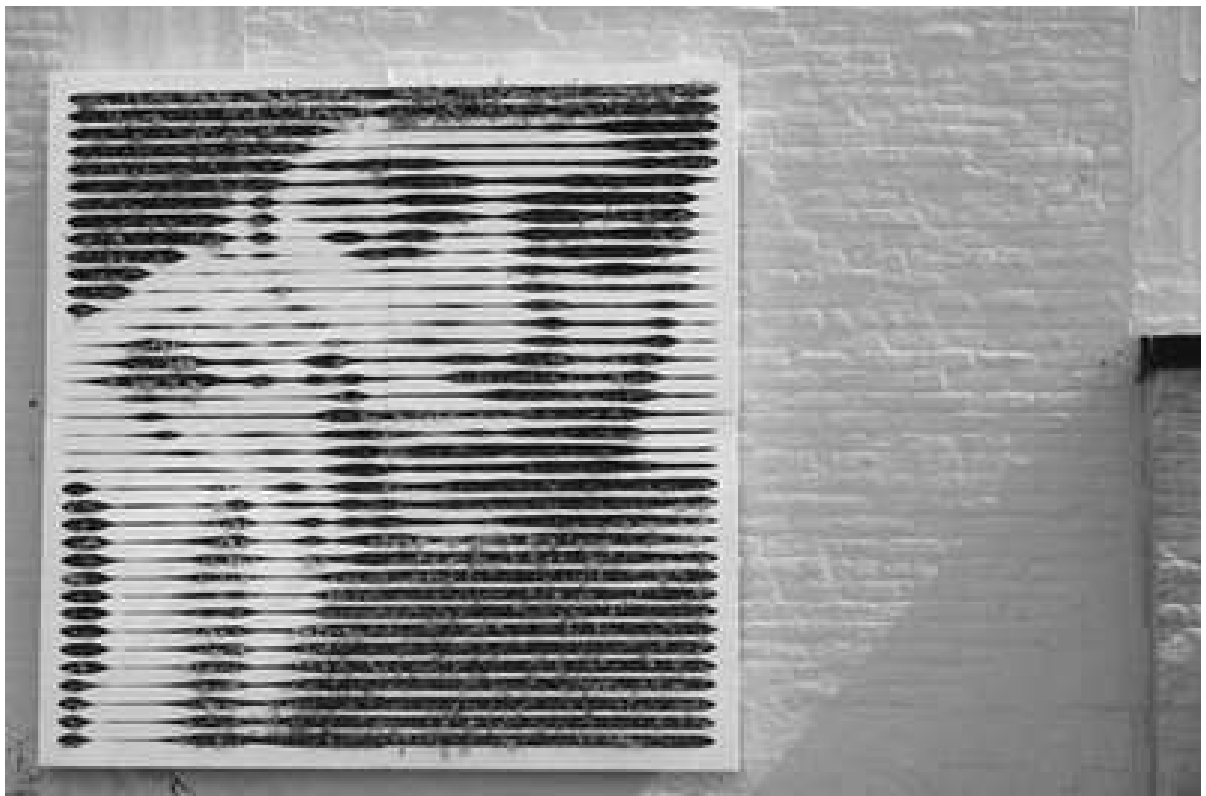

<http://topiaryjoe.com/>

„Zielone obrazy” powstają na murach, ścianach budynków, na powierzchniach chodników i placów. Zastępują one graffiti jako kolejny element ekologicznej popkultury, stanowią alternatywę dla plakatu i reklamy. Wprowadzają elementy żywe na obszary dotychczas ich nie posiadających.

http://www.inhabitat.com/2009/05/23/eco-art-mosstika-gathers-more-moss/ecoart_mosstika_may09_3/

<http://www.vegitecture.net/2009/06/vegetal-graffiti.html>

<http://alovelymorning.blogspot.com/2009/04/vertical-gardens-living-patchwork.html>

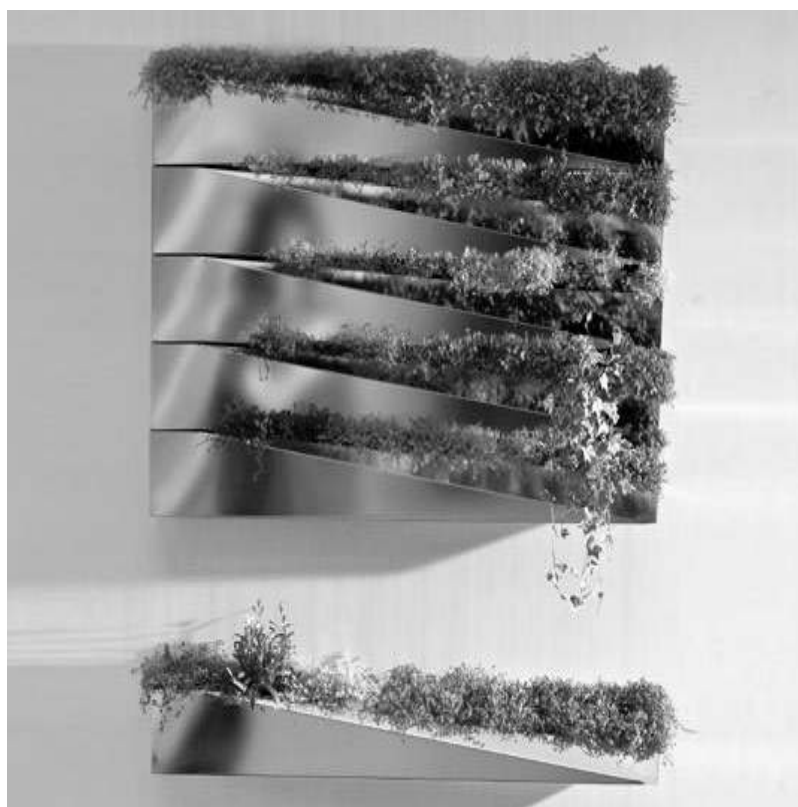

<http://floragrubb.com/florasblog/?p=148>

Powstają również nowego rodzaju donice, które są już scalone z roślinami tworząc z góry przemyślane kompozycje przestrzenne, możemy stosować je na różnego rodzaju skwerach czy też we wnętrzach.

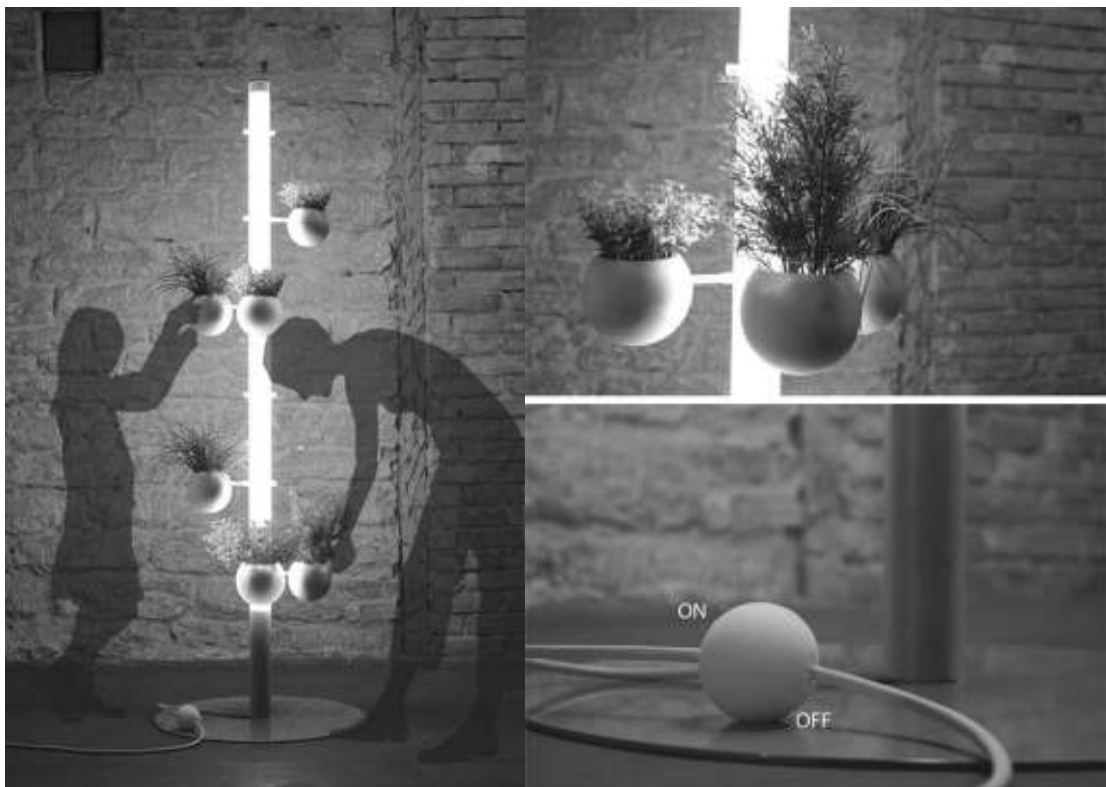
<http://www.inhabitat.com/2009/07/02/woolley-pockets-build-your-own-garden-of-edden/woollypocket1/>

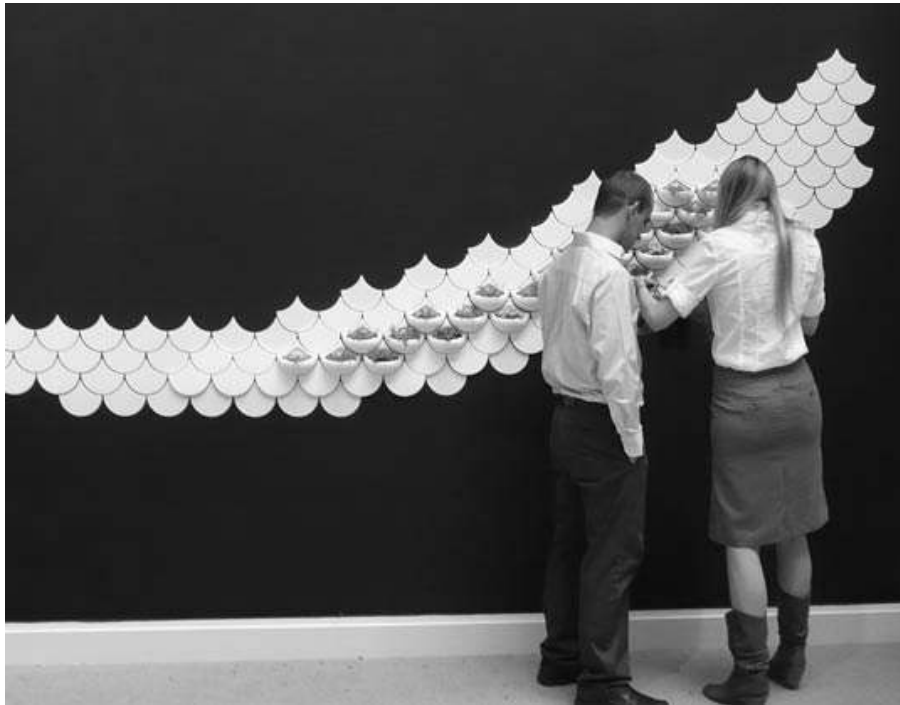
<http://www.inhabitat.com/2010/02/04/grass-mirror-planter-wall-adds-green-to-any-room/>

<http://www.inhabitat.com/2009/05/21/greenworks-felted-living-wall-system/>

<http://www.re-nest.com/re-nest/plants-flowers/imported-concept-indoor-greenhouse-on-a-stick-087749>

<http://www.inhabitat.com/2009/04/29/green-pockets-breathe-new-life-into-a-room%E2%80%94literally/>

Często nie doceniana zieleń we wnętrzach ma istotne znaczenie dla naszego funkcjonowania we wszelkiego rodzaju obiektach. Nie tylko natleniają pomieszczenia ale odpowiednio zaprojektowane kompozycje roślinne pozwalają skutecznie walczyć z syndromem „chorego budynku” wspomagać cyrkulację powietrza w pomieszczeniach, nawilżać powietrze, ale również pochłaniają wszelkie substancje chemiczne znajdujące się w naszych pomieszczeniach, w lakierach mebli, klejach, wykładzinach, które zagrażają naszemu zdrowiu. Dlatego bada się poszczególne gatunki roślin pod względem ich przydatności dla filtracji powietrza. Stąd projekty roślinnych filtrów.

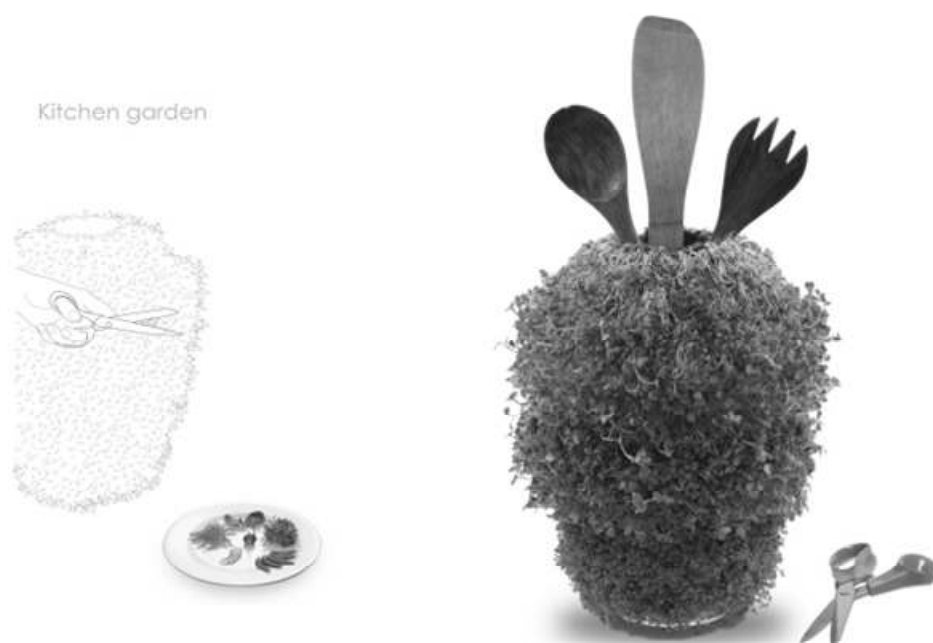

<http://www.inhabitat.com/2009/11/05/andrea-air-filter-uses-house-plants-to-purify-indoor-air/andrea3/>

Rośliny stają się elementami naszego domowego życia, integrujemy je również z różnego rodzaju sprzętami gospodarstwa domowego. Takimi jak sprzęt kuchenny,

<http://www.inhabitat.com/2009/04/13/orange-dish-rack-grows-a-green-herb-garden/>

http://www.coroflot.com/public/individual_file.asp?individual_id=236737&portfolio_id=1877031&c=1&

http://www.coroflot.com/public/individual_file.asp?individual_id=236737&portfolio_id=1877821&c=1&

mogą również stanowić elementy zintegrowane z meblami,

<http://www.inhabitat.com/2009/07/30/top-5-pieces-of-living-growing-furniture/runnerupeco-ball/>

<http://www.yankodesign.com/2009/09/30/free-me-oh-my-green-table/>

<http://www.inhabitat.com/2010/03/18/moss-table-adds-a-micro-landscape-to-your-living-room/>

czy też oświetlenia.

<http://www.re-nest.com/re-nest/gardening/lightpot-by-studio-shulab-080457>

Roślinność może również służyć nam za wszelkiego rodzaju dywany czy też wykładziny.

<http://www.inhabitat.com/2009/05/04/moss-carpet-grows-in-the-heart-of-your-home/>

http://www.coroflot.com/public/individual_file.asp?individual_id=236737&portfolio_id=1877855&c=1&

Sztuka użytkowa przybiera różnorodne kształty, dąży do ciekawej formy, ekologicznej treści i wygody użytkownika. Przedmioty codziennego użytku zintegrowane z roślinami nie tylko nadają nowe znaczenia przedmiotowi, naturze, sprawiają że czujemy się częścią otaczającej nas przyrody. Tworzą wewnętrzne mikroklimaty i skutecznie przeciwstawiają się wszystkim negatywnym skutkom rozwijającej się infrastruktury miejskiej i idącymi za tym zanieczyszczeniami środowiska.

Jest to nowo rozwijający się nurt mający swój początek w „zielonym budownictwie”, który ma szansę ekspansywnie opanować wiele dziedzin naszego codziennego życia. Warto więc je poznawać i przenosić na grunt naszego rodzimego dizajnu.

Bibliografia:

<http://alovelymorning.blogspot.com/>

<http://www.bytr.nl>

<http://www.coroflot.com>

<http://www.designboom.com>

<http://www.fatflatfloat.com>

<http://floragrubb.com>

<http://www.inhabitat.com>

<http://www.re-nest.com>

<http://www.timvandenburgh.nl>

<http://topiaryjoe.com>

<http://www.vegitecture.net>

<http://www.yankodesign.com>

Rośliny w ogrodzie przydomowym. „Dobór gatunkowy” czy koncepcja nasadzeń? Plants in a home garden. “Selection of species” or the concept of planting?

Streszczenie: Celem artykułu jest przedstawienie rozbieżności pomiędzy koncepcją nasadzeń a koncepcją kompozycji w ogrodzie przydomowym w tradycji europejskiej począwszy od drugiej połowy XIX wieku a skończywszy na współczesności. Począwszy od wiktoriańskich rabat hołdujących różnorodności formalnej i kontrastom barwnym, poprzez zasady siedliskowego doboru roślin prezentowanych w „Dzikim Ogrodzie” Robinsona po koncepcję free vegetation w XXI wieku rośliny w ogrodzie przydomowym mają coraz bardziej przypominać naturalne zbiorowiska roślinne charakterystyczne dla otaczającego krajobrazu. Jednak typowy dla modernizmu zwyczaj dobierania gatunków roślin wtórnie do rysowanej na rzucie poziomym koncepcji kompozycji powoduje rozbieżność pomiędzy stylem kompozycji a stylem nasadzeń pogłębianą przez dostępność materiału roślinnego i opóźnienie w recepcji nowych trendów wśród inwestorów – użytkowników ogrodów.

Słowa kluczowe: ogród przydomowy, nasadzenia, dobór roślin, dobór gatunkowy, Arts & Crafts, funkcjonalizm, free vegetation, ogród ponowoczesny.

Jest rzeczą powszechnie wiadomą, że wizerunek ogrodu przydomowego kojarzony jest niemal wyłącznie z wizerunkiem posadzonych w nim roślin. W przypadku tego typu ogrodu koncepcja kompozycji, czyli układ przestrzenny, sekwencja wnętrz ogrodowych, mała architektura czy dekoracja rzeźbiarska zdają się schodzić na drugi plan. Na pierwszy zaś plan wysuwa się rabata z roślinami. Projektanci zżymają się, że wybór roślin do ogrodu jest nazbyt często przypadkowy, koncepcja doboru nie jest spójna ze stylem i kompozycją a zestawienia opierające się na prostym kontraście form i barw są prymitywne. Inwestorzy natomiast mają na ten temat własne, ugruntowane zdanie, opierając swój gust na głęboko uwarunkowanych wzorach kulturowych oraz dostępności materiału w szkółkach i centrach ogrodniczych. Przedstawiony tekst jest próbą przybliżenia wzorców i mechanizmów, jakimi kierują się użytkownik i projektant wybierając rośliny do ogrodu. Omawiając te wzorce abstrahuję całkowicie od kwestii związanych z kompozycją przestrzeni ogrodowej, jak również nie wymieniam stosowanych gatunków i odmian roślin, pozostawiając ten temat osobnym rozważaniom. Moje refleksje rozpocznę od analizy koncepcji nasadzeń, czyli w moim wypadku różnic założeń, które rządziły wyborem roślin sadzonych w ogrodzie przydomowym. Różnice te prześledzę począwszy od połowy XIX wieku, ponieważ w tym czasie upatruję ukonstytuowanie się ogrodu przydomowego w jego obecnym kształcie, zarówno kompozycyjnym, jak i materialnym. Ma to związek z powstaniem ogrodu Arts & Crafts (edwardiańskiego) po rewolucji przemysłowej w Anglii, a później ogrodu willowego związanego z epoką nowoczesną na kontynencie (Gawryszewska 2006)

Ogród wiktoriański, edwardiański i funkcjonalny

Historycznie rzecz ujmując, poczynwszy od XIX wieku, możemy wymienić trzy chronologicznie następujące po sobie modele doboru gatunków roślin do ogrodu przydomowego. Pierwszym był model wiktoriański sprzed reakcji Arts & Crafts, obejmujący style zwane *gardenesque* i *picturesque*. Zielonym budulcem ogrodu były wtedy rośliny jednoroczne i bylinowe, często egzotyczne, wystawiane na rabaty w doniczkach. Był to okres, kiedy szczególnie chętnie sprowadzano rośliny z amerykańskich i azjatyckich kolonii, dając wyraz potęgi kolonialnej Wielkiej Brytanii, co tłumaczyło wielką popularność egzotów. Rośliny zestawiane były na zasadzie kontrastu formy i barwy, zasadniczo bez związku z siedliskiem, na przetworzonym, ogrodniczym podłożu. Wymieniane były w zależności od potrzeby (kilka razy w sezonie), a za powód wystarczał fakt, że straciły walory dekoracyjne (np. przekwitły). Drzewa i krzewy dobierano z myślą o jak największej różnorodności gatunkowej i zestawiano podobnie, na zasadzie kontrastu kształtu i koloru. (Hobhouse 2005, Hitchmough 2005)

Drugim, powstałym jako reakcja na „niehumaniczne” traktowanie roślin, jak pisała Gertrude Jekyll, współtwórczyni nowego stylu ogrodowego, był model edwardiański, opracowany na kanwie ideałów Arts & Crafts i książek irlandzkiego ogrodnika Williama Robinsona „Wild garden” (1870) oraz „The English Flower Garden” (1895). Styl ten lansował stosowanie roślin wieloletnich, rodzimych, kojarzonych z wyidealizowanym z krajobrazem wiejskim i tych sprowadzanych z kolonii, ale sadzonych z godnie z wymaganiami siedliskowymi, tak aby mogły pozostawać na rabacie przez cały okres wegetacyjny. (Zachariasz 2006) Rośliny zestawiane były na zasadzie dopełnienia, a nie kontrastu barw, zmienność kolorystyczna i kompozycyjna rabat oparta była wyłącznie na fizjologii roślin – najpierw kwitły jedne, potem zastępowały je drugie, podczas gdy tamte traciły swoją atrakcyjność potem kolejne itd. (Hitchmough 2005, Gawryszewska 2007) Kompozycje roślin były tworzone wprost w terenie, a przynajmniej budowane z myślą o naturalnych walorach każdej z nich. W odróżnieniu od poprzednich epok stylowych, rysunek rabaty nie był wypełniony abstrakcyjnym, geometrycznym wzorem, a wynikał z naturalnych kształtów zestawianych ze sobą kęp bylin.

Ryc. 1. Rabaty w Munstead Wood sfotografowane przez Gertrude Jekyll (Arnander, Tooley 1995)

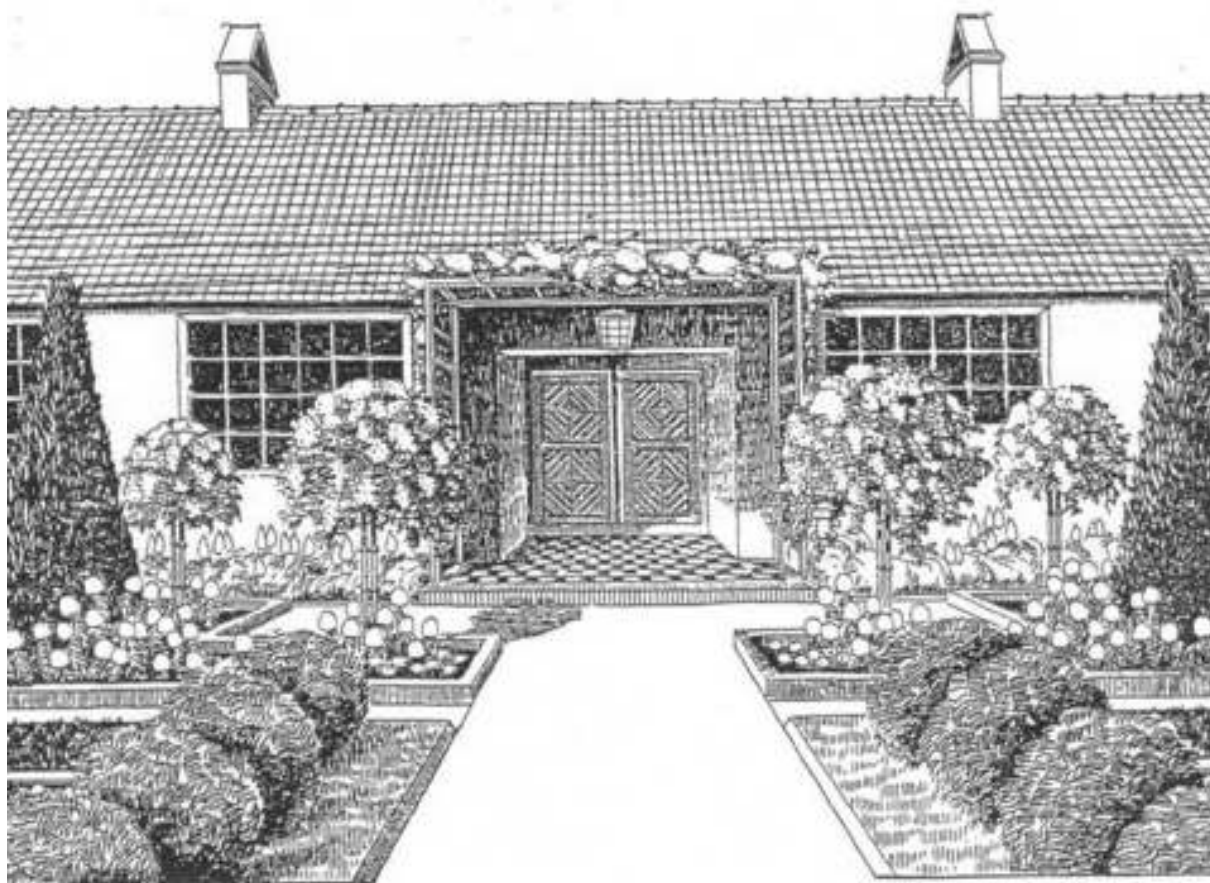
I wreszcie trzeci, najmłodszy, model funkcjonalistyczny, wzorowany na modernizmie niemieckim i szkole Bauhaus. Charakteryzowała go gładka płaszczyzna trawnika, ilość rabat ograniczona do minimum, przewaga monokultur roślin iglastych, tworzących proste moduły przestrzenne (np. żywopłoty) i prezentowane na ich tle kwitnące drzewa owocowe i krzewy ozdobne. Taki wzorzec doboru roślin wynikał z prostego przełożenia kontrastującej na gładkich płaszczyznach ścian nowoczesnych budynków grze światła i cienia na grę kontrastów ciemnych i jasnych plam roślin. Duże przestrzenie trawnika pasowały do koncepcji nowego człowieka, który traktuje przestrzeń ogrodu jako miejsce kształcenia tężyzny fizycznej i społecznego realizowania się, bez zbędnego przywiązywania do wymagających pielęgnacji roślin. Taki model ogrodu odpowiadał również na zapotrzebowanie nowopowstałej niższej klasy średniej, której członkowie nie mogli sobie pozwolić na utrzymanie personelu do codziennej, żmudnej pielęgnacji pracochłonnych rabat bylinowych i jednorocznych.

Ryc. 2 Ogród w 20-leciu. W tle widoczny żywopłot z żywotników (Muthesius 1925)

Ogrody XX wieku – wypadkowa

Im dalej od źródła trendów, czyli Anglii i Niemiec i im dalej od profesjonalnego projektanta znającego i rozumiejącego opisane nurty w sztuce, koncepcje doboru roślin różniły się od oryginału, ulegając wymieszaniu i tracąc spójność stylową. We wszystkich wymienionych wyżej modelach tworzenia koncepcji nasadzeń projekt ogrodu traktowany był wtórnie i podrzędnie w stosunku do architektury budynku, co sprzyjało opisywanemu zjawisku. Polska projektantka Alina Scholzówna pisała: „...ponieważ dom nadaje tak dużo charakteru działce, na której powstał, ogród musi się do niego dostosować” (Scholz 1937).

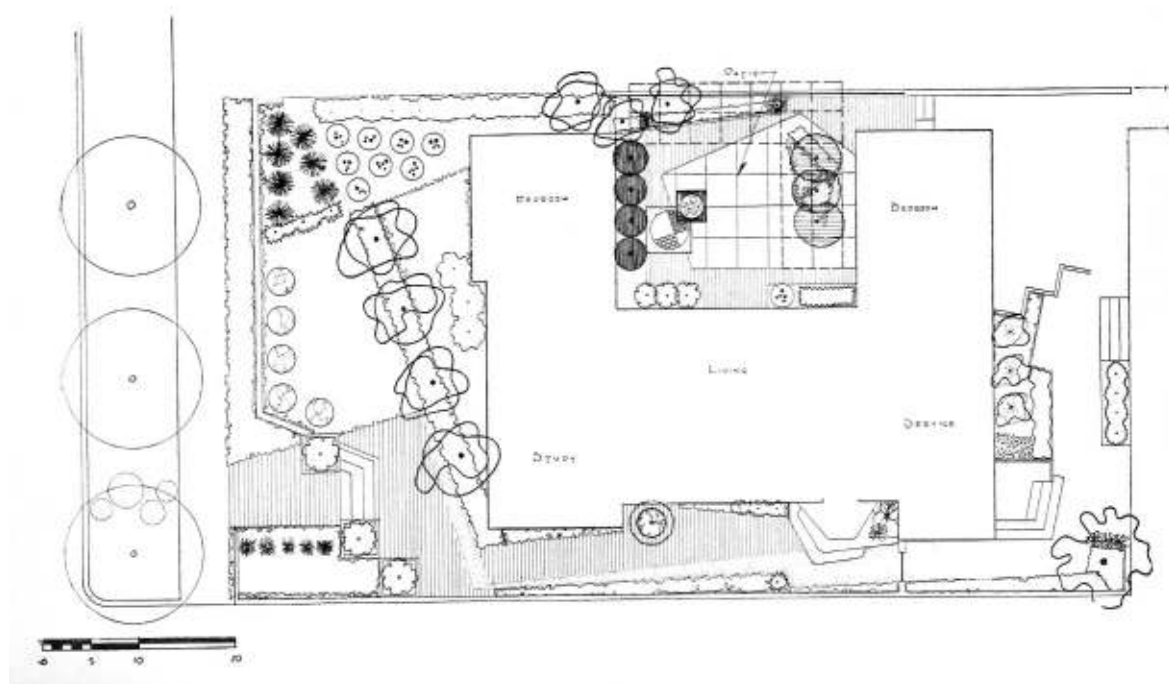

Ryc.3. Ilustracja przedstawiająca ogród frontowy w książce „Ogródki nowe” Aliny Scholzówny (Scholz 1937)

W dobie tryumfu funkcjonalizmu, kiedy normą było, że ogrody projektowali architekci nie znający asortymentu roślin, a ich doborem do gotowego projektu zajmowali się roślinoznawcy – ogrodnicy, którzy nie nadążali za znajomością nowych trendów w sztuce ogrodowej, ten rozdzźwięk stał się wyjątkowo widoczny. Do „nowych” ogrodów powstawały „stare” koncepcje nasadzeń. We wzornikach ogrodów przydomowych z lat 30’ XX wieku i książkach prezentujących styl kalifornijski w latach 50’ w Stanach Zjednoczonych widzimy fotografie modernistycznych willi w otoczeniu edwardiańskich rabat bylinowych i suchych murków à la Gertrude Jekyll na tle charakterystycznej dla funkcjonalizmu pozbawionej dekoracji płaszczyźnie trawnika. W Polsce przy takich samych willach w podwarszawskim Konstancinie znajdujemy ślady rabat z „wiktoriańskim” doбором roślin opartym na kontraście. (Muthesius 1925, Jankowski 1914)

Wtedy to zapewne pojawił się zwyczaj tworzenia osobno rysunku koncepcyjnego prowadzącego się do kompozycji i układu nasadzeń roślin, oznaczanych za pomocą jednolitych, takich samych kół na rzucie poziomym. Projektowano ogród rysując miejsca na rośliny, a nie zastanawiając się nad ich rodzajami i gatunkami. Osobno powstawały listy tak zwanego „doboru gatunkowego”, nierzadko sporządzane przez inne osoby. W ten sposób koncepcja szaty roślinnej ogrodu pozostawała w zupełnym oderwaniu od koncepcji całości. Przyjmowało się bowiem a priori, że dobór tym lepszy im bardziej różnorodny gatunkowo i plastycznie, i większość „doborów”

była sporządzana hołdując tej właśnie zasadzie. Do dziś dzień taka technika pracy jest przyjęta jako obowiązująca przez większość rzemieślników rutynowo zakładających ogrodu przydomowe.

Ryc.4. Rzut ogrodu w stylu kalifornijskim lata 40' XX wieku (Eckbo 2002)

Ryc. 5. Murek kwiatowy w stylu Arts & Crafts przy modernistycznej willi w Niemczech. Lata 30' XX wieku (katalog, autor nieznany)

Badania ogrodów rodzinnych prowadzone przeze mnie w latach 1996-2001 dowiodły, że nieprofesjonalnie urządzone ogrody końca XX w. w Polsce niewiele różniły się od ogrodu willowego i stanowiły dowód recepcji trendów panujących w latach '20 XX wieku. (Gawryszewska 2001) Patrząc na zdjęcia Hermana Muthesiusa rozpoznawałam na nich ogrody współczesne. Dziś, po dekadzie, częściej spotkamy ogród projektowany w stylu Brendy Colvin, z lat 50 XX wieku. (Plumptre 1999) Wianuszek amfiteatralnie projektowanych rabat otacza gładki trawnik o nieregularnym kształcie. Takie ogrody stanowiły kanon profesjonalnego projektowania w drugiej połowie XX wieku. (Gawryszewska 2009)

Reasumując można postawić tezę, że naturalną własnością procesu recepcji nowych trendów w sztuce projektowania ogrodów rodzinnych jest ich internalizacja przez nieprofesjonalnych projektantów w drugim lub trzecim pokoleniu (zapewne w zależności od szybkości i możliwości przepływu informacji, charakterystycznej dla kraju i epoki).

Współczesne siedziby rodzinne. Site art i free vegetation.

Bez względu na to, czy uznamy postmodernizm za nowy styl w sztuce ogrodowej czy za odmianę schyłkową stylu nowoczesnego, nie sposób nie zauważyć zmiany w podejściu do koncepcji nasadzeń w ogrodzie przydomowym, związanej z całościowym traktowaniem siedziby rodzinnej w odróżnieniu od zasady ogrodu architektonicznego, który miał się dopasować do architektury domostwa. Ponowoczesne nurty w sztuce ogrodowej, bazujące na ideach land artu i pop artu nakazują stosowanie roślin rodzimych w układach pozwalających całej kompozycji na idealne dopasowanie do krajobrazu, wtopienie w krajobraz, z możliwym zatarciem granic pomiędzy nim a ogrodem. Site art, earth art, ekologizm, naśladowane w ogrodach przydomowych w postaci naturalizujących kompozycji rabat roślin jednorocznych, bylin i pionierskich drzew (często o podkreślanym w warstwie epickiej projektu działaniu fitoremediacyjnym) dopiero teraz pozwoliły dopisać ostatniego rozdziału do koncepcji „Dzikiego Ogrodu” Robinsona. Rośliny nie stanowią tu wyłącznie plastycznego tworzywa, jak było to w przypadku klombów wiktoriańskich i rabat w funkcjonalnym ogrodzie nowoczesnym. Są traktowane podmiotowo, budują nie tylko wizerunek, ale i warstwę znaczeniową oraz treść ogrodu. Dopiero schyłek modernizmu pozwolił na rozwinięcie w pełni jego pączkujących już w drugiej połowie XIX wieku zasad, opisanych przez ideologów Arts and Crafts. Tryumfy w ostatnich latach święci koncepcja *free vegetation*, czyli swobodnego wzrostu roślin pionierskich na przygotowanym podłożu. „Dobór gatunkowy” jest pozostawiony naturalnej sukcesji.

Ryc.6. Garden for koala and by Ko a la. Autorzy; Studio Ko a la, 2007 (Best Private Plots 2007)
(Ogród dla koali i przez Ko a la)

Szerokie tło codzienności, czyli „zwyczajne” ogrody

Ogród przydomowy poza swoim wymiarem obiektu sztuki ogrodowej jest przestrzenią zamieszkiwania człowieka, będącą wyrazem jego osobowości, światopoglądu, stylu życia, wreszcie ukształtowanego droga edukacji gustu. Użytkownicy nie będący profesjonalnymi projektantami kupując rośliny nie kierują się wiedzą z zakresu historii sztuki ogrodowej tylko gotowymi wzorcami kompozycyjnymi, które później konsekwentnie naśladują. Spośród nich można wyróżnić:

1. Wzorec „Rośliny z mojego dzieciństwa” – owocowe, jednoroczne zapamiętane z ogrodów wiejskich lub robotniczych ogródków działkowych oparte na tej samej tradycji;
2. Wzorec „Rośliny z kolorowych magazynów ogrodniczych” – kompozycje tematyczne (np. rabatą białą, rabatą pachnącą, rabatą ziołową) nader często złożone z gatunków wrażliwych i przemarzających w naszej strefie klimatycznej,
3. Wzorec „Rośliny wybrane z oferty ze szkółki” – jest rzeczą oczywistą, że szkółkarze nie pracują w awangardzie. Opracowanie technologii produkcji nowych grup roślin wymaga czasu, np. współcześnie dopiero wprowadza się do szkółek „dziko rosnące” gatunki drzew i krzewów, chociaż nowe trendy w sztuce ogrodowej lansują je już od kilku czy kilkunastu lat.

Diagnoza

Amatorzy postępują według wyżej opisanych wzorców, rzemieślnicy rutynowo urządzający ogrody nadal projektują osobno kompozycję, osobno „dobory gatunkowe” a kształtujący trendy w sztuce ogrodowej, wiodący projektanci na próżno poszukują u producentów materiału roślinnego zgodnego z ich oczekiwaniami. Szkółki produkują rośliny nie różniące się znacznie od tych, które miały do zaproponowania na początku XX wieku, projektanci, w konfrontacji z brakiem materiału i opóźnionymi o 60 lat gustami użytkowników są niejako zmuszani do projektowania raczej w stylu historycznym, niż współczesnym. Dlatego ogrody przydomowe, choć pozostające

oczywisty sposób obiektami sztuki współczesnej, są i będą skazane na zapóźnienie w stosunku do sztuk plastycznych i architektury.

Literatura:

Arnander P., Tooley M., 1995: *Gertrude Jekyll – Essays on the Life of a Working Amateur*, Michaelmas Books, London

Best private plots – Die besten Gärten. International Examples of Garden Architecture. Editors: Karin Standler, Robert Froschauer, www.privateplots.at, info@privateplots.at Published by: Office of the Lower Austrian State Government, Department of Environmental Management and Land Management Support, St. Pölten, Austria

Eckbo G., 2002: *Landscape for living*. Ed. Hanessey + Ingalls, Santa Monica

Gawryszewska B.J., 2001: *Struktura współczesnego ogrodu rodzinnego*, mps pracy doktorskiej, WOI AK, SGGW, Warszawa

Gawryszewska B.J., 2006: *Historia i struktura ogrodu rodzinnego*. Wyd. SGGW, Warszawa

Gawryszewska B.J., 2007: *Miejsce pomiędzy JA a światem*. (w:) Gawryszewska B. J., Herman K. (red.), *Ogród za oknem. Współczesny ogród przydomowy w teorii architektury krajobrazu*. Wyd. Ideagrafia, Warszawa

Gawryszewska B. J., 2009: *Kształtowanie ogrodu rodzinnego w procesie zamieszkiwania miejsca. Ogród strukturalny* (w:) Gawryszewska B. J., Rothimel B. (red.) *Ogród za oknem. W poszukiwaniu formy*, wyd. Sztuka ogrodu. Sztuka krajobrazu, Warszawa

Hitchmough W., 2005: *Arts and Crafts gardens*. V&A Publications, London

Hobhouse P., 2005: *Historia ogrodów*. Arkady, Warszawa

Jankowski E., 1914: *Małe ogródki z odpowiednimi planami*. Nakładem autora, Warszawa

Muthesius H., 1925: *Landhausen und Garten*. F. Bruckmann, Munchen

Plumptre G., 1999: *Great gardens, Great designers*. Wyd. Seven Dials, London

Robinson W., 1870: *Wild garden*. Ed. John Murray, London

Robinson W., 1895: *The English Flower Garden: Design, Arrangement, and Plans*. Ed. John Murray, London

Scholz A., 1937: *Ogródki nowe*. Wyd. Stowarzyszenie Pracowników Księgarskich, Warszawa

Zachariasz A., 2006: *Zieleń jako współczesny czynnik miastotwórczy ze szczególnym uwzględnieniem roli parków publicznych*. Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków

Koncepcja ogrodów inspirowanych naturą w otulinie Kampinoskiego Parku Narodowego. The conception of gardens inspired by nature in the protecting zone of the Kampinoski National Park

Streszczenie: Projekt przedstawia ogólne wytyczne do tworzenia ogrodów inspirowanych naturą w otulinie Kampinoskiego Parku Narodowego oraz modelowe założenia ogrodowe, dostosowane do wybranych typów siedlisk. Dzięki zebraniu informacji na temat charakterystyki terenu opracowania i ustaleniu najważniejszych zasad tworzenia założeń naturalistycznych powstała ogólna koncepcja wiejskiej zagrody, a następnie na jej podstawie trzy modele ogrodów – na siedlisko łągów, grądów i borów. Ważną część projektu stanowią wykazy gatunków roślin, zalecanych do zastosowania w danych warunkach siedliskowych.

Słowa kluczowe: ogród inspirowany naturą, ogród wiejski, otulina, Kampinoski Park Narodowy;

1. Wstęp

Ogrody przydomowe, tak samo jak inne zgrupowania roślinności, mogą pełnić wiele istotnych funkcji kulturowych i przyrodniczych. Przy projektowaniu i urządzaniu przestrzeni wokół domu zbyt często bierze się pod uwagę tylko dwa cele – zapewnienie wysokich wartości estetycznych oraz zaspokojenie potrzeb użytkowników. Projektuje się ogrody tak, jak to zawsze było robione, bez świadomości nowej roli, jaką pełnią w dzisiejszych czasach. Tymczasem założenie ogrodowe powinno spełniać różnorodne funkcje krajobrazowe – być nie tylko elementem upiększającym, ale także chronić tożsamość krajobrazu i poprawiać jego przyrodnicze funkcjonowanie. Przestrzeń kształtowana przez człowieka musi pełnić w jak największym stopniu funkcje biocenotyczne, ponieważ w wyniku presji urbanizacyjnej i powiększania areatu pól uprawnych zaczyna brakować miejsc naturalnego występowania zwierząt i roślin. Niekorzystne zmiany można, a nawet trzeba minimalizować, wzbogacając strukturę ekologiczną jednostek osadniczych, zwłaszcza, jeśli sąsiadują one z obszarami o szczególnych wartościach przyrodniczych, takimi jak Kampinoski Park Narodowy (w dalszej części używany jest skrót KPN). Miejscowości zlokalizowane w jego otulinie mają pośredni lub bezpośredni wpływ na stan rodzimej przyrody Puszczy Kampinoskiej, ponieważ obszary prawnie chronione bez odpowiedniego zagospodarowania ich otoczenia stają się odizolowanymi powierzchniami. Poważnym problemem na terenach wiejskich jest także zanik tradycji uprawy wiejskich ogrodów przydomowych, które są bogatym rezerwuarem starych odmian roślin ozdobnych i użytkowych. Stanowią również element rolniczego krajobrazu decydujący o atrakcyjnym i niepowtarzalnym charakterze całej wsi. Decydując się na stworzenie ogrodu naturalistycznego, każdy może wnieść swój mały wkład w dzieło ochrony środowiska przyrodniczego, kulturowego i wizualnego. Ciąg ogrodów wzorowanych na naturze – stwarzających miejsca schronienia, żerowania i rozrodu zwierząt oraz warunki dla

migracji flory i fauny powiększa areal ostoj przyrodniczych i łączy je ze sobą, wzmacniając różnorodność biologiczną. W popularyzacji idei ogrodów inspirowanych naturą na terenach otaczających Kampinoski Park Narodowy należy podjąć działania zmierzające do stworzenia mody na obiekty architektury krajobrazu tego typu. Jednym z ważnych działań może okazać się przygotowanie koncepcji i wytycznych do ich tworzenia, a także wykonanie modeli przykładowych ogrodów, uwzględniających różne uwarunkowania siedliskowe, które posłużą jako wzór zarówno projektantom zieleni, jak i właścicielom działek.

2. Koncepcja ogrodu w otulinie KPN

2.1. Założenia projektowe

Położenie w pobliżu parku narodowego i odpowiednie uwarunkowania glebowo-klimatyczne umożliwiają zastosowanie na terenie ogrodów otuliny wielu roślin rodzimych, w tym także tych rzadkich i objętych ochroną gatunkową. Dzięki zastosowaniu roślin zgodnych z siedliskiem, dobrze przystosowanych do lokalnych warunków glebowych i klimatycznych, ogród stanie się trwały. Roślinność rodzima pełni kluczową rolę w ekosystemie. Jej stosowanie w ogrodach wpływa pozytywnie na ochronę tożsamości krajobrazu oraz przeciwdziała ekspansji gatunków obcego pochodzenia. Zakładając ogród, należy także wykorzystywać stare, lokalne odmiany roślin uprawnych. Na całym świecie zagrożonych jest wyginięciem wiele gatunków dziko rosnących, rzadkich roślin, to samo grozi roślinom uprawianym przez człowieka, z których już bardzo dużo bezpowrotnie straciliśmy. Dla utrzymania bogactwa wytworzonych przez stulecia odmian ważna jest ochrona *in situ*, czyli ich zachowanie i przywracanie uprawy w miejscu pierwotnego występowania, gdzie rzeczywiście dawniej je sadzono - we wsiach przy domach, drogach i na miedzach. Poza tym stare, tradycyjne sady przydomowe stanowią w krajobrazie rolniczym atrakcyjne miejsca żerowania oraz siedliska życia dla zwierząt oraz niektórych roślin im towarzyszących.

Duża różnorodność w ogrodzie sprawi, że będzie on siedliskiem wielu rodzimych roślin i zwierząt. Należy stworzyć w nim mikrosiedliska, czyli naturalne i półnaturalne fragmenty krajobrazu, spełniające potrzeby organizmów o różnych wymaganiach (na przykład zadrzewienie, skalniak, oczko wodne, rabaty kwiatowe nasłonecznione i zacienione), a projektując je, uwzględniać zasady allelopatii - biochemicznych oddziaływań między roślinami. Aby stworzyć ostoje dla zwierząt, należy udostępnić wodę, stworzyć miejsca schronienia i rozmnażania oraz poprzez posadzenie odpowiednich gatunków roślin zapewnić jedzenie. W ogrodzie powinien się znaleźć choćby skrawek terenu ekstensywnie pielęgnowany, gdzie obumarłe gałęzie i liście dostarczają pożywienia oraz stanowią schronienie dla różnych bezkręgowców, płazów, gadów, drobnych ssaków i ptaków.

Powinno się zaprojektować i urządzić ogród tak, by polepszał hydrologiczne funkcjonowanie krajobrazu. Drzewa i krzewy zwiększają retencję wody w wyniku ograniczenia jej odpływu powierzchniowego oraz wysuszającego działania wiatrów. Rośliny okrywowe, wśród których znajdują się zarówno byliny, krzewinki, niskie krzewy i pnącza, także minimalizują parowanie oraz erozję wodną, zatrzymując wodę i wilgoć w glebie, w przeciwieństwie do dużych powierzchni trawiastych. Podobne efekty daje okrywanie ziemi ściółką. Dobrym rozwiązaniem jest budowa zbiornika na wodę desz-

czowką, którą można użyć potem do podlewania i sprzątania. Deszczówkę z dachu i nawierzchni można też odprowadzać do zagłębienia terenowego i stworzyć małą podmokłość. Retencję wody wspomagają zielone dachy, które stają się coraz popularniejsze.

Biorąc pod uwagę, że większość obszaru otuliny to tereny użytkowane rolniczo, styl ogrodu powinien pasować do otaczającego go wiejskiego krajobrazu. Współczesny wiejski ogród łączy cenne tradycje ze współczesnym charakterem miejscowości i nowymi tendencjami w architekturze krajobrazu i ogrodnictwie. W projektach należy uwzględnić naturalne i półnaturalne fragmenty krajobrazu i elementy kulturowe występujące w okolicy ogrodu lub specyficzne dla regionu i lokalnej tradycji. Fragmenty krajobrazu w ogrodzie wzorowanym na naturze przechodzą płynnie i harmonijnie jeden w drugi, naśladując naturalne układy. O ile ogród nie sąsiaduje z lasem, nie powinien być założeniem o charakterze leśnym, a jedynie nawiązującym do roślinności pobliskich grądów, borów czy łągów. Większość zabudowy w otulinie Kampinoskiego Parku Narodowego jest skoncentrowana wzdłuż dróg biegnących wśród pól, a poza tym dla ochrony walorów wizualnych puszczy nie powinno się wznosić budynków w bezpośrednim sąsiedztwie kompleksów leśnych, dlatego koncepcja zakłada zaprojektowanie ogrodu nawiązującego przede wszystkim do krajobrazu terenów otwartych. W projekcie planu ochrony dla obszaru otuliny KPN wśród ustaleń dotyczących zagospodarowania przestrzennego terenu określone zostało zalecenie koncentracji zabudowy w powiązaniu z istniejącą zabudową wsi i grodzenie posesji umożliwiające migrację drobnych przedstawicieli fauny, w szczególności: płazów, gadów i drobnych ssaków.

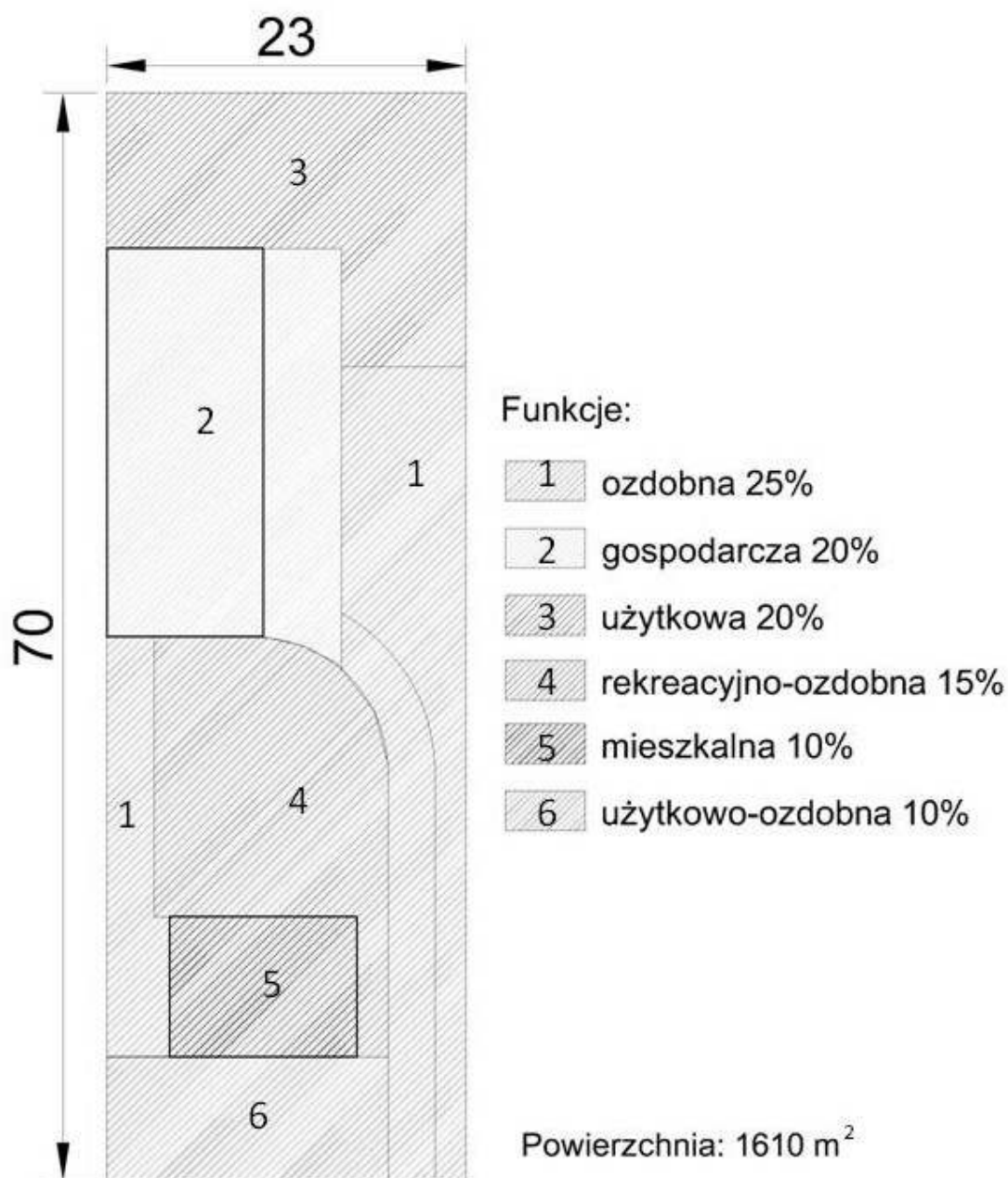
Ogród inspirowany naturą powinien być pielęgnowany zgodnie z zasadami ogrodnictwa biologicznego, takimi jak kompostowanie, naturalne nawożenie, mulczowanie i naturalne sposoby zwalczania szkodników.

2.2. Modelowa zagroda wiejska obszaru opracowania

Powierzchnia i kształt zagrody mają być takie, by koncepcję ogrodu można było wykorzystać na większości działek obszaru opracowania. Parametry dotyczące zabudowy zostały określone w projekcie planu ochrony KPN - we wskazaniach do uzgodnień miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Na terenie otuliny Kampinoskiego Parku Narodowego zalecane jest przy tworzeniu nowej zabudowy mieszkaniowej preferowanie normatywu działki 1500–1800 m² z minimalną powierzchnią biologicznie czynną 70%. Za wielkość modelowej działki przyjęto średnią powierzchnię - 1610 m². Jej powierzchnia biologicznie czynna ma zajmować minimum 75% - w ogrodzie inspirowanym naturą powinna być jak największa. Kształt podłużnej prostokątnej działki jest najczęściej spotykany we wsiach o układzie liniowym (najpowszechniejszych w otulinie).

Na podstawie badań kameralnych i terenowych opracowano schemat modelowej zagrody obszaru opracowania. Składa się ona z pięciu podstawowych stref (rys. 1):

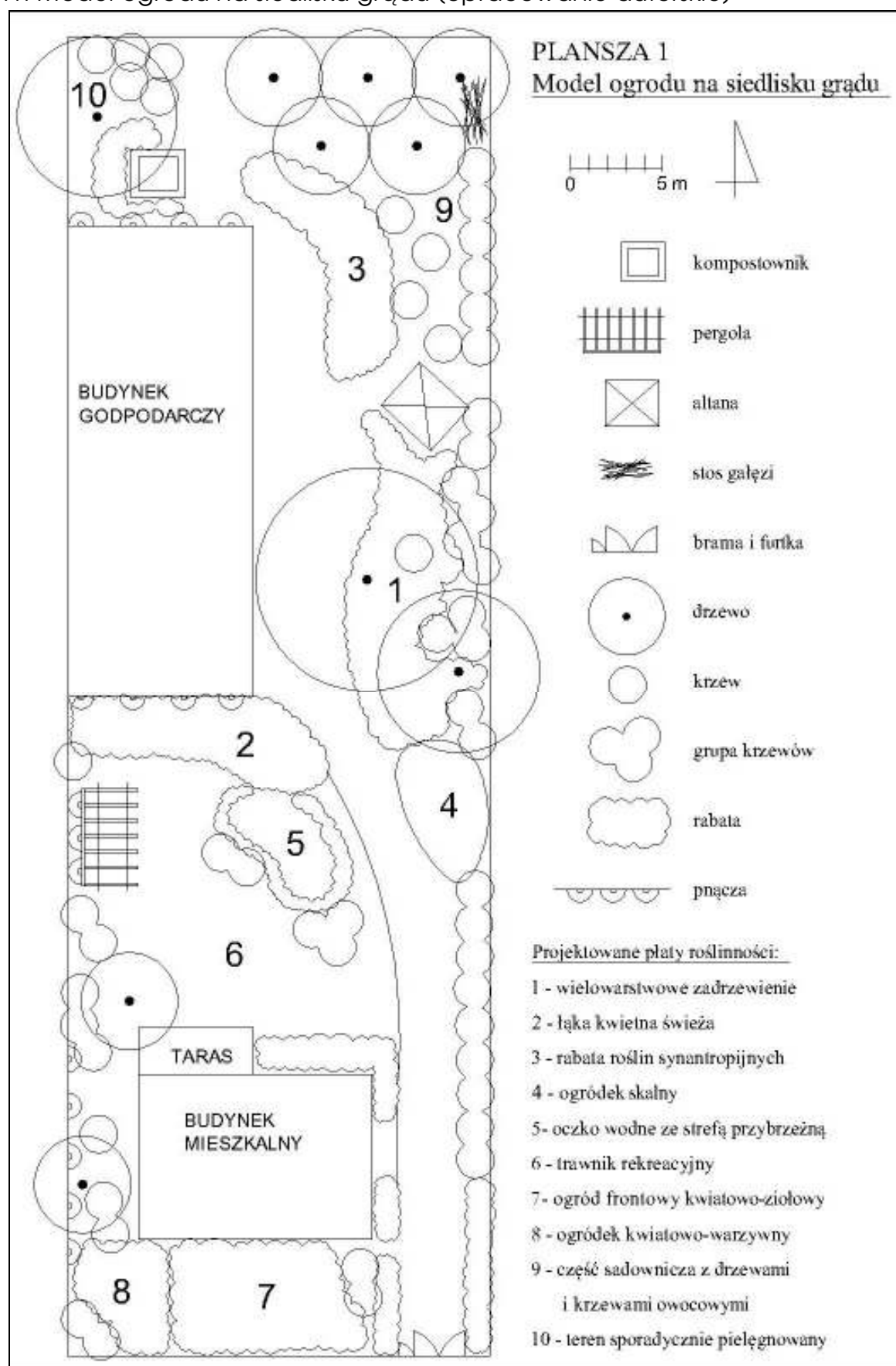
- mieszkalnej – wolnostojący dom jednorodzinny,
- ozdobnej -nasadzenia zaaranżowane wzdłuż granic zagrody,
- rekreacyjno-ozdobnej – otwarta przestrzeń z elementami ozdobnymi (np. zbiornik wodny) i służącymi do rekreacji, takimi jak taras, stół, miejsce zabaw,
- użytkowej – krzewy owocowe, sad przydomowy, kompostownik,
- użytkowo-ozdobnej – rabaty z ziołami, kwiatami i warzywami w przedogródku,
- gospodarczej – budynek gospodarczy wraz z przylegającym do niego podwórzem gospodarczym.

Ryc. 1. Schemat funkcjonalno-przestrzenny modelowej zagrody wiejskiej (opracowanie autorskie)

3. Modele ogrodów na wybranych typach siedlisk

3.1. Model ogrodu na siedlisku grądu (opracowanie autorskie)

Wykaz gatunków roślin proponowanych do zastosowania:

Drzewa

dąb bezszypułkowy (*Quercus petraea*)

dąb szypułkowy (*Quercus robur*)

grab pospolity (*Carpinus betulus*)

jesion wyniosły (*Fraxinus excelsior*)

klon jawor (*Acer pseudoplatanus*)

klon pospolity (*Acer platanoides*)

lipa drobnolistna (*Tilia cordata*)

lipa szerokolistna (*Tilia platyphyllos*)

modrzew europejski (*Larix decidua*)

wiąz górski (*Ulmus glabra*)

wiśnia ptasia (*Prunus avium*)

Krzewy

berberys zwyczajny (*Berberis vulgaris*)

bez czarny (*Sambucus nigra*)

bez koralowy (*Sambucus racemosa*)

cis pospolity (*Taxus baccata*)

dereń świdwa (*Cornus sanguinea*)

głóg jednoszyjkowy (*Crataegus monogyna*)

leszczyna pospolita (*Corylus avellana*)

malina właściwa (*Rubus idaeus*)

porzeczka alpejska (*Ribes alpinum*)

róża dzika (*Rosa canina*)

szakłak pospolity (*Rhamnus catharticus*)

śliwa tarnina (*Prunus spinosa*)

trzmielina zwyczajna (*Euonymus europaea*)

wawrzynek wilczełyko (*Daphne mezereum*)

wiciokrzew pospolity (*Lonicera xylosteum*)

Pnącza

bluszcz pospolity (*Hedera helix*)

hortensja pnąca (*Hydrangea petiolaris*)

wiciokrzew pomorski (*Lonicera periclymenum*)

powojniki (*Clematis* sp.)

Rośliny zielne na rabaty

naparstnica zwyczajna (*Digitalis grandiflora*)

nerecznica samcza (*Dryopteris filix-mas*)

niezapominajka leśna (*Myosotis sylvatica*)

orlik pospolity (*Aquilegia vulgaris*)

piżmaczek wiosenny (*Adoxa moschatellina*)

podagrycznik pospolity (*Aegopodium podagraria*)

pokrzywa zwyczajna (*Urtica dioica*)

przetacznik ożankowy (*Veronica chamaedrys*)

przylaszczka pospolita (*Hepatica nobilis*)

przytulia wonna (*Galium odoratum*)

pszeniec gajowy (*Melampyrum nemorosum*)

trybula leśna (*Anthriscus sylvestris*)

zawilec gajowy (*Anemone nemorosa*)

Łąka kwietna świeża

chaber łąkowy (*Centaurea jacea*)

cykoria podróżnik (*Cichorium intybus*)

dzwonek jednostronny (*Campanula rapunculoides*)

grozek łąkowy (*Lathyrus pratensis*)

jaskier ostry (*Ranunculus acris*)

komonica zwyczajna (*Lotus corniculatus*)

koniczyna biała (*Trifolium repens*)

koniczyna łąkowa (*Trifolium pratense*)

kostrzewa łąkowa (*Festuca pratensis*)

krwawnik pospolity (*Achillea millefolium*)

krwiściąg lekarski (*Sanguisorba officinalis*)

linia pospolita (*Linaria vulgaris*)

marchew dzika (*Daucus carota*)

rajgras wyniosły (*Arrhenatherum elatius*)

świerzbica polna (*Knautia arvensis*)

wrotycz zwyczajny (*Tanacetum vulgare*)

wyka ptasia (*Vicia cracca*)

złocień właściwy (*Leucanthemum vulgare*)

Rabata roślin synantropijnych

bieluń dziędzierzawa (*Datura stramonium*)

bodziszek drobny (*Geranium pusillum*)

chaber bławatek (*Centaurea cyanus*)

fiolka polna (*Viola arvensis*)

gwiazdnica pospolita (*Stellaria media*)

kąkol polny (*Agrostemma githago*)

mak polny (*Papaver rhoeas*)

maruna bezwonna (*Tripleurospermum inodorum*)

przetacznik polny (*Veronica arvensis*)

rumian polny (*Anthemis arvensis*)

ślaz zaniedbany (*Malva neglecta*)

wilczomlec obrotny (*Euphorbia helioscopi*)

złocień polny (*Chrysanthemum segetum*)

Ogródek skalny (gleby suche, obojętne)

dziewięsił bezłodygowy (*Carlina acaulis*)

goździk kartuzek (*Dianthus carthusianorum*)

kocanki piaszkowe (*Helichrysum arenarium*)

łyszczec baldachogronowy (*Gypsophila fastigiata*)

macierzanka piaszkowa (*Thymus serpyllum*)

przetacznik kłosowy (*Veronica spicata*)

rogownica polna (*Cerastium arvense*)

rojownik pospolity (*Jovibarba sobolifera*)

rozchodnik ostry (*Sedum acre*)
rozchodnik sześciorzędowy (*Sedum sexangulare*)
szczotlika siwa (*Corynephorus canescens*)
wilczomlec sosnka (*Euphorbia cyparissias*)
zawciąg pospolity (*Armeria maritima*)

Zakątek sporadycznie pielęgnowany

pokrzywa zwyczajna (*Urtica dioica*)
bylica boże drzewko (*Artemisia abrotanum*)
leszczyna pospolita (*Corylus avellana*)

Oczko wodne - strefa przybrzeżna i bagienna

bodziszek błotny (*Geranium palustre*)
czermień błotna (*Calla palustris*)
czyściec błotny (*Stachys palustris*)
długosz królewski (*Osmunda regalis*)
jaskier wielki (*Ranunculus lingua*)
knieć błotna (*Caltha palustris*)
kosaciec żółty (*Iris pseudacorus*)
krwawnica pospolita (*Lythrum salicaria*)
pałka szerokolistna (*Typha latifolia*)
przetacznik długolistny (*Veronica longifolia*)
psianka słodkogórz (*Solanum dulcamara*)
strzałka wodna (*Sagittaria sagittifolia*)
śledziennica skrętolistna (*Chrysosplenium*)
tatarak zwyczajny (*Acorus calamus*)
tojeść pospolita (*Lysimachia vulgaris*)
wiązówka błotna (*Filipendula almaria*)
wilczomlec błotny (*Euphorbia palustris*)

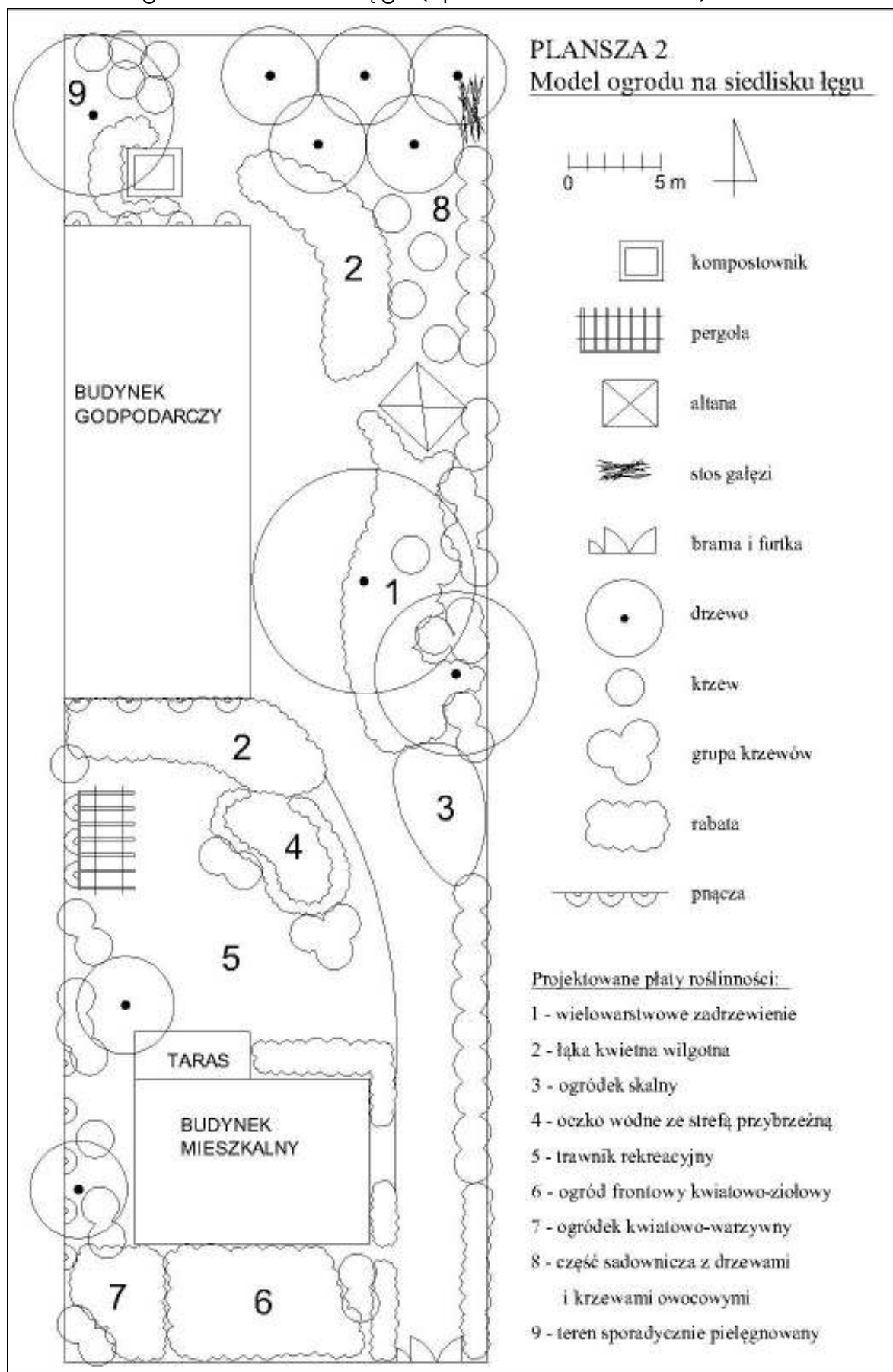
Oczko wodne - rośliny pływające

grązel żółty (*Nuphar lutea*)
grzybienie białe (*Nymphaea alba*)
jeżogłówka pojedyncza (*Sparganium emersum*)
łaczeń baldaszkowy (*Butomus umbellatus*)
moczarka kanadyjska (*Elodea canadensis*)
pływacz zwyczajny (*Utricularia vulgaris*)
rdestnica kędzierzawa (*Potamogeton crispus*)
włosienicznik wodny (*Ranunculus aquatilis*)
wywóchnik kłosowy (*Myriophyllum spicatum*)

Trawnik

głównika wielkokwiatowa (*Prunella grandifl.*)
kostrzewa owcza (*Festuca ovina*)
mietlica pospolita (*Agrostis capillaris*)
szczotlika siwa (*Corynephorus canescens*)
kostrzewa czerwona (*Festuca rubra*)

3.2. Model ogrodu na siedlisku łęgu (opracowanie autorskie)

Wykaz gatunków roślin proponowanych do zastosowania:

Drzewa

czerecha zwyczajna (*Padus avium*)

dąb szypułkowy (*Quercus robur*)

jesion wyniosły (*Fraxinus excelsior*)

olsza czarna (*Alnus glutinosa*)

olsza szara (*Alnus incana*)

topola biała (*Populus alba*)

topola czarna (*Populus nigra*)

wiąz górski (*Ulmus glabra*)

wiąz pospolity (*Ulmus minor*)

wierzba biała (*Salix alba*)

wierzba krucha (*Salix fragilis*)

Krzewy

bez czarny (*Sambucus nigra*)

dereń świdwa (*Cornus sanguinea*)

głóg dwuszyjkowy (*Crataegus laevigata*)

głóg jednoszyjkowy (*Crataegus monogyna*)

kalina koralowa (*Viburnum opulus*)

kruszyna pospolita (*Frangula alnus*)

malina właściwa (*Rubus idaeus*)

porzeczka czerwona (*Ribes spicatum*)

róża dzika (*Rosa canina*)

szakłak pospolity (*Rhamnus catharticus*)

trzmielina zwyczajna (*Euonymus europaea*)

wierzba purpurowa (*Salix purpurea*)

wierzba trójpręcikowa (*Salix triandra*)

wierzba wiciowa (*Salix viminalis*)

Pnącza

aktinidia pstrolistna (*Actinidia kolomikta*)

chmiel zwyczajny (*Humulus lupulus*)

kielisznik zaroślowy (*Calystegia sepium*)

kokornak wielkolistny (*Aristolochia macrophylla*)

Rośliny zielne na rabaty

bodziszek leśny (*Geranium sylvaticum*)

bodziszek żałobny (*Geranium phaeum*)

czosnek niedźwiedzi (*Allium ursinum*)

czyściec leśny (*Stachys sylvatica*)

jasnota plamista (*Lamium maculatum*)

kozłek lekarski (*Valeriana officinalis*)

kuklik pospolity (*Geum urbanum*)

łopian większy (*Arctium lappa*)

niecierpek pospolity (*Impatiens noli-tangere*)

niezapominajka leśna (*Myosotis sylvatica*)

obrazki plamiste (*Arum maculatum*)

parzydło leśne (*Aruncus sylvestris*)
pierwiosnek wyniosły (*Primula elatior*)
pióropusznik strusi (*Matteuccia struthiopteris*)
podagrycznik pospolity (*Aegopodium podagraria*)
rutewka orlikolistna (*Thalictrum aquilegiifolium*)
szczawik zajęczy (*Oxalis acetosella*)
śnieżyca wiosenna (*Leucojum vernum*)
śnieżyczka przebiśnieg (*Galanthus nivalis*)
tojad dzióbaty (*Aconitum variegatum*)
wietlica samicza (*Athyrium filix-femina*)
zawilec żółty (*Anemone ranunculoides*)
ziarnopłon wiosenny (*Ficaria verna*)

Łąka kwietna wilgotna

bukwica zwyczajna (*Betonica officinalis*)
firletka poszarpana (*Lychnis flos-cuculi*)
goździk pyszny (*Dianthus superbus*)
jaskier ostry (*Ranunculus acris*)
knieć błotna (*Caltha palustris*)
komonica błotna (*Lotus uliginosus*)
komonica zwyczajna (*Lotus corniculatus*)
koniczyna białoróżowa (*Trifolium hybridum*)
kosaciec syberyjski (*Iris sibirica*)
kosaciec trawolistny (*Iris graminea*)
krwawnik kichawiec (*Achillea ptarmica*)
kukutka szerokolistna (*Dactylorhiza majalis*)
mieczyk dachówkowaty (*Gladiolus imbricatus*)
mydlnica lekarska (*Saponaria officinalis*)
ostrożeń tåkowy (*Cirsium rivulare*)
pełnik europejski (*Trollius europaeus*)
przetacznik długolistny (*Veronica longifolia*)
rdest węzownik (*Polygonum bistorta*)
wielosił błękitny (*Polemonium coeruleum*)
żywokost lekarski (*Symphytum officinale*)

Ogródek skalny (gleby suche, zasadowe)

dziewięcisił bezłodygowy (*Carlina acaulis*)
goździk kartuzek (*Dianthus carthusianorum*)
jaskier iliryski (*Ranunculus illyricus*)
kocanki piaskowe (*Helichrysum arenarium*)
tyszczec wiechowaty (*Gypsophila paniculata*)
macierzanka piaskowa (*Thymus serpyllum*)
macierzanka wczesna (*Thymus praecox*)
oman wąskolistny (*Inula ensifolia*)
pierwiosnek lekarski (*Primula veris*)
pięciornik wyprostowany (*Potentilla recta*)
przetacznik pagórkowy (*Veronica teucrium*)

smagliczka pagórkowa (*Alyssum montanum*)
 smagliczka skalna (*Alyssum saxatile*)
 przetacznik kłosowy (*Veronica spicata*)
 rogownica polna (*Cerastium arvense*)
 rozchodnik ostry (*Sedum acre*)
 rozchodnik sześciorzędkowy (*Sedum sexangulare*)
 strzęplica sina (*Koeleria glauca*)
 szczotlicha siwa (*Corynephorus canescens*)

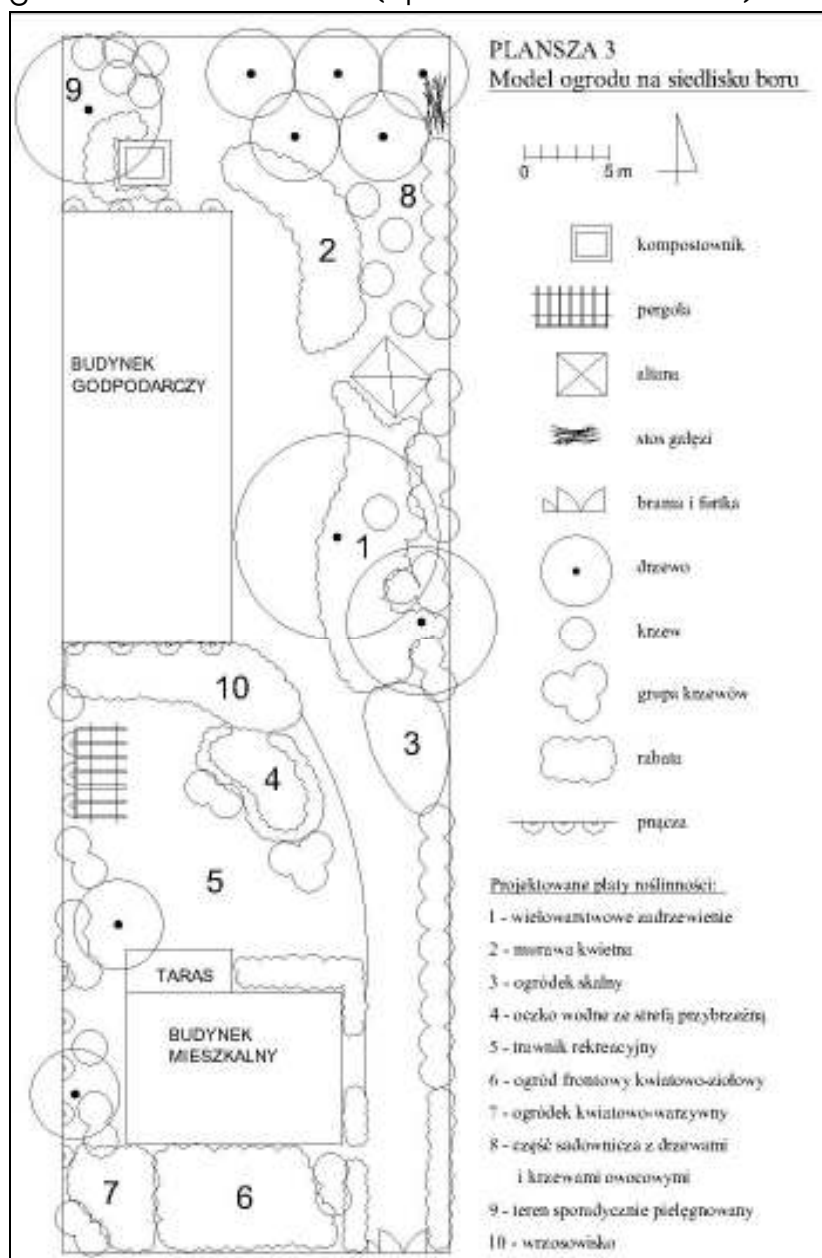
Zakątek sporadycznie pielęgnowany

pokrzywa zwyczajna (*Urtica dioica*)
 bylica boże drzewko (*Artemisia abrotanum*)
 olcha czarna (*Alnus glutinosa*)

Oczko wodne ze strefą przybrzeżną, trawnik rekreacyjny

– dobór gatunkowy jak w podpunkcie 3. 1.

3.3. Model ogrodu na siedlisku boru (opracowanie autorskie)

Wykaz gatunków roślin proponowanych do zastosowania:

Drzewa

brzoza brodawkowata (*Betula pendula*)

jarząb pospolity (*Sorbus aucuparia*)

klon polny (*Acer campestre*)

sosna zwyczajna (*Pinus sylvestris*)

topola osika (*Populus tremula*)

Krzewy i krzewinki

berberys zwyczajny (*Berberis vulgaris*)

borówka czarna (*Vaccinium myrtillus*)

borówka brusznica (*Vaccinium vitis-idaea*)

głóg jednoszyjkowy (*Crataegus monogyna*)

jałowiec pospolity (*Juniperus communis*)

janowiec barwierski (*Genista tinctoria*)

pięciornik krzewiasty (*Potentilla fruticosa*)

szczodrzeniec rozestany (*Chamaecytisus ratisbonensis*)

śliwa wiśniowa (*Prunus cerasifera*)

trzmielina brodawkowana (*Euonymus verrucosa*)

żarnowiec miotlasty (*Sarothamnus scoparius*)

Rośliny na rabaty

pomocnik baldaszkowy (*Chimaphila umbellata*)

fiolatek trójbarwny (*Viola tricolor*)

goryczka trojeściowa (*Gentiana asclepiadea*)

janowiec ciernisty (*Genista germanica*)

konwalia majowa (*Convallaria majalis*)

lawenda wąskolistna (*Lavandula angustifolia*)

nawłóć pospolita (*Solidago virgaurea*)

pszeniec zwyczajny (*Melampyrum pratense*)

sasanka łąkowa (*Pulsatilla pratensis*)

wężymord niski (*Scorzonera humilis*)

wierzbówka kiprzyca (*Epilobium angustifolium*)

Murawa kwietna

bodziszek czerwony (*Geranium sanguineum*)

bukwica zwyczajna (*Betonica officinalis*)

chaber driakiewnik (*Centaurea scabiosa*)

cieciorka pstra (*Coronilla varia*)

dziurawiec zwyczajny (*Hypericum perforatum*)

gorysz pagórkowy (*Peucedanum oreoselinum*)

krwawnik pospolity (*Achillea millefolium*)

linica pospolita (*Linaria vulgaris*)

mikołajek płaskolistny (*Eryngium planum*)

nawłóć pospolita (*Solidago virgaurea*)

przytulia właściwa (*Galium verum*)

smółka pospolita (*Viscaria vulgaris*)

szatwia okółkowa (*Salvia verticillata*)

żmijowiec zwyczajny (*Echium vulgare*)

Wrzosowisko

arnika górską (*Arnica montana*)

janowiec ciernisty (*Genista germanica*)

jastrzębiec kosmaczek (*Hieracium pilosella*)

mącznica lekarska (*Arctostaphylos uva-ursi*)

mietlica pospolita (*Agrostis capillaris*)

szczotliha siwa (*Corynephorus canescens*)

turzyca wrzosowiskowa (*Carex ericetorum*)

wężymord niski (*Scorzonera humilis*)

wrzos zwyczajny (*Calluna vulgaris*)

Ogródek skalny (gleby kwaśne)

dziewięcisił bezłodygowy (*Carlina acaulis*)

goździk kropkowany (*Dianthus deltoides*)

goździk piaskowy (*Dianthus arenarius*)

jasieniec piaskowy (*Jasione montana*)

kocanki piaskowe (*Helichrysum arenarium*)

macierzanka piaskowa (*Thymus serpyllum*)

paprotka zwyczajna (*Polypodium vulgare*)

rogownica polna (*Cerastium arvense*)

rozchodnik ostry (*Sedum acre*)

sosna kosa (*Pinus mugo*)

szczotliha siwa (*Corynephorus canescens*)

wilczomlec sosnka (*Euphorbia cyparissias*)

zanokcica skalna (*Asplenium trichomanes*)

Pnącza

dławisz okrągłolistny (*Celastrus orbiculatus*)

winobluszcz pięciolistkowy (*Parthenocissus*)

Zakątek sporadycznie pielęgnowany

pokrzywa zwyczajna (*Urtica dioica*)

bylica boże drzewko (*Artemisia abrotanum*)

brzoza brodawkowata (*Betula pendula*)

Oczko wodne ze strefą przybrzeżną, trawnik rekreacyjny

– dobór gatunkowy jak w rozdz. 1.1.

4. Podsumowanie

Przedstawione w niniejszej pracy modele trzech ogrodów przydomowych inspirowanych naturą udowadniają, że można w prosty i piękny sposób chronić unikalną przyrodę Puszczy Kampinoskiej i jednocześnie tożsamość krajobrazu obszarów wiejskich.

Każdy model ogrodu:

- nie różni się w zasadzie strukturą funkcjonalno-przestrzenną od innych,
- odróżnia się od pozostałych przede wszystkim wykazem gatunków roślin dopasowanych do warunków siedliskowych, uwzględniającym dobór gatunków drzew, krzewów, roślin runa, łąk, muraw i innych roślinnych elementów w ogrodzie,

- zawiera, z małymi wyjątkami, takie same fragmenty krajobrazów: zadrzewienie, kwietną murawę / łąkę, trawnik, żywopłot, zbiornik wodny, skalny ogródek, sad, rabaty kwiatowo-ziołowo-warzywne.

Wyniki uzyskanych badań mogą być jak najbardziej wykorzystane dla celów praktycznych. Wykonane modele stanowią pakiet przykładowych propozycji urządzenia przestrzeni przydomowego ogrodu inspirowanego naturą, uwzględniających różny dobór roślin. Mógłby być on dołączany do broszur edukacyjnych, skierowanych do mieszkańców otuliny Kampinoskiego Parku Narodowego. Wytyczne do projektowania i modelowe założenia ogrodowe wraz z wykazami gatunków roślin mogą posłużyć zarówno architektom krajobrazu projektującym ogrody na obszarze opracowania, jak i wiejskim gospodarzom do samodzielnego zakładania ogrodów przydomowych. 1`

Ogrodowe rabaty synantropijne. Synanthropic Flowerbeds in Gardens.

Streszczenie: Rośliny synantropijne towarzyszą człowiekowi w miejscach silnej antropopresji. Ich funkcja biologiczna i estetyczna jest często niedoceniana. Dlatego warto podnieść rangę tych roślin poprzez świadome wykorzystanie w ogrodach na rabacie synantropijnej.

Słowa kluczowe: rośliny synantropijne, rabata naturalistyczna, apofity, archeofity

Ukazanie się publikacji Williama Robinsona „Wild Garden” w 1870 roku stało się ważnym sygnałem zniesienia ograniczeń ogrodów formalnych. Publikacje tego autora okazały się wyjściowym punktem dla stylu projektowania współczesnych ogrodów i na odwzorowywanie krajobrazu charakterystycznego dla danego regionu poprzez wpasowywanie ogrodu w istniejące warunki środowiska (Podstolski 2007). Oznaczało to zezwolenie na swobodny rozwój roślin i taką ingerencję, która nie zaburzy wytworzonej naturalnie harmonii pomiędzy elementami każdego układu ekologicznego. Opiera się więc na solidnych ekologicznych podstawach, które można zdefiniować jako:

1. jedność biotopu i biocenozy, co w skali ogrodu oznacza umiejętność wykorzystania wiedzy o wymaganiach roślin i takiego zastosowania, żeby dostępne warunki abiotyczne odpowiadały ich tolerancji ekologicznej,
2. zamiany konkurencyjnego wypierania na rzecz pokojowej koegzystencji. Jest to tworzenie kompozycji roślin charakteryzujących się podobnym charakterem wzrostu, żeby nie dopuszczać do zagłuszania sąsiadów, ograniczania ich wzrostu,
3. oddziaływania allelopatyczne – wybór pozytywnego sąsiedztwa oznacza sadzenie roślin wydzielających związki chemiczne stymulujące rozwój sąsiadów lub oddziałujące negatywnie na ich naturalnych szkodników,
4. powiązania fito-, zoo- i mikrobiocenozy warunkujące skuteczność przepływu energii przez układy ekologiczne i tym samym ich trwałość. Ogród to nie tylko rośliny, które świadomie wprowadzamy. To także drobnoustroje spełniające rolę „czyszcicieli”, dostarczające roślinom niezbędnych związków do rozwoju oraz zwierzęta, które uczestniczą w procesach odbioru i przekazywania energii, dzięki czemu każdy układ ekologiczny sprawnie funkcjonuje. A w końcu to również spontanicznie pojawiający się roślinni przybysze, którzy zajmują przestrzeń poddane wpływowi, a nawet można powiedzieć - ustawicznej ingerencji człowieka.

W miarę jak działalność człowieka w przyrodzie zatacza coraz szersze kręgi tworzą się zbiorowiska roślin ruderalnych i segetalnych. Często budowane są przez gatunki obce (antropofity), zwykle rośliny jednoroczne. Obok nich pojawiają się gatunki rodzime (apofity), w dużej mierze trwałe. Są to rośliny, które odnalazły na zmienionych siedliskach swoje drugie miejsce występowania.

Najczęściej podejmuje się wątek roślin synantropijnych opisując je jako chwasty, czyli rośliny niepożądane, czasami inwazyjne, które jako gatunki obce są powszechnie

uznawane za istotny element globalnych zmian środowiskowych spowodowanych przez człowieka. Często prowadzi to do znacznych strat w gospodarczych, zmian w szacie roślinnej i faunie, utraty różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów naturalnych (den Nijs et al., 1999, Tokarska-Guzik 2005, Richardson, Pyšek 2006). Jak podają Solon i Sikorski (2007) na obszarach zabudowanych względem niezabudowanych liczba gatunków synantropijnych wzrasta ponad 3-krotnie, a gatunków niesynantropijnych, cennych i rzadkich spada o 30%). Stąd też podejmowane są działania zmierzające do powstrzymania procesu wymierania gatunków lub zaniku czy ubożenia ekosystemów (Symonides 2007). Z drugiej strony pewne zbiorowiska towarzyszące człowiekowi obecnie stają się coraz radsze. Dotyczy to zwłaszcza roślin synantropijnych związanych z tradycyjną gospodarką rolną lub silnie nitrofilnymi siedliskami ruderalnymi, w skład wchodzi gatunki obce przybyłe przed tysiącami lat (Sudnik-Wójcikowska 2000, Ducka 2007). Celowe jest zatem utrzymywanie takiej różnorodności gatunków, która pozwala na sprawne funkcjonowanie ekosystemów zarówno tych naturalnych, jak i upraw kontrolowanych przez człowieka. Bowiem w przyrodzie nie ma elementów niepotrzebnych, czegoś, co nie odgrywałoby w niej jakiejś roli, niezbędnej do utrzymania całego systemu w dynamicznej równowadze. Dlatego celem tego opracowania jest zwrócenie uwagi na walory dekoracyjne roślin synantropijnych i propozycja ich wykorzystanie na różnych siedliskach.

Ogród jest miejscem, w którym bardzo istotne jest ograniczenie konkurencji pomiędzy roślinami uprawnymi, a niepożądanymi chwastami. Nie oznacza to jednak eliminowania wszystkich spontanicznie przybyłych roślin. Ogród jest również przestrzenią wielu eksperymentów jego twórców i użytkowników. Dlatego niniejsza publikacja jest innym spojrzeniem na rolę gatunków synantropijnych w świadomości kształtowanych ogrodach. Możemy sobie wyobrazić rośliny synantropijne, odtwarzające zbiorowiska roślinne: rodzaj „łąki synantropijnej” czyli wielogatunkowej mozaiki. Takie zestawienia roślin są czasami stosowane w mniej eksponowanych fragmentach ogrodów. Trudniej dopuścić myśl o zastosowaniu roślin synantropijnych na rabacie. A wśród roślin pojawiających się w otoczeniu przekształcanym przez człowieka jest wiele roślin, z których można skomponować dekoracyjną grupę.

Niektórzy twierdzą, że „chwasty” są brzydkie, stwarzają wrażenie nieładu i zaniedbania. A przecież roślinność synantropijna, jako element kompozycji naszego otoczenia odznacza się bogactwem formy, struktury i barwy. Interesujące podejście do roślin synantropijnych zaprezentował w latach 80-tych ubiegłego wieku Janecki (1983) wskazując szereg zbiorowisk roślinnych wartościowych ze względu na ich walory estetyczne, zwłaszcza aspekt barwny. Na szczególną uwagę jego zadaniem zasługuje zespół żmijowca i nostryków *Echio-Melilotetum*, należący do klasy nitrofilnych okazałych bylin i pnączy na siedliskach ruderalnych i nad brzegami zbiorników wodnych (*Artemisia vulgaris*). Rośliny wchodzące w skład zbiorowiska barwą i strukturą przypominają rabaty kwietne. W połączeniu z niskimi wymaganiami pokarmowymi oraz obojętnością względem warunków termicznych zespół ten najbardziej nadaje się do planowego wprowadzania na różne tereny zieleni.

Wśród roślinności synantropijnej wiele gatunków to rośliny obficie ukwiecone. Ich niewątpliwą zaletą jest także wielka różnorodność okresów kwitnienia – od przedwiosna aż do jesieni. Zimą kiedy wegetacja zamiera, może się zdarzyć w dłuższych okre-

sach bezmroźnych, że niektóre chwasty ogrodowe jak gwiazdnica pospolita, czy wiechlina roczna też potrafią kwitnąć i owocować (Dobrzański 2003). (Tab. 1)

Niektóre z roślin synantropijnych doskonale prezentują się pojedynczo, szczególnie te o regularnym pokroju, o zdecydowanej i wyraźnej formie, jak również takie, które mają duże liście o interesującym kształcie i fakturze lub wyróżniającym je odcieniu. Warto zwrócić uwagę na łopiany, szczaw kędzierzawy, popłocha, ostrożeńiec o wzniesionej łodydze, dochodzącej do 2 metrów wysokości, z gęsto ułożonymi liśćmi, pokrytymi kolcami. Równie imponująco przedstawia się iwa rzepieniolistna z ciemnozielono-szarymi, liśćmi, regularnie rozstawionymi na smukłej łodydze. Ze względu na swój zgeometryzowany kształt i ustawienie liści, cała roślina sprawia wrażenie dostojnej (Stawicka i in. 2005).

Jednak większość tworzy najlepsze efekty w grupach w sposób pozornie przypadkowy, przez co nadajemy rabacie wygląd naturalny. Innym sposobem jest stworzenie wyraźnych odrębnych warstw, które nie tylko zapewnią roślinom optymalne warunki świetlne, ale pozwolą zaprezentować w pełnej krasie ich walory dekoracyjne. Przykładem są tutaj koniczyny (fot. 1), cieciorka, komonica, wyki, maruna, rumianek, wrotycze i nawłocie. Jeszcze innym, chyba najczęściej stosowanym sposobem uprawy tzw. gatunków dziko rosnących są łąki kwietne kipiące obfitością kształtów i mozaiką barw. Obok delikatnych traw znajdują się tu rośliny o różnobarwnych kwiatach, tworząc łąny układające się w barwne skupiska. Te pozornie chaotycznie skłębione rośliny mają swoje nisze ekologiczne i nie przeszkadzają sąsiadom. Łąka tworzy uporządkowane piętra, a powierzchnia gleby jest całkowicie wykorzystana.

Warto też dostrzec rośliny o wyjątkowo dekoracyjnych kwiatostanach i owocach: kozibroda łąkowego, koniczyny polnej, mikołajka płaskolistnego, tobołków polnych, mniszka pospolitego (fot. 2), szczawiu zwyczajnego. Wiele z nich to gatunki lecznicze i miododajne, dlatego rabata synantropijna na pewno przyciągnie pożyteczne w ogrodzie i piękne owady.

Ryc. 1. Koniczyna łąkowa Ryc. 2. Mniszek pospolity

Większość gatunków dekoracyjnych ze zbiorowisk synantropijnych wymaga do pełnego wzrostu dużej ilości światła i ciepła. Na pełnym słońcu ich rozwój jest intensywny.

ny a kwiaty pięknie się wybarwiają. Mogą rosnąć na glebach gliniasto-piaszczystych, piaszczystych, a także na żwirowiskach i rumowiskach. Roślinność synantropijna pojawia się i funkcjonuje nie wymagając szczególnych zabiegów pielęgnacyjnych ani nakładów finansowych. Jest to roślinność, która najczęściej już istnieje i wystarczy ją zaakceptować, czasami tylko wzbogacić.

Najważniejszym założeniem jest zastosowanie roślin, których wymagania są zgodne z konkretnym siedliskiem. Najlepiej do tego celu nadają się gatunki rodzime, ale wybór roślin obcego pochodzenia, którym odpowiadają warunki świetlne, termiczne i glebowe pozwala przygotować nasadzenia o charakterze naturalistycznym, a jednocześnie zaspokoić potrzebę wzbogacenia ogrodowej kompozycji. Wybieramy rośliny, które praktycznie bez naszej ingerencji, choć pod czujnym okiem ogrodnika, będą mogły swobodnie rosnąć. Należy łączyć wszystkie gatunki tak, żeby ograniczać konkurencję między nimi, szczególnie jeśli chodzi o dostęp światła. Po drugie ważna jest rola wybieranej rośliny w naszym założeniu ogrodowym. Zwracamy uwagę na jej pokrój, termin kwitnienia oraz sposób rozrastania się.

Rośliny synantropijne występują praktycznie wszędzie, ale ich rozmieszczenie w środowisku dalekie jest od przypadkowości. Warunki siedliskowe, jakie zapewniamy użytecznym dla człowieka roślinom są optymalne także dla towarzyszących synantropów – roślin segetalnych i ruderalnych.

Na glebach suchych, piaszczystych i ciepłych, zwykle w towarzystwie zbóż kwitną piękne maki, chabry, kąkole, a na podłożu wapiennym, groszek bulwiasty. Wśród chwastów obecnych w naszych ogrodach działkowych i przydomowych, typowymi przedstawicielami upraw są: żółtlica o niepozornych biało-żółtych kwiatach i z okółkowo ułożonymi liśćmi – wilczomlec ogrodowy (Anioł-Kwiatkowska, Berdowski 2007).

W miejscach, gdzie prowadzone były roboty ziemne, dominują zbiorowiska roślin ze znaczącym udziałem komos, łobod, stulisza, nostryków, bylic, jęczmienia płonego i stokłosa miękkiej. Na siedliskach żyznych, próchnicznych, dobrze zaopatrzonych w związki azotowe spotykamy: wrotyczę pospolitą (fot. 3), bylicę pospolitą, iwę rzepioliastą, pokrzywę zwyczajną, łopiany (fot. 4), komosę białą (łobodę), łobodę błyszczącą, mierznicę czarną, powój polny (fot. 5), rdest plamisty, perz zwyczajny, komosy, serecznika zwyczajnego.

Ryc. 3. Wrotycz pospolity

Ryc. 4. Łopian pajęczynowaty

Na siedliskach ciepłolubnych można spotkać wyjątkowej urody zbiorowisko roślin, zachwycających barwnymi kwiatami żmijowca zwyczajnego, rumianu, nostryka białego i żółtego, wiesiołka dwuletniego, chabra nadreńskiego, trzcinnika piaskowego, popłocha pospolitego (fot. 6), dziurawca zwyczajnego, cieciorki pstrej, pyleńca pospolitego, dziewanny wielkokwiatowej i kutnerowatej, szatwii, rzepika pospolitego, rumiana, cykorii podróżnika, mydlnicy lekarskiej, krwiściągą mniejszego, brodawnika zwyczajnego.

Ryc. 5. Powój polny

Ryc. 6. Popłoch pospolity

Większość wymienionych wyżej roślin wymaga dobrego nasłonecznienia. Istnieje jednak grupa roślin synantropijnych, które znoszą cień i tym samym wzbogacają te miejsca, w których trudno żyć wielu roślinom. Zielone kobierce bluszczyków kurdybanków, fioletowo kwitnące głowienki pospolite zapożyczają z wdziękiem miejsca pod drzewami, gdzie trudno trawom stworzyć atrakcyjny kobierzec. Podobny efekt dają niecierpki drobnokwiatowe, łopiany, pokrzywa zwyczajna, jasnota biała, glistnik jaskółcze ziele oraz podagryczniki, które ze względu na swoje rozległe kłaczka, są bardzo ekspansywne.

Synantropy występujące na podłożach zbitych, słabo przepuszczalnych: życica trwała, wiechlina roczna, babka zwyczajna, rumianek bezpromieniowy, tasznik pospolity, rdest ptasi należą do roślin klasyfikowanych jako gatunki z muraw deptanych. Tworzą naturalną darń, która utrzymuje się dzięki wydeptywaniu.

Miejsca wilgotne także mają swoją specyficzną florę roślin synantropijnych. W porównaniu z innymi siedliskami panują na nich dobre warunki ekologiczne do wzrostu i rozwoju, dlatego niezwykle efektownie prezentują się nawłocie: późna i kanadyjska, sadziec konopiasty, rudbekia naga, efektownie kwitnący kielisznik zaroślowy, podbiał pospolity.

Wiele gatunków roślin synantropijnych, szczególnie jednorocznych antropofitów odznacza się obfitą produkcją nasion, dużą łatwością obsiewu i bardzo szybkim rozwojem, np. przymiotno kanadyjskie, żółtlica drobnokwiatowa wydaje w okresie od maja do września kilka, przynajmniej 2–3 pokolenia. Z drugiej jednak strony terofity, jako przedstawiciele typu biologicznego nieharmonizującego z naszymi warunkami klimatycznymi, bardzo łatwo zostają wyparte przez rodzime rośliny wieloletnie (Anioł-Kwiatkowska, Berdowski 2007). Dlatego na rabatę synantropijną polecane są gatunki

rodzime, byliny, które utworzą trwałą grupę. Obok nich warto zainteresowania archeofity, czyli przybysze sprzed XV wieku, stanowiące sporą grupę, nawet do 50% ogólnej liczby gatunków obcego pochodzenia (Fijałkowski, Cieśliński 1975). (Tab. 1)

Tab. 1. Wykaz gatunków synantropijnych rodzimych (apofitów) i zadomowionych przybyszów (archeofitów) z określeniem ich trwałości (formy życiowe wg. Raunkiaera), wysokości i okresów kwitnienia (na podstawie Szafer i in. 1986, Sudnik-Wójcikowska 1987, Mirek i in. 2002., Zarzycki i in. 2002).

Nazwa gatunku		forma	pochodz.	wysokość	okresy kwitnienia									
łacińska	polska	życiowa	roślin	roślin (cm)	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X		
ROŚLINY NA SIELISKA SUCHE I GLEBY UBOGIE/UMIARKOWANIE UBOGIE														
<i>Sedum acre</i>	rozchodnik ostry	C	ap.	5-15										
<i>Digitaria sanguinalis</i>	palusznik krwawy	T	arch.	10-50										
<i>Trifolium arvense</i>	koniczyna polna	T,H	ap.	10-30										
<i>Rumex acetosella</i>	szczaw polny	H	ap.	10-50										
<i>Centaurea stoebe</i>	chaber nadreński	H	ap.	20-80										
<i>Hieracium pilosella</i>	jastrzębiec kosmaczek	H	ap.	5-20										
<i>Potentilla argentea</i>	pieciornik srebrny	H	ap.	20-40										
<i>Euphorbia cyparissias</i>	wilczomlec sosnka	H	ap.	20-40										
<i>Pimpinella saxifraga</i>	biedrzeniec mniejszy	H	ap.	30-50										
<i>Berteroa incana</i>	pylenieć pospolity	H	ap.	25-60										
<i>Echium vulgare</i>	żmijowiec zwyczajny	H	ap.	30-100										
<i>Erodium cicutarium</i>	iglica pospolita	T, H	ap.	7-50										
<i>Hordeum murinum</i>	jęczmień płonny	T	arch.	15-40										
<i>Artemisia absintium</i>	bylica piołun	Ch	arch.	40-80										
<i>Convolvulus arvensis</i>	powój polny	G, H	ap.	< 100										
<i>Melilotus alba</i>	nostrzyk biały	T	ap.	30-150										
<i>Senecio jacobea</i>	starzec Jakubek	H	ap.	< 100										
<i>Bromus inermis</i>	stokłosa bezostna	T	ap.	30-140										
<i>Eryngium planum</i>	mikołajek płaskolistny	H	ap.	30-60										
ROŚLINY NA SIELISKA SUCHE I GLEBY UMIARKOWANIE UBOGIE/ZASOBNE														
<i>Oenothera biennis</i>	wiesiołek dwuletni	H	ap.	<100										
<i>Achillea millefolium</i>	krwawnik pospolity	H	ap.	10-80										
<i>Medicago lupulina</i>	lucerna nerkowata	H, T	ap.	15-60										
<i>Linaria vulgaris</i>	linica pospolita	G	ap.	20-60										
<i>Plantago media</i>	babka zwyczajna	H	ap.	10-50										
<i>Phleum pratense</i>	tymotka łąkowa	H	ap.	< 150										
<i>Medicago falcata</i>	lucerna sierpowata	H	ap.	20-60										
<i>Centaurea scabiosa</i>	chaber driakiewnik	H	ap.	40-100										
<i>Cirsium arvense</i>	ostrożeń polny	G	ap.	50-150										

<i>Lepidium ruderales</i>	pieprzyca gruzowa	H, T	arch.	15-30															
<i>Chamomilla recutita</i>	rumianek pospolity	T	arch.	10-50															
<i>Malva neglecta</i>	ślaz zaniedbany	H	arch.	10-50															
<i>Urtica urens</i>	pokrzywa żegawka	T	arch.	<50															
ROŚLINY NA SIELISKA ŚWIEŻE (UMIARKOWANIE WILGOTNE) I GLEBY UBOGIE/UMIARKOWANIE UBOGIE																			
<i>Hypochaeris glabra</i>	prosienniczek gładki	T	ap.	8-30															
<i>Setaria viridis</i>	włośnica zielona	T	arch.	5-40															
<i>Festuca rubra</i>	kostrzewa czerwona	H	ap.	20-100															
<i>Cichorium intybus</i>	cykoria podróżnik	H	arch.	20-120															
<i>Silene vulgaris</i>	lepnica rozdęta	C, H	ap.	30-100															
<i>Veronica triphyllos</i>	przetacznik trójlistkowy	T	arch.	5-25															
<i>Consolida regalis</i>	ostróżeczka polna	T	arch.	10-50															
<i>Chenopodium album</i>	komosa biała	T	ap.	15-100															
<i>Plantago lanceolata</i>	babka lancetowata	H	ap.	5-60															
<i>Vicia villosa</i>	wyka kosmata	H	arch.	30-150															
<i>Polygonum aviculare</i>	rdzest ptasi	T	ap.	<50															
ROŚLINY NA SIELISKA ŚWIEŻE I GLEBY ZASOBNE																			
<i>Chenopodium hybridum</i>	komosa wielkolistna	T	arch.	30-100															
<i>Centaurea jacea</i>	chaber łukowy	H	ap.	10-80															
<i>Geranium pusillum</i>	bodziszek drobny	T	arch.	10-50															
<i>Armoracia rusticana</i>	chrzan pospolity	G	arch.	60-120															
<i>Veronica chamaedris</i>	przetacznik ożankowy	C	ap.	10-40															
<i>Thlaspi arvense</i>	łobotki polne	T, H	arch.	15-45															
<i>Sonchus oleraceus</i>	młecz zwyczajny	H, T	arch.	30-90															
<i>Trifolium pratense</i>	koniczyna łukowa	H	ap.	20-50															
<i>Festuca pratensis</i>	kostrzewa łukowa	H	ap.	30-120															
<i>Leontodon autumnalis</i>	brodawnik jesienny	H	ap.	10-50															
<i>Tragopogon pratensis</i>	kozibród łukowy	H	ap.	30-80															
<i>Matricaria maritima subsp. inodora</i>	maruna nadmorska bezwonna	H, T	arch.	15-60															
<i>Lamium album</i>	jasnota biała	H	arch.	20-60															
<i>Galium mollugo</i>	przytulia pospolita	H	ap.	10-150															
<i>Poa annua</i>	wiechlina roczna	H, T	ap.	5-30															
<i>Capsella bursa – pastoris</i>	tasznik pospolity	H, T	arch.	5-60															
<i>Melandrium album</i>	bniec biały	T	ap.	30-100															
<i>Poa pratensis</i>	wiechlina łukowa	H	ap.	30-90															
<i>Lolium perenne</i>	życica trwała	H	ap.	10-70															

<i>Papaver rhoeas</i>	mak polny	T	arch.	20-90															
<i>Bromus hordeaceus</i>	stokłosa miękka	T	ap.	20-80															
<i>Daucus carota</i>	marchew zwyczajna	H	ap.	40-100															
<i>Atriplex patula</i>	łoboda rozłożysta	T	ap.	30-100															
<i>Euphorbia esula</i>	wilczomlec lance- towaty	H	ap.	10-50															
<i>Artemisia vulgaris</i>	bylica pospolita	H	ap.	50-150															
<i>Vicia cracca</i>	wyka ptasia	H	ap.	30-100															
<i>Taraxacum officinale</i>	mniszek pospolity	H	ap.	10-40															
<i>Crepis biennis</i>	pępawa dwuletnia	H	ap.	30-120															
<i>Dactylis glomerata</i>	kupkówka pospolita	H	ap.	10-150															
<i>Sisymbrium officinale</i>	stulisz lekarski	T	arch.	30-60															
<i>Arctium lappa</i>	łopian większy	H	ap.	do 200															
ROŚLINY NA SIELISKA DOŚĆ WILGOTNE I GLEBY UBOGIE/UMIARKOWANIE UBOGIE																			
<i>Potentilla erecta</i>	pieciornik kurze ziele	H	ap.	15-30															
<i>Lotus corniculatus</i>	komonica zwyczajna	H	ap.	10-40															
<i>Cerastium holosteoides</i>	rogownica pospolita	H	ap.	10-45															
<i>Sonchus arvensis</i>	mlec polny	G, H	ap.	60-150															
<i>Potentilla anserina</i>	pieciornik kurze ziele	H	ap.	<100															
ROŚLINY NA SIELISKA DOŚĆ WILGOTNE/WILGOTNE I GLEBY ZASOBNE																			
<i>Bellis perennis</i>	stokrotka pospolita	H	ap.	4-20															
<i>Prunella vulgaris</i>	głowienka pospolita	H	ap.	10-70															
<i>Glechoma hederacea</i>	bluszcz kurdybany	G, H	ap.	10-40															
<i>Trifolium repens</i>	koniczyna biała	C, H	ap.	10-40															
<i>Aegopodium podagraria</i>	podagrycznik pospolity	G, H	ap.	60-90															
<i>Tanacetum vulgare</i>	wrotycz pospolity	H	ap.	50-150															
<i>Rumex crispus</i>	szczaw kędzierzawy	H	ap.	40-100															
<i>Rumex acetosa</i>	szczaw zwyczajny	H	ap.	<100															
<i>Ranunculus repens</i>	jaskier rozłogowy	H	ap.	<50															
<i>Ranunculus acris</i>	jaskier ostry	H	ap.	30-90															
<i>Echinochloa crus-gali</i>	chwastrica jednostronna	T	arch.	30-70															
<i>Plantago major</i>	babka średnia	H	ap.	10-60															
<i>Urtica dioica</i>	pokrzywa zwyczajna	H	ap.	<100															
<i>Barbarea vulgaris</i>	gorczycznik pospolity	H	ap.	30-90															
<i>Poa trivialis</i>	wiechlina zwyczajna	H	ap.	50-100															

<i>Heracleum sphondylium</i>	barszcz zwyczajny	H	ap.	50-120															
<i>Chenopodium glaucum</i>	komosa sina	T	ap.	15-50															
<i>Chenopodium polyspermum</i>	komosa wielona-sienna	T	ap.	20-50															
<i>Rumex conglomeratus</i>	szczaw skupiony	H	ap.	40-100															

Objaśnienia:

H – hemikryptofity (trwałe, naziemnopączkowe)

G – geofit (trwałe, o pakach ukrytych w ziemi w cebulach, bulwach, kłączach)

Ch – chameofit (trwałe niskopączkowe)

T – terofit (jednoroczne)

ap. – apofit

arch – archeofit

Zdobycie roślin na rabatę może niekiedy przysporzyć kłopotu. Większość rozmnaża się generatywnie, a w Polsce jest kilku producentów gotowych mieszanek roślin, dostępnych w sklepach ogrodniczych i w sprzedaży wysyłkowej. Warto wspomnieć o Stacji Terenowej Klubu Przyrodników w Owczarach k. Kostrzyna nad Odrą, propagującej tworzenie „ogrodów chwastów”. W celu promocji roślin segetalnych i ruderalnych jako ozdobnych kwiatów w naturalistycznych ogrodach oraz dla celów edukacyjnych zostały one zgromadzone w Ogródku Botanicznym znajdującym się w bezpośrednim sąsiedztwie Muzeum Łąki (Romańska 2005). Sami także możemy skomponować atrakcyjny zestaw synantropów. Wystarczy własnoręcznie zebrać nasiona wybranych roślin. Czasami stosuje się rozłożenie w miejscu przeznaczonym na synantropijną rabatę nadziemnych części roślin, skoszonych gdy wytworzą nasiona. Większość bylin zakwita dopiero w drugim roku, ale na pewno efekt końcowy wart jest oczekiwania.

Rośliny synantropijne są odwiecznymi towarzyszami człowieka. Są one zarówno związane z poszczególnymi formami gospodarki rolnej jak i terenami w inny sposób przekształconymi przez naszą działalność. Ich funkcja biologiczna i estetyczna jest często niedoceniana. A także fakt, że wiele z nich należy do roślin jadalnych. Dlatego warto podnieść rangę tych roślin, które mają dużą trwałość, zdolność do wielokrotnego odrastania w okresie wegetacji, niewielkie (na ogół) wymagania siedliskowe, szeroką amplitudę ekologiczną, duże zdolności przystosowawcze do warunków siedliskowych oraz występowanie w wielogatunkowych zbiorowiskach.

Literatura:

Anioł-Kwiatkowska J., Berdowski W., 2007: Roślinność synantropijna. Zielona Planeta 2(71)/ 2007 Wyd. Apis, s. 17-21

Den Nijss J. C. M., Marhold K., Hurka H., 1999: Plant evolution in disturbed habitats: an introduction. Folia Geobotanica 34: p. 399-403

Dobrzański A., 2003: Ochrona rabarbaru przed chwastami. Metody agrotechniczne (cz.I). Hasło ogrodnicze nr 9/2003

- Ducka M. A., 2007: Roślinność segetalna Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego. Praca doktorska, Siedlce, ss. 175
- Fijałkowski D., Cieśliński S., 1975: Rzadsze rośliny synantropijne Kielecczyny jako wskaźniki siedliskowe. *Studia Kiel.*, 4(8), s. 5-20
- Janecki J., 1983. Człowiek a roślinność synantropijna na przykładzie Warszawy. Wyd. SGGW-AR, Warszawa. ss. 131
- Mirek Z., Piękoś-Mirkowa H., Zajac A., Zajac M., 2002: Krytyczna lista roślin naczyniowych Polski. W. Szafer Institute of Botany. Polish Academy of Science. Kraków. ss. 442
- Podstolski W., 2007: Od ogrodów Gertrudy Jekyll do roślinnego zbiorowiska, czyli kilka słów o współczesnych rabatach. W: Gawryszewska B.J. (red.) *Ogród za oknem: współczesny ogród przydomowy w teorii architektury krajobrazu*. Wyd. Ideografia. Izabelin
- Richardson D.M., Pyšek P., 2006: Plant invasions: merging the concepts of species invasiveness and community invasibility. – *Progr. Phys. Fiz. Geogr.* 30: s. 409–431
- Romańska M., 2005: Gdzie są chwasty z tamtych lat...? *Eko i My*. Poradnik ekologiczny. 01/2005 http://ekoimy.most.org.pl/02_2005_01_artukul.htm
- Solon J., Sikorski P. 2007: The rules of landscape protection on private grounds within national parks (a case study of the areas of Bryzgiel and Krusznik in the Wigry National Park). *Parki nar. Rez. Przyr.* 26(2). s. 123 – 134
- Stawicka J., Wieczorek J., Małgorzata Szymczak-Piątek M., 2005: Rośliny synantropijne – niedoceniane piękności. Wyd. „działkowiec” 10/2005. s. 17-18
- Sudnik-Wójcikowska B., 1987: Flora miasta Warszawy i jej przemiany w ciągu XIX i XX wieku. Część II Dokumentacja. Wyd. UW, Warszawa. ss. 435
- Sudnik-Wójcikowska B., 2000: Współczesne zmiany we florze polskiej. *Biologia w szkole*. Nr 4 WSiP, s. 164-179
- Symonides E. 2007. *Ochrona przyrody*. Wyd. UW, Warszawa. ss.767
- Tokarska-Guzik B. 2005. The establishment and spread of alien plant species (kenophytes) in the flora of Poland. Nr 2372. Wydawnictwo UŚI, Katowice, pp. 192
- Szafer W., Kulczyński S., Pawłowski B., 1986: Rośliny polskie. T. I i II, Warszawa. ss. 1018
- Zarzycki K., Trzcńska-Tacik, Różański W., Szeląg Z., Wołek J., Korzeniak U., 2002: Ekologiczne liczby wskaźnikowe roślin naczyniowych Polski. W. Szafer Institute of Botany. Polish Academy of Science. Kraków. ss. 183

Marta Pisarek¹, Lucyna Hejnosz², Ewa Mucha²

¹Katedra Agroekologii, Uniwersytet Rzeszowski, ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów

²SKN Rolników „Włóścianin”, Uniwersytet Rzeszowski

Szlak wiklinowych rzeźb. A trail of wicker sculptures.

Streszczenie: W artykule opisano zrealizowane w przestrzeni publicznej miasta Rudnik nad Sanem rzeźby wiklinowe i instalacje przestrzenne wykonane z wikliny. Są one wynikiem Pleneru Wikliny Artystycznej, który odbył się w 2007 roku. Rudnik i okolice to zagłębie wikliniarskie o bogatej tradycji

Słowa kluczowe: wiklina, Rudnik nad Sanem, plener artystyczny

Gmina i Miasto Rudnik nad Sanem położona jest w południowo-wschodniej części Polski, w województwie podkarpackim, na lewym brzegu Sanu. Rudnik nad Sanem wraz z innymi jednostkami, tj. miastem i gminą Nisko, miastem i gminami Ulanów, Jarocin, Harasiuki, Krzeszów i Jeżowe wchodzi w skład powiatu niżańskiego.

Rudnik nad Sanem i okolice to zagłębie wikliniarskie o bogatej tradycji. W Regionie tym niemal w każdym domu można znaleźć wiele wyrobów z wikliny. Począwszy od ogrodów, a skończywszy na przedmiotach codziennego użytku (<http://www.rudnik.pl/>).

Na potrzeby promocji miasta i wytwarzanych w okolicach wyrobach wikliniarskich w centrum Rudnika powstał szlak wiklinowych rzeźb (tab. 1). Rozpoczyna się on przy pomniku-piersi u hrabiego Ferdynanda Hompescha. Jego zasadnicza część przebiega przez park położony w centrum miasta. Obejmuje też wjazdy do miejscowości oraz rzekę Rudną. Wizytówką miasta jest Smok Waldemar projektu Elżbiety Bis (fot. 8).

Fot. 2. Wiklinowy paw (fot. Hejnosz L.)

Tab. 1. Zestawienie wiklinowych rzeźb znajdujących się na trasie szlaku

Lp.	Nazwa rzeźby	Autor	Lokalizacja	Wy- kość (m)	Numer foto- grafii
1.	Rudnik stolicą wi- kliny	Małgorzata Min- chberg	Skwer przy wej- dzie do miasta	ok. 4	1
2.	Wiklinowy paw	Efekt Międzynaro- dowego pleneru artystycznego	Park miejski	ok. 1,5	2
3.	„Syzyf” z cyklu De- centryzm	Włodzimierz Pyt- kowski	Park miejski	ok. 2	brak
4.	Tańcząca z wia- trem	Greco De Angelis	Skwer przed Cen- trum Wikliniarstwa	ok. 2,5	3
5.	Pełzająca	Stanisław Dziubak	Skwer przy wej- dzie do miasta	ok. 1,5	4
6.	Do światła	Stanisław Dziubak	Skwer przy wej- dzie do miasta	ok. 4	brak
7.	Białe skrzydło	Anna Wszyndybył	Brzeg rzeki Rudna	ok. 1,5	5
8.	Geomorphy	Aleksandra Łowic- ka-Cuper	Brzeg rzeki Rudna	ok. 1,5	6
9.	Ptaki powracają na staw	Stanisław Dziubak	Rzeka Rudna	ok. 2	7a, 7b

Źródło: Badania własne

Większość dzieł znajdujących się na szlaku zostało wykonanych podczas Międzynarodowego Pleneru Wikliny Artystycznej, który odbył się 20-27 maja 2007 roku. Artystyczny plener zorganizowano m.in. w celu przekonania miejscowych rzemieślników, że wiklina to nie tylko kosze i płoty, ale również tworzywo do wyplatania dzieł sztuki. Artystyczne podejście do wikliny w Rudniku to pomysł Stanisława Dziubaka z Tarnobrzegu. Jedną z utalentowanych rzeźbiarek-projektantów jest miejscowa nauczycielka pani Elżbieta Bis. Ponadto należy wymienić innych lokalnych artystów tworzących w wiklinie: Marka Bakalarczyka, Krzysztofa Kurysia, Andrzeja Fedurka, Marię i Ryszarda Machowsky, Danutę Niedziałek, Józefa Mądroń, Zbigniewa Stańko, Zbigniewa Waliłko i Kazimierza Zygmunta (<http://www.rudnik.pl/>).

Fot. 1. Rudnik stolica wikliny (fot. Mucha E.)

Fot. 3. Tańcząca z wiatrem (fot. Mucha E.)

Fot. 4. Pełzająca (fot. Mucha E.)

Fot. 5. Białe skrzydło (fot. Mucha E.) Fot. 6. Geomorph (fot. Mucha E.)

Fot. 7. Ptaki powracają na staw (fot. 7a. Mucha E., 7b. Hejnosz L.)

Ryc. 8. Smok Waldemar (fot. Hejnosz L.)

Rola ławek jako powszechnie dostępnych miejsc do siedzenia w procesie kształtowania się przestrzeni publicznych w miastach od XVI do XX wieku. The role of benches as universally accesible sitting places in a process of shaping city public spaces in xvi-xx centuries.

Streszczenie. Piesze przemieszczenie się w przestrzeniach publicznych może być dla ludzi męczące. Dlatego w wielu miastach istnieje możliwość skorzystania z ogólnie dostępnych ławek, które mogą być rozstawione w wielu miejscach. Autor uważa, że ogólnodostępne ławki w mieście są dobrem publicznym a ich ilość świadczy o zaawansowanym procesie demokratyzacji jego przestrzeni. Historia wyposażenia tym prostym urządzeniem przestrzeni publicznych miast jest stosunkowo krótka ale zawiera w sobie wiele niewiadomych faktów. Poniższy artykuł jest próbą hipotetycznego dotarcia do tych czasów i miejsc, w których pojawiły się pierwsze ławki miejskie oraz wyjaśnia w jaki sposób rodził się pomysł umieszczenia tego pożądanego urządzenia w przestrzeni publicznej. W tekście artykułu jest również krytyka niektórych pomysłów designerskich z zakresu projektowania miejsc do siedzenia, które obecnie zaistniały w naszych miastach.

Słowa kluczowe: historia przestrzeni publicznej, ławki miejskie, tendencje projektowania

Wszyscy użytkownicy przestrzeni publicznej, którzy doświadczają jej różnorodnych atrakcji po jakimś czasie odczuwają potrzebę odpoczynku. We współczesnych miastach istnieje wiele różnych ofert, które mogą zaspokoić tę naturalną ludzką potrzebę. Jednak najbardziej pożądaną formą odpoczynku w przestrzeni publicznej jest po prostu możliwość wygodnego posiedzenia na ławce w miejscu zacienionym, skąd dobrze widać ruch uliczny i przechodniów. Zagadnienia dotyczące zaspakajania tej naturalnej potrzeby są w kręgu zainteresowania zarówno architektów krajobrazu, architektów jak i urbanistów. Ci wszyscy którzy chcą zainteresować się tymi zagadnieniami powinni mieć świadomość, że pomysł ustawiania ławek w mieście nie spadł nagle z nieba lecz jest rezultatem długiego procesu kształtowania się przestrzeni publicznej w kierunku jej demokratyzacji. Kontynuacja tego procesu, sztuka projektowania i ustawiania ławek w przestrzeni publicznej jest wpisana w twórcze działanie związane z różnymi formami dizajnu. Wspomnianą wyżej potrzebę odpoczynku po trudach wędrówek po mieście wymuszają na nas: budowa naszego ciała i funkcje życiowe organizmu. Jedną z cech, która wyróżnia ludzi od innych ssaków naczelnych jest wyprostowana sylwetka stojącego osobnika płci żeńskiej lub męskiej. Z tej charakterystyki może wynikać, że pozycja stojąca w cyklu dobowym jest dla człowieka najważniejsza. Jednak ta zasadnicza cecha naszego ciała nie wyklucza tego, że równorzędną pozycją dla człowieka w czasie dobowym może być również leżenie, siedzenie, kucanie czy klęczenie. Z punktu widzenia dobowego cyklu życia człowieka, każda z wymienionych wyżej pozycji jest równie ważna ponieważ jest przypisana do określonych funkcji życiowych i trudno wyrokować, która z nich jest najważniejsza. Z pozycji stojącej rozpoczynamy wszelką aktywność motoryczną w przestrzeni, która

pozwała nam stać, iść, biegać, skakać lub coś przenosić. Stanie, chodzenie czy bieganie w ciągu dnia jest dla ludzi męczące i zmusza ich do zmiany pozycji ciała. W cyklu dobowym przeciwstawieniem pozycji stojącej jest pozycja leżąca i jest ona kojarzona z okresem nocnego snu, w czasie którego nasz organizm wypoczywa po trudach dziennej aktywności. W czasie dnia leżenie jest najczęściej traktowane jako krótki wypoczynek pomiędzy okresami fizycznej aktywności. W krajach o ciepłym klimacie taki leżący wypoczynek w ciągu dnia jest nazywany sjestą. Natomiast siedzenie na ławce czy na ziemi i kucanie¹⁹ jest wszędzie traktowane jako pozycja pośrednia pomiędzy staniem a leżeniem, która łagodzi wysiłek fizyczny jaki ponosimy, kiedy przez długi czas chodzimy lub biegamy. Na podstawie wiedzy medycznej i ergonomicznej wiemy, że wykonywanie różnych prac w pozycji siedzącej w cyklu dobowym może być przyczyną wielu schorzeń. Dlatego zalecane jest aby w ludzkiej aktywności życiowej ograniczać pozycję siedzącą tylko do krótkich odcinków czasu. Z kolei pozycja klęczna pozwala nam na bliski kontakt wzrokowy i dotykowy z powierzchnią, po której chodzimy. Klęczenie na kolanach jest często praktykowane z powodów symbolicznych w czasie różnych obrzędów religijnych i nie należy ono do pozycji wygodnych. Natomiast w religiach Dalekiego Wschodu praktykowana jest wygodna pozycja medytacyjna zwana zazen²⁰, która jest kombinacją siedzenia, kucania i klęczenia. Żadnej z wymienionych wyżej pozycji naszego ciała nie może być przypisywana wiodąca rola w odczuwaniu komfortu lub dyskomfortu życia. Różnorodność sytuacji życiowych i ich wielość sprawia to, że raz możemy odczuwać taki komfort a drugi raz nie. Jednak są takie sytuacje, w których zmiana pozycji ciała z pewnością powoduje odczucie fizycznej i psychicznej ulgi i tym samym skłania nas do odczuwania przyjemności odpoczynku. Na przykład z uwagi na to, że poruszanie się w przestrzeni publicznej miasta jest przede wszystkim kojarzone z ruchem pieszym, to ludzie, którzy uczestniczą w tym ruchu zaczynają po dłuższym okresie czasu odczuwać zmęczenie. Jest to sygnał do szukania miejsca odpoczynku. W takich sytuacjach staramy się usilnie znaleźć takie miejsca gdzie można wygodnie usiąść. Znalazienie takich miejsc jest często traktowane jako doznanie ulgi, która jest spowodowana zmianą pozycji ciała ze stojącej na siedzącą. Dla zmęczonego chodzeniem człowieka osiągnięcia wrażenie odpoczynku może być spowodowane przyjęciem każdej innej pozycji, która nie jest wyprostowaną pozycją pionową. Można się wtedy plecami oprzeć o ścianę czy łokciami o murek czy barierkę. W wielu miastach istnieją również możliwości aby się położyć w parku na trawie, jednak nas najbardziej interesuje możliwość wygodnego siedzenia. Dobrze zaprojektowana i zorganizowana przestrzeń publiczna miast musi spełniać wymogi dotyczące komfortu życia w jego różnych aspektach²¹. Historia dostosowywania się przestrzeni miejskich w Europie, którego celem były działania podejmowane na rzecz zrozumienia tego, że komfort siedzenia w przestrzeni publicznej jest koniecznością będzie przedmiotem dalszych

¹⁹ W wielu krajach afrykańskich czy azjatyckich pozycja kuczna jest traktowana w przestrzeni publicznej jako forma wypoczynku lub bierne oczekiwanie na coś.

²⁰ W języku japońskim wyraz „zazen” oznacza - siedzenie w medytacji. W Buddyźmie, przybranie takiej pozycji ciała ludzkiego jest formą sprzyjającą medytacji mentalnej i jest kojarzone z czynnością medytacji.

²¹ Kevin Lynch. Good form city. The MIT Press, Cambridge, Mass. 1981.

rozważań. Ale aby rozpatrywać zagadnienie dotyczące takiego rodzaju komfortu o jakim wspomniano wyżej, należy przypomnieć sobie to jak powstawały miasta i kiedy powstało pojęcie przestrzeni publicznej.

Od początku epoki neolitu, dokonywała się znacząca przemiana w sposobie życia ówczesnych ludzi, którzy jako myśliwi – koczownicy podążali za stadami dzikich zwierząt. Na podstawie wykopalisk prowadzonych w różnych miejscach na świecie wiemy, że tym czasie ludzie stopniowo zaczęli udomawiać niektóre zwierzęta i zajmować się ich hodowlą. Konsekwencją rozwoju hodowli zwierząt, była uprawa wyselekcjonowanych roślin a w ich następstwie wykształcenie się rolnictwa i sztuki melioracji. Wyspecjalizowane zajęcia jakim była hodowla zwierząt domowych i uprawa ziemi pobudzały do rozwoju różnych rzemiosł. Kolejnym etapem rewolucji neolitycznej było zakładanie niewielkich warownych osad, w których ludzie zajmujący się rolnictwem i rzemiosłem mogliby się schronić się przed atakami wędrownych plemion. Niektóre z tych osad, które były położone w miejscach sprzyjających obronności i wymianie handlowej zaczęły się powiększać terytorialnie i ludnościowo. Takie skupiska ludzkie zaczęto nazywać miastami. Za najstarszą osadę miejską leżącą w basenie Morza Śródziemnego uznawane jest Jerycho²². Miasto Jerycho posiada archeologicznie udokumentowaną ciągłość osadniczą, której początki sięgają 11 tysięcy lat p.n.e. Wraz z rozwojem miast jako sztucznie uformowanych w krajobrazie struktur urbanistycznych, kształtowały się ich regularnie lub nieregularnie rozplanowane przestrzenie wnętrza w postaci ulic i placów. Te wewnętrzne układy ulic i placów pod względem ich hierarchicznej ważności nigdzie nie był jednolite i zawsze ich użytkownicy potrafili wskazać te obszary, które były dla nich bardziej lub mniej ważne czyli śródmiejskie i peryferyjne. Ważnymi miejscami w miastach starożytnej Grecji były agory, w Rzymie fora a w średniowieczu rynki. W czasach późniejszych w wiekach XVII – XIX, w wielu miastach funkcje rynków przejęły centra administracyjno – handlowe, które zakładano na nowych terenach. Na podstawie historii rozwoju miast można wnioskować, że taki dwoisty sposób samoistnego tworzenia się przestrzennej struktury miast, w którym możemy rozróżniać obszary centralne i peryferyjne, jest trwały i przetrwał do naszych czasów. W dwudziestym wieku, wewnętrzne układy miejskich wnętrz urbanistycznych w postaci ulic, placów, osiedli, skwerów, parków itp., które są dostępne dla wszystkich bez żadnych ograniczeń, zaczęto nazywać przestrzeniami publicznymi.

Wcześniej, to znaczy w starożytności i średniowieczu, pojęcie przestrzeni publicznej miasta jako swego rodzaju wartość, która należała do ogółu mieszkańców, nie było znane, ponieważ taki rodzaj szacowania nie był jeszcze potrzebny. Początków traktowania przestrzeni miejskiej jako wspólnie rozumianego dobra publicznego, z którego mogli korzystać wszyscy obywatele, można doszukiwać się w XVIII wieku. W tamtych czasach ekspansywnie rozwijająca się rewolucja przemysłowa spowodowała znaczny rozkwit miast w zachodniej Europie a wraz z nim wzrost przeludnienia, zwiększenie natężenia ruchu ulicznego, zagrożenia pożarowe, obniżenie bezpieczeństwa mieszkańców, kłopoty z usuwaniem śmieci, przenoszenie cmentarzy poza granice itp. Na tle tych problemów w wielu miastach pojawiła się konieczność zdefiniowania

²² Obecnie Jerycho jest miastem arabskim położonym na terenie Autonomii Palestyńskiej.

tego, co w mieście jest prywatne a co jest publiczne oraz wprowadzenia różnego rodzaju rozporządzeń, które mogłyby regulować zachowania obywateli w mieście i władz miejskich wobec nich. Tego rodzaju próby były w tym czasie podejmowane w wielu miastach europejskich. W latach 1736 – 1748 włoski architekt i mierniczy Giambattista Nolli na zlecenie ówczesnego papieża Benedykta XIV pomierzył i narysował plan Rzymu²³, który od czasów starożytnych posiadał niezwykle skomplikowany układ przestrzenny, w którym bardzo trudno było się zorientować co jest prywatne a co wspólne. Mapa Rzymu narysowana przez G. Nollego okazała się niezwykle dokładna i graficznie czytelna w sposobie pokazania tego zasadniczego zagadnienia. Na mapie G. Nollego do miejskich przestrzeni publicznych zaliczone zostały wnętrza wszystkich ulic i placów oraz kościołów rzymskich. Wielu współczesnych architektów i urbanistów uważa, że plan Rzymu sporządzony przez G. Nollego jest udaną próbą analitycznego opisu urbanistycznej struktury Rzymu, na podstawie której można już było wskazywać obszary ogólnodostępne i prywatne, co stało się początkiem dla zdefiniowania obecnego pojęcia przestrzeni publicznej²⁴.

W czasach Oświecenia w wielu państwach europejskich próbowano przeprowadzać zasadnicze reformy ustrojowe. Ale dopiero w drugiej połowie XVIII wieku i na początku wieku XIX w różnych państwach wydawano wiele dokumentów o charakterze wykonawczym, które dotyczyły zagadnień ustrojowych i spraw publicznych ale również organizacji życia w miastach. Proces ten w znacznym stopniu został przyspieszony za sprawą Rewolucji Francuskiej, której hasła doprowadziły do upadku epoki feudalizmu. Od połowy XVIII wieku pojmowanie przestrzeni miejskiej jako ogólnodostępnego dobra publicznego zostało stopniowo akceptowane przez wiele rządów państw europejskich i ich obywateli. Między innymi w Polsce były to Komisje Dobrego Porządku (Komisje Boni Ordinis) powołane w wyniku decyzji sejmiku z 1764 roku. W kompetencjach tych Komisji była dbałość o bezpieczeństwo obywateli, o stan bruków miejskich, o usuwanie nieczystości o oświetlenie nocne itp. Ważnym dokumentem dla Królestwa Prus i znacznej części naszego państwa, które znalazło się pod jego zaborem był zbiór aktów prawnych nazywany - Landrecht Pruski²⁵. W tym zbiorze praw zapisane zostały zasady postępowania obywateli w miejscach publicznych oraz kary za ich naruszanie oraz nakazy dotyczące przestrzegania porządku i higieny i przepisów przeciwpożarowych itp. Jednak najbardziej znaczącym aktem dla spraw dotyczących przestrzeni miejskich był Kodeks Napoleona wprowadzony we Francji w 1804 roku a potem w innych krajach europejskich, okupowanych w rezultacie francuskich podbojów²⁶. W Kodeksie Napoleona była jasno zdefiniowana idea Rewolucji Francuskiej o równości wszystkich obywateli wobec prawa co stało się początkiem procesu demokratyzacji życia. W latach późniejszych XIX wieku przyjęcie takiej zasady wywarło znaczący wpływ na demokratyczny sposób zarządzania

²³ Dzieło G. Nollego w języku włoskim jest zatytułowane - La Pianta Grande die Roma. Mapa została wykonana w technice miedziorytu i opublikowana w Rzymie w roku 1748.

²⁴ Kevin Lynch. The image of the city. The MIT Press, Cambridge, Mass. 1964.

²⁵ Landrecht Pruski - Powszechne prawo krajowe dla państw królewsko-pruskich. (Allgemeines Landrecht für die Königlich Preussischen Staaten) – Obowiązywało od 1794 do 1900 roku.

²⁶ Francuska nazwa kodeksu - Code Napoléon, Code civil des Français. Między innymi Kodeks Napoleona został przyjęty przez rząd Księstwa Warszawskiego w roku 1807.

przestrzeni publicznych w miastach europejskich. Kodeks Napoleona w swych aktach wykonawczych regulował sprawy dotyczące porządku publicznego w miastach między innymi: wprowadził ruch prawostronny, obowiązek czytelnej numeracji domów, określał obowiązki właścicieli prywatnych posesji w stosunku do miejsc publicznych, nakazywał przeniesienie cmentarzy z miast i ich lokalizację poza ich granicami. Zdefiniowany na początku XIX wieku zarys idei demokratyzacji przestrzeni publicznej stał się podstawową zasadą, która legła u podstaw ruchu nowoczesnego i współczesnych koncepcji urbanistycznych.

Należy mieć świadomość tego, że w procesie demokratyzacji przestrzeni publicznej i jej dostosowywania dla wygody użytkowników znaczną rolę odegrało docenianie przez władze miejskie funkcji siedzenia w parku, na ulicy czy na placu. Wynika z tego, że ważną rolę w tworzeniu przyjaznej przestrzeni publicznej mogą odegrać zwykłe ławki miejskie. Dzięki tym prostym urządzeniom, wszyscy możemy doświadczać czasowego odpoczynku w trakcie męczących wędrówek po mieście. Ławki jako specjalnie projektowane sprzęty do siedzenia w przestrzeniach miejskich pojawiły się dopiero w połowie XIX wieku. W czasach wcześniejszych na temat ławek, stawianych w miejscach publicznych nie ma żadnych przekazów. Na podstawie źródłowych materiałów ikonograficznych można sądzić, że w czasach starożytnych, w średniowieczu i w czasach nowożytnych w przestrzeni miejskiej siadano na czym popadło. Do siedzenia wykorzystywano głównie murawę, schody, murki, kamienie i inne obiekty, które tam się znajdowały. Na słynnym fresku zatytułowanym „Szkoła Ateńska”²⁷ Rafaela Santi, autor przedstawił postacie wielkich filozofów greckich, którzy zgromadzili się na placu miejskim. Widać, że na tym placu malarz nie umieścił żadnych sprzętów do siedzenia. Sportretowani filozofowie stoją w różnych pozach, siedzą na schodach i na różnych podwyższeniach. Rafael malując ten fresk przedstawił w nim abstrakcyjną scenerię włoskiego miasta z czasów renesansu. Prawdopodobnie w starożytnej Grecji też nie widziano potrzeby aby w miejscu publicznym ustawiać sprzęty do siedzenia. W starożytnej Grecji, w teatrach wznoszonych na wolnym powietrzu były projektowane specjalne miejsca do siedzenia ale zasadniczo tego rodzaju obiekty nie były częścią przestrzeni miejskiej. Również w rzymskich miastach nie było takiej potrzeby co potwierdzają między innymi wykopaliska w Pompejach. W znanym dziele Markusa Witruwiusza²⁸, rzymskiego budowniczego żyjącego w I wieku p.n. e. nie ma również żadnej wzmianki o ławkach. Można zatem postawić pytanie jaki jest właściwie rodowód miejskich ławek i gdzie pojawiły się po raz pierwszy w przestrzeni publicznej? Na tak postawione pytanie nie można znaleźć satysfakcjonującej odpowiedzi w dostępnej literaturze, która dotyczy historii miast czy urbanistyki.

Interesującym śladem w odkrywaniu historii ławek miejskich mogą być niektóre zagadnienia dotyczące czynności liturgicznych i wyposażenia wnętrz kościelnych w religiach chrześcijańskich. W okresie średniowiecza i wcześniej wierni uczestniczący we Mszy Świętej stali lub klęczeli, co było regulowane czynnościami liturgicznymi.

²⁷ Fresk zatytułowany „ Szkoła Ateńska” namalowany w latach 1509 – 1510 przez Rafaela Santi znajduje się w Pałacu Watykańskim.

²⁸ Marek Witruwiusz Polio. O architekturze ksiąg Dziesięć. Dzieło napisane pomiędzy 20 a 10 rokiem p.n.e.

Sprawowanie czynności liturgicznych na stojąco było wpisane w tradycję chrześcijańską i taka forma nabożeństwa zachowała się do dziś w prawosławiu. W tradycji europejskiej wnętrza kościołów były również wykorzystywane jako miejsca publicznych spotkań o charakterze świeckim. Między innymi w Polsce we wnętrzach kościołów odbywały się sejmiki szlachty, podczas których wybierano posłów do sejmu. Na przykład miejscem obrad szlachty mazowieckiej był kościół św. Marcina przy ulicy Piwnej w Warszawie. Dla takich potrzeb miejsca do siedzenia były zbijane z desek lub żerdzi. Publiczną funkcję wnętrz kościelnych jako obiektów sakralnych i świeckich, które były ogólnie dostępne potwierdza mapa Rzymu sporządzona w 1748 roku przez G. Nollego, o czym wspomniano wyżej. Jednak na tej mapie nie są naniesione ławki do siedzenia. Z przekazów ikonograficznych i ze źródeł pisanych wiadomo, że do końca XVIII wieku wnętrza kościołów chrześcijańskich nie były wyposażone w ławki dla wiernych. Miejsca do siedzenia mogli mieć tam tylko hierarchowie kościoła (stale) oraz królowie i arystokracja. Jak wyglądały takie wnętrza doskonale pokazują obrazy znakomitego malarza holenderskiego Pietera Jansza Saenredam²⁹, który jest nazywany przez historyków sztuki portrecistą kościołów.

Ryc. 1. Wnętrze kościoła w Harleemie namalowane przez Pietera Jansza Saenredam w 1628 roku.

Wnętrza kościołów, które malował P. J. Saenredam należały już wówczas do wspólnot protestanckich, które w tym czasie samoistnie powstawały w Europie w rezultacie rozprzestrzeniania się idei reformacji. Na tych obrazach namalowanych w pierw-

²⁹ Pieter Jansz Saenredam żył w latach 1597 – 1665 w Holandii.

szej połowie XVII wieku widać огоłocone z obrazów wnętrza kościołów, w których nie było ławek. Ale już w latach późniejszych wraz z umacnianiem się religii protestanckiej, dokonały się istotne zmiany w wyposażeniu wnętrza jej kościołów. Zmiany te wynikały z reformy samego kościoła jako instytucji i czynności liturgicznych, które od czasu reformy M. Lutra wniosła reformacja. W kościołach protestanckich stopniowo zaczęły obowiązywać nowe przepisy wynikające z organizacji życia w parafiach a także takie, które dotyczyły wyposażenia i dekoracji kościołów. Zgodnie z zasadą religii protestanckiej, która głosi, że kościół powinien być przede wszystkim przystosowany do słuchania Słowa Bożego a nie do patrzenia. Zgodnie z tą zasadą z dekoracji wnętrza zostały usunięte święte obrazy oraz to wszystko, co mogło rozpraszać u wiernych skupienie religijne. Nakaz czytania Biblii podczas odprawiania Mszy Świętej i możliwość indywidualnej interpretacji zawartych tam treści był powodem tego, że w tamtym czasie powstały pierwsze przekłady Pisma Świętego na języki narodowe. Wszystkie te zmiany doprowadziły do tego, że we wszystkich wnętrzach kościołów protestanckich wstawiano pulpity, na których można było położyć Biblię i czytać z niej stosowne fragmenty podczas odprawiania nabożeństwa. Korzystanie z pulpity okazało się bardzo wygodne. Jego następstwem było dostawienie do pulpity miejsc do siedzenia dla wiernych. Z początku były to proste ławy a później specjalnie zaprojektowane sprzęty do siedzenia i klęczenia, do których przymocowano na stałe pulpity na książki. Z czasem te funkcjonalne meble nazwano ławkami kościelnymi. Z powyższych rozważań można wnioskować, że na przełomie XVII i XVIII wieku w kościołach protestanckich jako w miejscach publicznych stopniowo zaczęto wprowadzać sprzęty do siedzenia, z których mogli korzystać wszyscy wierni bez względu na status społeczny. W tym samym czasie w kościele katolickim za sprawą kontrreformacji dokonywały się również zmiany w liturgii i wyposażeniu wnętrza kościelnych. We wnętrzach kościelnych zezwolono na wprowadzenie miejsc do siedzenia ale tylko za specjalnymi opłatami. Arystokracja, bogata szlachta i bogaci mieszczaństwo ustawiali w kościele dla swoich rodzin specjalne kabiny z miejscami do siedzenia, w których były drzwi i okna. Budowniczowie takich kabin prześcigali się w ich dekoracji i w złotych cieniach czemu sprzyjała estetyka baroku. W takich kabinach mogli podczas nabożeństwa przebywać ich właściciele wraz z całą rodziną. Była to chęć odizolowania od reszty wiernych i jednocześnie pokaz własnego bogactwa. Za sprawą papieża, który w XVIII wieku nawoływał wiernych do przestrzegania zasady równości w kościele, kabiny takie były stopniowo likwidowane. Osoby mniej zamożne mogły za opłatą wydzierżawić od proboszcza miejsce siedzące na prostej kościelnej ławie. W Polsce zwyczaj dzierżawienia miejsc siedzących w kościołach katolickich przetrwał do połowy XX wieku. Obecnie miejsca do siedzenia mogą być zajmowane spontanicznie. Możliwość wygodnego siedzenia w miejscu publicznym jakim był kościół sprzyjało kontemplacji oraz umożliwiała głębiej przeżywać liturgię mszy świętej. Idąc za tym doświadczeniem można było dojść do wniosku, że pozycja siedząca może również wspomagać kontemplacyjne przeżywanie przyrody i pięknych widoków. W okresie baroku w wielu prywatnych ogrodach europejskich zaczęły pojawiać się pierwsze przenośne ławki ogrodowe. Jedną z niewielu zachowanych tego rodzaju

ławek, która pochodzi z pierwszej połowy XVIII wieku³⁰ jest obiekt przechowywany w Rijksmuseum w Amsterdamie. Ławka jest wykonana z klejonego drewna dębowego i mogła być wstawiana do parku tylko wtedy, kiedy nie padał deszcz. Tego rodzaju sprzęty były bardzo podobne do mebli, które używano do wyposażenia wnętrz mieszkalnych. W drugiej połowie XVIII wieku na obrazach Thomasa Gainsborough (1727 -1788) pokazane są ławki ogrodowe, które są wykonane z kamienia³¹ oraz z żeliwa³².

Ryc. 2. Drewniana ławka ogrodowa z XVII wieku w zbiorach Rijksmuseum .

³⁰ Ławka ogrodowa w stylu Ludwika XIV wykonana z drewna dębowego została zaprojektowana na początku XVIII wieku przez francuskiego projektanta Daniela Marota (1661–1752). www.rijksmuseum.nl/.../BK-16480?lang=en

³¹ Thomas Gainsborough. Rozmowa w ogrodzie. Musée de Louvre.

³² Thomas Gainsborough. Mr. and Mrs. Andrews. National Gallery London.

Ryc. 3. Ławka ogrodowa wykonana z żeliwa przedstawiona na obrazie Thomasa Gainsborough z końca XVIII wieku .

Z naszego punktu widzenia interesującym obiektem jest ławka wykonana z żeliwa, którą można było ustawiać w dowolnym miejscu ogrodu niezależnie od pogody. Forma żeliwnej ławki i jej konstrukcja bardzo przypomina późniejsze obiekty tego typu, które będą w XIX wiecznych ogrodach. Wymienione obiekty były jednak przeznaczone do prywatnego użytku i nie przychodziło nikomu do głowy aby je postawić w przestrzeni miejskiej czy w publicznych ogrodach. Z przełomu XVIII i XIX wieku zachowały się akwarele Zygmunta Vogla, na których zostały uwiecznione widoki Parku Łazienkowskiego, który wówczas był już dostępny dla mieszkańców Warszawy. Malarz przedstawił tam ludzi, którzy spacerują po alejkach lub siedzą na trawie, pływają łódkami na stawie, ale nigdzie nie pokazał ławek. Obrazy wykonane przez Z.Vogla potwierdzają to, że w tamtych czasach ławek w miejscach publicznych na otwartej przestrzeni jeszcze nie było.

Ryc. 4. Park łazienkowski namalowany na początku XIX wieku przez Zygmunta Vogla.

Pierwsze ławki w parkach publicznych pojawiły się dopiero w epoce romantyzmu w Niemczech, gdzie tworzone Ogrody Ludowe (Volksgarten)³³, które były dostępne dla wszystkich warstw społecznych. Literatura romantyczna oraz malarstwo z tego okresu zachęcały ludzi do przebywania na wolnym powietrzu i kontemplowania piękna przyrody. Ławka parkowa mogła doskonale wspomagać proces kontemplacji piękna natury, podobnie jak ławka kościelna ułatwiała przeżycie czynności liturgicznych. Dlatego należy sadzić, że istnieje bardzo bliski związek pomiędzy tymi obiektami. Jedne i drugie ławki funkcjonowały w miejscach publicznych i obie zapewniały wygodę fizyczną i wspomagały proces duchowego przeżycia. Ogrody Ludowe były projektowane według założonego scenariusza, w którym ważną rolę odgrywała dydaktyka dotycząca historii regionu, miejscowej sztuki ludowej i rzemiosła itd. W takich ogrodach, wypełnionych licznymi atrakcjami, gdzie trzeba było przez dłuższy czas stać i coś oglądać, możliwość odpoczynku na ławce stawała się koniecznością. Niemieckie Ogrody Ludowe były pierwszymi parkami publicznymi gdzie doceniono wypoczynkową rolę ławek w miejscach publicznych. Był to początek długiego procesu wprowadzania do parków miejskich ławek, które ustawiano dla wygody wszystkich spacerowiczów bez względu na ich status społeczny. Tym samym śladem podążał angielski ogrodnik i architekt Joseph Paxton, który zaprojektował w 1851 roku londyński Crystal Palace i wiele parków miejskich w innych miastach brytyjskich. Wskazywanie miejsc gdzie można postawić ławki oraz sposób ich ustawiania stały się przedmiotem zainteresowania projektantów parków i ogrodników. Należy w tym miejscu wspomnieć o roli kolei w tym procesie jako środka komunikacji publicznej. Intensywny rozwój kolei jaki miał miejsce w połowie XIX wieku spowodował to, że ludzie zaczęli doceniać ten sposób podróżowania z uwagi na jego wygodę. Wygoda podróżowania kolejną polegała na tym, że wszyscy mieli możliwość korzystania z miejsc siedzących a komfort siedzenia zależał od klasy wagonu. Z tego pomysłu korzystały władze wielu miast wprowadzając w parkach wydzielone rejony gdzie można było za odpłatą korzystać z urządzeń do siedzenia. W takich miejscach były sadzone rośliny ozdobne i często były one zlokalizowane nad wodą aby komfort otoczenia rekompensował koszty wynajmu ławki lub krzeseł. W innych rejonach parku miejsc do siedzenia nie było. Z różnych pomysłów jakie wówczas wdrażano narodził się najważniejszy parkowy wynalazek XIX wieku w sposobie ustawiania ławek - promenada. Aleja promenadowa dla pieszych spacerów była znana od czasów baroku. Jednak wyposażenie jej w dwa rzędy ławek, które były ustawione po obu stronach alei spowodowało, że w każdym parku taka aleja promenadowa stawała się natychmiast niezwykle atrakcyjną dla pieszych i siedzących ale również miała znaczenie społeczne. Uczestniczenie w promenadzie pozwalało zawierać kontakty towarzyskie, które w wielu przypadkach prowadziły do zawarcia małżeństwa czy ułatwiały prowadzenie interesów. Wygoda korzystania z ławek w parkach miejskich zachęcała władze miast do ich ustawiania na ulicach i placach. Pierwsze ławki pojawiały się na ulicach i placach miast o ciepłym klimacie i były ustawiane w centralnych miejscach na przykład w pobliżu dworców kolejowych, obok przystani pasażerskich w portach morskich i rzecznych itd. Wraz z rozwojem turystyki ławki zaczęto ustawiać w starych dzielnicach

³³ <http://de.wikipedia.org/wiki/Volksgarten> (17. 05. 2010)

miast i w pobliżu obiektów zabytkowych. Między innymi w Londynie, wzdłuż kilkukilometrowych bulwarów Tamizy ustawiono wówczas szeregi pojedynczych ławek, z których widać drugi brzeg, gmach parlamentu i zabytkowe budowle City. Ławki londyńskie ustawione tam sukcesywnie od końca XIX wieku odznaczały się trwałością i wygodą siedzenia.

Ryc. Ławki z drugiej połowy XIX wieku ustawione na podwyższeniu wzdłuż brzegu Tamizy w Londynie.

Konstrukcja tych ławek była wykonywana z żeliwa, natomiast siedzenie z drewna. Ten model ławki miejskiej stał się niedościgłym wzorem dla wygodnego siedzenia. Podobne modele ławek zaczęto także wstawiać do prywatnych ogrodów. W Warszawie, ławki na masową skalę pojawiły się w latach trzydziestych XX wieku w Alejach Ujazdowskich. Po wojnie, w latach pięćdziesiątych wraz z realizowaniem socjalistycznej idei demokratyzacji przestrzeni publicznej całe śródmieście Warszawy było wyposażone w przenośne ławki, które były ustawiane w wolnych miejscach wzdłuż głównych ulic. Ten model ławek był specjalnie zaprojektowany dla miasta i otrzymał nazwę - ławki warszawskiej. Był wykonany ze spawanych profili stalowych i listew drewnianych. Ten typ ławki również charakteryzował się wygodnym siedzeniem. Oprócz nich były również stałe ławki kamienne, które postawiono między innymi: na placu Konstytucji, przed Ministerstwem Rolnictwa, wokół Pałacu Kultury i w wielu innych miejscach. W tamtych czasach poza reprezentacyjnym centrum miasta, też były ławki. Standardowe ławki warszawskie towarzyszyły wszystkim przystankom komunikacji miejskiej.

Z czasem, pod naciskiem restauratorów, którzy zaczęli zakładać tak zwane ogródki uliczne, gdzie można coś zjeść i napić się kawy, możliwość korzystania z ławek stała się przedmiotem manipulacji ze strony władz miejskich. Dostrzeżono bowiem możliwość osiągania korzyści finansowych z ich użytkowania. Władze miast spodziewając się realnych dochodów z podatków płaconych przez właścicieli ogródków zaczęły stopniowo likwidować ogólnodostępne ławki w przestrzeni publicznej aby zmusić ludzi do korzystania z płatnej wygody siedzenia. W wielu miastach pojawiają się nowe ławki jako dzieła współczesnych dizajnerów ale wygoda siedzenia na nich jest

wątpliwa. Siedząc na nich odnosi się wrażenie, że ich projektant był w zмовie z władzami miasta i celem jego pomysłu było zniechęcanie do korzystania z tych obiektów. Proces ten jest obecnie widoczny w wszystkich miastach na świecie i jest również jaskrawo widoczny w Warszawie. Obecnie ławki na terenie Warszawy czy innych miast przestały być dobrem publicznym z którego mogą wszyscy korzystać, kiedy są zmęczeni. Stały się raczej obiektami architektonicznymi, na których nie można wygodnie usiąść a ich forma i sposób ustawienia są traktowane jako elementy kompozycji przestrzeni ulicy (na przykład Krakowskie Przedmieście w Warszawie³⁴). Od kilku lat pojawiają się w naszych miastach różne rodzaje ławek: ławki do czytania, do czytania i słuchania oraz ławki pomniki jako obiekty do oglądania. Wszystkie podane rodzaje ławek nie mają nic wspólnego z wygodnym siedzeniem. Są raczej produktami chorej wyobraźni skażonej „trądem dizajnu”³⁵. Skrajnym przykładem takiego działania na pokaz jest ulica Piotrkowska w Łodzi gdzie na długości czterech kilometrów ustawiono pięć ławek – pomników³⁶ natomiast zwykłych ławek na których można wygodnie usiąść nie ma. Trudno jest odczuwać wygodę siedzenia na ławce, na której obok siedzi postać Juliana Tuwima wykonana z brązu, do której ktoś co chwila podchodzi i pociąga za nos. Wygodne siedzenie na ławce może wywoływać u ludzi różne skojarzenia, które mogą wspomagać tożsamość dzielnicy lub miejsca. Ławki celowo postawione w miejscach, w których nie zachowały się materialne ślady historii czasami ułatwiają ludziom przenosić się w wyobraźni do czasów przeszłych³⁷.

Ryc. 6. Ławki do czytania przed Zamkiem Ujazdowskim w Warszawie.

³⁴ Istniejące ławki na Krakowskim Przedmieściu są niewygodne i dzięki temu nie zachęcają do siedzenia. Ich sposób rozstawienia w przestrzeni ulicy nie pozwala wyłączyć się z tłumu. Są one raczej elementami gry przestrzennej.

³⁵ „Trąd dizajnu”. Takim terminem określiłem obecne tendencje w dizajnie. Jest to choroba wieku, która zmusza wielu projektantów o projektowania rzeczy dziwacznych, które szybko stają się nudne. Janusz Skalski. Trąd dizajnu. Rękopis. 2009.

³⁶ Wymieniam ławki – pomniki, które stoją wzdłuż ulicy Piotrkowskiej, kiedy idziemy od Placu Wolności: Łódzcy Fabrykanci, J. Tuwim, A. Rubinstein, S. Jaracz, W. Reymont oraz Lampiarz czyli mężczyzna stojący na drabinie i zapalający lampę gazową. Miejscem do siedzenia jest skrzynka z jego narzędziami.

³⁷ Skalski J. 2004: Zamknij oczy i wyobraź sobie ogród Izabeli Czartoryskiej na Powązkach. Wyróżnienie szczególnego miejsca w przestrzeni publicznej Warszawy. (w:) Przyroda i Miasto t. VI, red. J. Rylke, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 12 – 38.

Ryc. 7. Ławki do czytania i słuchania ustawione na Krakowskim Przedmieściu.

Ryc. 8. Ławki - pomniki ustawione na ulicy Piotrkowskiej w Łodzi.

Wielu ludzi zaczyna już dostrzegać antyspółeczne zjawisko manipulowania możliwością siedzenia w przestrzeni publicznej. Dowodem na to są liczne konkursy na opracowanie projektów mebli miejskich, które organizują wyższe uczelnie lub różne organizacje społeczne. Celem tych konkursów jest najczęściej opracowanie projektu ławki miejskiej lub parkowej jako wygodnego miejsca do siedzenia w przestrzeni publicznej. Jednak efekty tych poczynań nie są widoczne w polskich miastach. Często w warunkach konkursu jest wymóg aby tego rodzaju obiekty były w jakiś sposób kojarzone z miastem lub z miejscem. Dlatego na wystawach pokonkursowych przeważają uduchowione projekty ławek – rzeźb, które nic nie mają wspólnego z wygodą siedzenia. Stare wygodne modele ławek, które kiedyś były w przestrzeniach publicznych miast stały się anachronicznym przeżytkiem natomiast nowe to bezużyteczne obiekty designerskie.

Ryc. 9. Londyńska ławka ustawiona w pobliżu Millenium Bridge w Londynie jest jednym z wielu przykładów tendencji w projektowaniu mebli miejskich, które zmuszają do korzystania z płatnych miejsc do siedzenia.

W procesie projektowania, którego przedmiotem zainteresowania jest wyznaczanie i aranżowanie miejsc do siedzenia w parkach i w mieście nie tylko wygodą siedzenia jest ważna. Ważne jest samo miejsce, w którym stoi ławka. Aby trafnie wybrać takie miejsce i dobrze go zaprojektować należy skorzystać z najnowszych odkryć w dziedzinie psychologii ewolucyjnej. Od wielu lat znana jest teoria „widok – schron”, której

autorem jest Jay Appleton³⁸. Z doświadczeń tego autora wynika, że ludzie posiadają wrodzone preferencje estetyczne w stosunku do miejsc w krajobrazie, w których chcieliby siedzieć. Znajomość tej interesującej teorii pozwoli wielu projektantom zrozumieć tajemnicę dobrej lokalizacji ławek w przestrzeni publicznej i doświadczania tam przyjemności odpoczynku. Odpoczynek jest szerokim pojęciem i różnie można go interpretować. Ale przestrzeń publiczna miasta nie może być traktowana jako teren rekreacji. Ten błąd popełnia wielu projektantów, którzy z góry stawiają taką tezę przed rozpoczęciem pracy. W przestrzeni publicznej miasta dzieje się i dzieło się wiele różnych rzeczy. Trzeba docenić to, że możliwość siedzenia na ławce to tylko chwilowy wypoczynek dla strudzonego przechodnia wędrującego po mieście a nie miejsce spędzania tam urlopu.

Literatura:

- Appleton J. 1975: *The experience of landscape*. John Wiley and Sons, London.
- Lynch K. 1964: *The image of the city*. The MIT Press, Cambridge Mass..
- Lynch K. 1981: *Good city form*. The MIT Press, Cambridge, Mass.
- Fowler C. J. 1844: *Church pews. Their origin and legal incidents*. Published by Ecclesiastical and Cambridge Camden Society, London
- Skalski J. 2004: Zamknij oczy i wyobraź sobie ogród Izabeli Czartoryskiej na Powązkach. Wyróżnienie szczególnego miejsca w przestrzeni publicznej Warszawy. (w:) *Przyroda i Miasto t. VI*, red. J. Rylke, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 12 – 38.
- Skalski J. 2009: *Trąd dizajnu*. R-pis. Katedra Sztuki Krajobrazu, SGGW, Warszawa.
- Witruwiusz. *O architekturze ksiąg dziesięć*. PWN, Warszawa 1956.
- Strony Internetowe:
- <http://de.wikipedia.org/wiki/Volksgarten> (wejście 17.05.2010)
- www.rijksmuseum.nl/.../BK-16480?lang=en (wejście 17.05.2010)

³⁸ Jay Appleton. *The experience of landscape*. John Wiley and Sons, London 1975.

Meble i konstrukcje ogrodowe. Furniture and garden constructions.

Streszczenie: Przedstawiono następujące projekty do przestrzeni ogrodowych prywatnych i publicznych: lampy, siedziska, konstrukcje i instalacje. Wszystkie projekty są konstrukcjami prostymi, łatwymi w obsłudze. Mają charakter rzeźby bądź instalacji. Dzięki nawiązaniom do natury wpisują się w krajobraz miejsca stwarzając atmosferę relaksu oraz rozrywki. Wprowadzają wesół akcent do ogrodu lub parku, sprzyjają wspólnemu spędzaniu czasu i zabawie. Dzięki organicznym kształtom nie są toporne ani standardowe. Stwarzają specyfikę miejsca.

Słowa kluczowe: lampa, siedzisko, konstrukcja, instalacja, ogród, przestrzeń prywatna, przestrzeń publiczna

Projekty wykonano w dwóch sekcjach: dla przestrzeni prywatnych i publicznych. Są to projekty autorskie, niezrealizowane, inspirowane naturą, emocjami jakie wzbudza oraz organicznymi kształtami zarówno flory jak i fauny. Ich celem jest nie tylko funkcjonalność ale także rozpoznawalność. Mają za zadanie stanowić charakterystyczny element pewnej przestrzeni, w której są umieszczone. Niektóre z nich mogą stanowić akcent humorystyczny w ogrodzie, przywołać na myśl pewne skojarzenia czy wprowadzić w romantyczny nastrój. Projekty miejskie mogą sprzyjać społecznej bliskości, skupiać ludzi. Mają za zadanie stać się rozpoznawalnym miejscem spotkań sprzyjającym wypoczynkowi i zabawie. Projekty są prostymi konstrukcjami stanowiącymi nie tylko funkcjonalne wyposażenie przestrzeni ale także instalacje czy rzeźby, mogące być jej ozdobą.

Przestrzeń prywatna - private space

1. Lampy - lamps

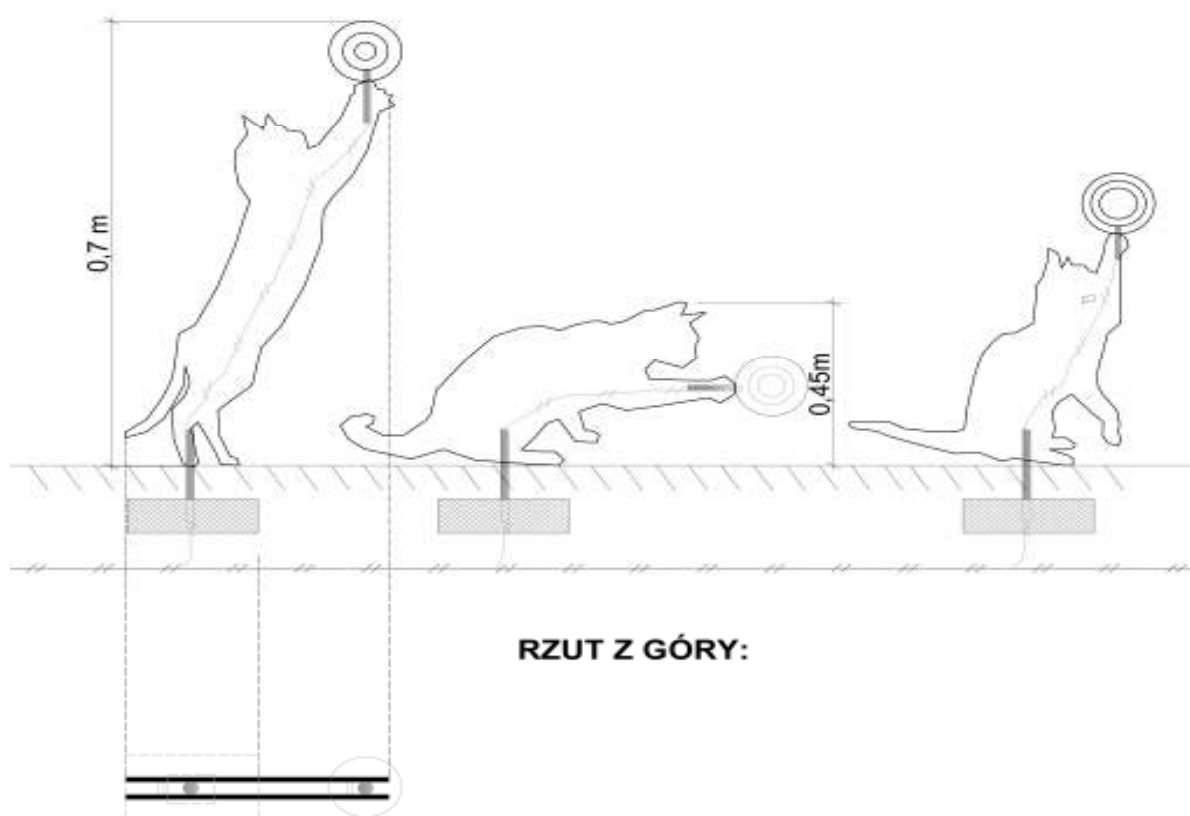
1a. Lampa „kitty” - „kitty” lamp

Wesoła, kocia lampa, wprowadzająca do ogrodu nieco radości i przede wszystkim światła.

Prosta konstrukcja wykonana z metalu i polipropylenu wtryskiwanego, umieszczona na oddzielnej instalacji wysokonapięciowej w ogrodzie. Pod ziemią niewielki fundament betonowy oraz rurka stalowa, stanowiąca także podporę konstrukcji, zapewniająca szczelność. W niej umieszczona jest elektryka. Dzięki użyciu tworzywa sztucznego światło jest przyjemne, miękkie i jednolite. Możliwość samodzielnej wymiany żarówki lub halogenu, łatwość obsługi.

PRZEKRÓJ:

RZUT Z GÓRY:

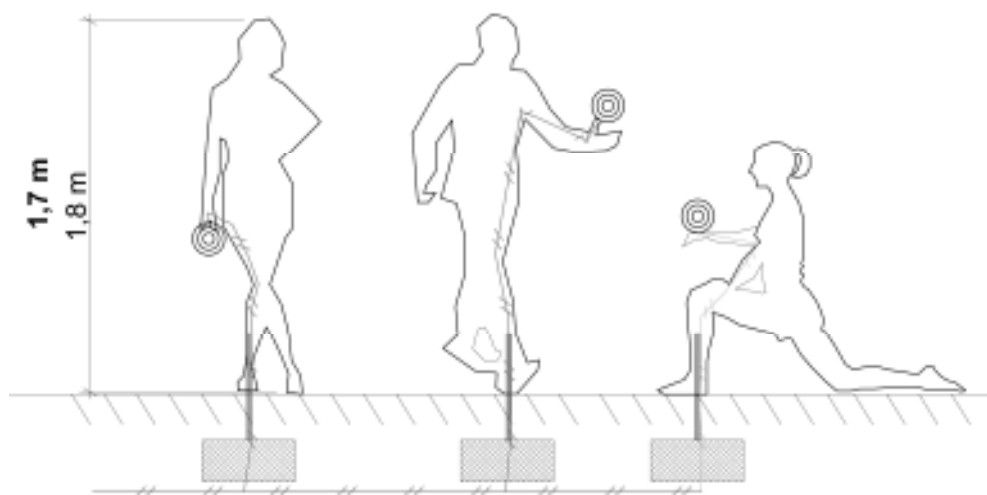
1b. Lampa „Goscie” - „Guests” Lamp

Lampa naturalnych rozmiarów człowieka. Nie jest przeznaczona dla użytkowników z chorobami serca. Raczej dla wielbicieli sztucznego tłoku, na wypadek gdyby na barbeque nie pojawili się wszyscy zaproszeni.

Konstrukcja wykonana z dwóch warstw metalu pomiędzy którymi w stalowej rurce są umieszczone przewody elektryczne. Rurka jest poprowadzona do niewielkiego betonowego fundamentu. Klosz wykonany z polipropylenu lub szkła zapewnia miękkie, rozproszone światło.

PRZEKRÓJ:

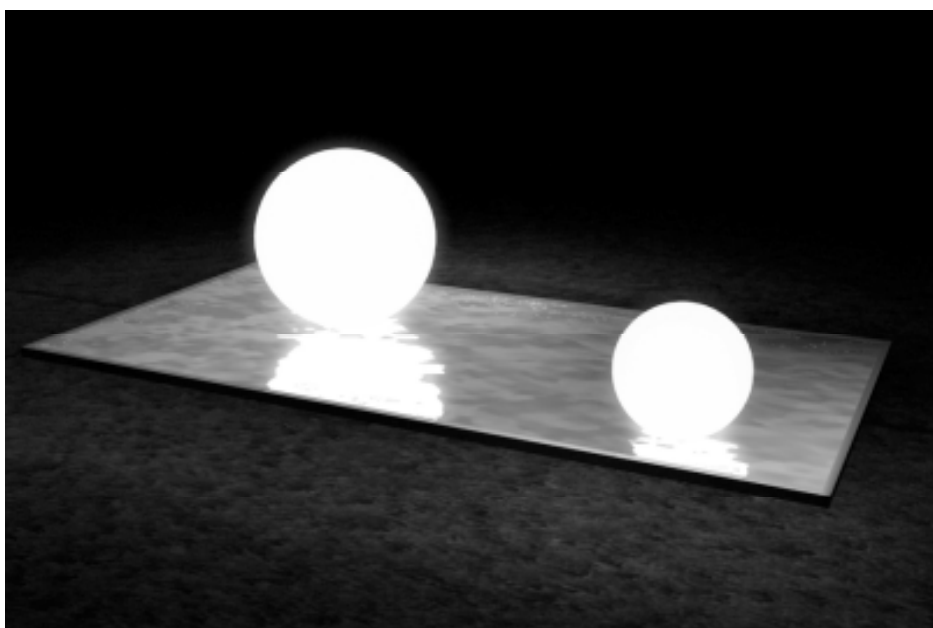

RZUT Z GÓRY:

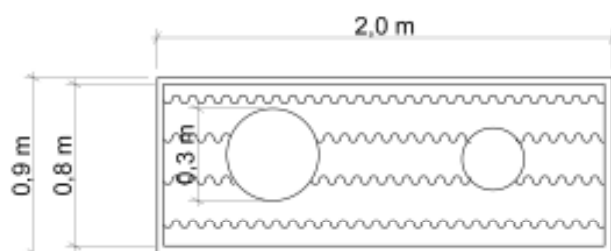

1c. Lampa „Moon” - „Moon” Lamp

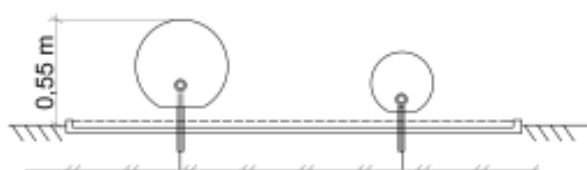
Bardzo prosta w obsłudze lampa, która stanowi alternatywę dla tych którzy nie chcą lub nie mogą sobie pozwolić na oczko wodne w ogrodzie. Płytką kuweta z żywicy epoksydowej umieszczona jest prawie na równi z poziomem gruntu i wypełniona wodą, którą niezwykle łatwo wymienić samodzielnie. Różnej wielkości kule z tworzywa sztucznego (polipropylen) są imitacją księżyca odbijającego się w wodzie. Zwłaszcza nocą może stanowić niezwykle romantyczny akcent w ogrodzie. Kule umieszczone są na rurce stalowej, w której poprowadzone są przewody elektryczne. Jest ona zabezpieczona odpowiednimi zaciskami chroniącymi przed przedostaniem się wody. Lampa może być wyposażona w halogenowe źródło światła i podłączona do wysokonapięciowej linii w ogrodzie. Prosty sposób na wprowadzenie wody do ogrodu.

RZUT Z GÓRY:

PRZEKRÓJ:

2. Siedzisko – Lounger

2a. Siedzisko „Stars” – „Stars” Lounger

Inspirowane małymi mieszkańcami mórz lekkie siedzisko ogrodowe. Konstrukcja mebli wykonana z polietylenu z inhibitorami UV, oparta na aluminiowej ramie jest łatwa do przenoszenia i odporna na działanie warunków atmosferycznych.

Siedzisko może być wykonane z plecionych pasm poliestrowych lub pianki poliuretanowej, w wielu kolorach i różnych teksturach. Sprzyja wylegiwaniu się na ogrodzie, zarówno na słońcu jak i w cieniu. Pomieści kilku leniwych naraz.

RZUT Z GÓRY:

Przestrzeń publiczna- Public Space

3. Lamy - Lamps

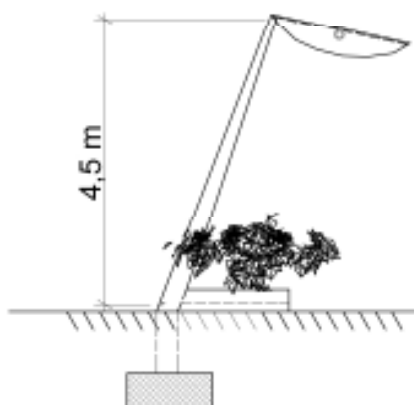
3a. Lampa z kwietnikiem „Tilia” - „Tilia” Lamp -Flowerpot

Lampa parkowa inspirowana drzewami. Metalowa konstrukcja jest lekko pochylona nawiązując do gałęzi zwieszających się nad przechodniami. Zwieńczeniem jest klosz w kształcie liścia wykonany z polipropylenu lub szkła hartowanego.

U podnóża lampy w podeście znajduje się miejsce na rośliny, które częściowo nie ma dna, umożliwia więc posadzenie większych krzewów ozdobnych.

PRZEKRÓJ:

RZUT Z PRZODU:

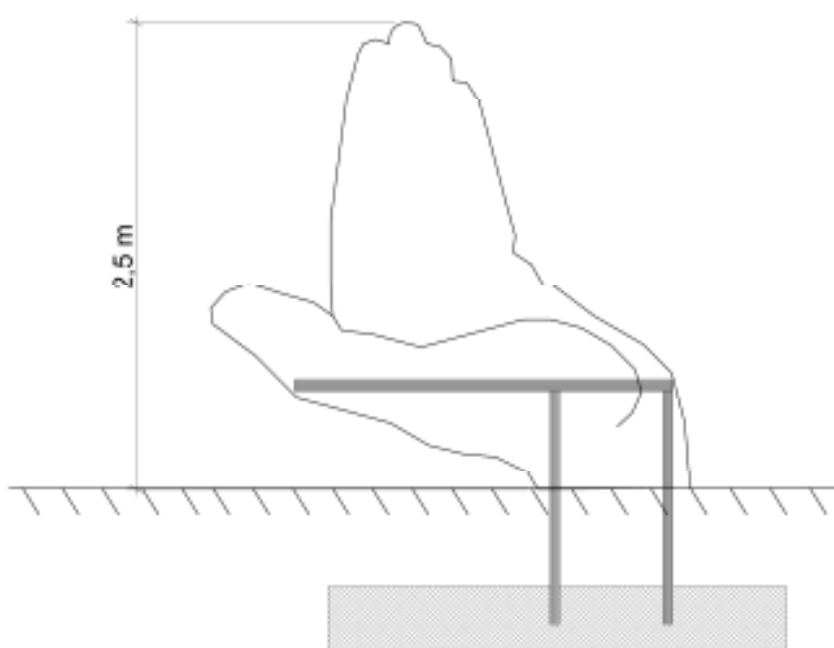
4. Konstrukcje, instalacje- Constructions

4a. „Łapa” – „Big Hand”

Konstrukcja wykonana z żywicy epoksydowej natryskiwana metalem. Alegoria ręki matki natury. Pozycja ręki umożliwia siedzenie na niej oraz oparcie. Konstrukcja może być także obita sztuczną trawą. Może stanowić miejsce spotkań, ławkę dwuosobową, obiekt do zabaw czy po prostu rzeźbę w miejskim parku. Konstrukcja oparta na betonowym fundamencie i szkieletie z metalowych rur.

PRZESZKÓJ:

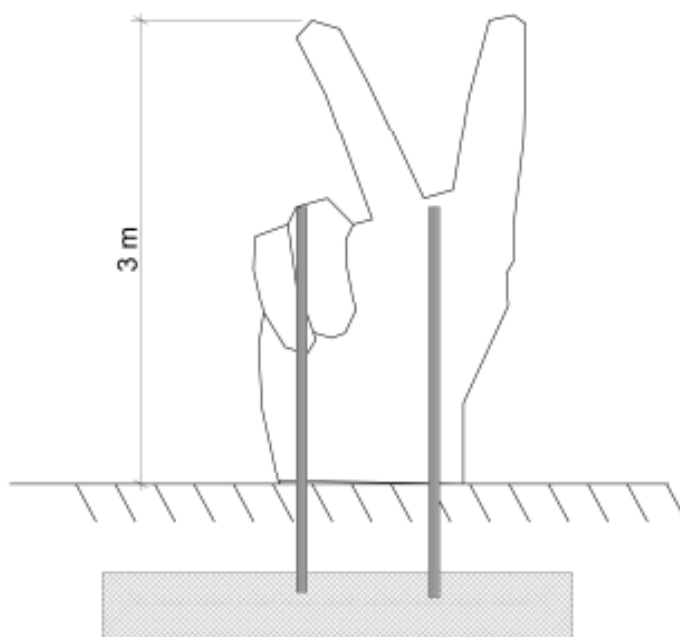

4b. „Peace”

Wyluzowana konstrukcja wykonana z żywicy epoksydowej natryskiwana metalem. Alegoria ręki matki natury. Pozycja ręki umożliwia siedzenie na niej oraz oparcie. Konstrukcja może być także obita sztuczną trawą. Może stanowić miejsce spotkań, ławkę dwuosobową, obiekt do zabaw czy po prostu rzeźbę w miejskim parku. Konstrukcja oparta na betonowym fundamencie i szkieletie z metalowych rur.

PRZEKRÓJ:

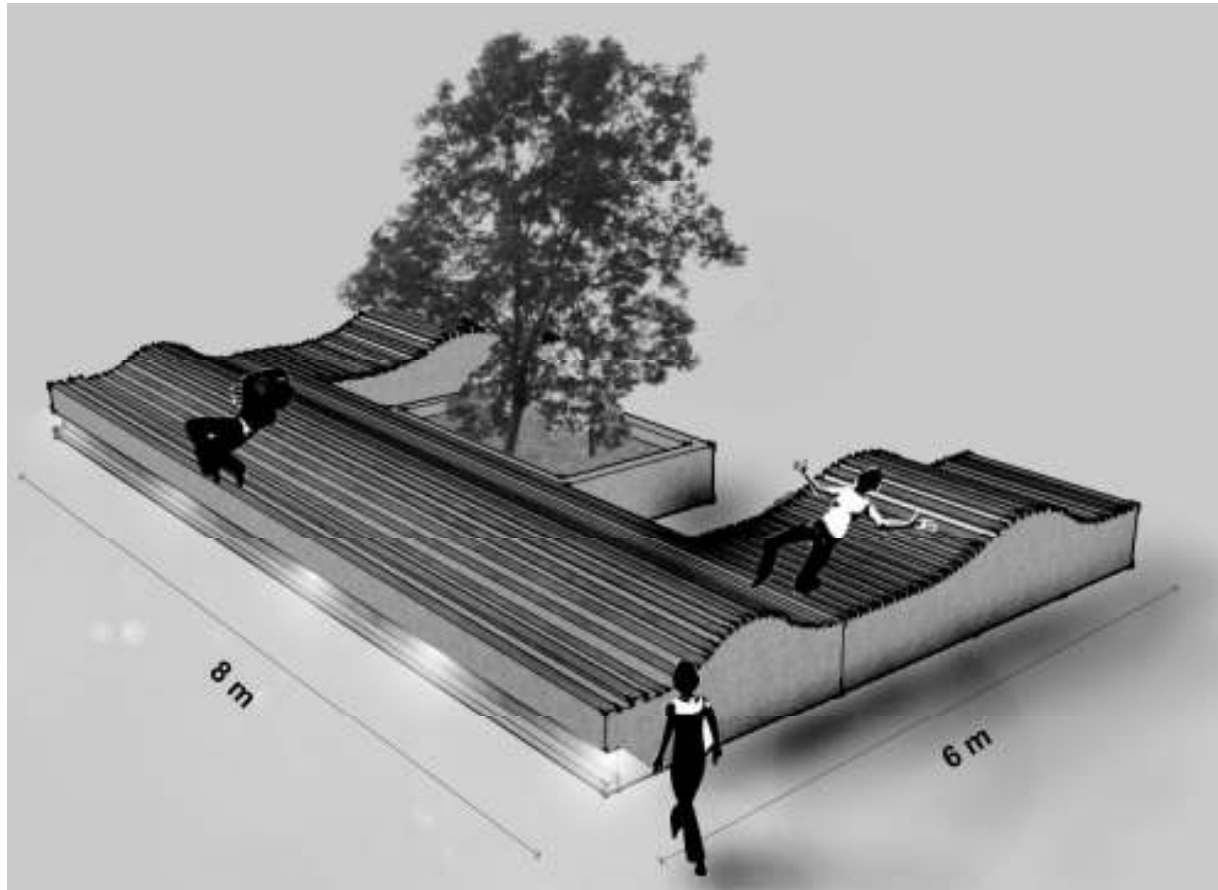

4c. Ława "E" - "E" Bench

Ława miejska inspirowana morskimi falami. Jej kształt i rozmiar zapewnia możliwość wypoczynku wielu użytkownikom. Dodatkowo pomiędzy siedziskami element umożliwiający posadzenie wysokiej roślinności dającej cień odpoczywającym.

Całość wykonana z betonu, szczeble siedziska drewniane lub plastikowe.

Nad cokołem umieszczony wzdłuż ławy otwór z podświetleniem, źródło światła przesłonięte górną częścią konstrukcji. Kształt zapewnia wygodę, fale umieszczone obok siebie sprzyjają wspólnemu spędzaniu czasu.

Wszystkie projekty są konstrukcjami prostymi, łatwymi w obsłudze. Mają charakter rzeźby bądź instalacji. Dzięki nawiązaniom do natury wpisują się w krajobraz miejsca stwarzając atmosferę relaksu oraz rozrywki. Wprowadzają wesoły akcent do ogrodu lub parku, sprzyjają wspólnemu spędzaniu czasu i zabawie. Dzięki organicznym kształtom nie są toporne ani standardowe. Stwarzają specyfikę miejsca.

Marta Pisarek¹, Marta Gargała², Aneta Romankiewicz²

¹Katedra Agroekologii, Uniwersytet Rzeszowski, ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów

²SKN Rolników „Włościanin”, Uniwersytet Rzeszowski

Szkło artystyczne jako nowy element dekoracji w różnych typach przestrzeni. Artistic glass as a new decorative element in various types of space.

Streszczenie: Szkło ze względu na swoje liczne zalety nadaje się do aranżacji różnego typu przestrzeni. Do tego celu można zastosować szkło ciągnięte oraz produkowane metodą fusing, jako drobne elementy dekoracyjne jak również duże instalacje. Wiele ciekawych wzorów produkują hutnicy z rejonu Krosna, co dało podstawę do stworzenia Szklanego Szlaku.

Słowa kluczowe: szkło artystyczne, artyści z Krosna

W teorii urbanistyki wyróżnia się trzy podstawowe kategorie przestrzeni miejskiej. Są to: przestrzeń publiczna (ulice, place, skwery, parki), przestrzeń prywatna oraz tak zwana przestrzeń półpubliczna inaczej nazywana przestrzenią sąsiedzką, która bezpośrednio towarzyszy miejscu zamieszkania pewnych grup społecznych. Odpowiednio zorganizowana przestrzeń umożliwia odpoczynek, ułatwia komunikację, sprzyja tworzeniu relacji społecznych, niejednokrotnie stanowi także inspirację dla twórców. Wprowadzenie w układy zieleni, będących często podstawą zagospodarowania przestrzeni elementów artystycznych, sprzyja tworzeniu wyjątkowego klimatu danego miejsca. Akcenty plastyczne stanowiące optyczne punkty zainteresowania mogą być prezentowane jako pojedyncze formy lub elementy zestawione w zwarte aranżacje grupowe. Do tego typu akcentów najczęściej zaliczane są różnego rodzaju rzeźby, posągi, wazy, donice, czy kamienie o dekoracyjnych kształtach. W ostatnich latach dużą uwagę zwraca się także na możliwość wykorzystania szkła jako oryginalnego elementu dekoracyjnego, będącego materiałem i formą o dużej sile wyrazu (Kępkowicz 2010, Majorowski 2006).

Szkło artystyczne poprzez liczne zalety może w każdej przestrzeni znaleźć swoje zastosowanie. Do zalet należy zaliczyć:

- ✓ możliwość uzyskania różnorodnych efektów świetlnych - zdolności optyczne: odbijania, rozczepiania i załamywania promieni świetlnych,
- ✓ możliwość ożywiania danego fragmentu przestrzeni poprzez grę światła oraz cieni i tworzenie wielu efektownych i niepowtarzalnych wzorów,
- ✓ funkcjonalność i wielokierunkowość użytkowania,
- ✓ łatwość w utrzymaniu - posiada gładką powierzchnię i duży połysk,
- ✓ brak ograniczenia co do wielkości,
- ✓ łatwość formowania różnych kształtów (ze stopionej masy szklarskiej),
- ✓ odporność na działanie odczynników chemicznych (wyjątek stanowi kwas fluorowodorowy),
- ✓ mała przewodność elektryczna i cieplna, przez co szkło jest stosowane jako materiał izolacyjny,
- ✓ niepalność, więc nie stanowi zagrożenia pożarowego,

- ✓ jest tworzywem przezroczystym, przepuszcza niemal 90 % promieni słonecznych, wykazując jednocześnie zdolność do selektywnej absorpcji,
- ✓ nieprzenikalność dla gazów oraz cieczy.

Za wady można uznać:

- ✓ kruchość i niską odporność na czynniki mechaniczne,
- ✓ małą wytrzymałość na naprężenia cieplne,
- ✓ skazy szklistej niejednorodności szkła w postaci nici i pasm (smug), kropli lub węzłów (www.zse.com.pl/towaroznastwo/szklo.doc.)

W województwie podkarpackim, a szczególnie na ziemi krośnieńskiej istnieje olbrzymi potencjał uwarunkowany historycznie w tworzeniu niepowtarzalnego szkła artystycznego, które może zostać wykorzystywane do aranżacji różnego typu przestrzeni. W tabeli 1 podano ważniejsze ośrodki związane z produkcją szkła artystycznego położone w okolicach Krosna. Na fotografiach 1-5 przedstawiono wybrane wzory szkła artystycznego przede wszystkim do wykorzystania w przestrzeni prywatnej. Szkło produkowane metodą fusing, jak i szkło ciągnięte, ręcznie formowane pozwala na wykonywanie niepowtarzalnych kompozycji wypełniających np. miejskie przestrzenie architektoniczne (fot. 6). Doskonałym przykładem jest Krosno, które na potrzeby turystów i lokalnej ludności w ramach projektu „Centrum Dziedzictwa Szkła” opracowało i wdraża w życie Szklany Szlak, na trasie, którego można podziwiać unikatowe dzieła sztuki (fot. 7).

Literatura:

Kępkowicz A. 2010. Park – społeczna przestrzeń sztuki. Zielenie miejska, 3, s. 28-30.
 Majorowski M. 2006. Małe kompozycje ogrodowe z roślin, kamienia, drewna. MULTI-CO Oficyna Wydawnicza, ss. 128.
www.zse.com.pl/towaroznastwo/szklo.doc
www.bogdanignaczak.pl
<http://bersz.inpoland.pl/opowiesci.htm>
<http://dom.forto.pl/2008/01/08/domki-i-karmniki-dla-ptakow>

Tabela 1. Producenci szkła artystycznego z okolic Krosna i ich wyroby

Lp.	Nazwa producenta	Rok założenia firmy	Adres	Strona www	Projektanci	Przykładowe wyroby
1.	Krośnieńskie Huty Szkła KRO-SNO SA	1923	ul. Tysiąclecia 13 38-400 Krosno	www.krosno.com.pl	Anna Grabowska-Szczur, Magdalena Szczur, Magdalena Wójcik, Agnieszka Rożniata, Beata Szajna	Szkło stołowe, galanteria do domu i ogrodu: wazon, świeczniki, lampki
2.	Huta Szkła w	1928	ul. Śniadec-	www.hs-	brak da-	Szkło stołowe,

	Jaśle sp. z o.o.		kich 19, 38-200 Jasło	jaslo.com.pl	nych	lampki oliwne, witraże
3.	Huta Szkła „Józefina”	1982	ul. Wieniawskiego 4 38-400 Krosno	www.jozefina.pl	Józef Janowski	Szko stołowe, galanteria do domu i ogrodu
4.	Huta Szkła TAR-NOWIEC	1973	38-204 Tar-nowiec 79	www.inco-szklo.pl	brak danych	Szko stołowe, galanteria do domu i ogrodu
5.	Huta Szkła Artystycznego i Gospodarczego SABINA	1996	ul. Dworska 29 38-480 Rymaków	www.sabinaglass.com.pl	Henryk Rysz, Rafał Rysz	Szko stołowe, architektoniczne, unikat
6.	FH Mika Glass	1999	ul. Jana Pawła II 15 38-400 Krosno	www.mikaglass.com	Kazimierz Trygar, Paweł Tygar	bańki do kwiatów, lampki oliwne, rzeźba ogrodowa, szkło komponowane z wikliną
7.	Glass Studio Harbat	brak danych	ul. Krakowska 10 38-400 Krosno	www.glassstudiohabrat.com	Maciej Habrat	Szko produkowane metodą fusing: rzeźby, elementy dekoracyjne
8.	ZUW DECOR	brak danych	ul. Ks. St. Szpetnara 2 38-400 Krosno	www.decor.net.pl	Witold Śliwiński	Szko produkowane metodą fusing: rzeźby, elementy dekoracyjne
9.	Villa Glass Studio sp. o.o.	brak danych	ul. Białobrzaska 100a, 38-400 Krosno	www.villa.com.pl	brak danych	Szko produkowane metodą fusing: rzeźby, elementy dekoracyjne
10.	MAKORA Huta Pięknego Szkła SA	1991	ul. Ks. Jerzego Popiełuszki 92 38-400 Krosno	www.makora.com www.beautifulglas.com.pl	Jerzy Maraj Roman Chalas Piotr Stramski	Szko stołowe, elementy dekoracyjne do domu i ogrodu
11.	DECO-GLASS sp. z o.o.	1993 - 2009	ul. Lotników 4a, 38-400 Krosno	www.decoglass.pl/huta-szkla.html	Witold Zych	Szko stołowe, galanteria do domu i ogrodu
12.	PPHU GALICJAN Huta szkła artystyczno-dekoracyjnego formowanego ręcznie	1997	38-204 Tar-nowiec k/Jasła 143	www.galicjan.com	Henryk Czernicki	Szko stołowe, galanteria do domu i ogrodu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie firmowych materiałów promocyjnych

Ryc. 1. Witraż na gałązce krzewu w zimowej scenerii (www.bogdanignaczak.pl)

Ryc. 2. Bańki do kwiatów, popielnice, patery ogrodowe, rzeźba ogrodowa jako oferta handlowa FH Mika Glass prezentowana podczas Karpackich Klimatów 2008 (fot. Pisarek M.)

Ryc. 3. Oferta handlowa FH Mika Glass podczas Karpackich Klimatów 2008 (fot. Pisarek M.)

Ryc. 4. Dekoracja ze szkła w ogrodzie (<http://bersz.inpoland.pl/opowiesci.htm>)

Ryc. 5. Szklane karmniki (<http://dom.foto.pl/2008/01/08/domki-i-karmniki-dla-ptakow>)

Ryc. 6. Fontanna na wrocławskim rynku (fot. Roman-kiewicz A.)

Ryc. 7. Szkło artystyczne firmy Villa Glass Studio sp. o.o. na ogrodzeniu przed budynkiem PWSZ Krosno (fot. Pisarek M.)

Ogród w pionie. Vertical garden.

Streszczenie: Zielone ściany, nazywane też pionowymi ogrodami, stanowią nową formę wykorzystania roślin w przestrzeni miejskiej. Są to specjalne konstrukcje do uprawy roślin, wykorzystujące ich naturalne zdolności do wzrostu na pionowych powierzchniach, w niewielkiej ilości podłoża. Pojawiają się one coraz częściej na budynkach użyteczności publicznej, a także na terenie prywatnych posesji w różnych częściach świata. Ich wielką zaletą, oprócz walorów dekoracyjnych, jest niewielka przestrzeń, jaką zajmują oraz proekologiczny charakter. W pracy przedstawiono ogólne zasady tworzenia pionowych ogrodów, ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań technicznych i zasad doboru roślin.

Słowa kluczowe: ogród wertykalny, Patrick Blanc, zielona ściana, żywa ściana

Wstęp

Zmieniające się trendy architektoniczne oraz coraz gęstsza zabudowa zmuszają do poszukiwania nowych sposobów wykorzystania roślin w miastach. Patrick Blanc, znany francuski botanik i projektant zieleni, stworzył koncepcję wertykalnego ogrodu – *le mur vegetal* – będącą spektakularną odpowiedzią na te potrzeby (Blanc 2008). Dzięki zastosowaniu specjalnej technologii, w wertykalnym ogrodzie rośliny porastają pionową konstrukcję, tworząc niezwykle efektowne kompozycje, przypominające często barwne kobierce. Zielone ściany mogą pokrywać duże obiekty użyteczności publicznej, mogą też być ozdobą niedużych prywatnych ogrodów. Znajdujące się na nich rośliny korzystnie wpływają na środowisko, zapewniając, tak potrzebną w miastach, dodatkową powierzchnię biologicznie czynną wzbogacającą powietrze w tlen i parę wodną oraz usuwającą z niego zanieczyszczenia. Wertykalne ogrody stanowią też izolację termiczną i akustyczną budynków, wprowadzając roślinność do miast, poprawiając ich wizerunek. Doskonale wpisują się w proekologiczne trendy projektowania przestrzeni miejskiej.

Nowoczesna forma inspirowana naturą

Pionowe ogrody, znane również jako ogrody wertykalne, żywe czy zielone ściany (Anderson 2008) to różnorodne pionowe konstrukcje, na których posadzono rośliny (Wisner i in. 2002). Mogą być one umieszczane na zewnątrz lub wewnątrz budynków (Bajerska 2009). Specjalny system paneli zawierający podłoże, w którym rosną rośliny, może być przymocowany do ściany budynku (Anderson 2008) lub stanowić wolno stojącą pionową konstrukcję (Internet 1) (Rys. 1 i 2). Dzięki specjalnie opracowanej technologii, rośliny rosną na całej powierzchni konstrukcji wspierającej, a nie tylko u jej podstawy, jak ma to miejsce w przypadku pnączy porastających elewacje, ogrodzenia lub inne powierzchnie (Trepanier i in. 2009). System ten umożliwia pokrycie konstrukcji roślinami takimi, jak: byliny czy małe krzewy, a we wnętrzach - różnymi gatunkami roślin tropikalnych. Całość jest automatycznie nawadniana i nawożona (Bajerska 2009).

Roślinne ściany inspirowane są formami spotykanymi w naturze (Wismer i in. 2002). Wiele gatunków roślin występuje naturalnie w miejscach, gdzie ilość podłoża jest bardzo niewielka: w szczelinach skalnych, na klifach, u wejścia do jaskiń, na pozbawionych gleby zboczach, urwiskach nad rzekami i wodospadami, a także na pniach i konarach drzew. Niejednokrotnie są to pionowe powierzchnie. Podłoże stanowi w tych warunkach jedynie mechaniczne wsparcie dla roślin, a wilgoć czerpią one głównie z powietrza. Tak długo, jak dostępne są woda, sole mineralne, a także odpowiednia ilość światła i dwutlenku węgla, które umożliwiają przeprowadzanie procesu fotosyntezy, rośliny mają zapewnione warunki wystarczające do wzrostu. Opierając się na licznych obserwacjach ze swoich podróży po świecie, gdzie obserwował różne zbiorowiska roślinne, Patrick Blanc stworzył technologię zielonych ścian, dzięki której przy minimalnej ilości podłoża i stałym dostępie do wody i soli mineralnych można uprawiać rośliny na pionowych powierzchniach (Internet 2).

Rozwiązania techniczne

Istnieją dwa systemy zielonych ścian, dzięki którym można uprawiać rośliny na pionowych powierzchniach:

- A. system wertykalnych ogrodów oparty na sadzeniu roślin pomiędzy dwiema warstwami poliamidowego filcu rozciągniętego na metalowej ramie (Rys. 3),
- B. modułowy system paneli- jego podstawą są pojemniki wypełnione podłożem, które mocuje się do ściany (Internet 3) (Rys. 4).

System A składa się z pionowej konstrukcji pokrytej syntetycznym filcem, który stanowi podłoże dla roślin. Dzięki swej strukturze filc poliamidowy równomiernie rozprowadza wodę do wszystkich roślin, które sadzone są pomiędzy jego dwiema warstwami. Jedna warstwa materiału rozcinana jest tak, by powstały poziome otwory długości kilku centymetrów, w których umieszczane są rośliny. Pionowa konstrukcja składa się z paneli wykonanych z PVC, co zapewnia usztywnienie zielonej ściany, wodoszczelność, a także odporność na przerastanie korzeni. Panele te mogą być przytwierdzone bezpośrednio do ściany wspierającej, jednakże bardzo ważne jest zapewnienie swobodnego przepływu powietrza pomiędzy ścianą budynku a wertykalnym ogrodem. Dlatego też zazwyczaj przy ścianie nośnej instalowana jest metalowa rama, która stanowi szkielet całej konstrukcji. Warstwa PVC przytwierdzana jest do ramy za pomocą nitów. Wertykalny ogród podlewany jest za pomocą systemu nawadniającego, składającego się z rury poliuretanowej, ułożonej poziomo wzdłuż górnej krawędzi konstrukcji. Filc nawilżany jest roztworem nawozów dozowanym w równych odstępach czasu. U dołu wertykalnego ogrodu znajduje się system zbierający wodę. Całkowity ciężar 1m² wertykalnego ogrodu nie przekracza zwykle 50kg (Blanc 2008). Modułowe zielone ściany (system B) opierają się na systemie paneli wykonanych z tworzyw sztucznych, w których umieszcza się podłoże dla roślin (może nim być m. in. substrat torfowy, perlit, keramzyt, mech torfowiec, wełna mineralna, włókno kokosowe itp.). Wiele firm oferuje panele, dzięki którym można samodzielnie stworzyć niedużą zieloną ścianę do dekoracji wnętrza, elewacji domu lub ogrodu. Każda z firm wprowadza pewne modyfikacje konstrukcyjne, jednakże wszystkie opierają się na umieszczaniu roślin w podłożu zamocowanym na pionowej konstrukcji (Anderson 2008).

Ogólne zalecenia

Istnieje kilka ważnych zagadnień związanych z projektowaniem i zakładaniem pionowych ogrodów:

- Konstrukcja wspierająca oraz elementy mocujące muszą być wykonane z trwałych i wodoodpornych materiałów. Najlepiej jest używać materiałów, które są odporne na korozję, np. stali nierdzewnej.
- Nie do każdej elewacji można przymocować zieloną ścianę. Należy skonsultować się z architektem, aby zweryfikować wytrzymałość ściany albo jakiegokolwiek innej struktury, do której ma być przymocowana konstrukcja ogrodu wertykalnego.
- Podłoże dla roślin powinno być trwałe, a zarazem lekkie. Jego jakość nie powinna pogorszać się w miarę upływu czasu, np. w skutek rozkładu, dlatego też zalecane jest używanie podłoży syntetycznych lub mineralnych. Podłoże powinno mieć dobrą pojemność sorpcyjną, zapewniać odpowiednie stosunki powietrzno-wodne oraz dobre warunki do zakotwiczenia w nim korzeni. Powinno również dobrze przepuszczać wodę.
- Bardzo ważnym elementem wertykalnego ogrodu jest niezawodny system nawadniający i nawożący. Powinien być zaprojektowany tak, by zapewniał optymalną ilość wody i składników pokarmowych dla wzrostu wszystkich gatunków roślin rosnących w zielonej ścianie. Woda wykorzystywana do nawadniania powinna być poddawana analizie chemicznej przed dodaniem nawozów.
- System drenażu powinien być na tyle skuteczny, by rośliny rosnące na dole konstrukcji, miały odpowiednie warunki do wzrostu. Nie może zachodzić ryzyko stagnacji wody, które mogłoby prowadzić do gnicia korzeni.
- System odprowadzania wody może być zaprojektowany na dwa sposoby: jako otwarty lub zamknięty. W systemie zamkniętym woda wykorzystana do nawadniania jest zbierana w dolnym zbiorniku i ponownie wykorzystywana po uzdatnieniu. System ten wymaga kontroli poziomu wody oraz stężenia rozpuszczonych w niej soli. Jest on bardziej ekologiczny, ale ma też swoje wady: awaria systemu może spowodować uszkodzenie roślin, a w przypadku wystąpienia choroby, bardzo łatwo rozprzestrzenią się ona na wszystkie rośliny. Można jednak temu zapobiec, poprzez kontrole sanitarne wody. W systemie otwartym wspomniana wada nie występuje, ponieważ nadmiar wody odprowadzany jest do kanalizacji.
- Przy wyborze roślin trzeba uwzględnić ich wymagania klimatyczne. W warunkach polskich jest to szczególnie trudne ze względu na występujące zimą mrozy. Z tego względu w wertykalnym ogrodzie najbezpieczniej jest umieszczać rośliny sezonowe (jednoroczne gatunki roślin ozdobnych, warzyw i ziół, niezimujące w gruncie byliny). Należy wybierać gatunki przystosowane do ilości dostępnego w danym miejscu światła.
- Zielone ściany utrzymują wilgoć i często dochodzi do skraplania się wody w ich bezpośrednim sąsiedztwie. Należy wziąć to pod uwagę i zadbać o odpowiednie zabezpieczenie przylegających do nich powierzchni.
- Potrzebne jest przygotowanie pomieszczeń do przechowywania sprzętów i środków pielęgnacji roślin, a także samej konstrukcji. Powinno być to miejsce łatwo dostępne dla osób odpowiedzialnych za utrzymanie zielonych ścian. Może tam także znajdować się system sterujący nawadnianiem (Anderson 2008).

Dobór i pielęgnacja roślin

Aby stworzyć plan obsadzenia wertykalnego ogrodu, należy kierować się pewnymi kryteriami doboru gatunków, w zależności od miejsca, w którym znajdować się będzie konstrukcja, a także od efektu jaki chcemy osiągnąć. Zielonej ścianie można nadać styl formalny, który nie zmienia się w miarę upływu czasu, lub zrealizować naturalistyczne założenie, pozwalające roślinności bujnie się rozrastać (Internet 4).

Generalną regułą przy obsadzaniu wertykalnego ogrodu jest zastosowanie większych gatunków roślin w wyższych sekcjach, a mniejszych niżej. Takie ułożenie roślin jest wytłumaczone pozycją obserwatora konstrukcji, który przeważnie znajduje się na samym jej dole. Rośliny o większych rozmiarach posadzone niżej zastaniałyby mniejsze gatunki znajdujące się ponad nimi. Problem mogłyby również stanowić duże rośliny posadzone w niższych partiach ściany znajdującej się przy pasażu lub innym miejscu gdzie często przemieszczają się ludzie (Blanc 2008).

W celu osiągnięcia harmonijnego zestawienia roślin, należy zwrócić uwagę na cechy charakterystyczne dla każdego gatunku – sposób ułożenia pędów, gęstość ulistnienia, rozmiary rośliny, pokrój, kształt, fakturę i kolor liści oraz kwiatów. Rośliny przeznaczone do sadzenia na zielonych ścianach powinny mieć zbliżone wymagania siedliskowe, powinny także cechować się niezbyt silnym wzrostem. Zastosowanie dużej liczby gatunków, w różnych zestawieniach, daje możliwość tworzenia ciekawych różnobarwnych aranżacji (Internet 5).

W ogrodzie wertykalnym można sadzić rośliny ozdobne lub gatunki o charakterze użytkowym: warzywa (np. różne gatunki sałat), zioła, rośliny jagodowe. Brak jest jak dotąd informacji na temat doboru konkretnych gatunków roślin ozdobnych, które mogą być sadzone na zielonych ścianach w Polsce. Ze względu na surowe warunki klimatyczne, do ich obsadzania można próbować wykorzystywać wieloletnie gatunki sprawdzające się na zielonych dachach: rojniki, rozchodniki, macierzanki, rogownice, karmnik ościsty, niskie trawy (np. kostrzewy) - na stanowiskach słonecznych lub niskie paprocie i cieniolubne rośliny okrywowe (barwinek, kopytnik, pragnia, berberis, bluszcz, miodunki, dąbrówki) – na stanowiskach zacienionych. Najmniejszym ryzykiem obarczone jest wykorzystanie na zielonych ścianach sezonowych gatunków ozdobnych, jak rośliny jednoroczne (rozmnażane z rozsady) oraz byliny niezimujące w gruncie o dekoracyjnych liściach (np. irezyny, starce, alternantery, santolina).

Wertykalny ogród stanowi pewnego rodzaju zbiorowy żywy organizm, dlatego musi być odpowiednio pielęgnowany. Należy stale kontrolować sprawność systemu nawadniającego. Pielęgnacja roślin ogranicza się zwykle do kilku zabiegów w ciągu roku, zwykle przeprowadzanych raz na dwa miesiące. Wiele gatunków praktycznie nie wymaga pielęgnacji, natomiast gatunki silnie rozrastające się, muszą być co jakiś czas prześwieclane poprzez wycinanie dłuższych pędów (Blanc 2008). Utrzymanie kompozycji – o ile pielęgnacja roślin jest prowadzona zgodnie z zaleceniem wykonawcy – nie stanowi bardzo dużych kosztów (Kieś-Kokocińska 2009).

Popularność pionowych ogrodów

Ogrody wertykalne tworzą niezwykle efekt wizualny, silnie przyciągający uwagę (Anderson 2008). Ściana obsadzona tysiącami roślin tworzy „zielony arras”, który zmienia się wraz z upływem czasu. Pionowe ogrody zajmują niewielką przestrzeń, co jest ich

ważnym atutem (Kieś-Kokocińska 2009). Mogą zastępować nieatrakcyjne widoki, takie jak zaniedbane ściany czy nieestetyczne mury, ogrodzenia lub budynki gospodarcze. Pozwalają też nadać nowoczesny wygląd starym budynkom (Bellingham 2009) czy uatrakcyjnić wnętrza ogrodowe.

Poza funkcjami estetycznymi, zielone ściany mają również pozytywny wpływ na otoczenie w którym się znajdują. Rośliny posadzone w pionowej konstrukcji obniżają natężenie hałasu. Poza tym korzystnie jonizują powietrze, zwiększają jego wilgotność, stanowią izolację termiczną, a także oczyszczają powietrze z pyłów i szkodliwych substancji chemicznych. Wpływają również na poprawę samopoczucia człowieka, jako że kontakt z roślinnością jest jednym z czynników niwelujących objawy zmęczenia i stresu. Dzięki zastosowaniu w zielonych ścianach dużej liczby roślin na stosunkowo niewielkiej powierzchni mogą one efektywnie wpływać na człowieka i jego otoczenie (Internet 3).

Roślinne ściany są wyjątkowo dobrym rozwiązaniem wszędzie tam, gdzie płaska powierzchnia została intensywnie wykorzystana dla potrzeb ludzkich. Dzięki nim ściany budynków czy mury mogą stać się efektowną ozdobą. Tego typu przedsięwzięcia cieszą się rosnącą popularnością na świecie. Ilość potencjalnych klientów jest olbrzymia – pionowe ogrody tworzone są w miejscach użyteczności publicznej, a także prywatnych domach osób pragnących posiadać w swoim otoczeniu oryginalnie wyeksponowane rośliny. Aby jednak zielone ściany znalazły szerokie zastosowanie w przestrzeni miejskiej, konieczne jest obniżenie kosztów ich zakładania.

Ryc. 1. Zielona fasada budynku www.inhabitat.com.

Ryc. 2. Wertykalny ogród www.ameliab.com.

Ryc. 3. Rośliny w warstwie filcu (fot. K. Jagiełło).

Ryc. 4. Panele z roślinami www.vesproinc.com.

Literatura:

1. Anderson M., 2008: Creating the Ultimate Greenwall. *Buildings*, 9, s. 96-98
2. Bajerska I., 2009: Ogrody wertykalne. *Ogrody*, 10, s. 60-64
3. Bellingham K., 2009: Pionowe ogrody – Fantazja czy rzeczywistość. *Ogrodowa Galeria, Design & Shopping*, 2, s. 20-21
4. Blanc P., 2008, *The Vertical Garden: From Nature to the City*. Norton & Company
5. Kieś-Kokocińska K., 2009: Piękno i zdrowy mikroklimat. *Hotel Profit, Wydawnictwo Concept Media*, 11, s. 29-31
6. Trepanier M., Bovin M-A., Lamy M-P., Dansereau B., 2009: Green roofs and living walls. *Chronica Horticulturae*, 49 (2), s. 5-7
7. Wismer S., Knowles L., MacLean P., Rosato M., Stanley C., Volpe S., Yousif D., 2002: *Living Wall - A Feasibility Study for the SLC, Final Report ERS 250*, Waterloo

Internet:

- Internet 1: www.sztukakrajobrazu.pl
 Internet 2: www.verticalgardenpatrickblanc.com
 Internet 3: www.greenwallaustralia.com.au
 Internet 4: www.zielone-sciany.pl
 Internet 5: www.verticalgardendesign.com
 Internet 6: www.officefacility.pl

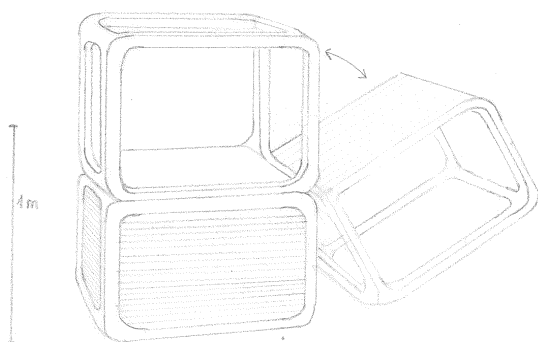
Anna Bańka

Absolwentka Wydziału Nauk o Ziemi na Uniwersytecie Śląskim, technik architekt, pilot wycieczek, masażystka, pilot szybowcowy. Miłośniczka podróży szukająca nowych dróg i możliwości rozwoju. Wrażliwa na otaczające piękno. Smakuje życie tu i teraz.

a.bank@yaho.com.au

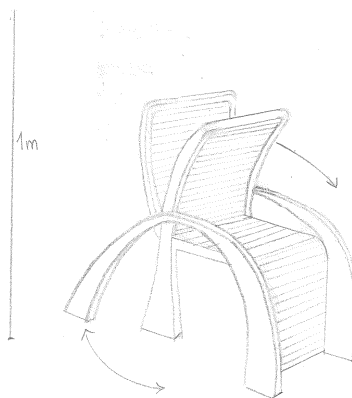
Idea projektu jest brak idei. Jest to raczej próba ujednolicenia wzorników za pomocą wprowadzenia tego samego materiału czyli ramy stalowej i drewna egzotycznego lub szkła mrożonego jako wypełnienie. Zaproponowano drewno w ciepłej kolorystyce (np. Cumaru, Lapacho, Massaranduba, Jatoba).

Autorka projektu starała się zaprojektować nowe formy, wzorniki o prostych kształtach z dodatkowymi elementami zawinięć, wygięć. Projekt zakłada grę z odbiorcą, próbuje uświadomić jedność wszystkich pozornych dualności. Kilka wzorników przedstawiono w dwóch wariantach, inspirując do dyskusji nad trafnością dopasowania wzornika do pozostałych. Dokonując wyboru kierujemy się zasadą: „Miej odwagę, aby podejmować pewne konieczne decyzje, akceptuj to, czego nie możesz zmienić i naucz się odróżniać jedno od drugiego.”

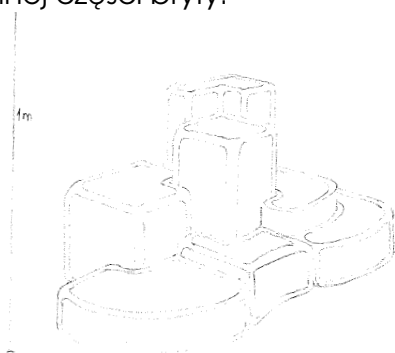
GRILL OGRODOWY

Górna część tej bryły jest ruchoma, zamocowana na zawiasach do bazy. Po rozłożeniu tworzy rodzaj blatu, stolica sąsiadującego z grillem, który znajduje się w dolnej części bryły.

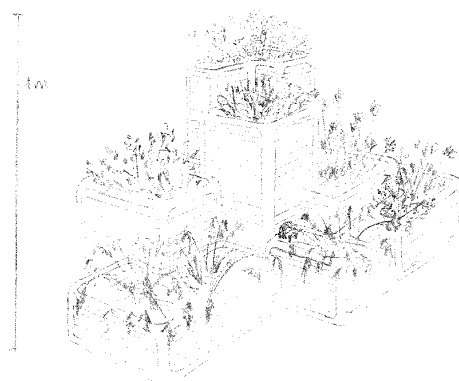
FOTEL SKŁADANY

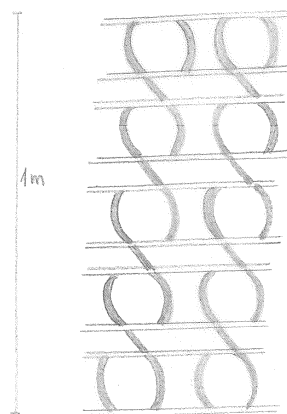
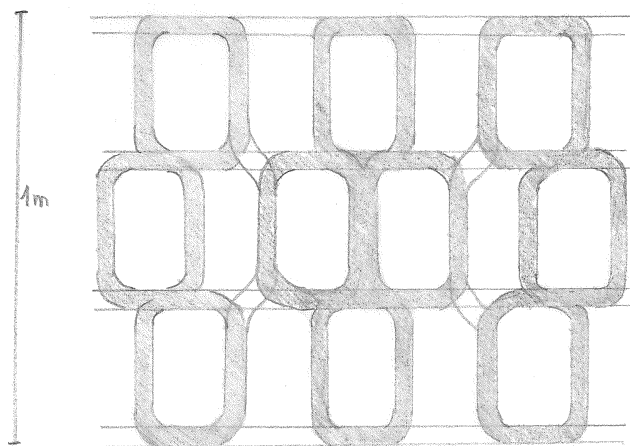
Elementami składanymi są nogi fotela oraz jego oparcie. Kierunek składania przedstawiają strzałki.

KWIETNIK PRZENOŚNY, FONTANNA

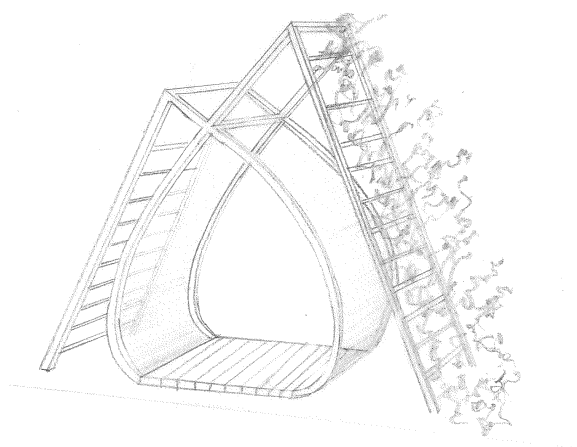
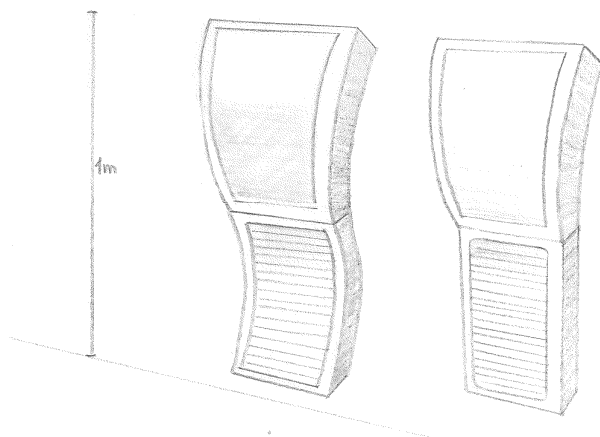
Ta sama forma jako propozycja elementów przenośnego kwietnika (pojemniki w kształcie litery L umożliwiające dowolny układ) i mis przelewowych fontanny. W stalowej ramie można zastosować wypełnienie z drewna lub szkła mrożonego.

GRANICA, PODŁOGA

Dwie propozycje na granicę lub podłogę.

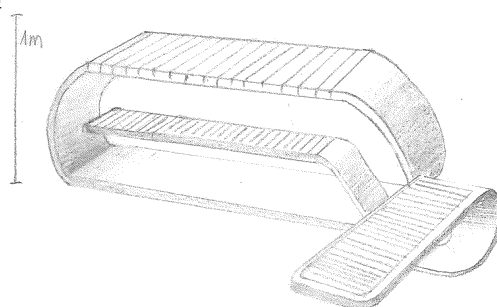
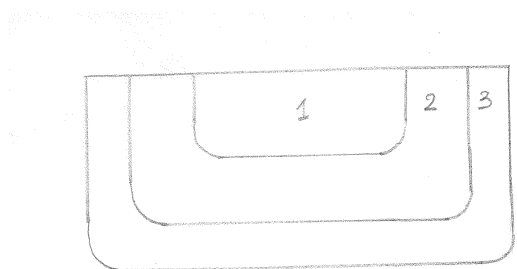

OŚWIETLENIE

Propozycja kinkiету lub lampy wolno stojącej. Baza lampy to drewno w ramie stalowej, część górna to szkło mrożone w ramie stalowej. Do wyboru dwie formy

ALTANA

W formie stalowej szkło mrożone, taras drewniany oraz stalowa konstrukcja kotwicząca budowlę tworzącą równocześnie drewniany trejaż porośnięty roślinnością

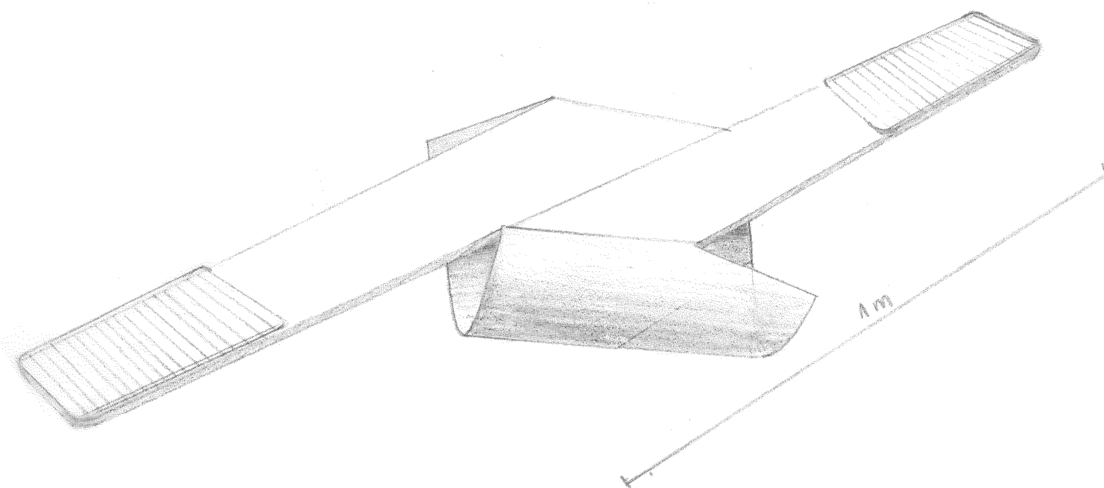

RABATA BYLINOWA

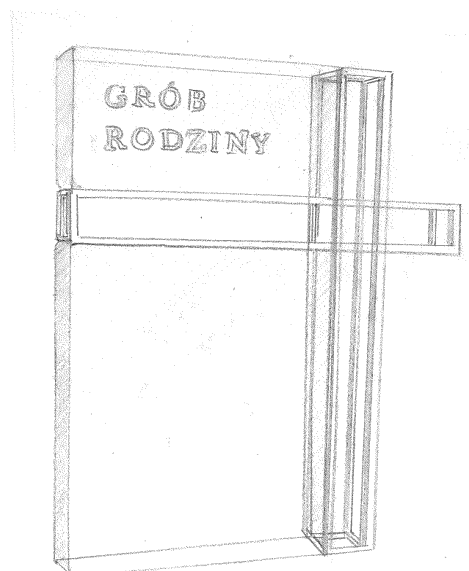
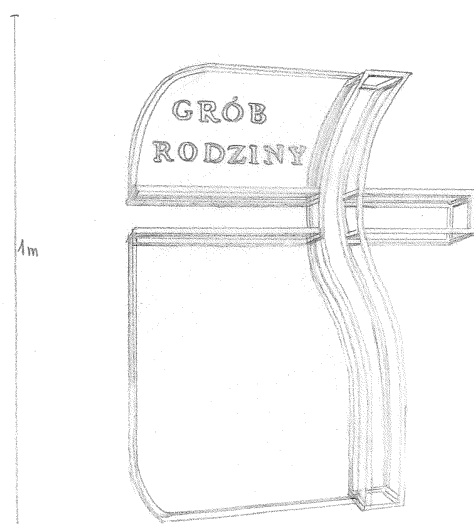
1. *Helictotrichon sempervirens*
2. *Heuchera micrantha* 'Palace Purple'
3. *Arrhenatherum elatior* "Variegatum"

MEBLE OGRODOWE

Ławka składa się z jednej wygiętej płaszczyzny tworząc dwa siedziska na różnych wysokościach – standardowo 42 cm i dodatkowo 30cm jako siedzisko dla dzieci. Możliwość dostawienia stołu dla dzieci.

HUŚTAWKA KONIK

MIEJSCE PAMIĘCI

Ażurowa, stalowa konstrukcja w kształcie krzyża. Na jednym z ramion osadzona płyta nagrobkowa (szkło mrożone lub płyta drewniana w ramie stalowej)

Monika Falewicz

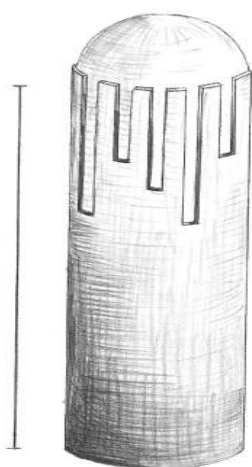
Nota biograficzna:

Absolwentka Państwowego Liceum Sztuk Plastycznych w Koszalinie i Międzywydziałowych Studiów Ochrony Środowiska na Uniwersytecie Warszawskim. Od zawsze miłośniczka piękna, natury i życia przez duże Ż.

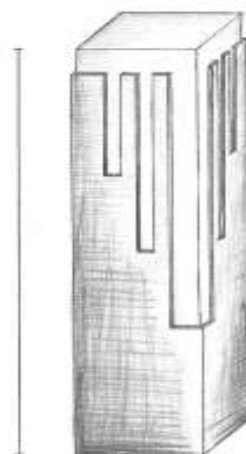
Dane kontaktowe: Tel. 0 667 691 663; e-mail: monika.falewicz@gmail.com

Idea:

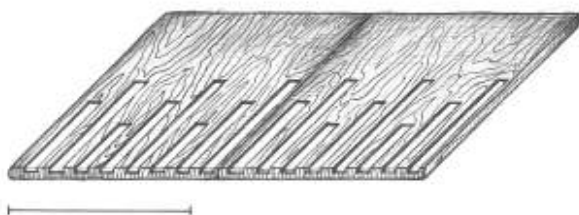
Myślą przewodnią wzornika jest zastosowanie naturalnego materiału jakim jest drewno oraz wykorzystanie energii słonecznej poprzez wbudowane w elementy ogrodowe lampy solarne. Takie rozwiązanie zapewnia wiele delikatnych źródeł światła, które w efekcie w wystarczającym stopniu oświetlają dany teren.

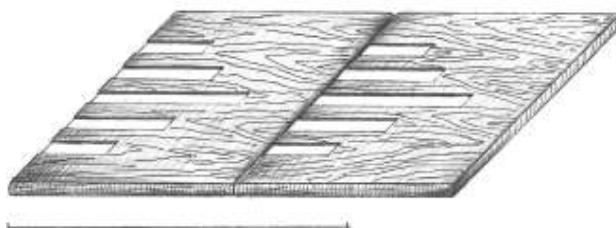
oświetlenie – lampa stojąca

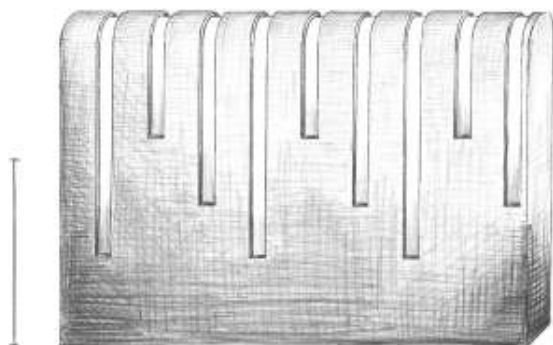
oświetlenie – lampa stojąca (wariant)

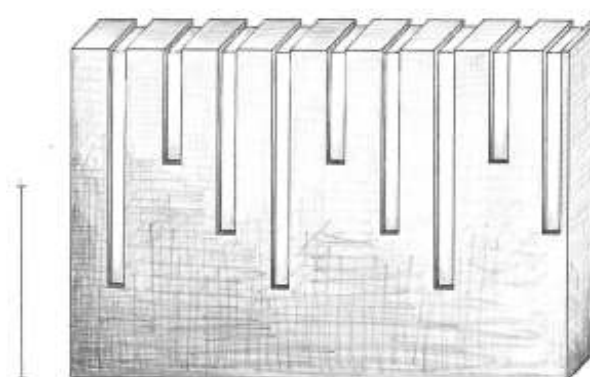
Podłoga

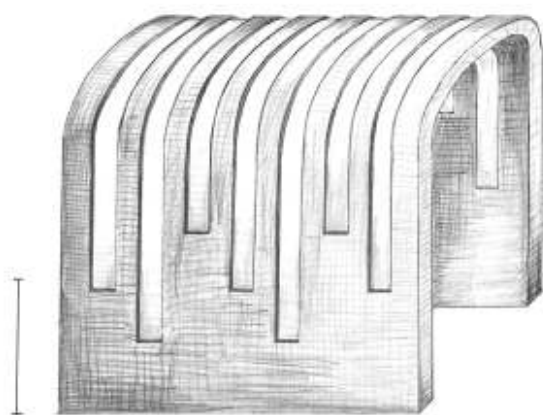
podłoga (wariant)

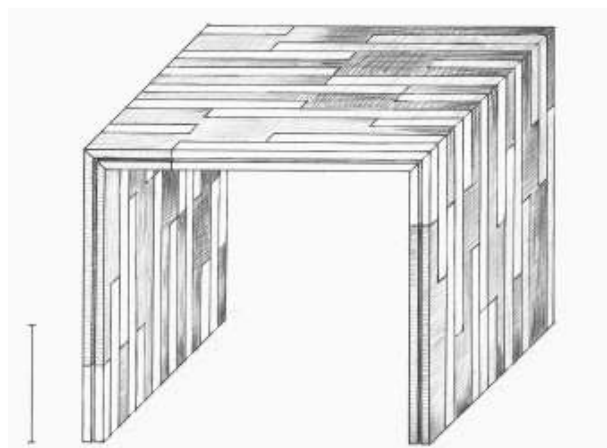
granice

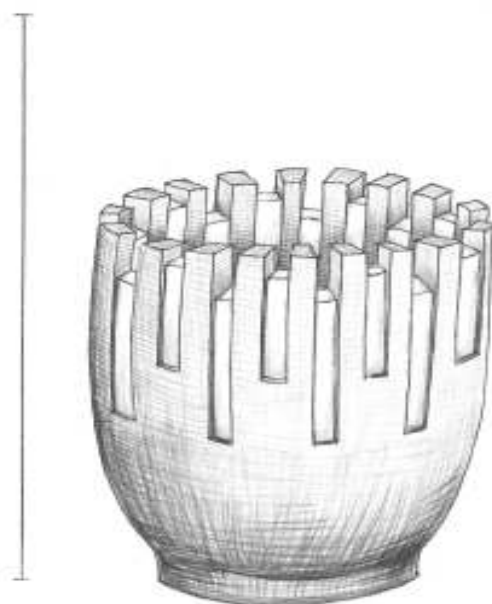
granice (wariant)

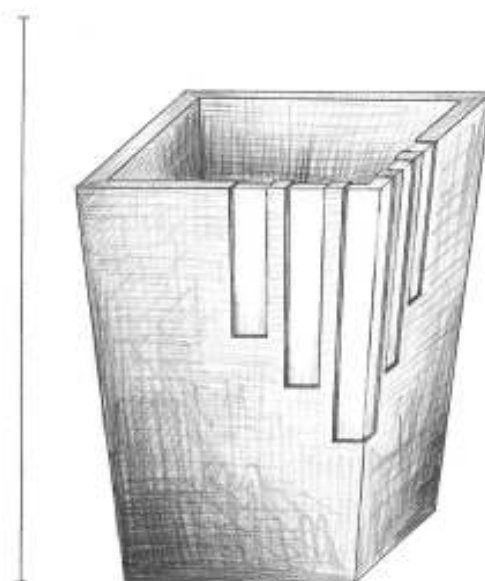
element przestrzenny – altana

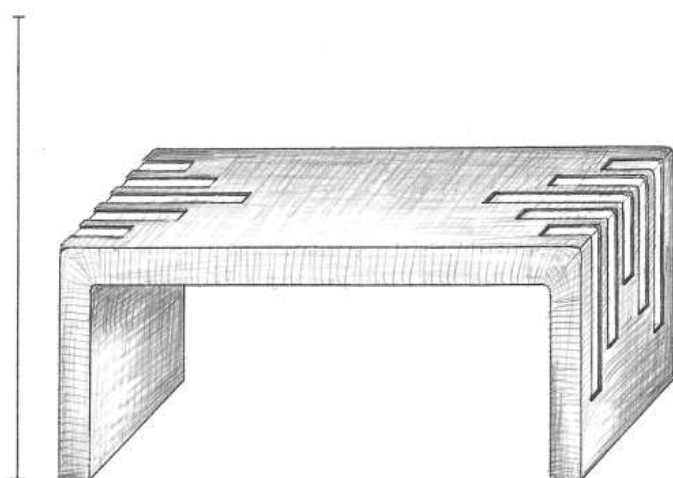
element przestrzenny – altana (wariant)

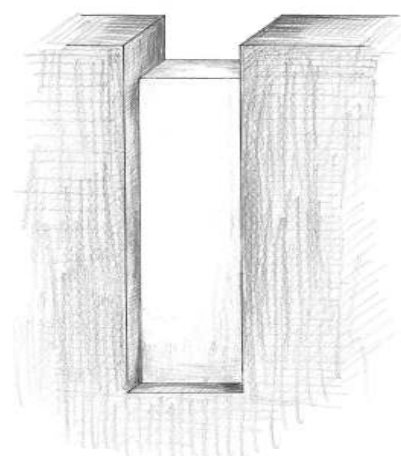
kwietnik przenośny

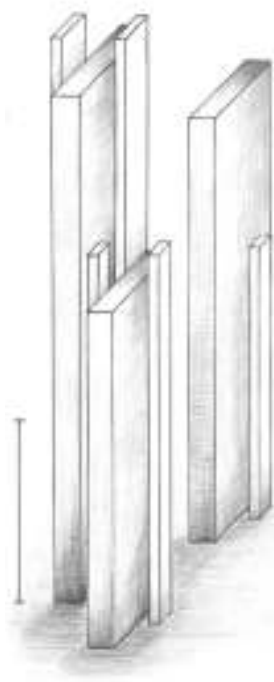
kwietnik przenośny (wariant)

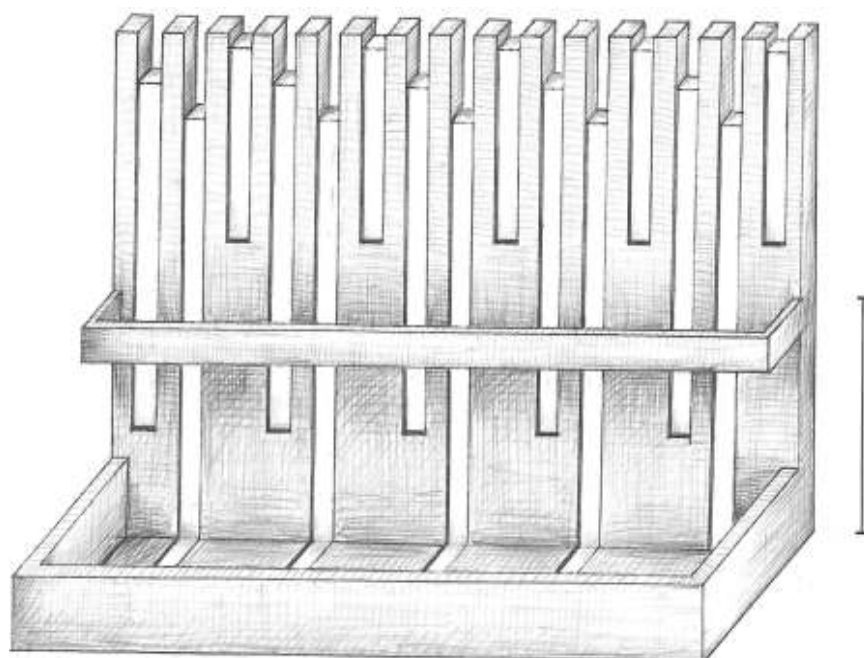
mebel ogrodowy – ławka

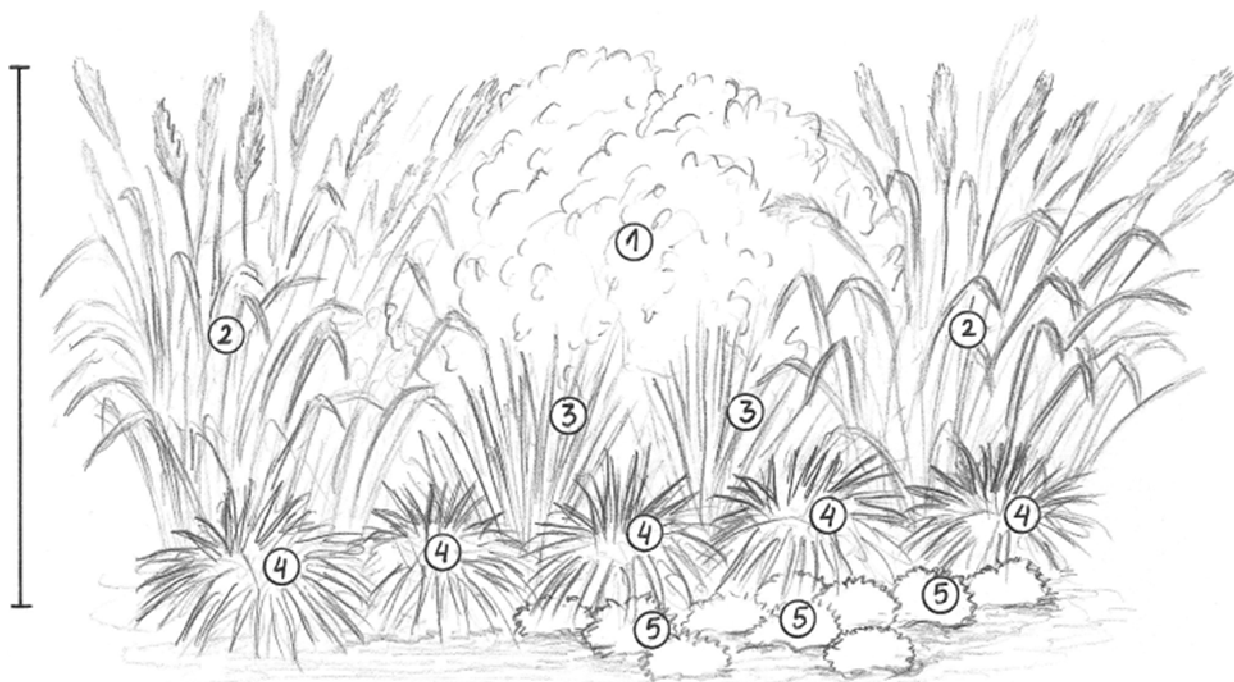
powtarzalny element dekoracyjny

miejsce pamięci

układ wodny
(„półka” pełni rolę kwietnika)

rabata (1 – *Gypsophila paniculata*; 2 – *Pennisetum alopecuroides*; 3 – *Carex Buchananie*; 4 – *Festuca glauca*; 5 – *Festuca gautieri*)

Marzena Gronczewska

Urodzona 06. 05. 1965 roku w Warszawie, absolwentka Technikum Terenów Zieleni w Warszawie oraz Uniwersytetu Warszawskiego na kierunku Administracja. Od 1995 r. w gminie Bielany inspektor d/s zieleni. Obecnie główny specjalista d/s zieleni w Wydziale Ochrony Środowiska Dzielnicy Bielany m. st. Warszawy. V-ce prezes w Zarządzie Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Ogrodnictwa o/warszawskiego, członek Zarządu Polskiego Towarzystwa Chirurgów Drzew, uprawniony rzeczoznawca SITO, inspektor nadzoru terenów zieleni i inspektor nadzoru pielęgnacji i ochrony drzew.

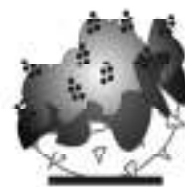
Idea projektowa: Inspiracją do wzornika jest element liścia i owocu kasztanowca. Wzór zastosowano w każdym z elementów wzornika, jako element łączący je w jedną, spójną całość. Wszystkie zaprojektowane elementy mogą być wykorzystywane zarówno w przestrzeni prywatnej jak i publicznej.

Poduszki ogrodowe

Kosze na śmieci

Pojemniki na rośliny

Poduszki ogrodowe: forma owoców kasztanowca; wykonane z pianki poliuretanowo-polietylenowej, kolor brązowy.

Kosze na śmieci: kosz w formie łupiny kasztanowca wykonany z blachy kwasoodpornej; słupki stal ocynkowana malowana proszkowo na kolor czarny RAL 9005.

Znicz

Rzeźba ogrodowa

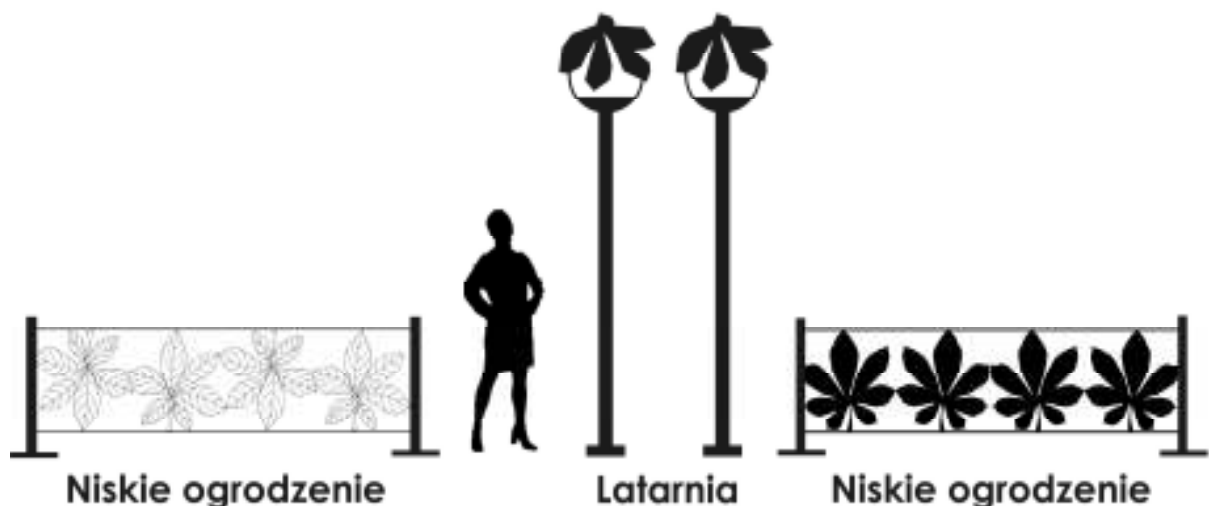
Źródełko

Pojemnik na rośliny: w formie łupiny kasztanowca, stal kwasoodporna; podstawa - blacha ocynkowana malowana proszkowo na kolor czarny RAL 9005.

Znicz ogrodowy: w formie trójkątnego kielicha; konstrukcja z drutu stalowego, motyw liści kasztanowca jako wypełnienie z blachy ocynkowanej, wypełnienie szklane, podstawa - blacha ocynkowana; wszystkie elementy metalowe malowane proszkowo, na kolor czarny RAL 9005.

Rzeźba ogrodowa: odlew z brązu lub rzeźba z drewna; kolor naturalny materiału.

Źródełko: w formie dwóch łupin kasztanowca z tryskającą wodą z jednej łupiny do drugiej, konstrukcja oraz stopa do montażu - stal kwasoodporna - kolor naturalny materiału.

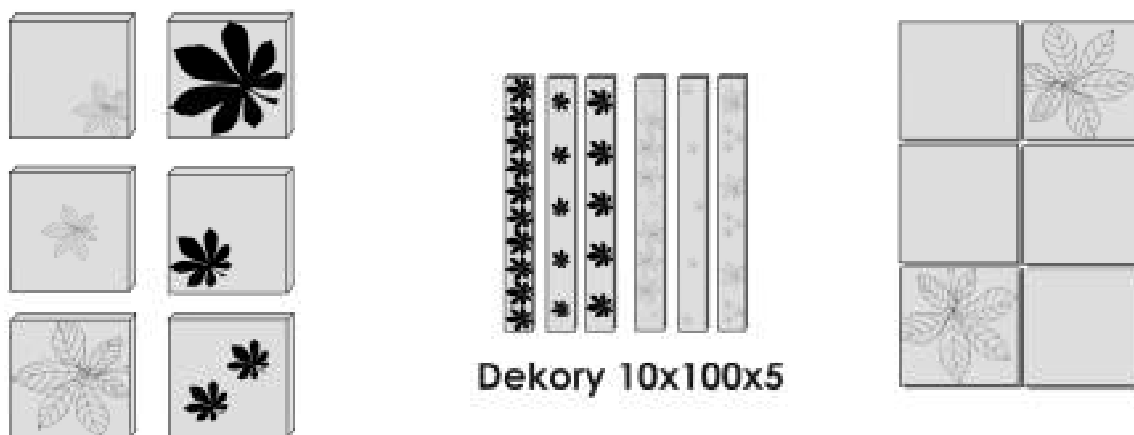
Niskie ogrodzenie: słupki - metalowy, kwadratowy profil zamknięty; panele - wykonane z prętów metalowych; ażurowy wzór liścia kasztanowca wypełniony kolorowymi elementami z pleksi i/lub pełny wzór liścia kasztanowca z blachy ocynkowanej; kolor elementów metalowych - czarny RAL 9005, kolor pleksi -pomarańczowy i żółty.

Łatarnia: słup z metalowego kwadratowego profilu zamkniętego z blachy cynkowanej, klosz szklany matowy (żarówka energooszczędna), element liścia z blachy cynkowanej; wszystkie elementy metalowe malowane proszkowo na kolor czarny RAL 9005.

Trejaż: słupki - metalowy kwadratowy profil zamknięty; panel - wykonany z prętów metalowych, ażurowy wzór liścia kasztanowca wypełniony kolorowymi elementami z pleksi i/lub pełny wzór liścia kasztanowca z blachy cynkowanej; kolor elementów metalowych - czarny RAL 9005, kolor pleksi -pomarańczowy i żółty.

Ławka ogrodowa: metalowa konstrukcja nośna, oparcie - ażurowy wzór liścia kasztanowca wypełniony kolorowymi elementami z pleksi i/lub wzór liścia kasztanowca z blachy cynkowanej, siedzisko - z drewnianych plastrów i/lub metalowe, kolor elementów metalowych - czarny RAL 9005, kolor pleksi -pomarańczowy i żółty, kolor drewna - ciepły miodowy (teak).

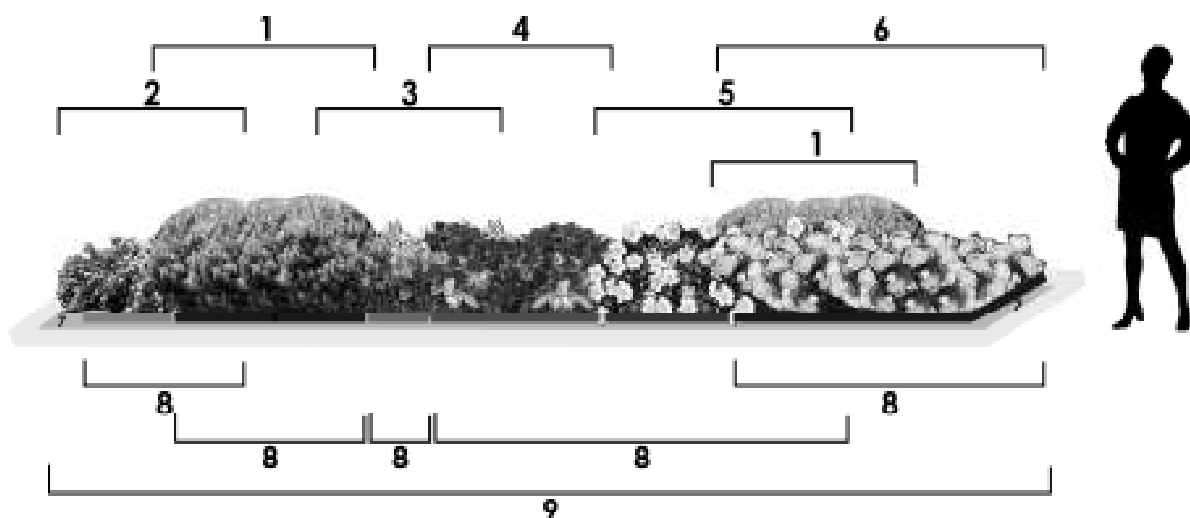
Kafle ozdobne 25x25x5

Kafle ozdobne: wykonane z wypalanej gliny z motywem liścia kasztanowca pełnym lub ażurowym; kolor naturalny gliny; kolor liścia pełnego - glazurowany zielony.

Dekory: wykonane z wypalanej gliny z motywem liścia kasztanowca pełnym lub ażurowym; kolor naturalny gliny; kolor liścia pełnego - glazurowany zielony.

Płyty betonowe: płyty betonowe w kolorze szarym z odciskiem ażurowym liścia kasztanowca; odcisk ażurowy może być również wyciętym wzorem w płycie, który podświetlany od spodu tworzy specyficzną iluminację drogi.

Płyty betonowe 50x50x6

Rabata ogrodowa

Rabata ogrodowa: rabatę tworzą regularne grupy róż okrywowych oraz dwa akcenty z kosodrzewiny; obrzeże rabatowe wykonane z dekorów ogrodowych; otoczenie rabaty tworzy opaska z karmnika ościstego; całość okala grys serpenitowy.

1. Pinus nigra 'Patric Bregeon' 2. Rosa 'The Ferry' 3. Rosa 'Happy Chappy' 4. Rosa 'Polo' 5. Rosa Sonnenröschen® 6. Rosa 'Amber Cover' 7. Sagina subulata 8. Grys serpentynitowy 8-16 mm 9. Obrzeża rabatowe z dekorów

Ewa Gryguc

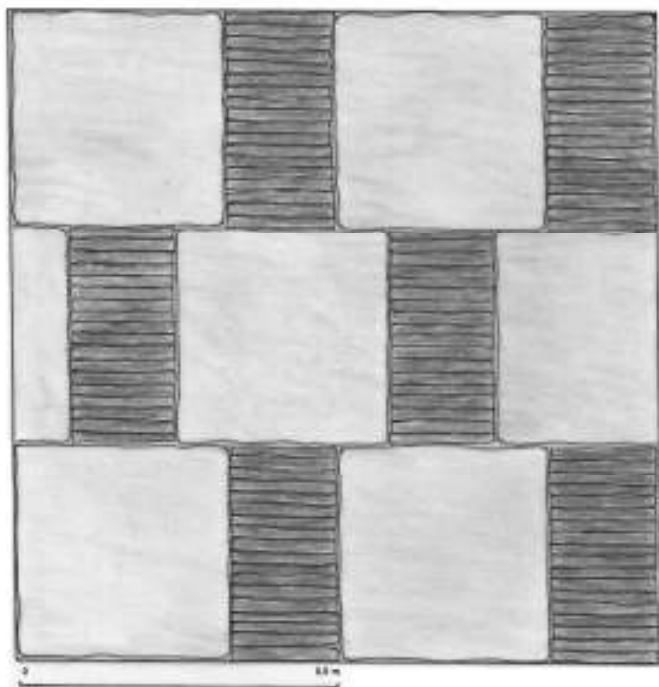
Miłośniczka książek i ogrodów. Humanistka z wykształceniem uniwersyteckim i ogrodnik terenów zieleni; zajmuje się projektowaniem ogrodów inspirowanych naturą i sztuką. Ogród traktuje jak przestrzenny obraz, malowany roślinną paletą. Pasje literackie realizuje jako autorka ogrodniczego bloga.

Strony www: <http://terra-ogrody.republika.pl/>, <http://wirtualnyogrod.blogspot.com/>

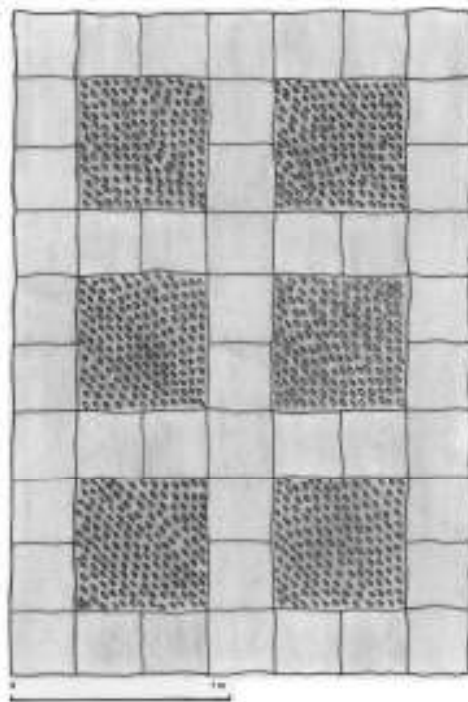
Kontakt: egry@gazeta.pl, 0784-172-508

Europejczyków od wieków fascynował daleki orient. Kupiec Marco Polo, misjonarz Francisco de Jaso y Azpilicueta y Azpilicueta (św. Franciszek Ksawery), „japoński Linneusz” przyrodnik Carl Peter Thunberg podejmowali podróże pełne trudów by dotrzeć do Chin czy Nipponu. Dziś komunikacja sprzyja wędrowcom, ale czy ta łatwość przemieszczania się i wirtualnego poznania idzie w parze ze zrozumieniem kultury i filozofii Japonii czy Państwa Środka? Przybysz z zachodu może zaledwie dotknąć zewnętrznych, materialnych przejawów tych kultur. Muśnięcie orientem - tak można określić prezentowane wzory ogrodowe. Zastosowana paleta barw: kolory ziemi (szary, brąz), krajobrazu (zieleń i pomarańcz miłorzębu), symbolicznej dla orientu czerwieni, w połączeniu z prostymi, funkcjonalnymi kształtami mebli i konstrukcji ogrodowych, wyływają z próby oswojenia orientalnego krajobrazu i japońskiej sztuki ogrodowej.

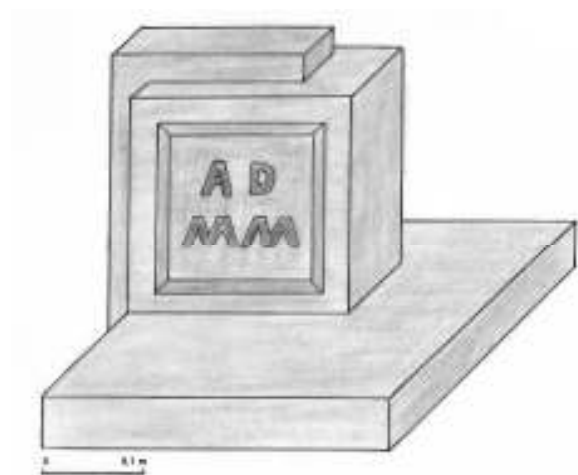
Wzornik

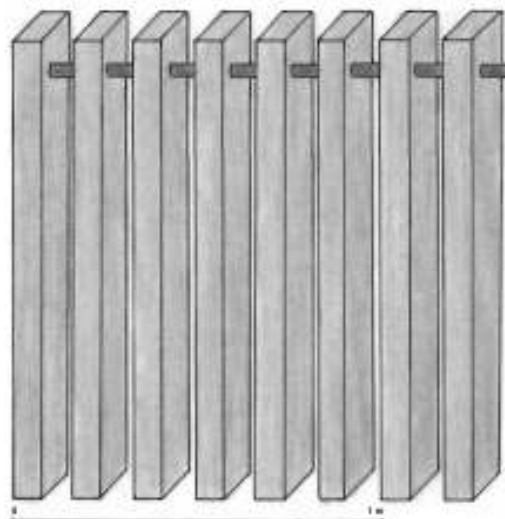
Nawierzchnia kamienna

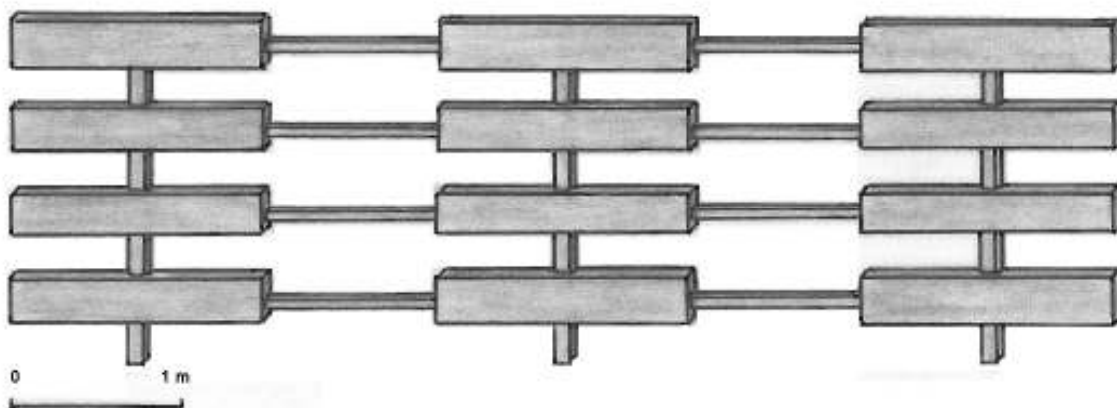
Nawierzchnia kamienna, otoczaki

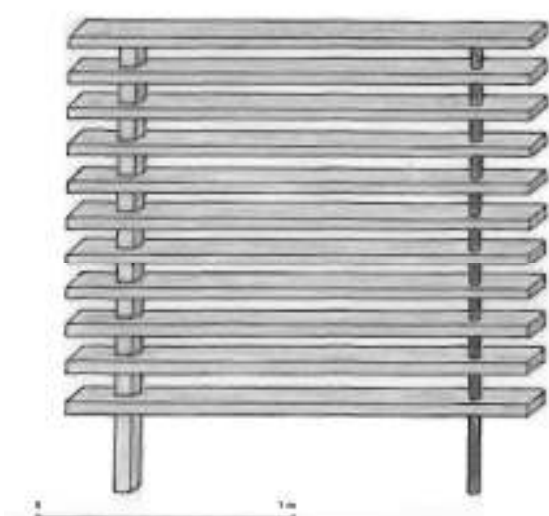
Kamień pamiątkowy
np. z datą budowy domu

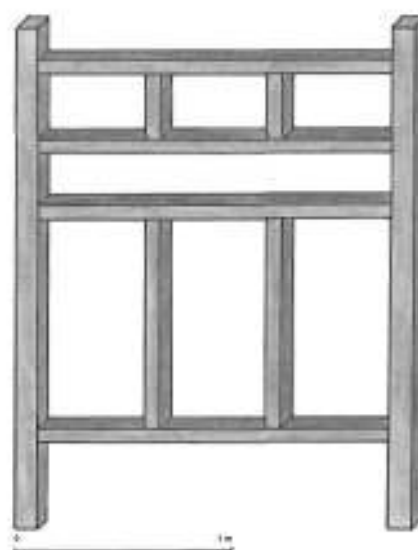
Płot drewniany

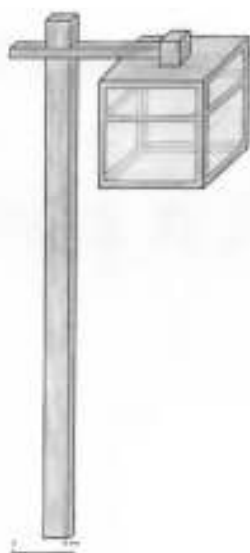
Płotek drewniany

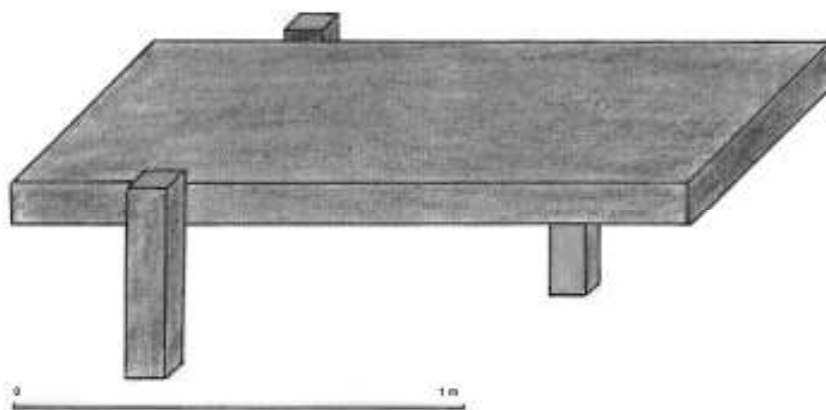
Trejaż

Trejaż II

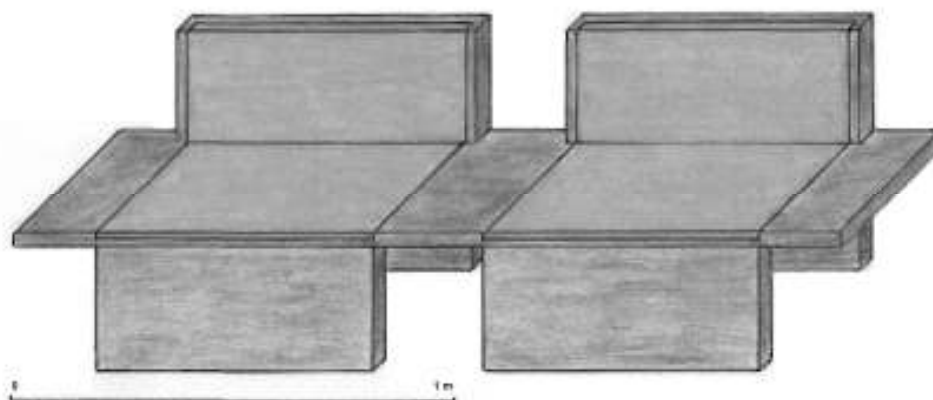
Lampa I

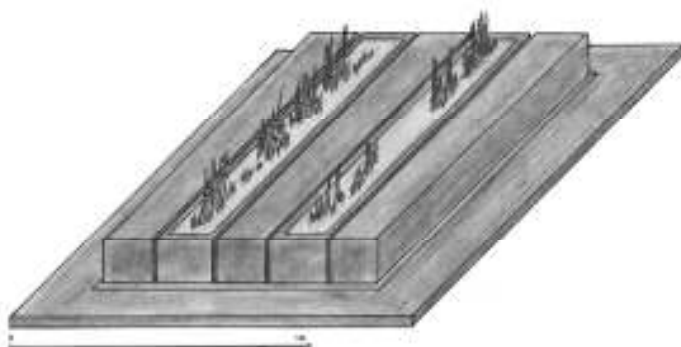
Stół

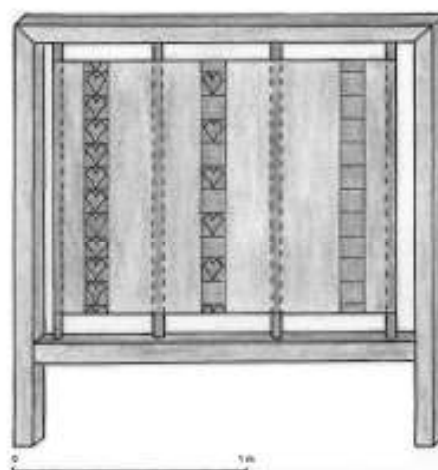
Lampa II

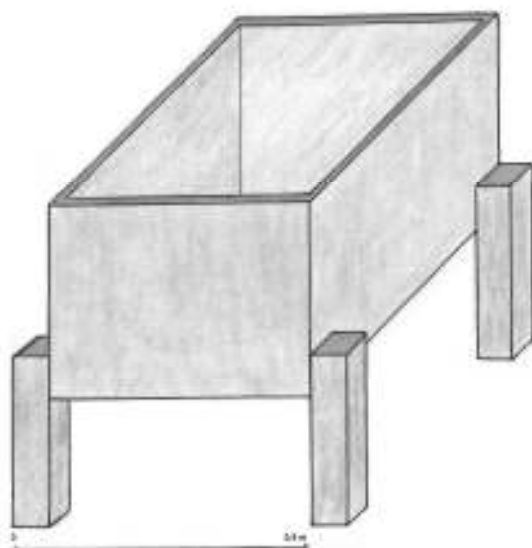
ławka

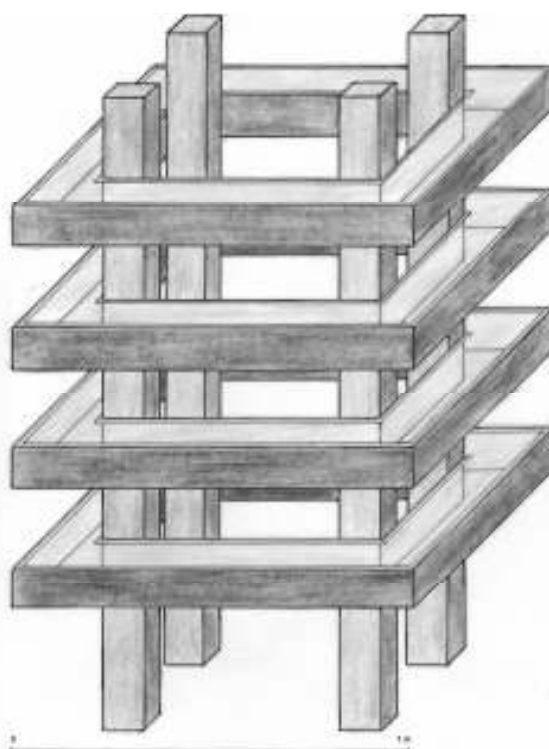
Zbiornik wodny „Pola ryżowe”

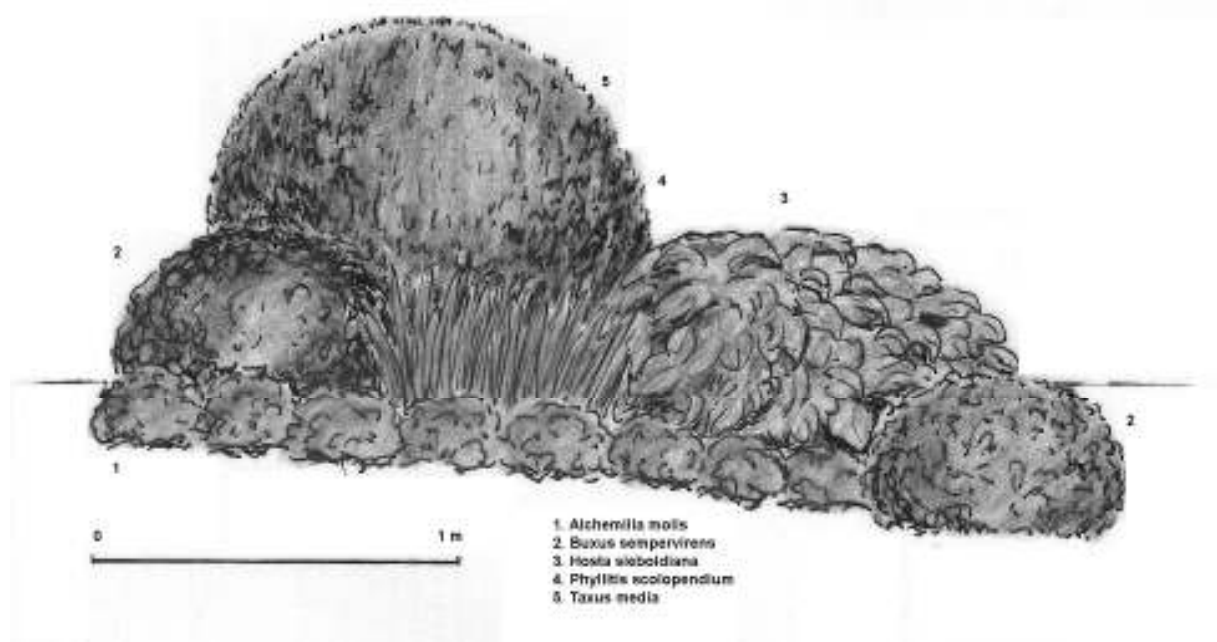
Parawan ogrodowy z ornamentem
liści miłorzębu

Kwietnik

Kwietnik wertykalny

Rabata

Izabela Jasińska

Absolwentka Wydziału Przyrodniczego Akademii Podlaskiej w Siedlcach. Uwielbia przyrodę. Ogrody to jej pasja, z którą wiąże swoją zawodową przyszłość. Lubi nietypowe i zaskakujące rozwiązania w przestrzeni przydomowej.

Dane:

izabela.anna.jasinska@o2.pl

505 63 19 16

Idea:

„Swoboda w sztywnych ramach”, „metalowy azur plus szkło”.

Elementy wyposażenia ogrodu tworzą bryły ze szkła mlecznego obudowane dookoła siatką stalowych prętów, zabezpieczonych przed korozją. Elementy oświetlenia ogrodu zbudowane są z dwóch warstw masy szklanej. Spodnią, mleczną warstwę oplata siatka stalowych prętów, które przykrywa warstwa bezbarwnego szkła. Nawierzchnia tarasu zbudowana jest z podświetlanych płytek ze szkła mlecznego, natomiast przestrzenie pomiędzy nimi wypełniają dwie warstwy masy szklanej z zatopionymi w niej stalowymi prętami, analogicznie do konstrukcji elementów oświetlenia. W przypadku blatów i siedzisk przestrzenie między prętami wypełnia bezbarwne tworzywo sztuczne (poliwęglan), co umożliwia wygodne ich użytkowanie. Ażurowy układ nadaje lekkości regularnym formom i dużym bryłom.

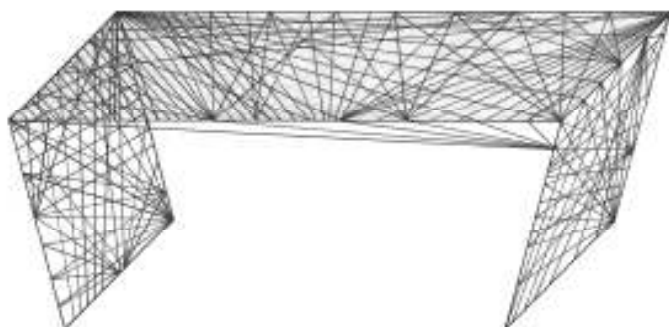
1. lampa

2. kinkiet

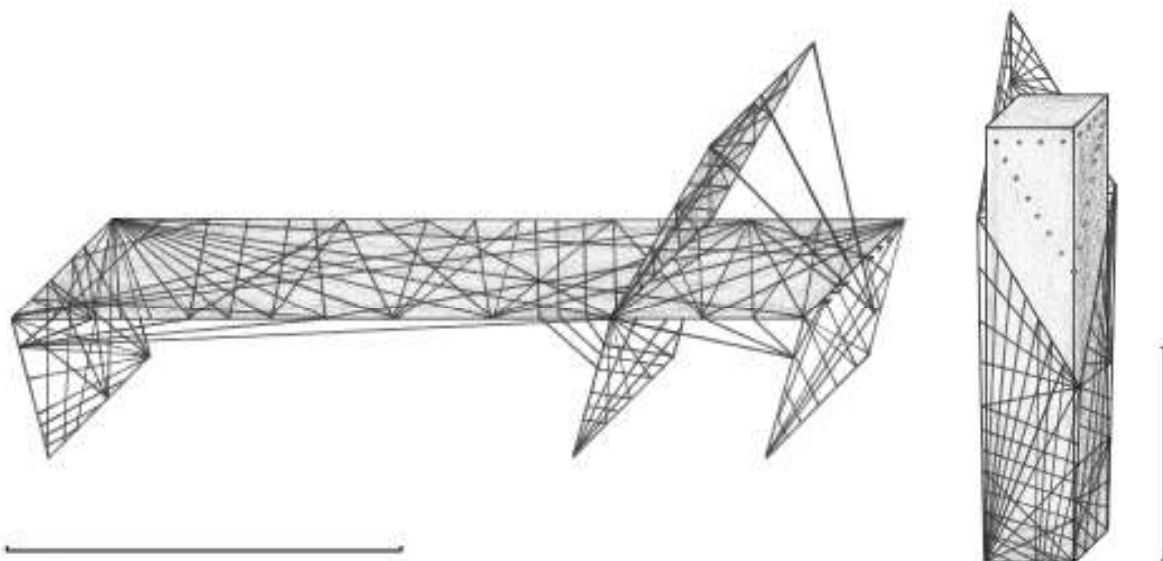
3. donica

4. stół

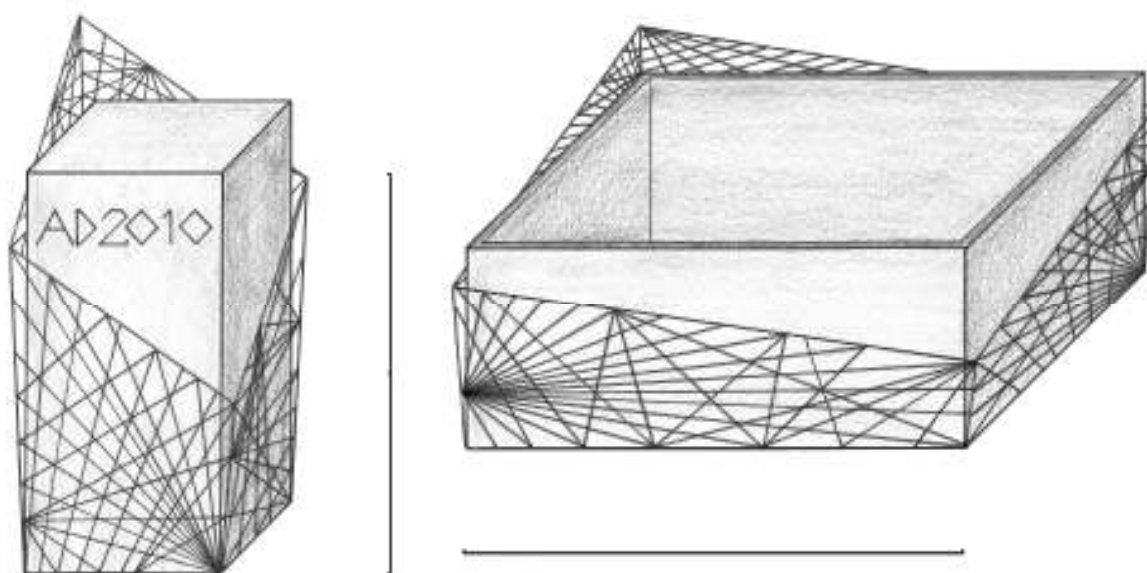

5. krzesło

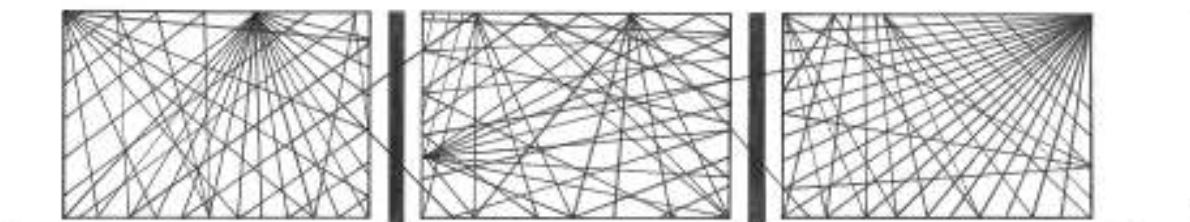
6. leżak

7. fontanna

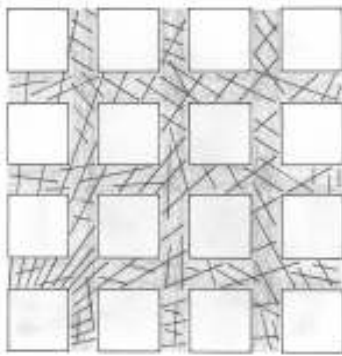

8. pomnik

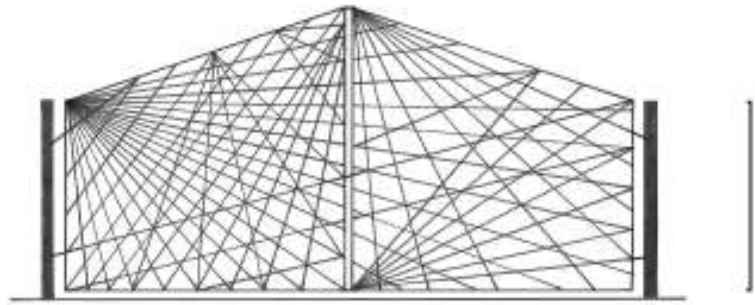
9. kwietnik przenośny

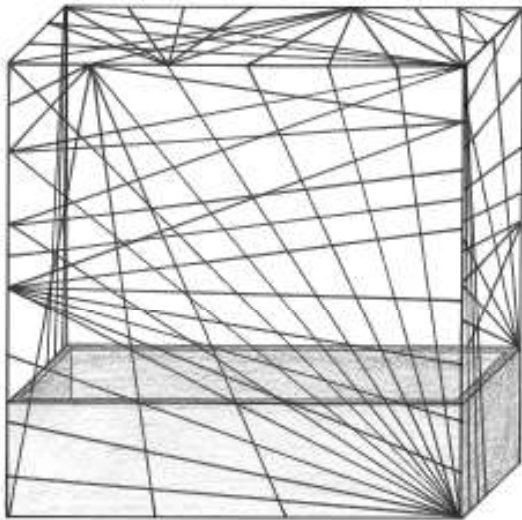
10. ogrodzenie

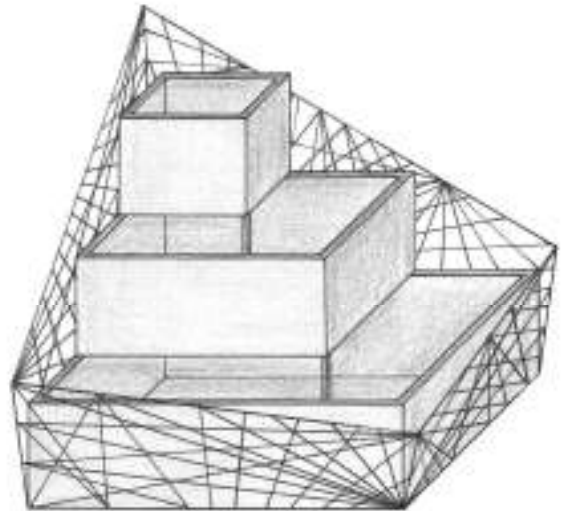
11. nawierzchnia tarasu

12. brama

13. żardiniera

14. kwietnik piętrowy

1. *Calamagrostis x acutiflora*

2. *Ligularia przewalskii*

3. *Hemerocalis hybrida*

4. *Alchemilla mollis*

15. rabata w półcieniu

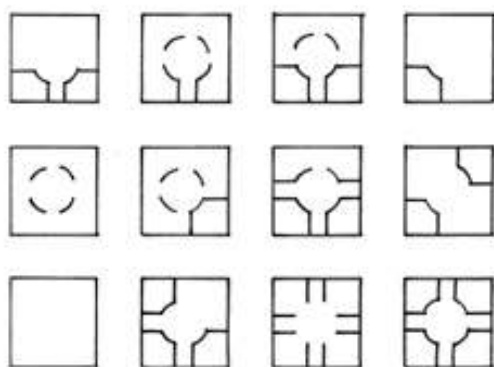

Ewa Kaczmarek.

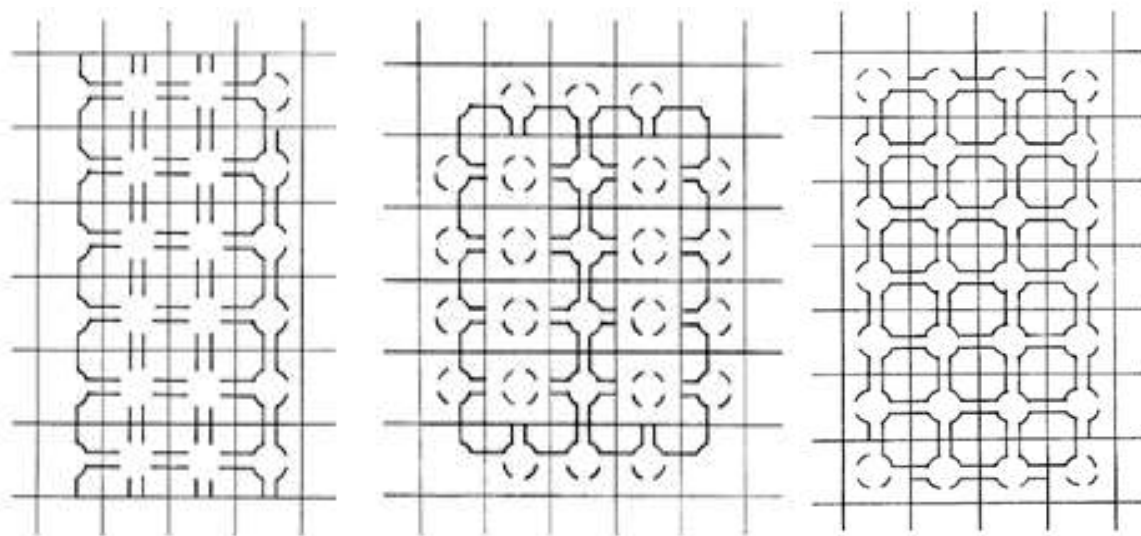
Ukończyłam studia pedagogiczne na Uniwersytecie Warszawskim oraz studia podyplomowe: Studium Marketingu (SGH), Projektowanie Ogrodu z Domem Rodzinnym (SGGW) oraz Wzornictwo Ogrodowe (SGGW).

Kontakt: ewakaczmarek@gazeta.pl

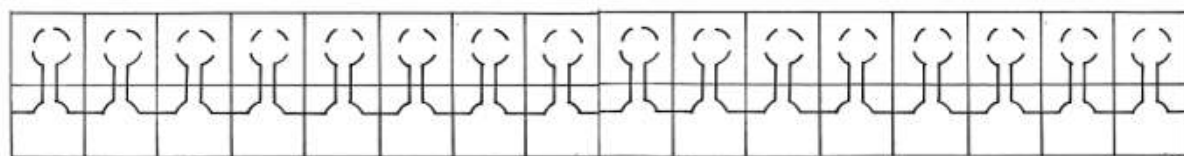
Przenikanie się, łączenie, uzupełnianie. Natura przenika się z elementami architektonicznymi. Panel ogrodzenia -wbrew oczekiwaniom -zostaje odcięty, aby dać miejsca drzewu, które staje się równocześnie częścią granicy. Elementy są poddane rygorom, formowane — drzewa mają regularną kulistą koronę, rośliny strzyżone, a rabaty wpisują się w geometryczne kształty. Ale jednak jest tu miejsce na małą przewrotność i niekonsekwencję. Czasem niepostrzeżenie coś wymyka się spod kontroli... Budowanie ogrodu to tworzenie nowych zakątków i światów. Dlatego tak mnie pociąga.

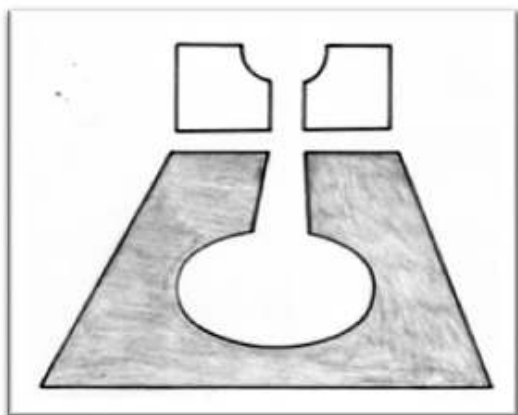
Elementy ornamentów. Moduły użyte do tworzenia wzorów posadзки, nadruków na tkaninach użytkowych (pokrowce, obrusy, zasłony, itp.)

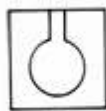
Przykładowe wzory dekoracyjne

Wiodący element dekoracyjny

Rabata 1

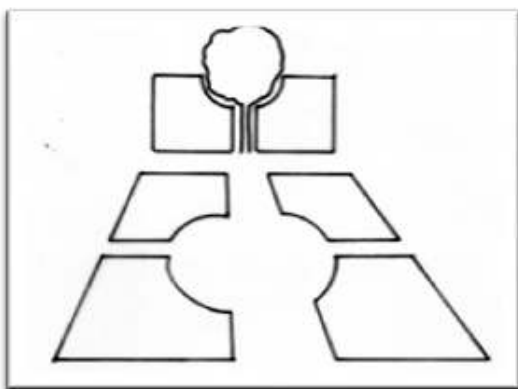
Przęsła ustawione w odległości umożliwiającej przejście między nimi (minimum 0,6 m)

Wariant 1

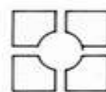
• Trawnik • Jednorodne rośliny okrywowe, ew. trawy ozdobne (wewnątrz)

Wariant 2

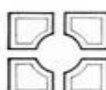
• Rośliny okrywowe na zewnątrz • Miejsce wypoczynkowe- nawierzchnia twarda, ew. trawnik; miejsce na meble ogrodowe (wewnątrz)

Rabata 2 Wariant 1

• Trawnik • Jednorodne nasadzenia na wszystkich czterech polach, np. niskie krzewy okrywowe (strzyżone); byliny lub sezonowe; okrywowe zimozielone

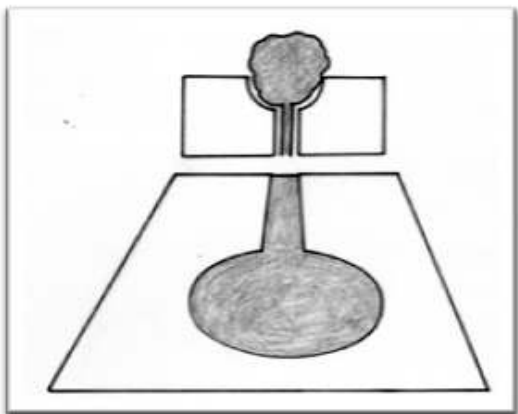
Wariant 2

• Trawnik lub nawierzchnia twarda lub żwirowa • Obwódka kwiatowa lub krzewy niskie strzyżone • Wypełnienie kwiatowe (połączenie różnych kolorów, ew. gatunków)

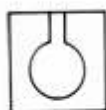

• Wariant 3

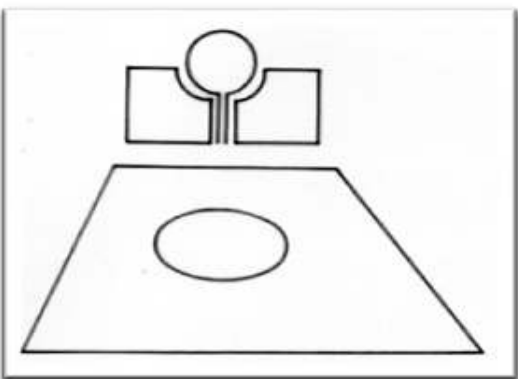
• Trawnik • Obwódki kwiatowe lub niskie krzewy strzyżone

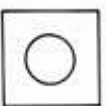
Rabata 3

Wypełnienie roślinne współgrające z barwą liści drzew; w przypadku drzewa o zmiennej kolorystyce liści wykorzystanie np. roślin sezonowych lub przebarwiających się krzewów

Rabata 4

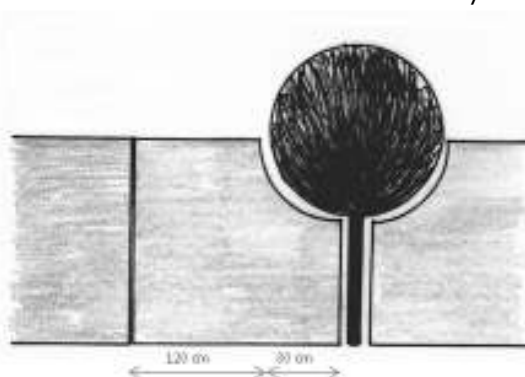
W trawniku:

Wariant 1 — oczko wodne z roślinnością „horyzontalną”, typu: rzęsa wodna

Wariant 2 — zimozielone rośliny okrywowe

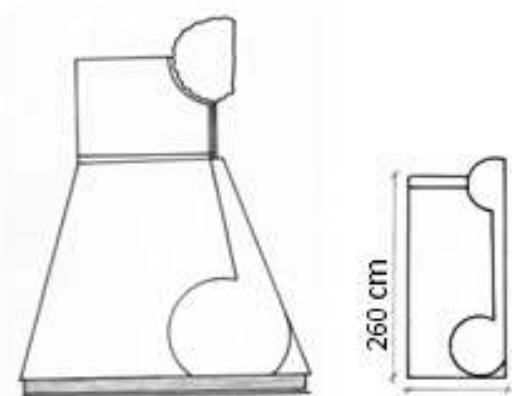
Warianty zaznaczenia granicy

Granica

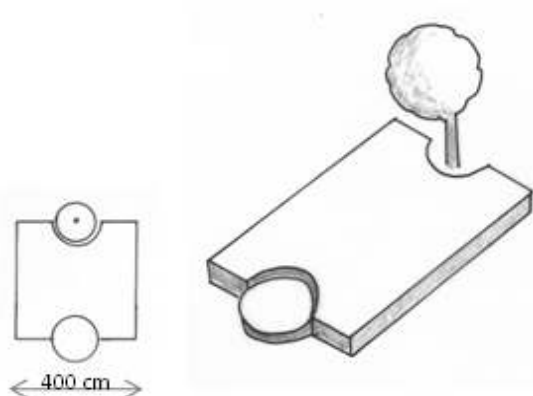

Podpora na pnącza

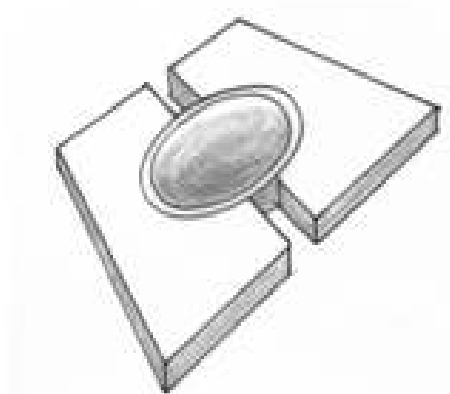

Nagrobek

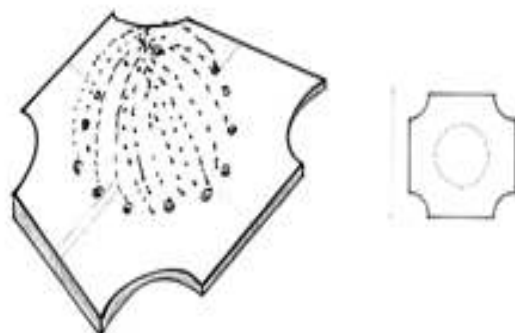
- Płyta kamienna
- Część ziemna — rośliny okrywowe zimozielone lub sezonowe
- drzewko lub formowany krzew

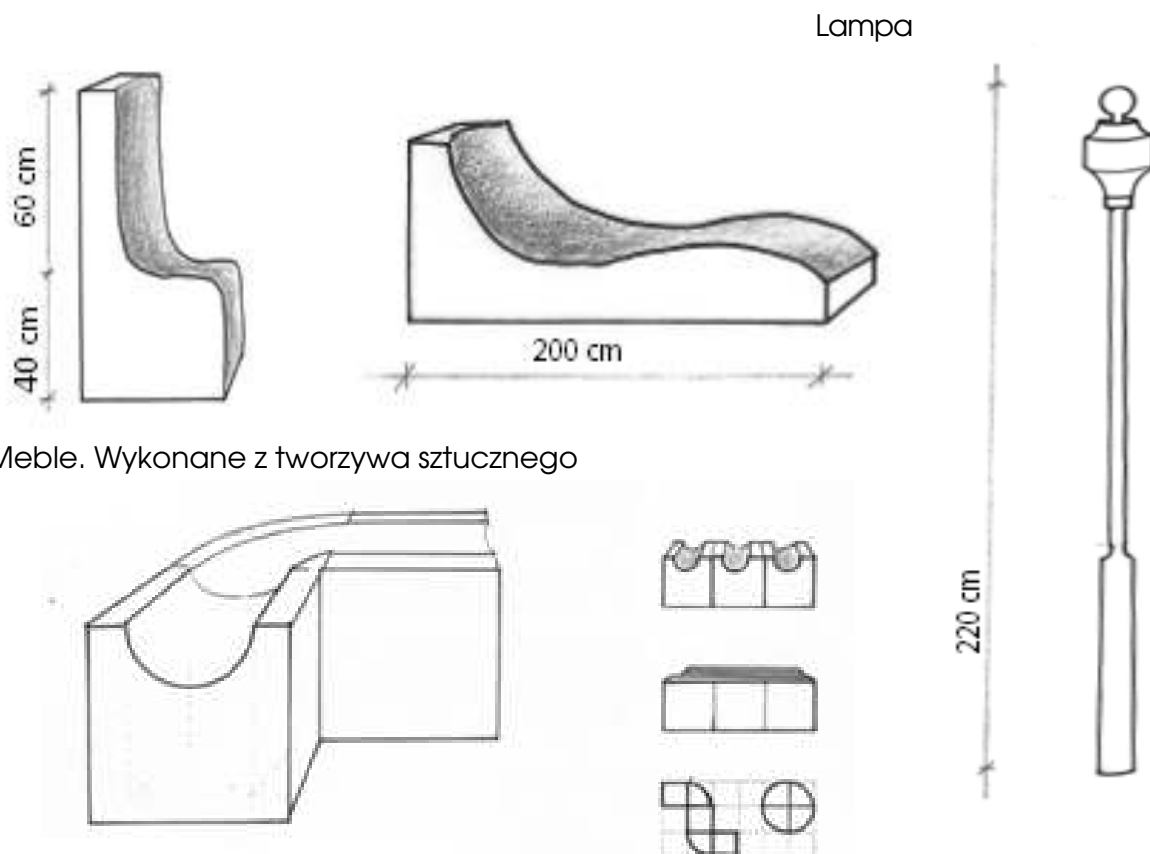
Taras/podest

Zbiornik wodny

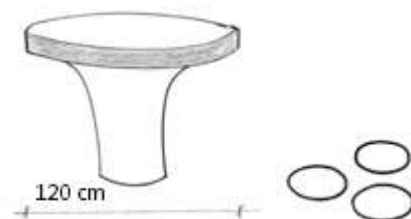

Wodotrysk. Tryskające do góry strumienie wody tworzą półkulę

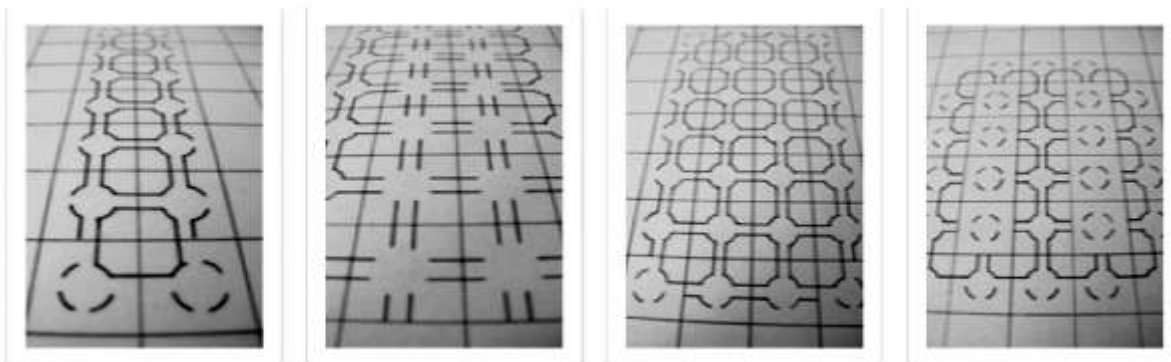

Przenośny pojemnik na rośliny. Wykonany z tworzywa sztucznego. Wewnątrz wyjmowany pojemnik na ziemię

Moduły: podstawowy, łuk. Możliwe zestawienia modułów: 1. równoległe, 2, w ciągu
Przykłady tworzenia ciągów przez zestawianie modułu prostego i półokrągłego.

Poduchy okrągłe na siedziska

Ludmiła Koprowicz

Nota biograficzna:

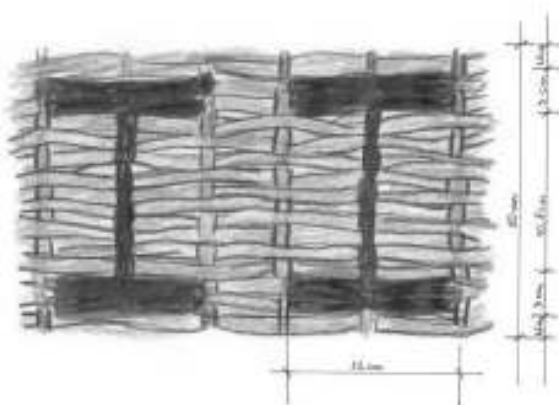
01.07.1985 – 30.04.1988 Zespół Szkół im. Stanisława Staszica w Gąbinie na stanowisku ogrodnik.

21.06.1988 – 15.07.1989 Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska” w Gąbinie na stanowisku ajenta w sklepie mleczarskim.

11.09.1989 – 31.08.2007 Zespół Szkół im. Stanisława Staszica w Gąbinie na stanowisku ogrodnika i nauczyciela.

01.09.2007- Zespół Szkół im. Stanisława Staszica w Gąbinie na stanowisku nauczyciela

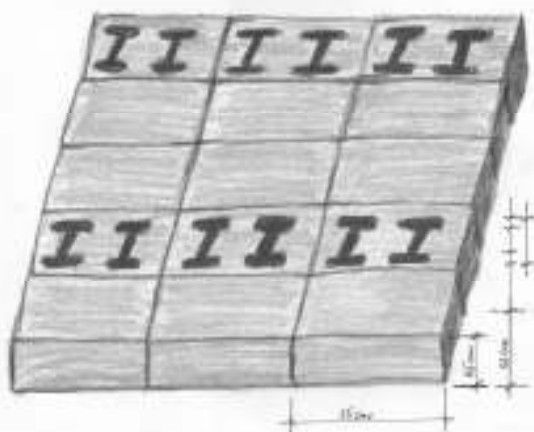
Projektując elementy małej architektury ogrodowej do wzornika opierałam się na kulturze indiańskiej. Elementy ogrodowe wykonane są z wikliny, wypalanej gliny oraz drewna. Zainspirowana motywami indiańskimi zaprojektowałam: lampę ogrodową, ławkę, krzesło, cegły z ornamentem indiańskim, płot wiklinowy z płaskorzeźbą twarzy indiańskiej, fontannę w kształcie popiersia indiańskiego, domek dla dzieci w kształcie tipi, pergolę, pomnik upamiętniający Indianina, donicę z indiańską twarzą oraz rabatkę z niskim obramowaniem z wikliny z wzorem indiańskim.

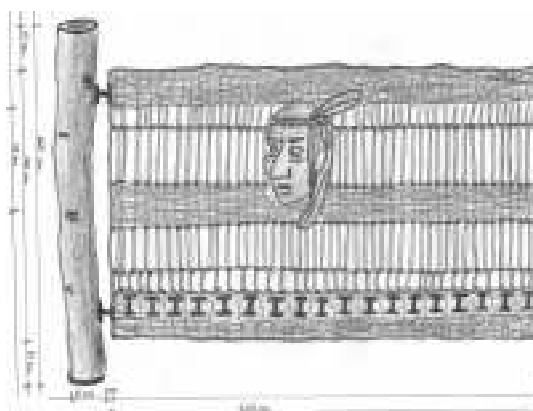
Ornament – motyw indiański

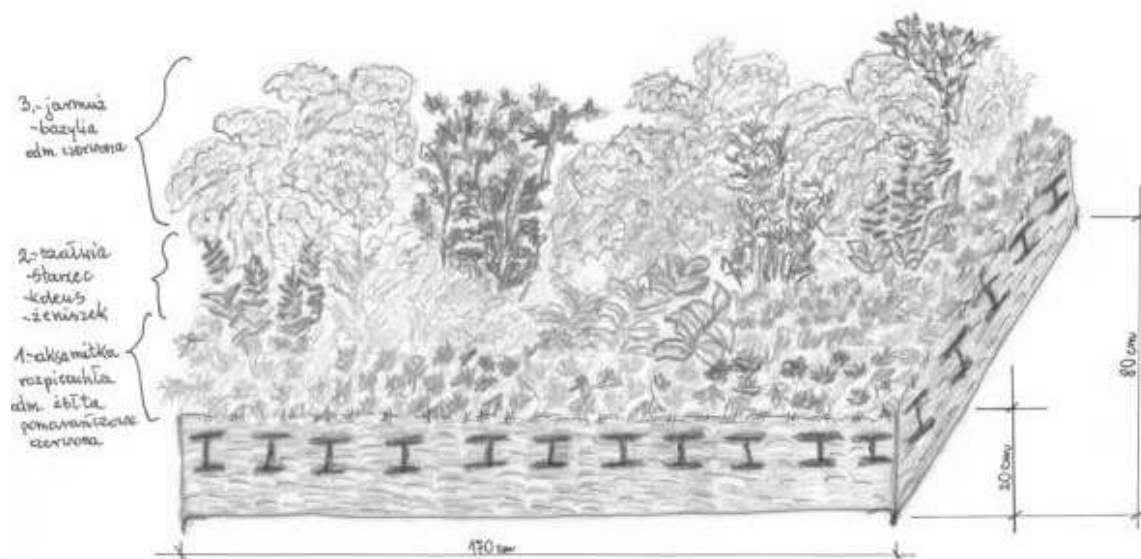
Mostek ogrodowy

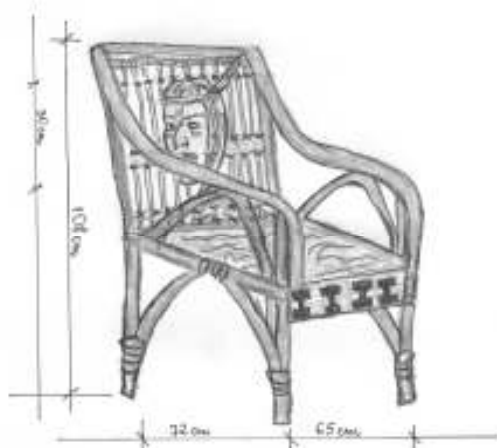
Cegła pełna z ornamentem

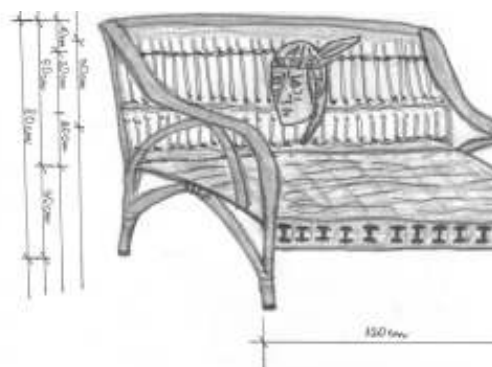
Płot ogrodowy

Rabata

Fotel ogrodowy

Ławka ogrodowa

Pergola ogrodowa

Domek dla dzieci

Rzeźba ogrodowa

Lampa ogrodowa

Donica

Pomnik

Karmnik dla ptaków

Fontanna ogrodowa

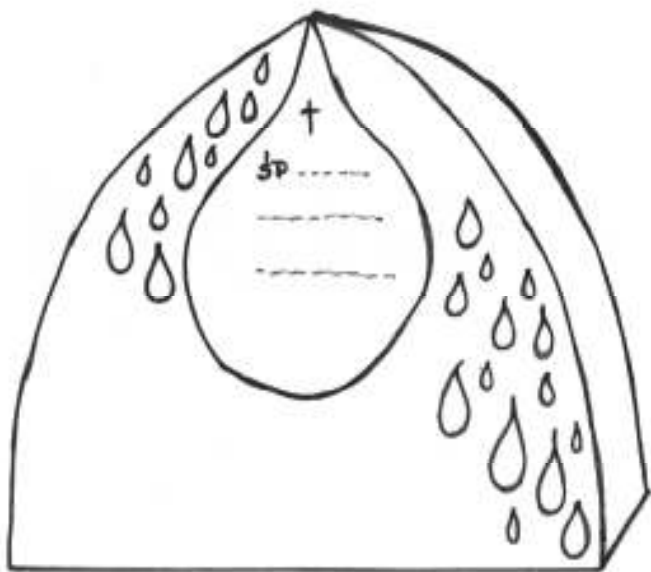

Anna Agnieszka Kraszewska

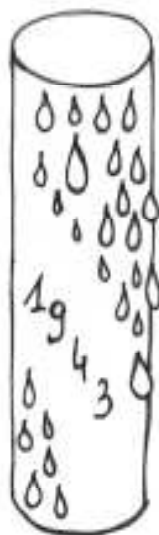
dr teologii, nauczyciel w szkole w Białymstoku

email: anima23@interia.pl

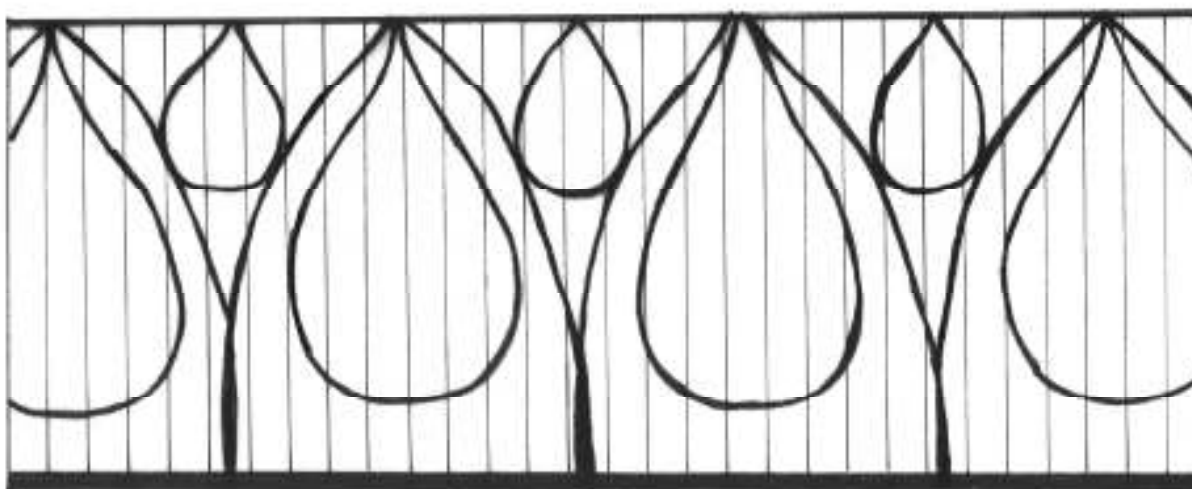
Idea: motywem przewodnim wzornika jest kropla wody, w niektórych elementach kropla przybiera postać łzy

Nagrobek wykonany z kamienia, wys. 0,5 m

Miejsce pamięci – obelisk kamienny, wys. 1,5 m

Ogrodzenie wykonane ze stali, wys. 1,5 m

Nawierzchnia – kamienne krople rozmieszczone w trawniku

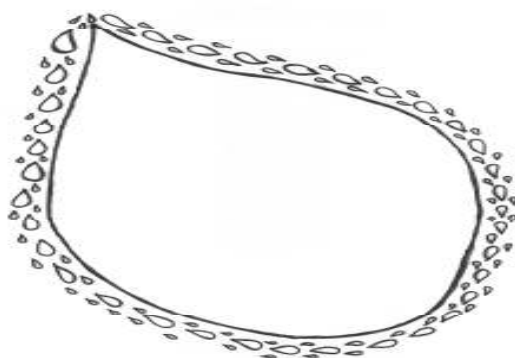
Trejaż wykonana ze stali, wys. 2 m

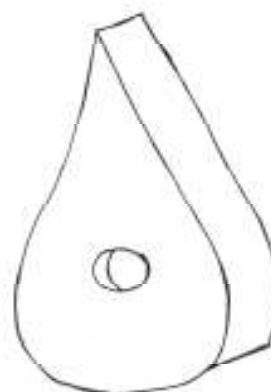
Układ rabat – rzut z góry;

rabata:
1. *Caragana arborescens* 'Pendula'
2. *Hosta sieboldana*
3. *Heuchera micrantha*

Oczko wodne, wokół nawierzchnia z kamiennych kropeł rozmieszczonych w trawniku

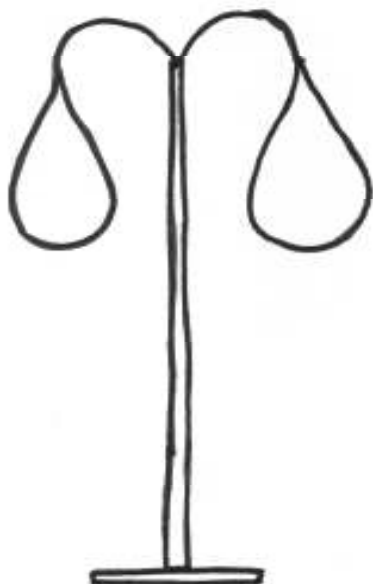
Budka dla ptaków wykonana z drewna, wys. 0,3 m

Donica na kwiaty wykonana z kamienia, wys. 0,4 m

Ława do siedzenia, wykonana z drewna, wys. 0,4 m

Lampa stojąca, wys. 2 m

Oświetlenie księżycowe

Oświetlenie w nawierzchni, dł. 0,3 m

Kinkiet, wys. 0,35 m

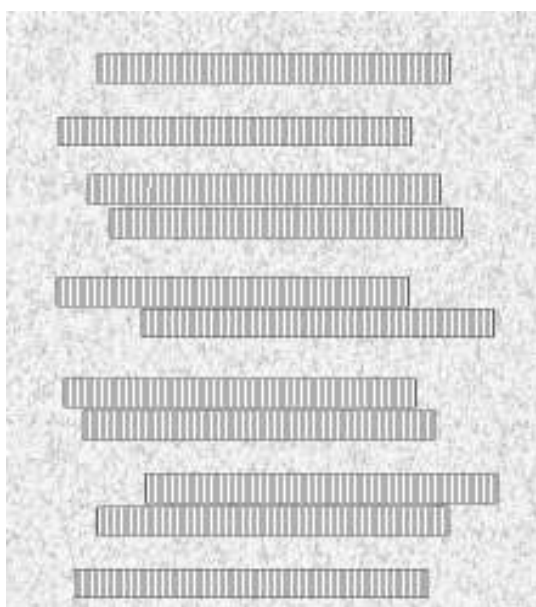

Konrad Kuczkowski

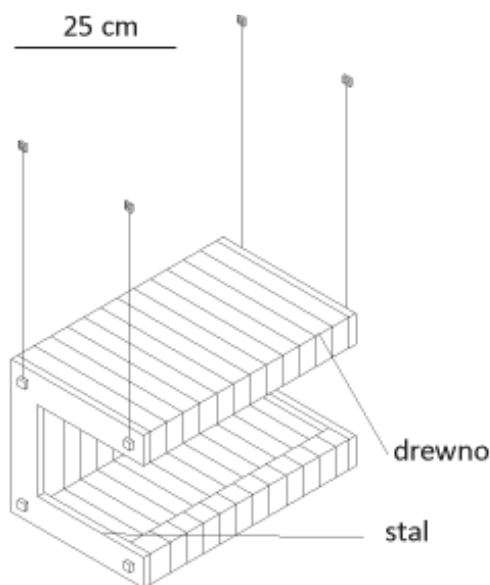
Jestem absolwentem Politechniki Łódzkiej na wydziale Architektury i Urbanistyki. Po ukończeniu uczelni rozpocząłem pracę w rodzinnej firmie produkcyjnej. Poza kierowaniem firmą dodatkowo zajmowałem się projektowaniem i realizacją kilku specjalistycznych maszyn przemysłowych, opracowaniem wielu wzorów użytkowych produkowanych przez nas produktów oraz przygotowaniem ich opakowań i oznaczeń graficznych.

Temat Pracy: Wzornik elementów ogrodowych

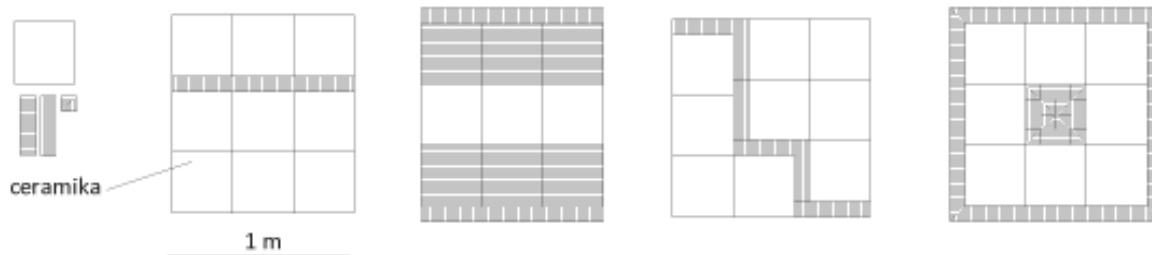
Idea: Prosta minimalistyczna forma elementów wzornika wynika z połączenia trzech głównych materiałów. Równoległe do siebie złożone deski tworzą wypełnienia ścian, siedzisk, belek. Wykonane ze stalowego płaskownika okucia są detalem i jednocześnie konstrukcją. Śruby, przebijając wszystkie warstwy drewna i stali, tworzą samonośne elementy wypełniające. Uzyskana w ten sposób struktura o drobnych podziałach kontrastuje z płaskimi prostymi płaszczyznami ciętego jasnego piaskowca. Zamierzony brak konsekwencji w niektórych elementach ilustruje możliwości interpretacji tej idei.

Podłoga- widok z góry

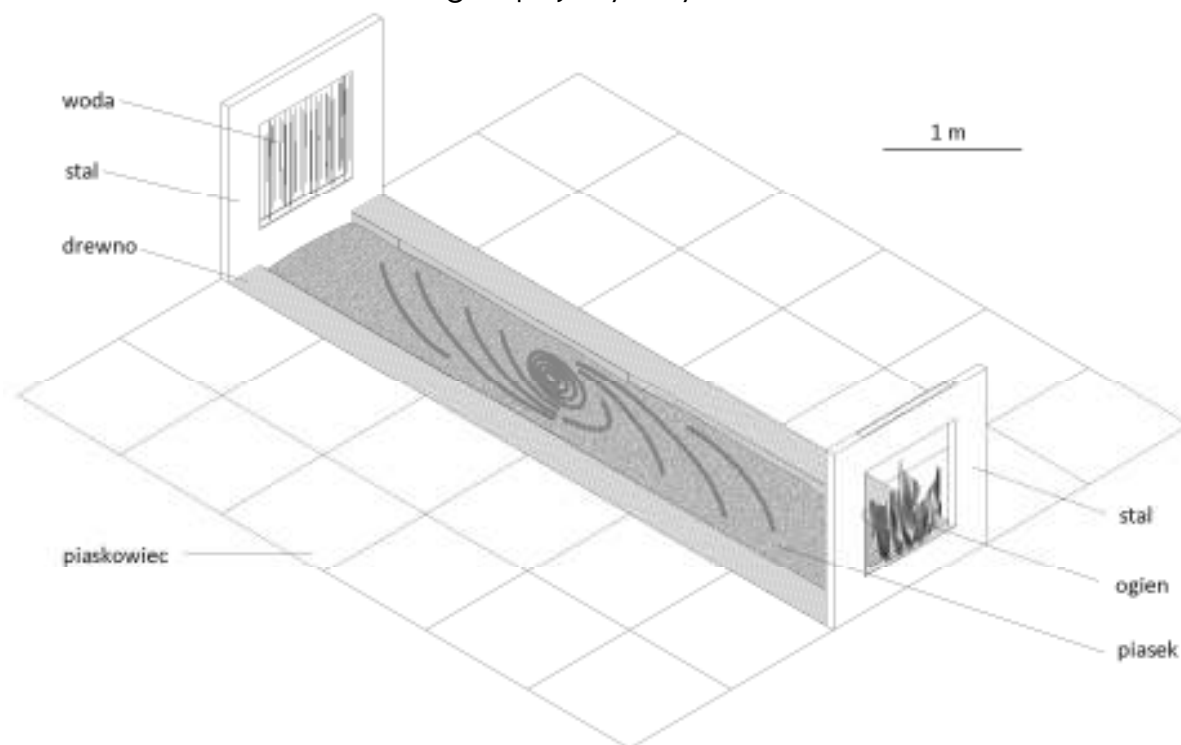
Karmnik dla ptaków

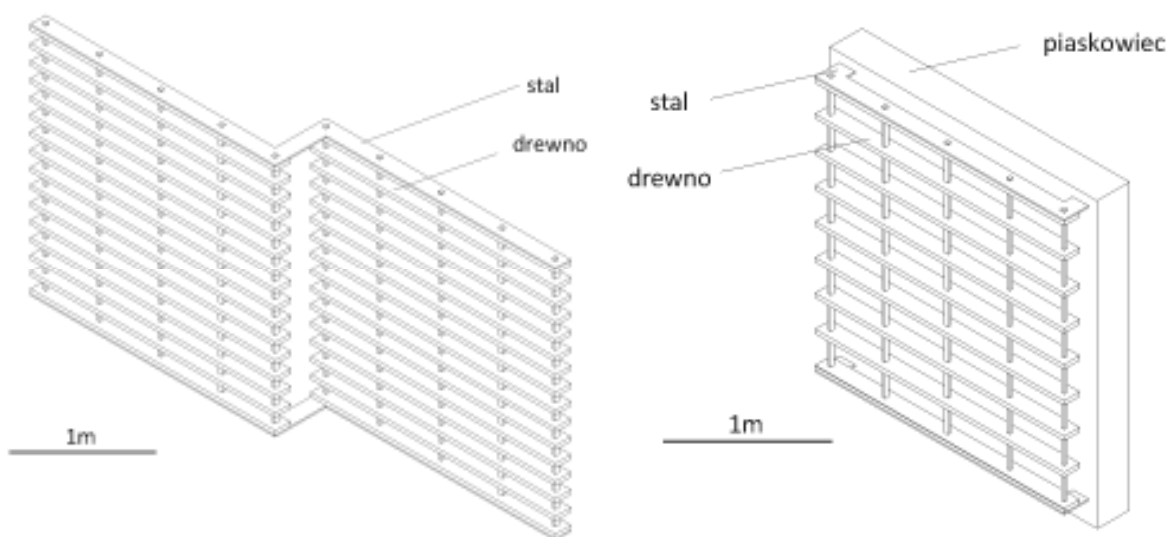
Ceramika – powtarzalne elementy dekoracyjne

Podłoga - pojedynczy element

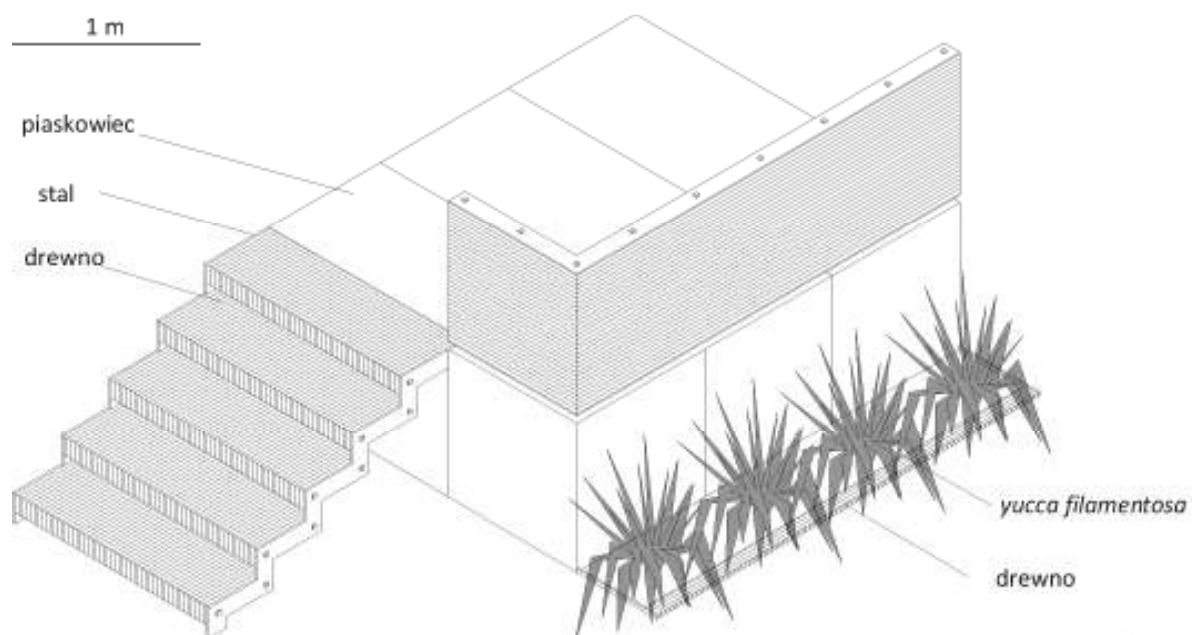

Układ wodny

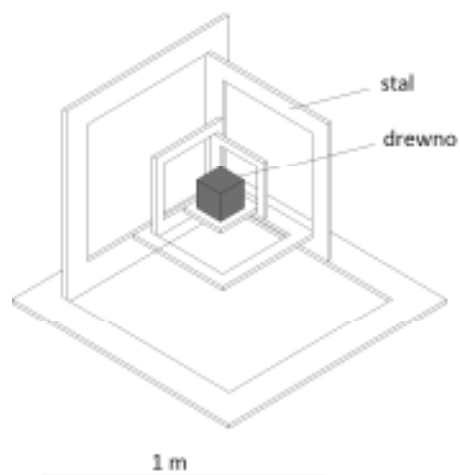

Elementy przestrzenne

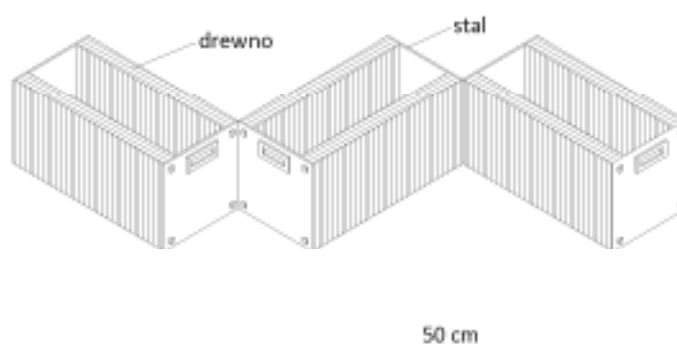
Kratka

Schody , granice , rabata

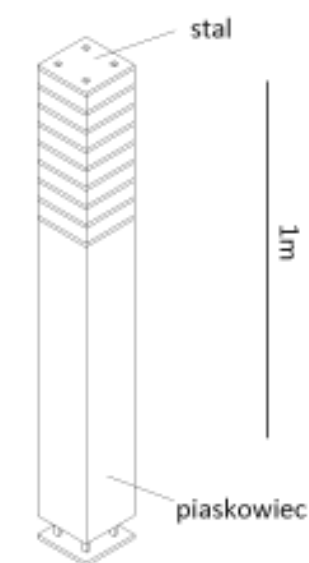

Rzeźba ogrodowa

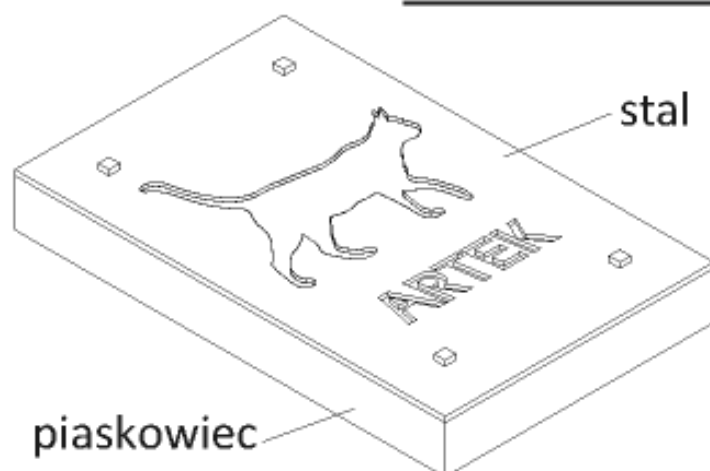

Kwietniki

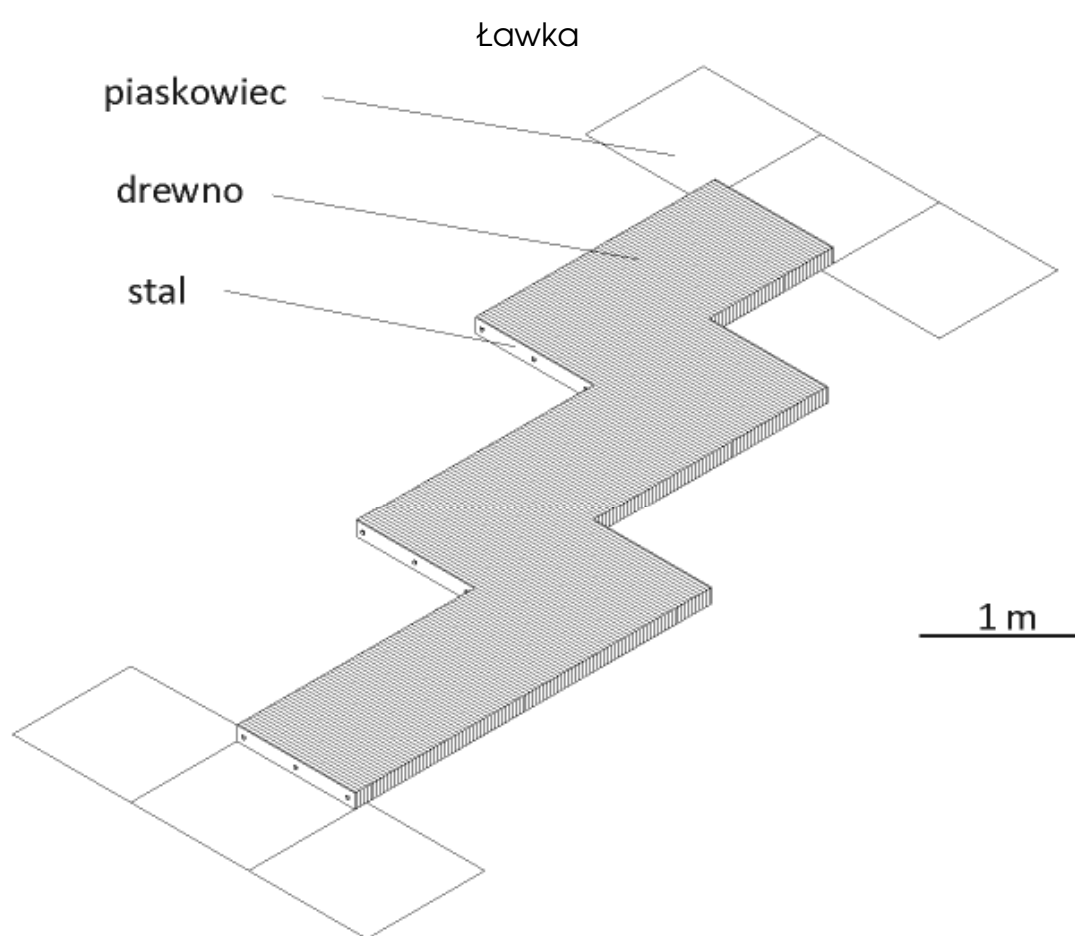
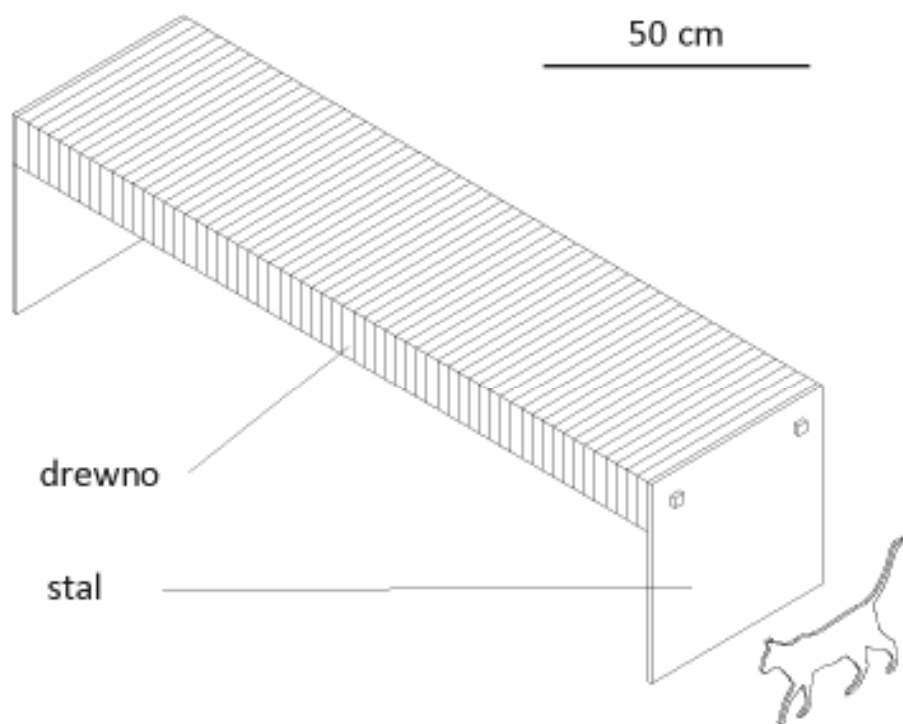
50 cm

Lampa

Miejsce pamięci

Mostek

Robert Aleksander Milczarek

Urodzony 29 01 1966 w Warszawie. Absolwent SGGW, ogrodnik od lat bez mała dwudziestu, żeglarz i przyrodnik od małego robertm43@02.pl

Idea: Morskie inspiracje. Inspiracją są kształty i materiały stosowane w szutnictwie i inne motywy morskie

Ława ogrodowa - oparcie z giętej klepki dębowej, klepki siedziska z drewna teakowego, nogi z wiazu

Latarnia ogrodowa – słup i ramię gięte z wiazu klejonego warstwowo, wzmocnienia, podstawa i oprawa reflektora ze stali nierdzewnej

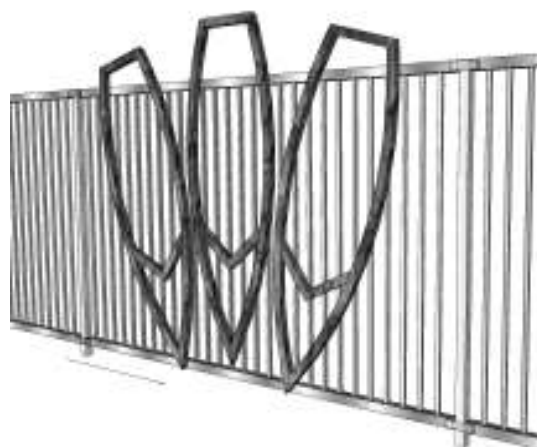
Krzesełko ogrodowe – oparcie z giętej klepki dębowej, klepki siedziska z drewna teakowego, nogi z wiazu

Stół ogrodowy - blat z giętej klepki dębowej i drewna teakowego, nogi z wiazu

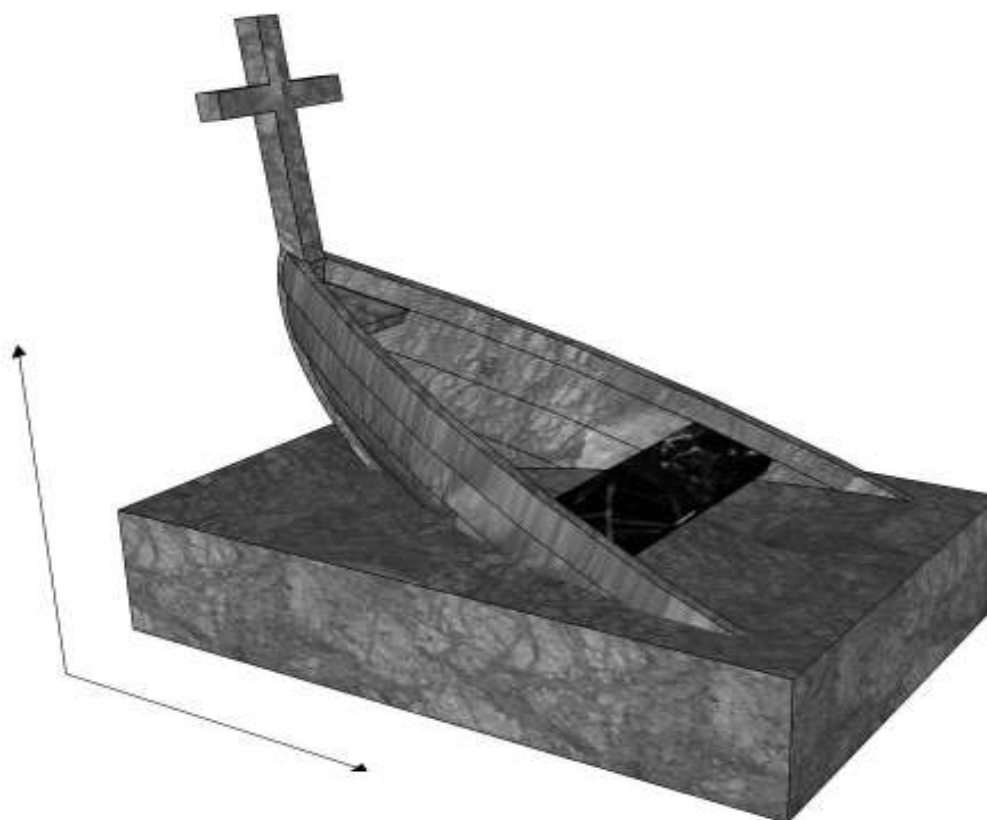
Furtka – kształtowniki ze stali nierdzewnej połączone z profilem kotwicy

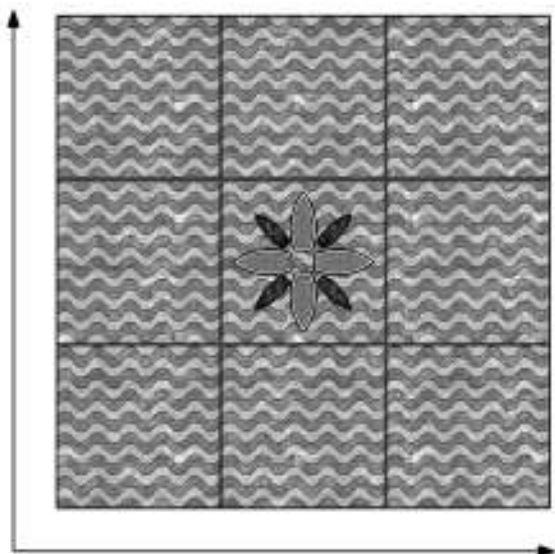
Ogrodzenie – przęsła z kształtowników ze stali nierdzewnej nitowane do słupków, ramy w kształcie łódek z klejonego warstwowo teaku

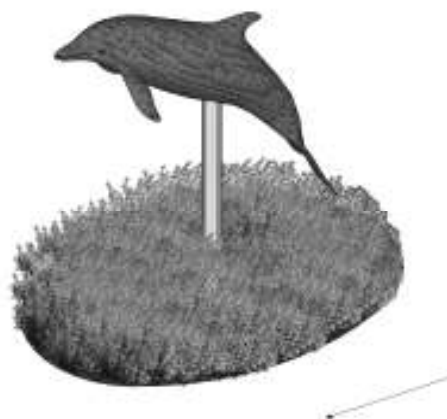
Fryz do płytki ściennej

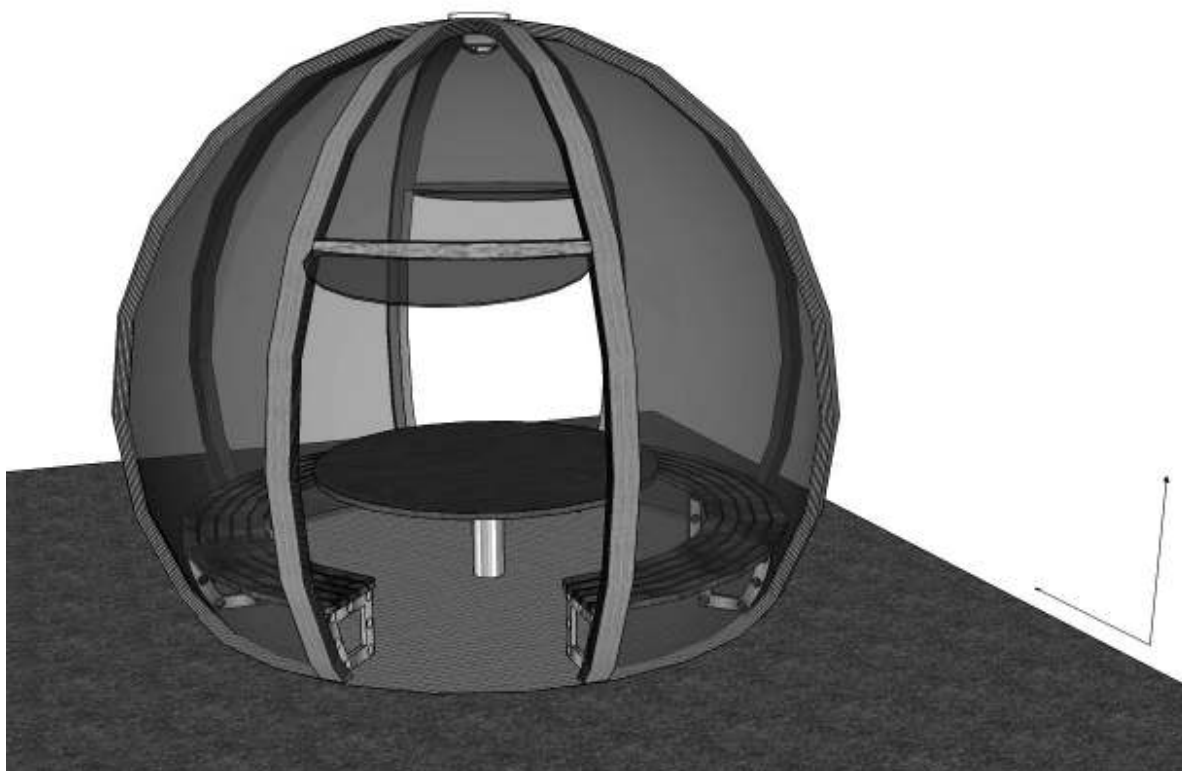
Pomnik – serpentynit, ławka z czarnego marmuru

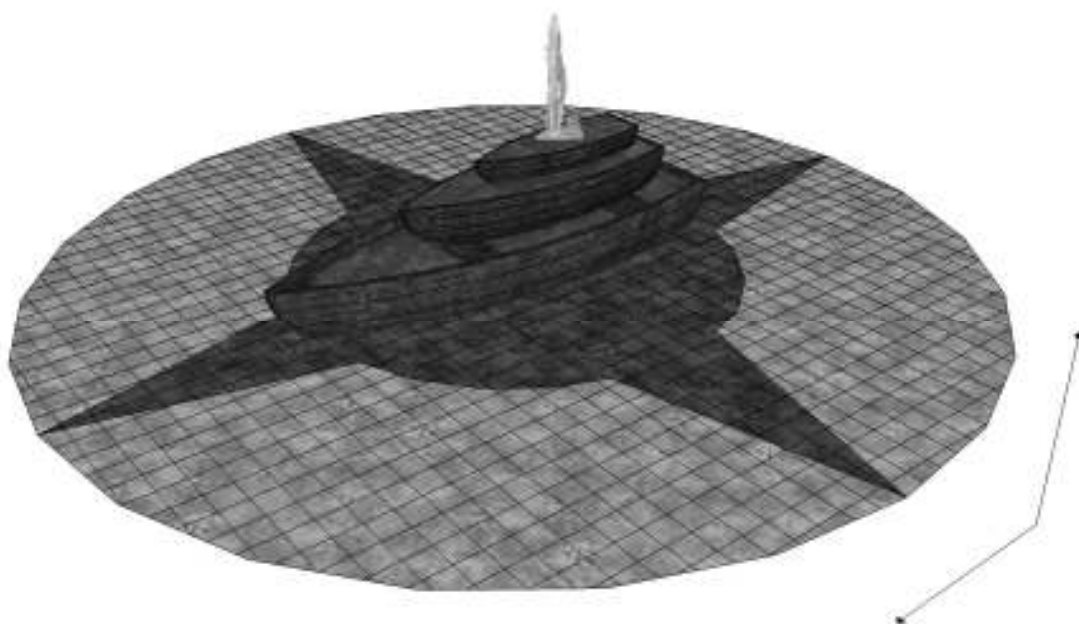
Płytki ścienna – wzór fali w dwóch odcieniach serpentynitu, róża wiatrów złożona z sylwetek łodzi, wypełnienie obrysów łodzi fakturą dwóch gatunków drewna

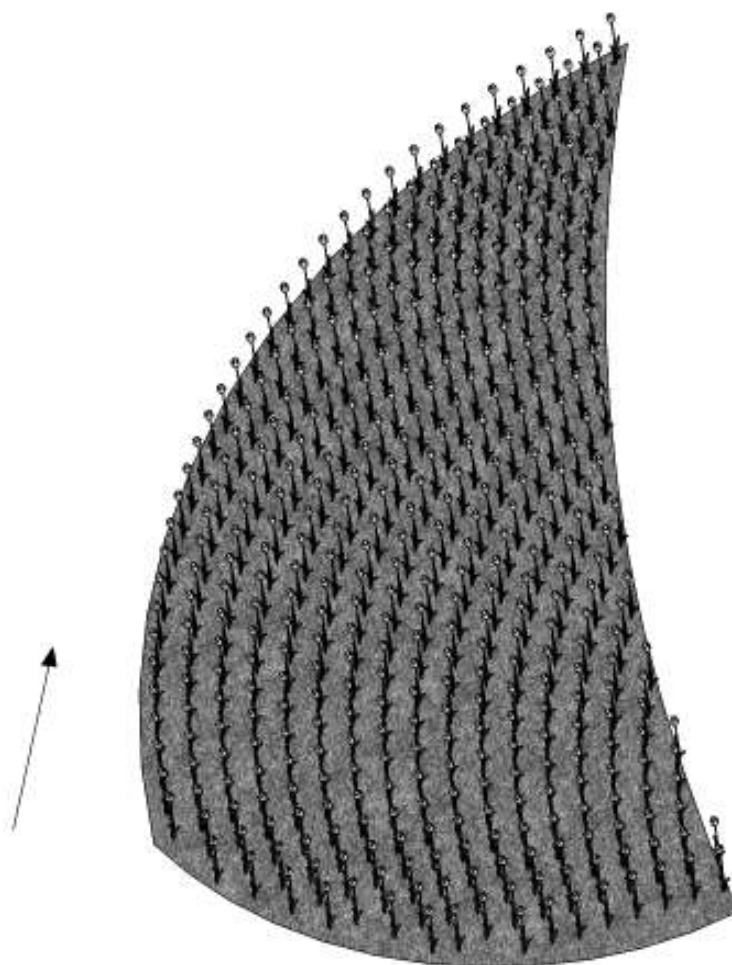
Żardiniera w rabacie – delfin z siatki stalowej wypełniony substratem, obsadzony rozchodnikiem; poniżej owalna rabata z kocimiętki

Altana – wręgi z klejonego wiązu, kopuła z przyciemnianego poliwęglanu, podłoga ze stali ryflowanej, ławki aluminiowo – teakowe, stół z drewna wiśniowego

Fontanna – elementy wykonane z serpentynitu, nawierzchnia z ciemnego i jasnego granitu

Rabata – żagiel z tulipanów

Magdalena Proga

absolwentka Wydziału Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu SGGW. Ogrody to odskocznia od rzeczywistości i największa pasja.

Kontakt: 501 372 189.

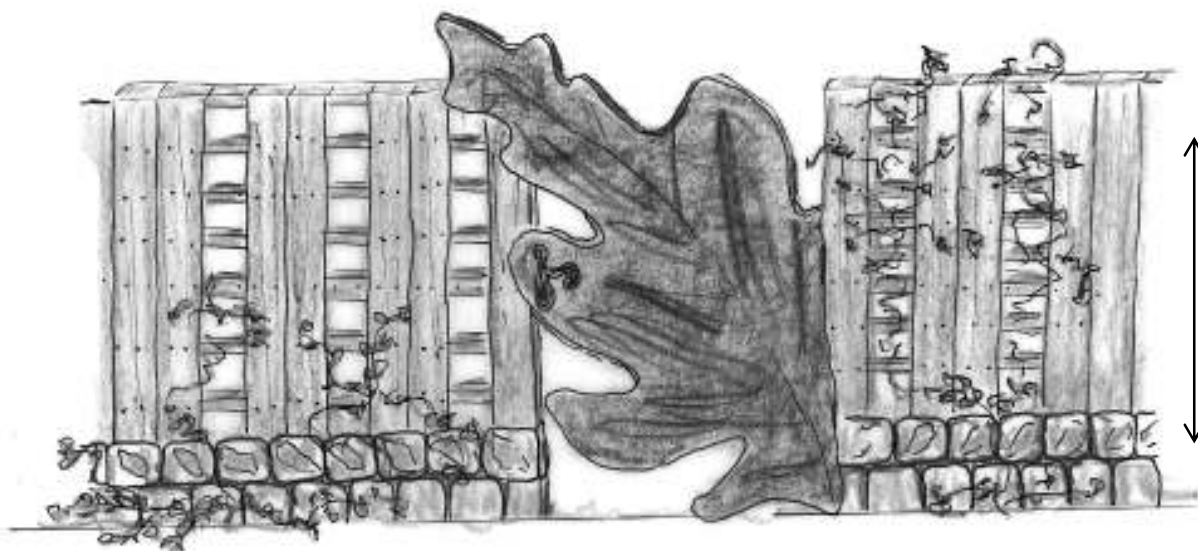
Więcej: www.przyladekzieleni.pl

Praca dyplomowa zainspirowana została wieloletnim okazem dębu.

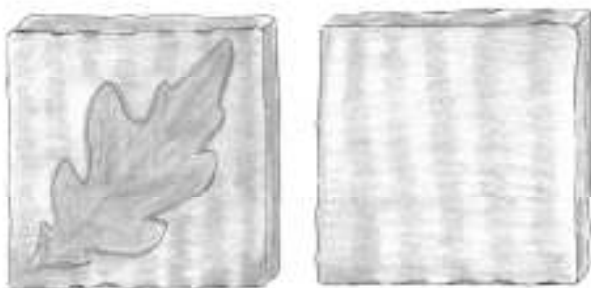
"Ogród pod dębem" to zbiór elementów do dużego wnętrza ogrodowego utrzymanego w naturalnym, swobodnym charakterze. Motywem przewodnim jest kształt liścia.

W ramach projektu powstały następujące elementy:

OGRODZENIE

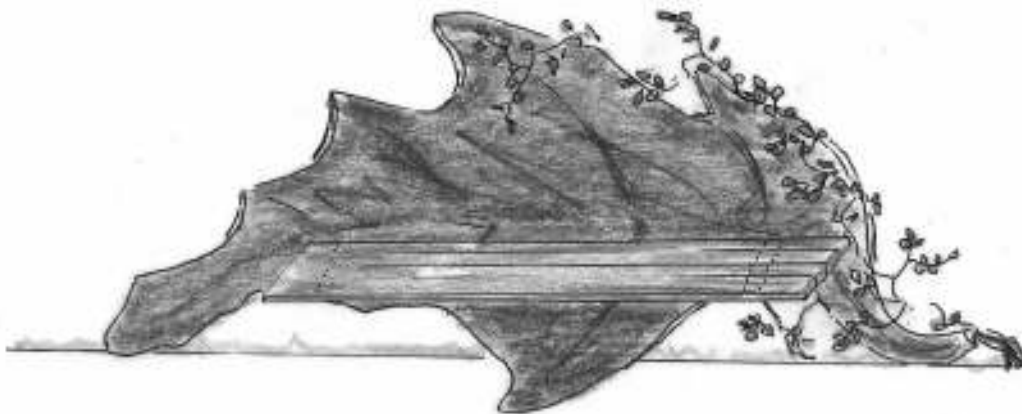
KAFLE

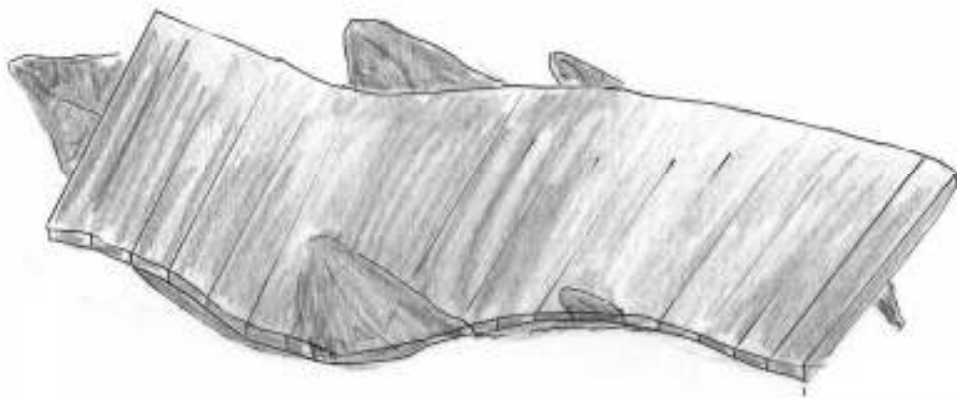
PŁYTY NAWIERZCHNIOWE

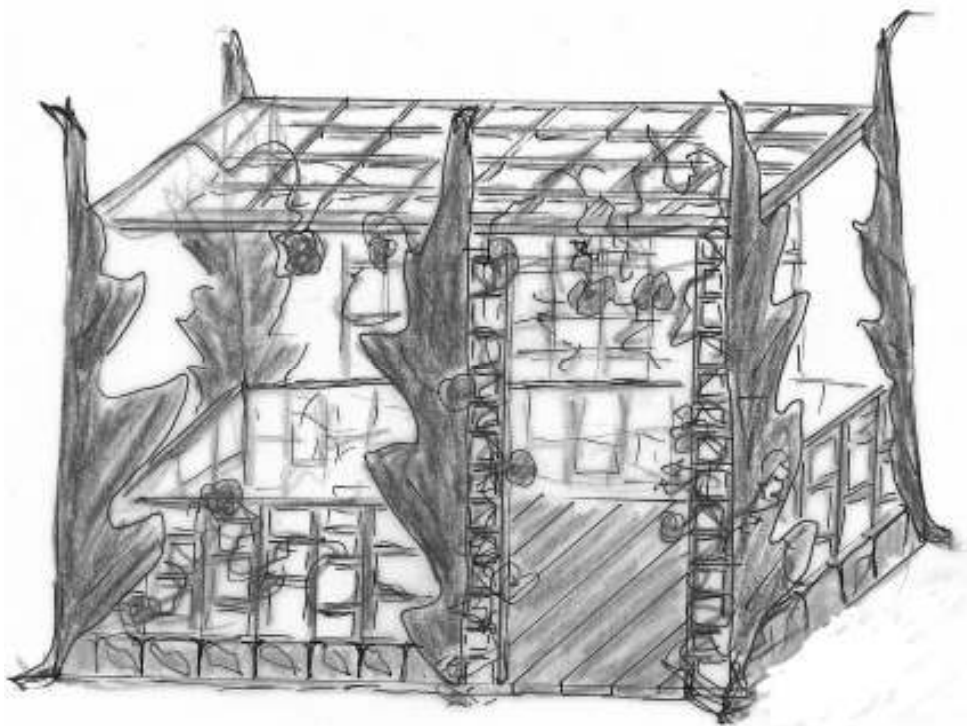
ŁAWKA

LEŻAK

ALTANA

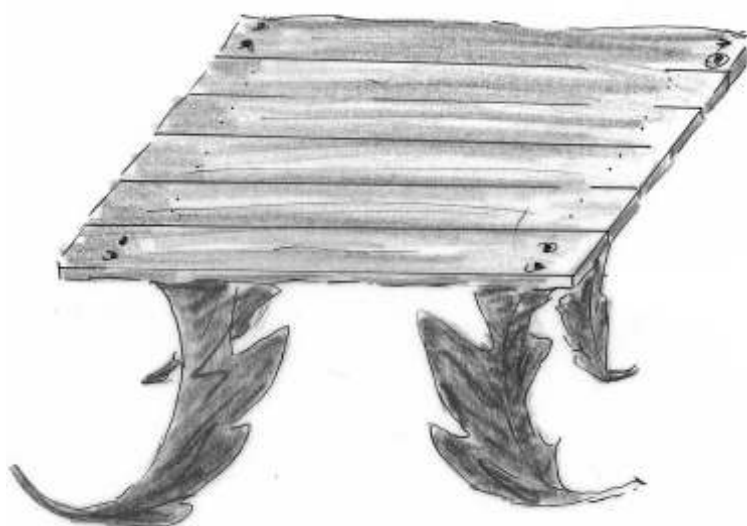
TABLICA PAMIĘCI

KRZESŁO

STÓŁ

FONTANNA

DONICA

ŚMIETNIK

LAMPA

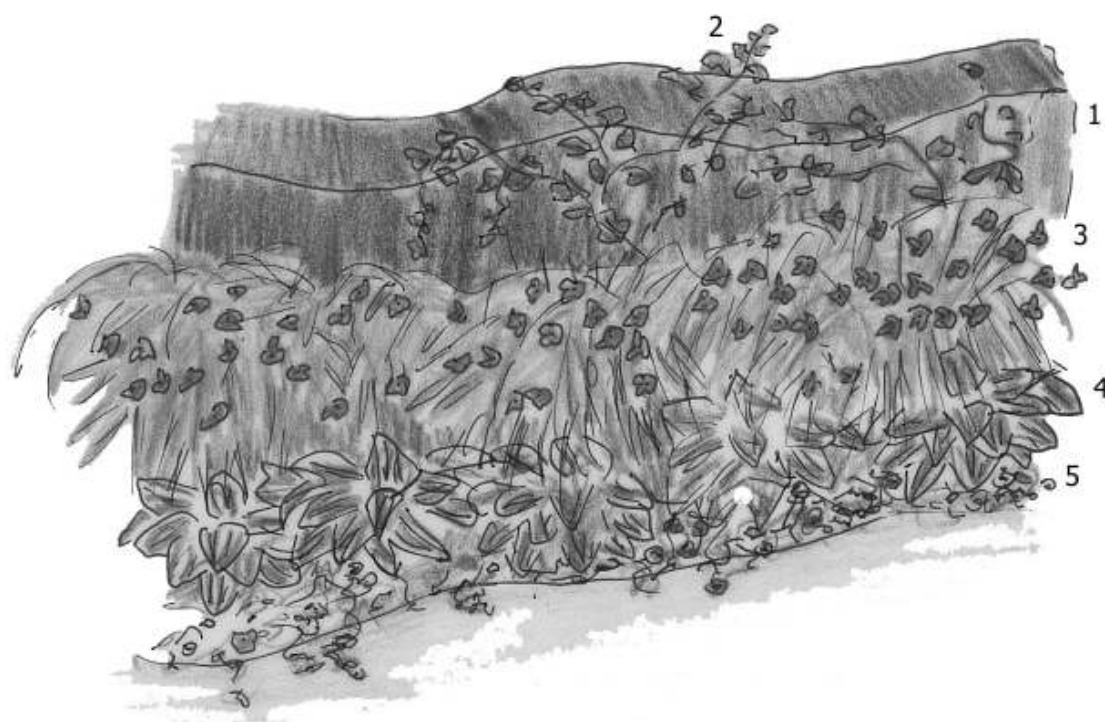

KARMNIK DLA PTAKÓW

CIENISTA RABATA.

Rośliny: 1. *Taxus baccata*, 2. *Hedera helix*, 3. *Tradescantia sanderiana*, 4. *Hosta* 'Patriot', 5. *Vinca minor*

Tomasz Rybak

ul. Dziewanny 12/1

20-539 Lublin

e-mail: tomek.r83@wp.pl

tel. 697-247-991

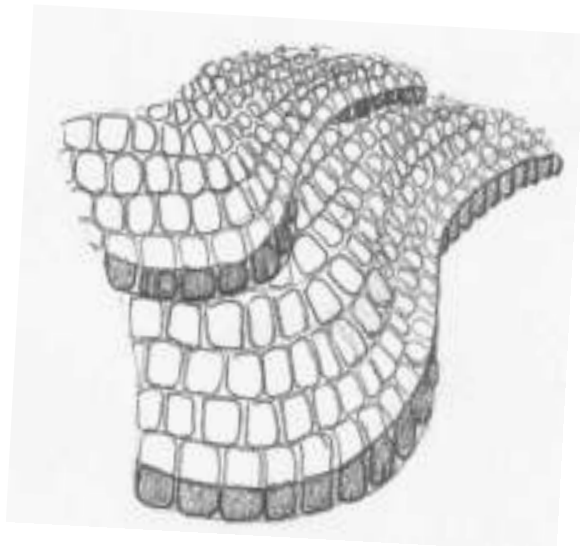
Elementy poniższego wzornika zostały opracowane w stylu nowoczesnym. Dominującym materiałem jest metal oraz tworzywo sztuczne imitujące drewno, użyto także takich materiałów jak pleksi, granit. Motywem wiodącym jest fala.

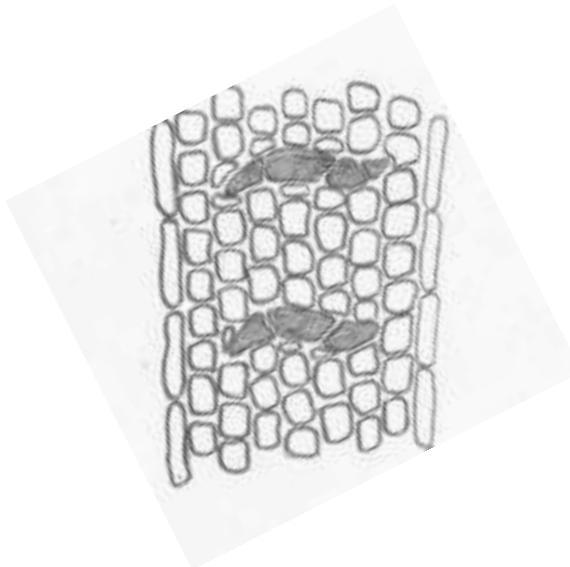
Oświetlenie - lampa ogrodowa z metalu i pleksi Skala 1:6

Oświetlenie - lampa ogrodowa z metalu i pleksi Skala 1:6

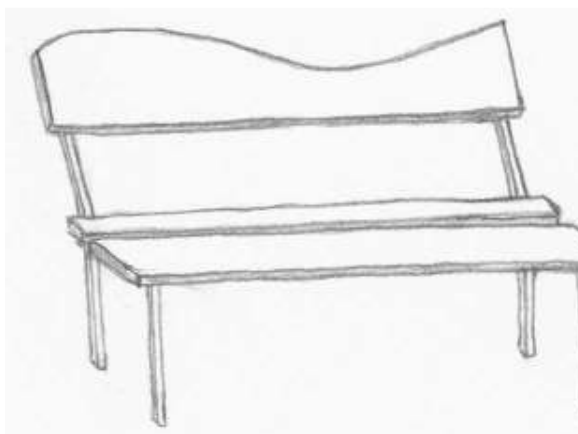
Podłoga - schody z kostki granitowej. Skala 1:80

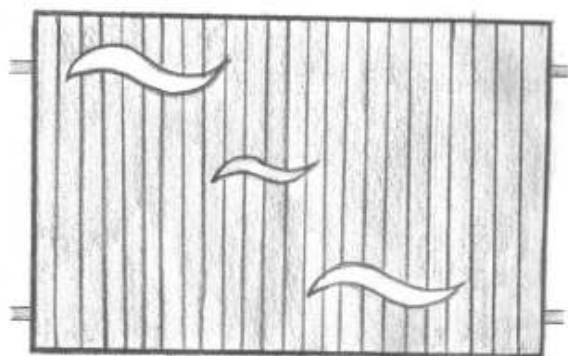
Podłoga - ścieżka z kostki granitowej. Skala 1:60

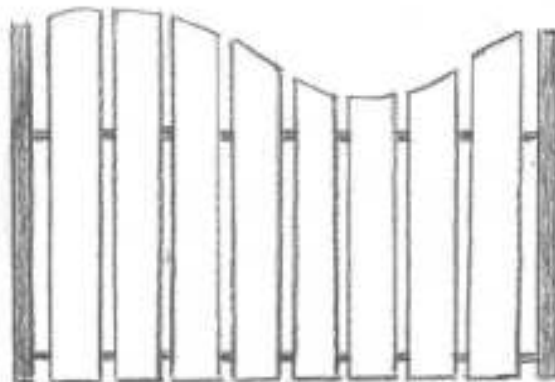
Meble ogrodowe - ławka z metalu i tworzywa sztucznego
Skala 1:30

Meble ogrodowe - ławka z metalu i tworzywa sztucznego
Skala 1:30

Granica - płot z tworzywa sztucznego.
Skala 1:30

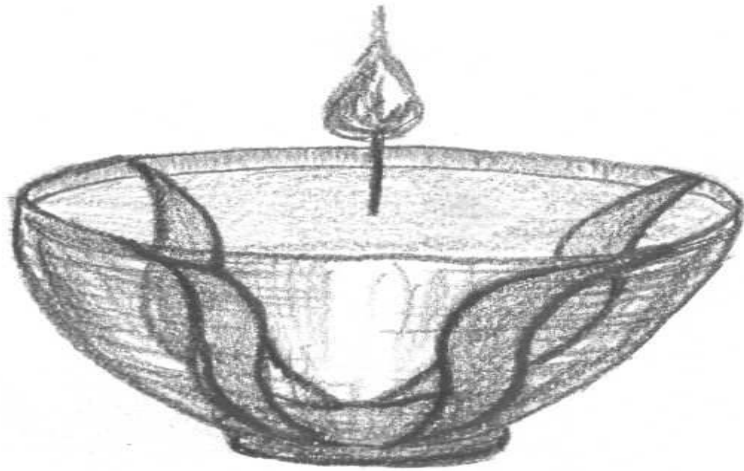
Granica - płot z tworzywa sztucznego.
Skala 1:30

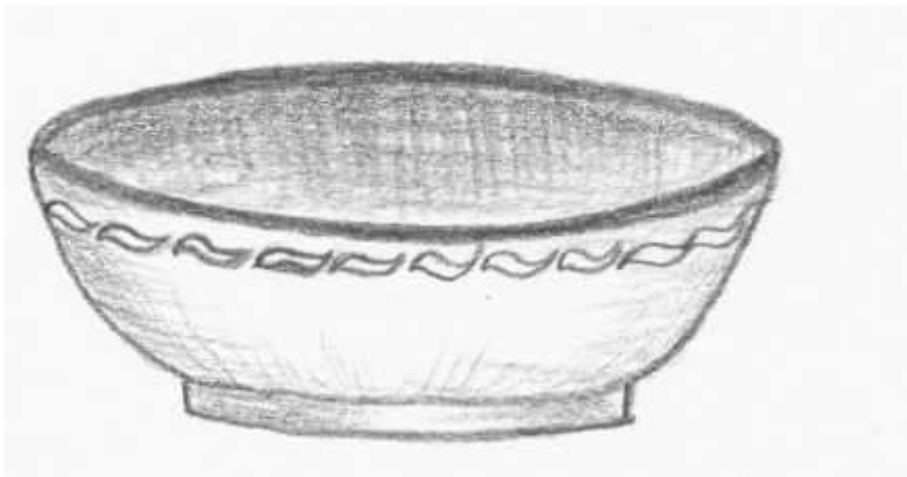
Fontanna

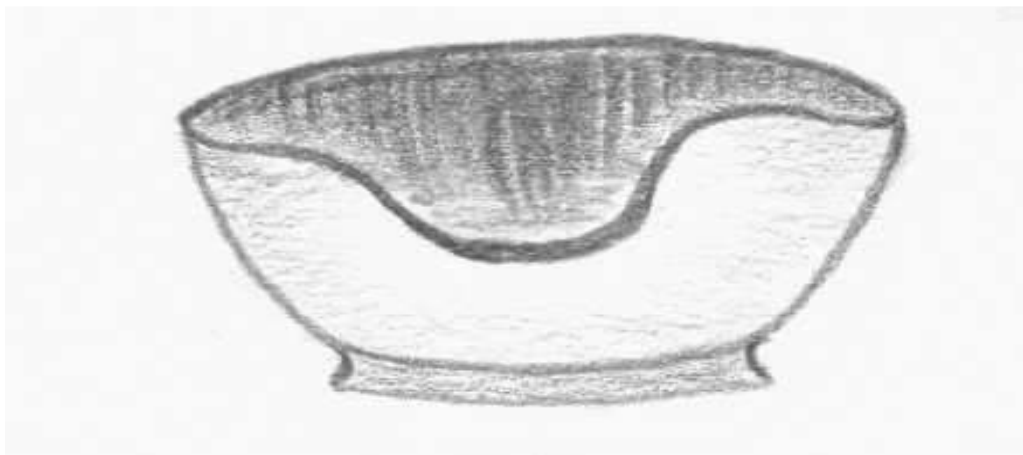
Element przestrzenny - rzeźba abstrakcyjna z metalu.

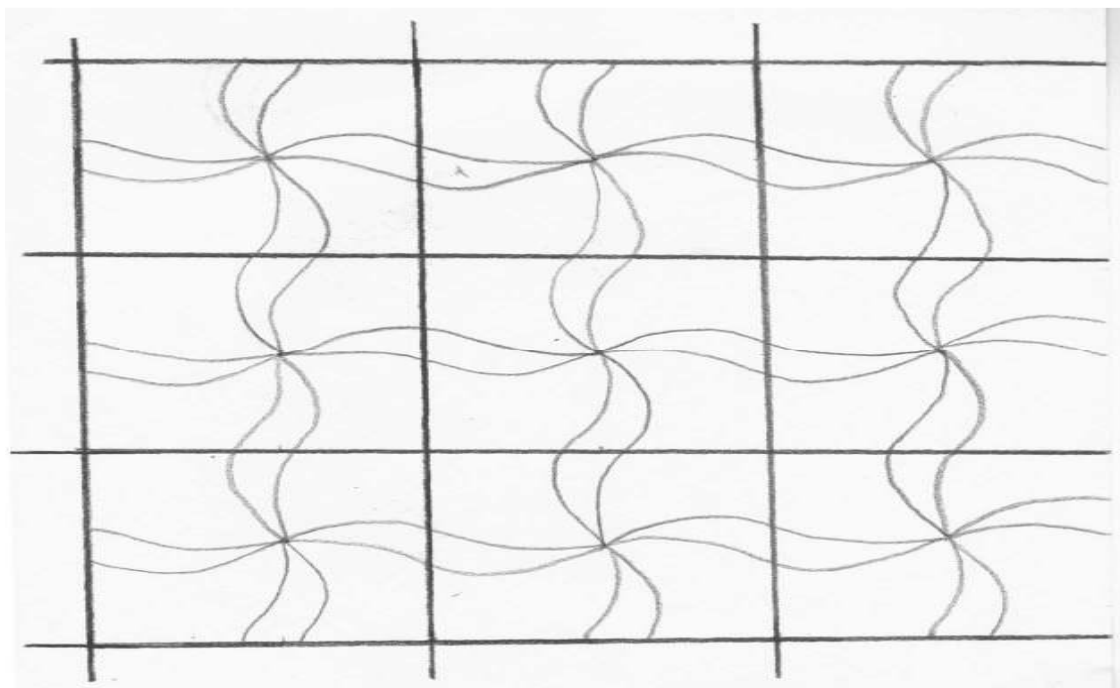
Miejsce pamięci - znicz z metalu i pleksi i metalu.
Skala 1:44

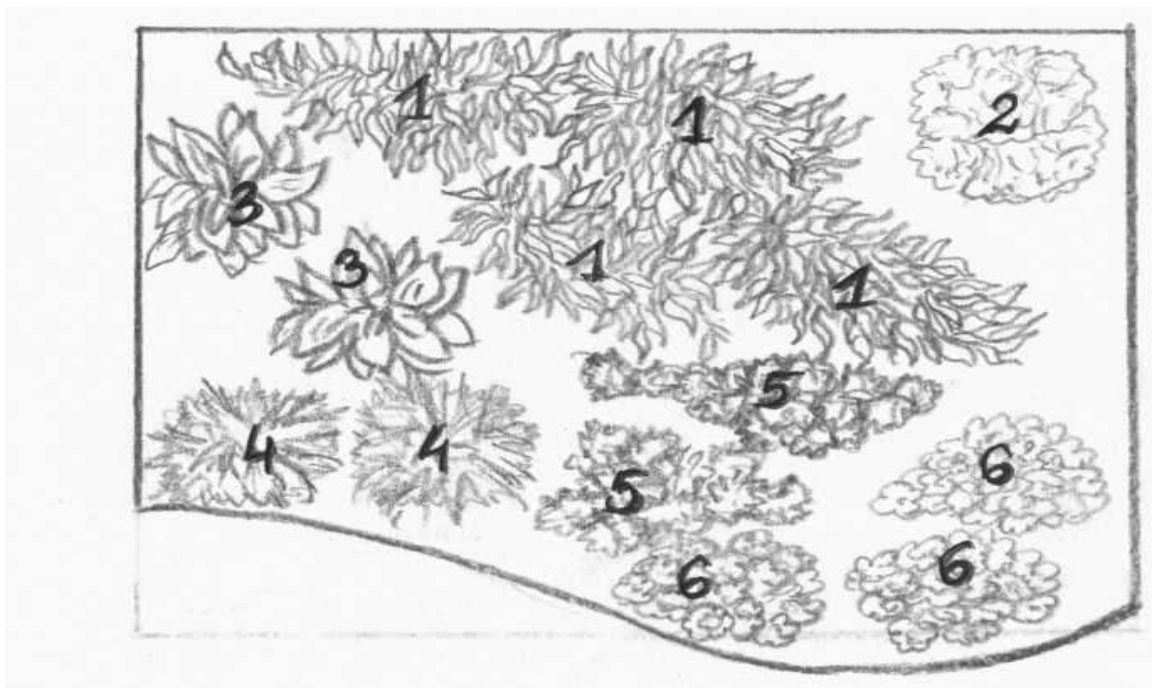
Kwietnik przenośny - misa kwiatowa z metalu
Skala 1:5

Kwietnik przenośny - misa kwiatowa z metalu
Skala 1:5

Powtarzalny element dekoracyjny - kafelki gliniane.
Skala 1:25

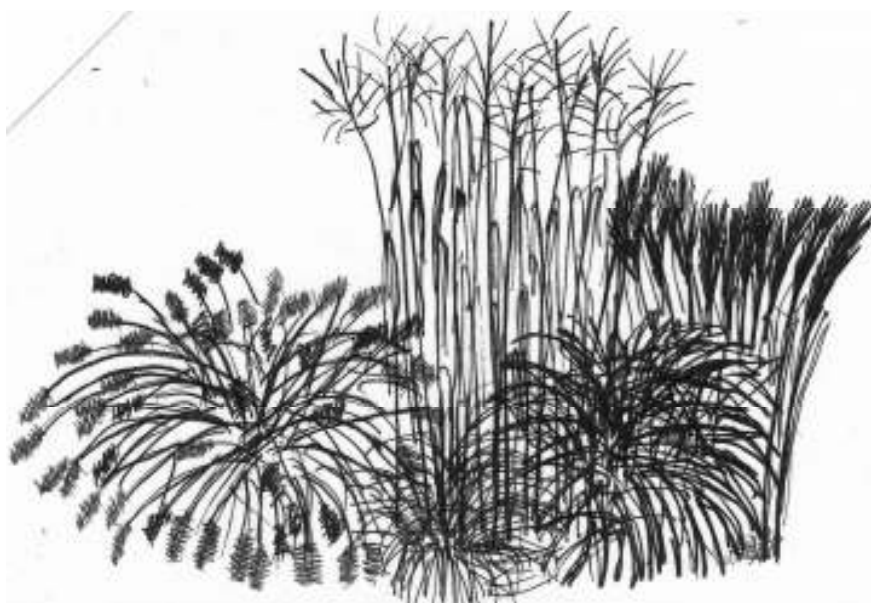
Rabata - użyte rośliny to: 1-wierzba mandżurska, 2-leszczyna pospolita 'Contorta',
3-funkia, 4-gęsiówka macedońska, 5- tawuła japońska, 6-aster krzaczasty.
Skala 1:40

Agnieszka Rybka

Nota biograficzna: magister Geografii UW, mama dwóch wspaniałych córek, stewardesa „LOT”; interesuje mnie architektura wnętrz, współczesny design i wzornictwo przemysłowe, architektura krajobrazu, a ostatnio szycie i szydełkowanie; lubię czytać i spędzać czas z przyjaciółmi.

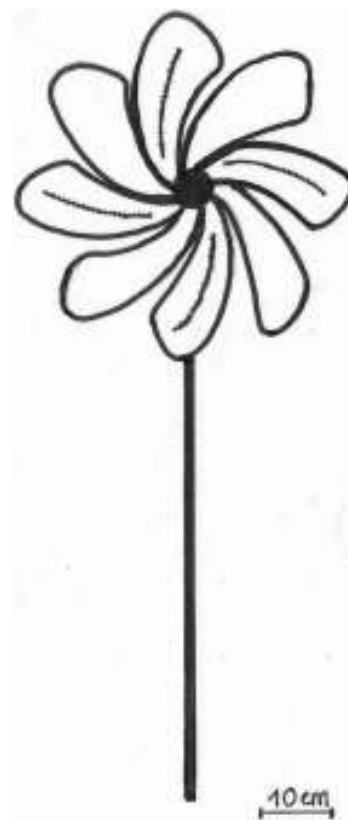
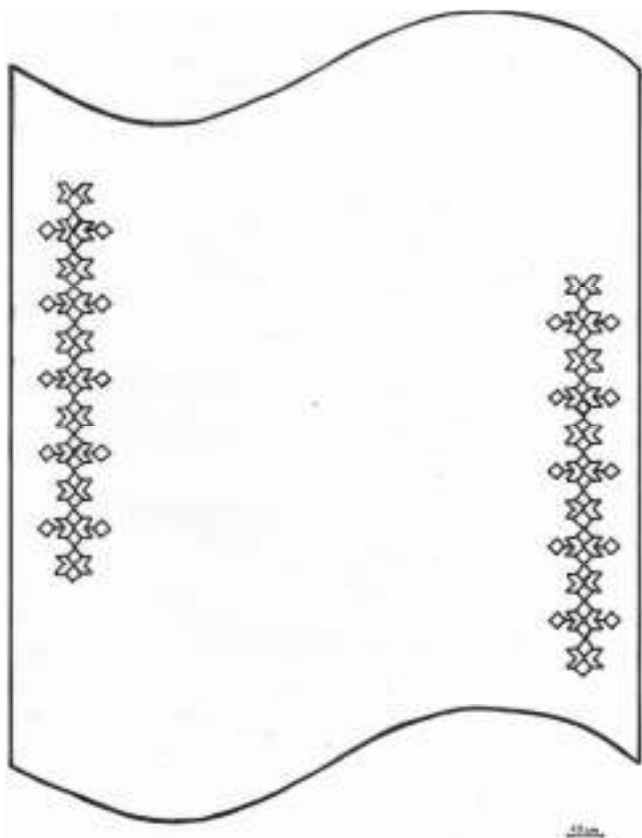
Idea: powiązanie trzech motywów w celu uzyskania nowoczesnego wzornika elementów ogrodowych; pierwszy to wykorzystanie we wzornictwie ogrodowym możliwości sklejki; można ją ciąć i giąć w różne kształty, wycinać laserowo wzory, jest lekka zarówno fizycznie jak i wizualnie, w odbiorze jest materiałem raczej neutralnym, ciepłym; drugim motywem jest nawiązanie do etno designu; nanoszone na elementy ze sklejki wzory haftu krzyżkowego nadają jej charakteru i indywidualizmu, można je wycinać laserowo, lub też malować na czarno, co nawiązuje do zgeometryzowanej formy haftu czarnego popularnego kilka wieków temu i staje się pewnym kontrpunktem dla łagodnych linii; trzeci motyw to ekologia i coraz bardziej modne we wzornictwie wtórne wykorzystanie materiałów.

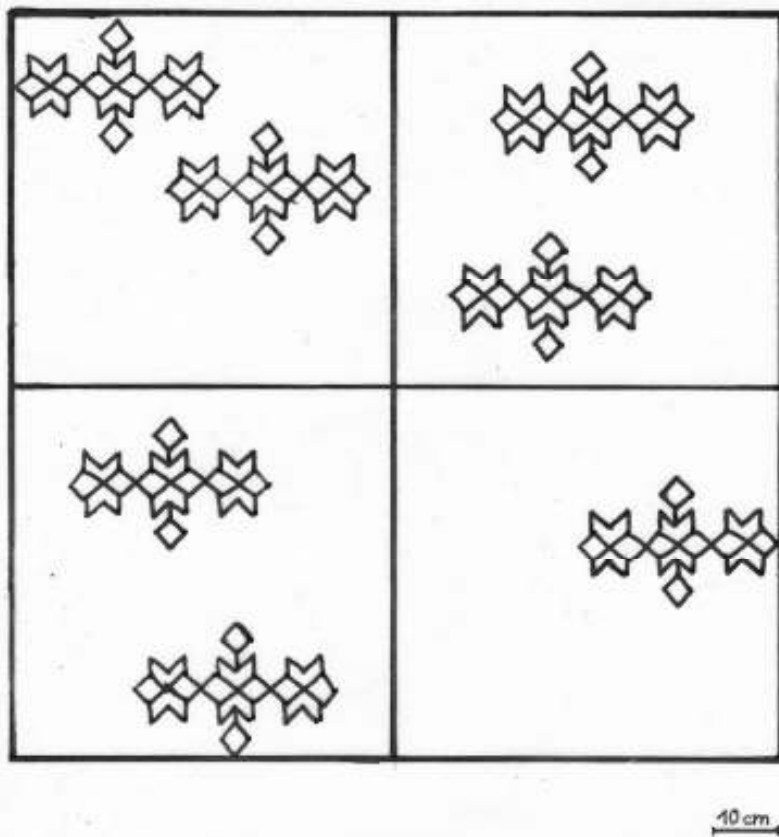
Rabata: *Pennisetum villosum*, *Festuca*, *Miscanthus sinensis* 'Ferner Osten', *Carex elata*, *Cortaderia selloana*

Miejsce pamięci: płaskie okręgi ze sklejki z wyciętym laserowo wzorem i oświetleniem typu LED

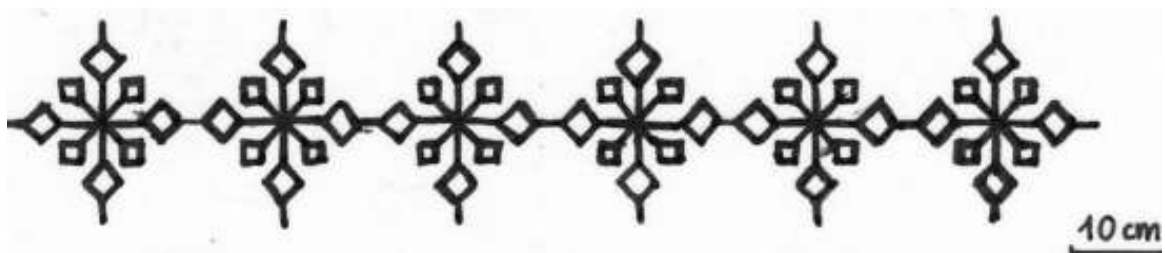
granica

Nawierzchnia: beton stemplowany

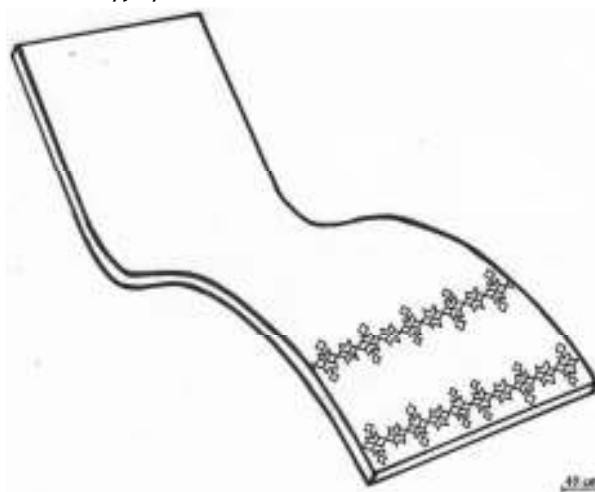
Oświetlenie

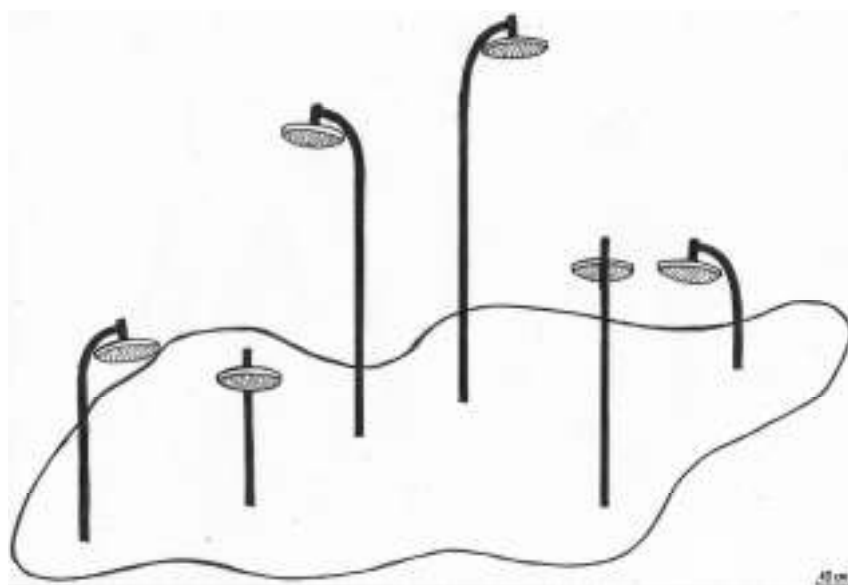
Element dekoracyjny

Element dekoracyjny

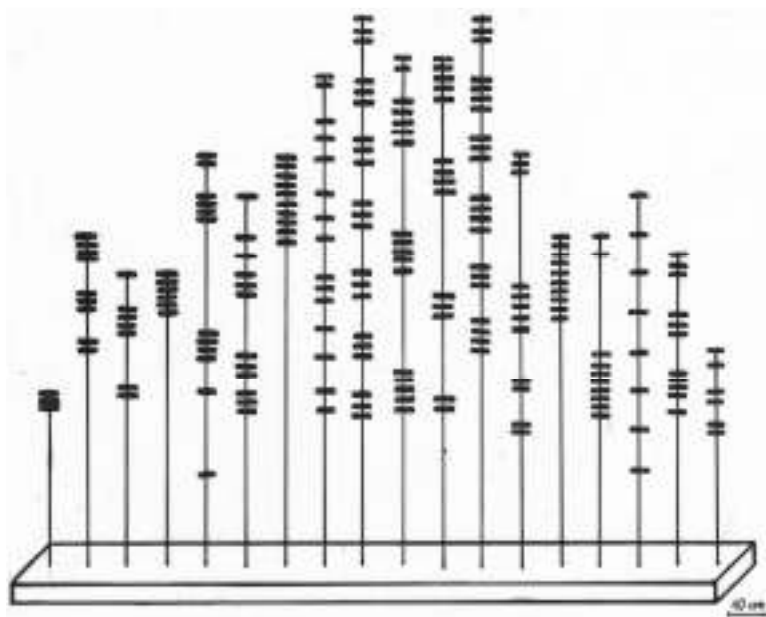
Meble

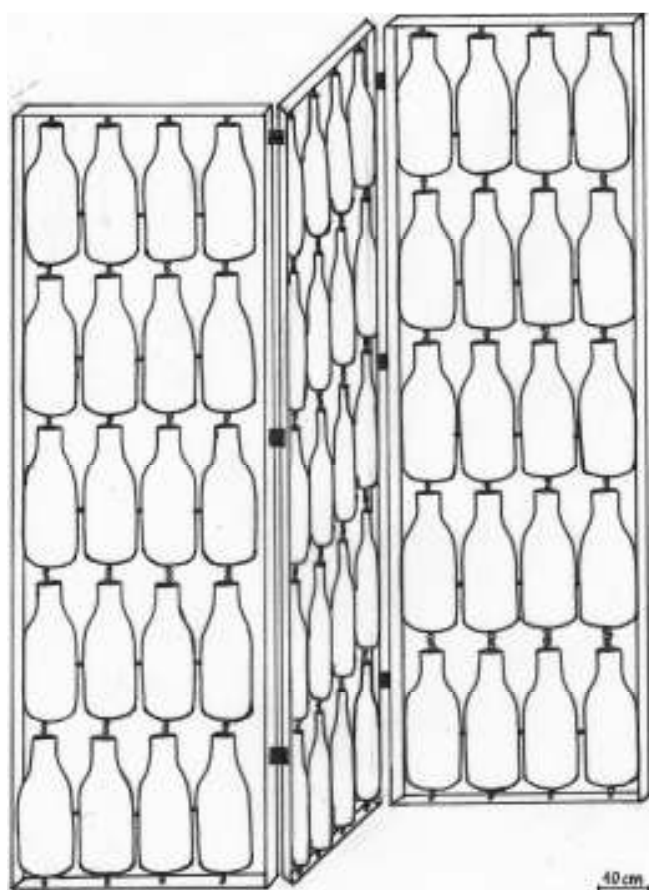
Układ wodny: dysze fornirowane sklejką i rozpylające wodę; pojedyncze elementy różnej wysokości pozwalają swobodnie kształtować układ

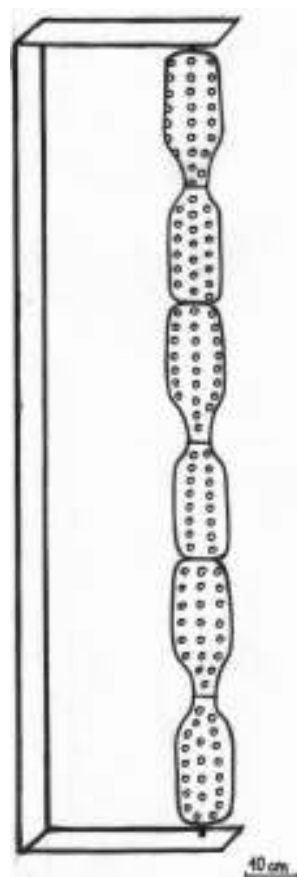
Kwietnik

Element przestrzenny: na prętach umieszczono nakrętki do butelek do mleka

Element przestrzenny: nieprzezroczyste białe butelki po mleku typu PET tworzą parawan

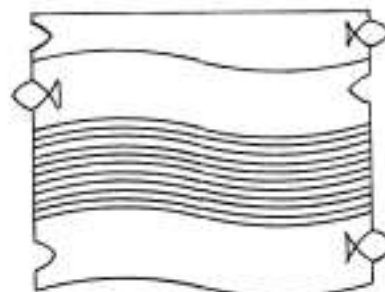
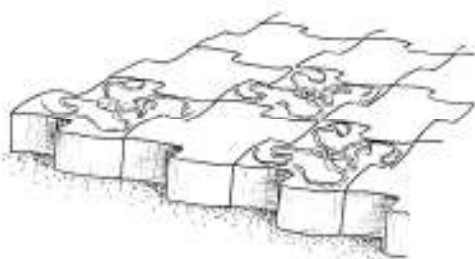
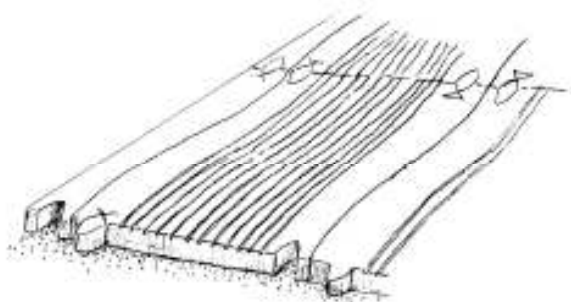
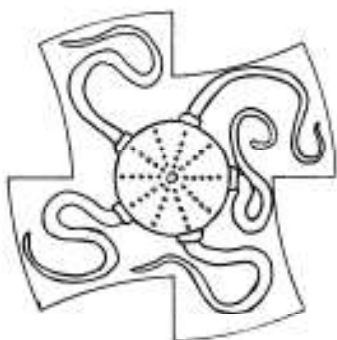
Oświetlenie: białe butelki typu PET po mleku z węzłem LED umieszczonym wewnątrz

Paweł Sągín

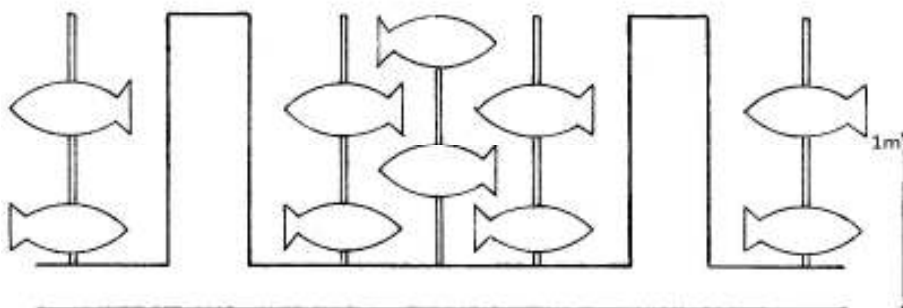
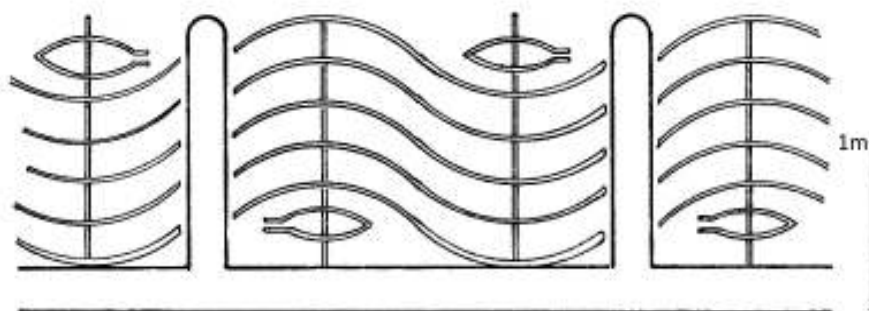
Urodzony w Gdańsku w 1964 r., wychowany w Sopocie, mieszkający w Gdyni. Z wykształcenia biolog-ekolog roślin.

Pomysł przyniósł chyba wiatr od morza. Związek z morzem łączy wszystkie projektowane elementy. Morska tradycja lub morski krajobraz. I proste materiały jak beton i stal.

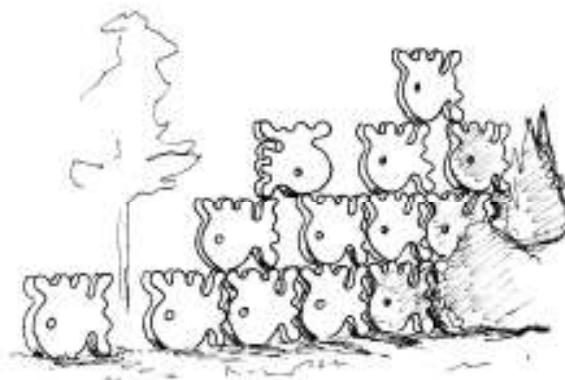
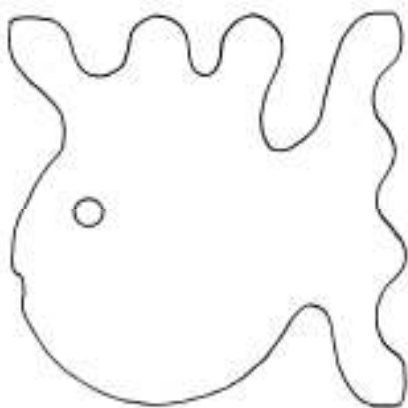

Podłoga: Kostka z prasowanego betonu.
Wzór – wężowidło.

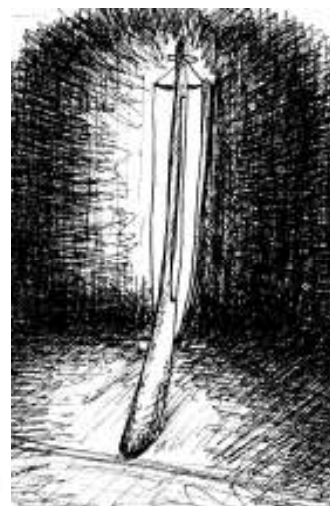
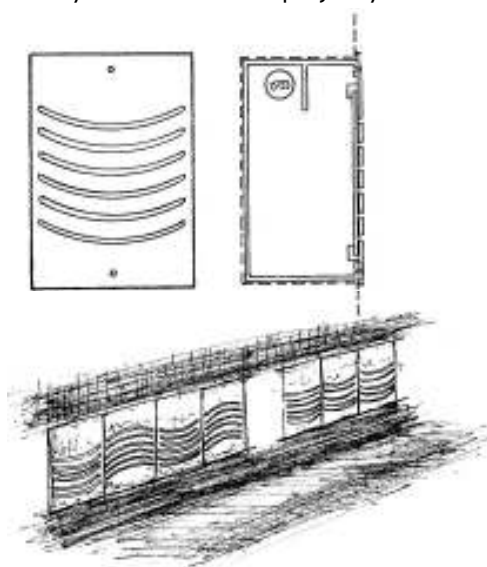
Podłoga: Płyta chodnikowa z obrzeżem,
betonowa 40 x 25 x 4 cm.

Granica: Płot. Cokół i słupki betonowe, przęśta z rur ze stali nierdzewnej. Ryby z blachy stalowej, obustronnie wypukłe.

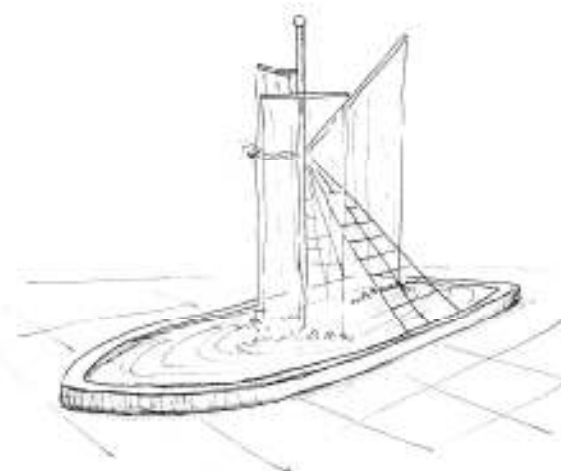
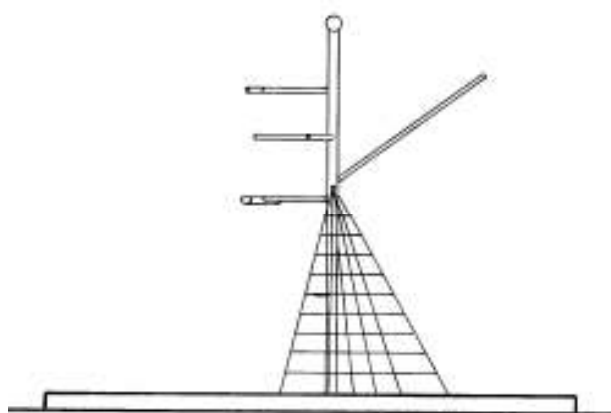

Powtarzalny element dekoracyjny: Betonowy element w kształcie ryby, możliwy do ustawienia w różnych pozycjach. Można tworzyć doraźne ażurowe ogrodzenia, przesłony lub ustawiać pojedynczo w zieleni.

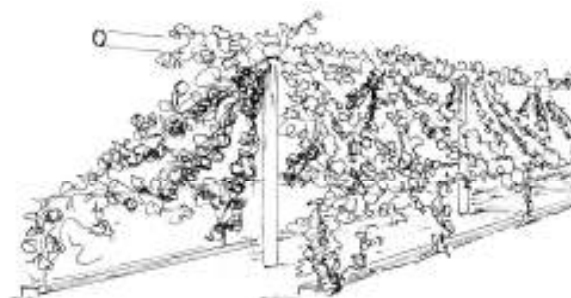
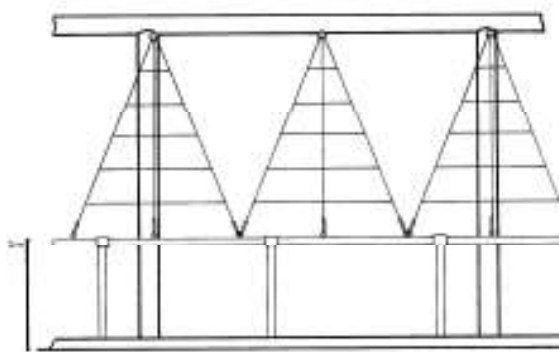

Oświetlenie: Panel oświetleniowy do montażu w ścianie, z motywem fali.

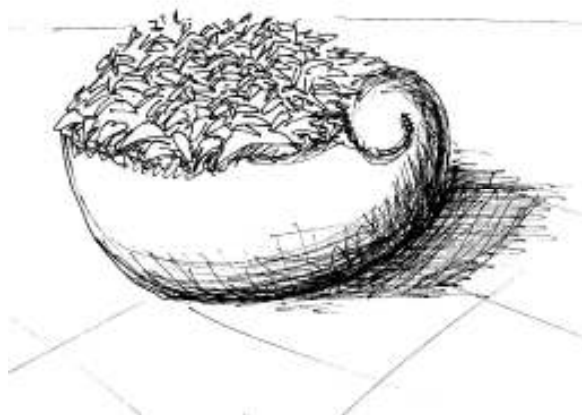
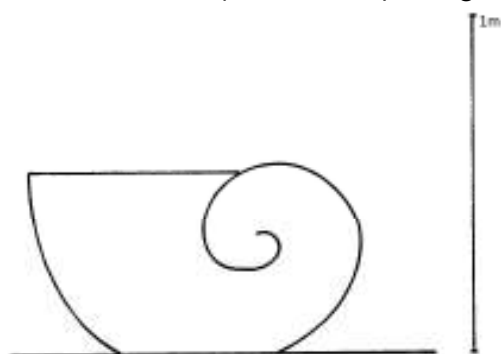
Oświetlenie: Latarnia z motywem żagla.

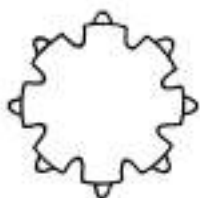
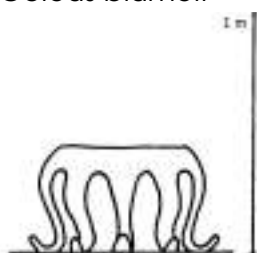
Układ wodny: Fontanna w kształcie łodzi żaglowej. Żagle z tafli spadającej wody.

Element przestrzenny: Pergola nawiązująca do pokładu żaglowca

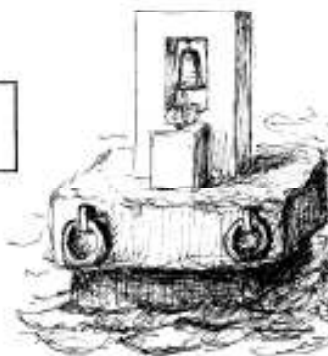
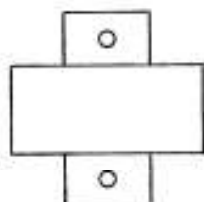
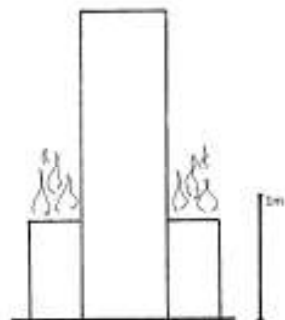
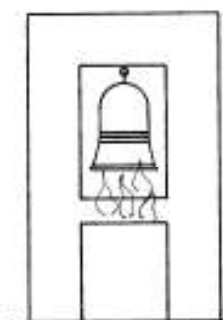
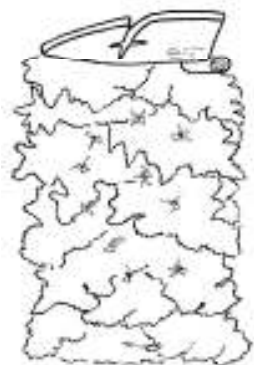
Kwietnik przenośny: Betonowa donica w kształcie muszli łodzika. W donicy odmiany *Coleus blumei*.

Meble ogrodowe
Siedzisko „ośmior-
niczka”. Materiał –
aluminium, tworzywo
sztuczne.

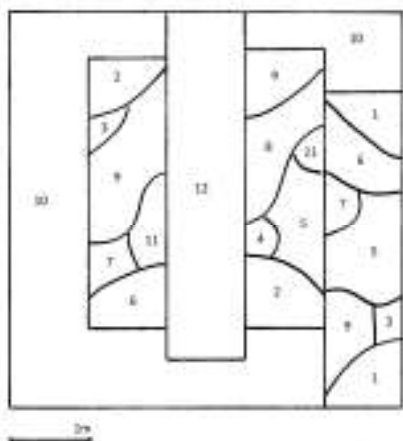

Meble ogrodowe
Stół „ukwiat”.
Materiał – alu-
minium, two-
rzywo sztuczne.
Błat szklany.

Miejsce pamięci: Nagrobek z motywem rozdartego żagla. Grób obsadzony *Juniperus horizontalis* 'Blue Chip' i *Narcissus* 'Golden Harvest'.

Miejsce pamięci: Pomnik „Zaginionym na morzu” ze zniczem, na dalbie przed wejściem do portu.

Rabata: Rabata wydymowa. Obrzeża z blachy aluminiowej. Nasadzenia: 1. *Armeria maritima* 'Dusseldorfer Stolz', 2. *Calamagrostis x acutiflora* 'Karl Foerster', 3. *Eryngium alpinum*, 4. *E. planum*, 5. *Festuca glauca*, 6. *Helictotrichon sempervirens*, 7. *Inula ensifolia*, 8. *Jasione laevis*, 9. *Leymus arenarius*, 10. *Pinus mugho* 'Mops', 11. *Sedum spectabile* 'Carmen', 12. czysty piasek.

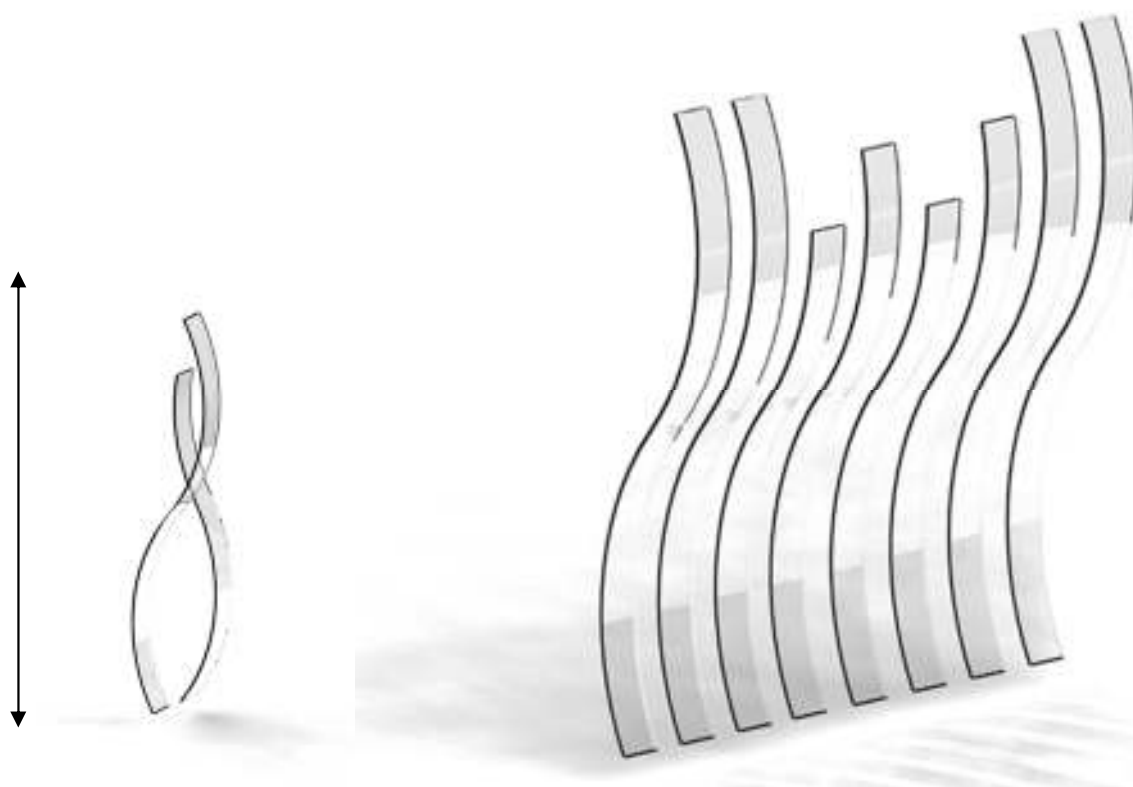

Agnieszka Siwoń

Nota biograficzna: urodziła się 15 kwietnia 1982 r. w Gliwicach, pedagog, florystyka z zamiłowania, zawsze lubiła tworzyć, układać, rysować. Z miłości do roślin i wolnej przestrzeni postanowiła uczynić zawiód. Prywatnie szczęśliwa żona i mama trójki dzieci.

Dane: agnieszkasiwon@gmail.com

Idea: cechami charakterystycznymi projektu są miękkie linie, dynamiczne formy oraz zastosowanie przezroczystego tworzywa sztucznego. Dzięki nim uzyskujemy wrażenie lekkości. Poszczególne elementy doskonale wtapiają się w krajobraz ogrodu, nie dominują w przestrzeni. Powiew nowoczesności wnosi tworzywo sztuczne. Jednak połączone z elementami naturalnymi takimi jak plecionka, kamień czy drewno, pozwala na utrzymanie harmonii. Meble i donice mogą być modyfikowane poprzez zastosowanie różnych wypełnień, co daje możliwość kreatywnej zabawy kolorem, formą i kształtem.

oświetlenie (diody wpuszczone w brzozy lampy) ogrodzenie

element dekoracyjny

donica

fontanna

miejsce pamięci

leżak 2 - pozycyjny (zmiana po przesunięciu walca)

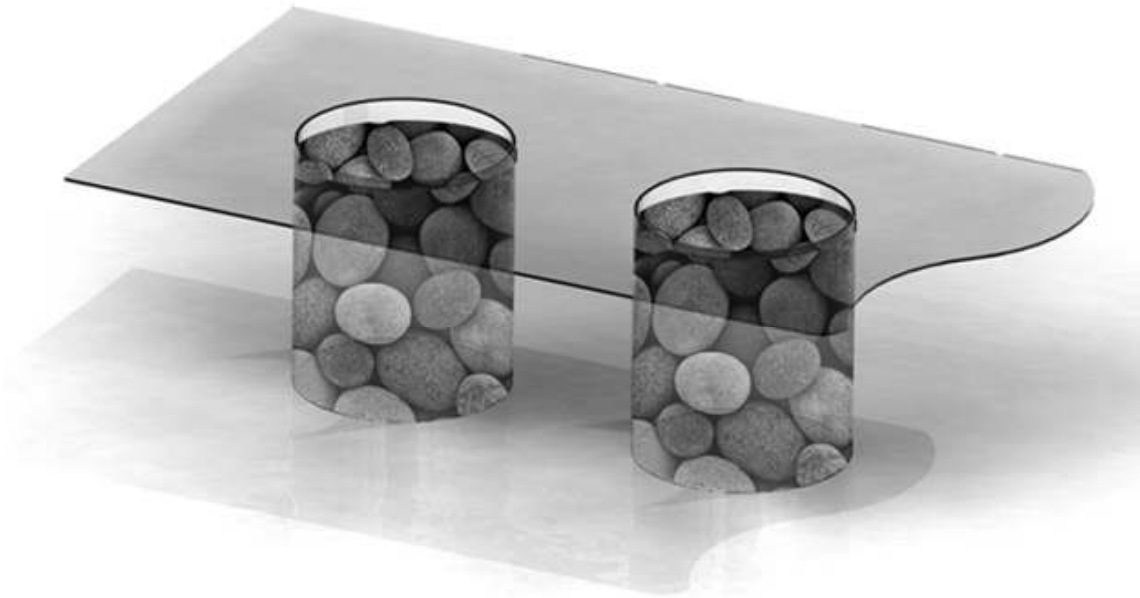
stół 1 (noga wypełniona dowolnym materiałem)

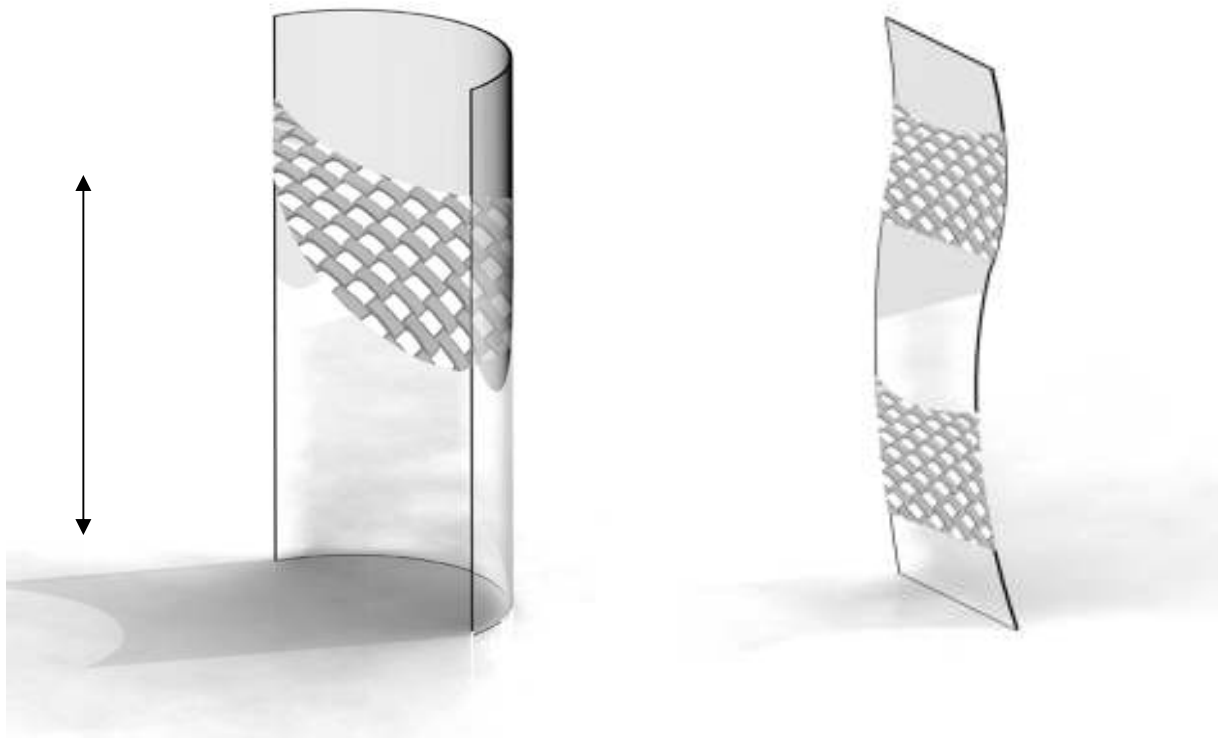
krzesło 1

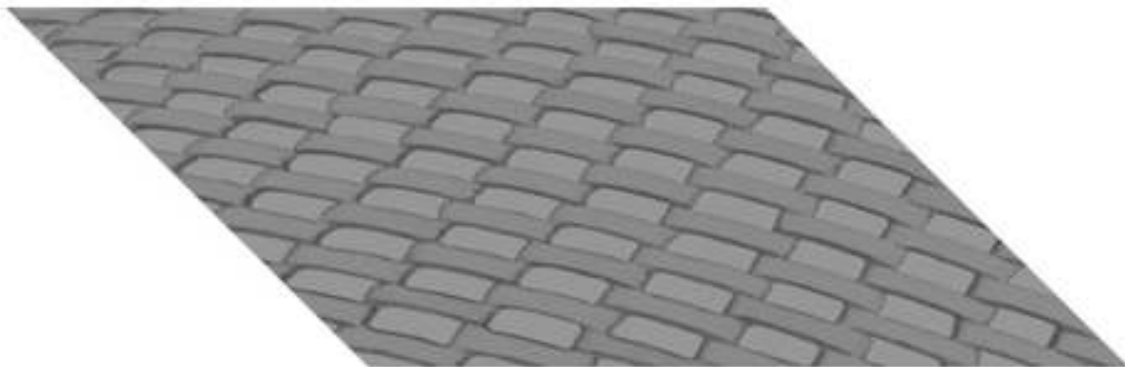
krzesło 2

stół 2 (noga wypełniona dowolnym materiałem)

parawany z możliwością nasadzenia roślin w plecionych kieszeniach

nawierzchnia z betonu stemplowanego

rabata (kostrowa popielata ,czosnek

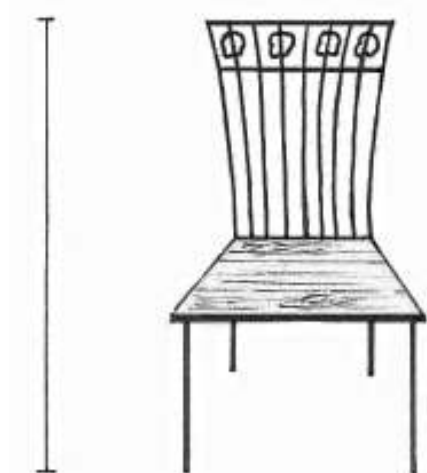
Monika Sobolewska

Absolwentka Wydziału Rolnictwa i Biologii oraz studentka Podyplomowych Studiów Wzornictwo Ogrodowe na SGGW. Interesuje się rolnictwem ekologicznym i aranżacją terenów zieleni.

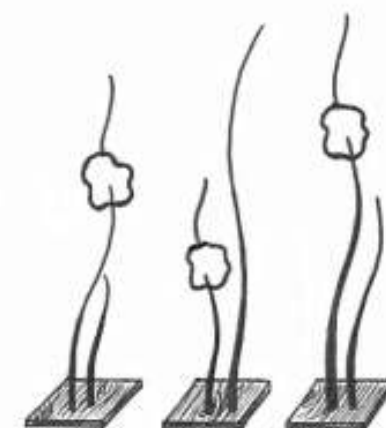
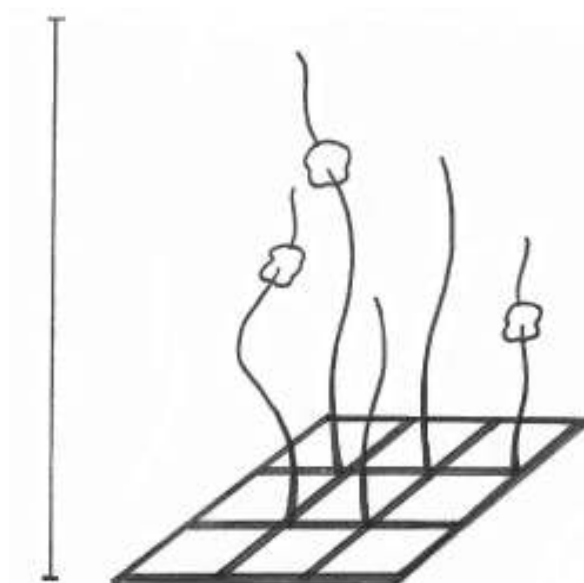
Kontakt: monika.b.sobolewska@gmail.com kom. 600 506 876

Wzornik zawiera elementy ogrodowe wykonane głównie z drewna oraz żeliwa. Powtarzającym się motywem jest ornament zainspirowany kwiatem driakwi kaukaskiej. Skala została przedstawiona w formie 1 m odcinka (w poziomie lub w pionie) znajdującego się obok poszczególnych elementów wzornika.

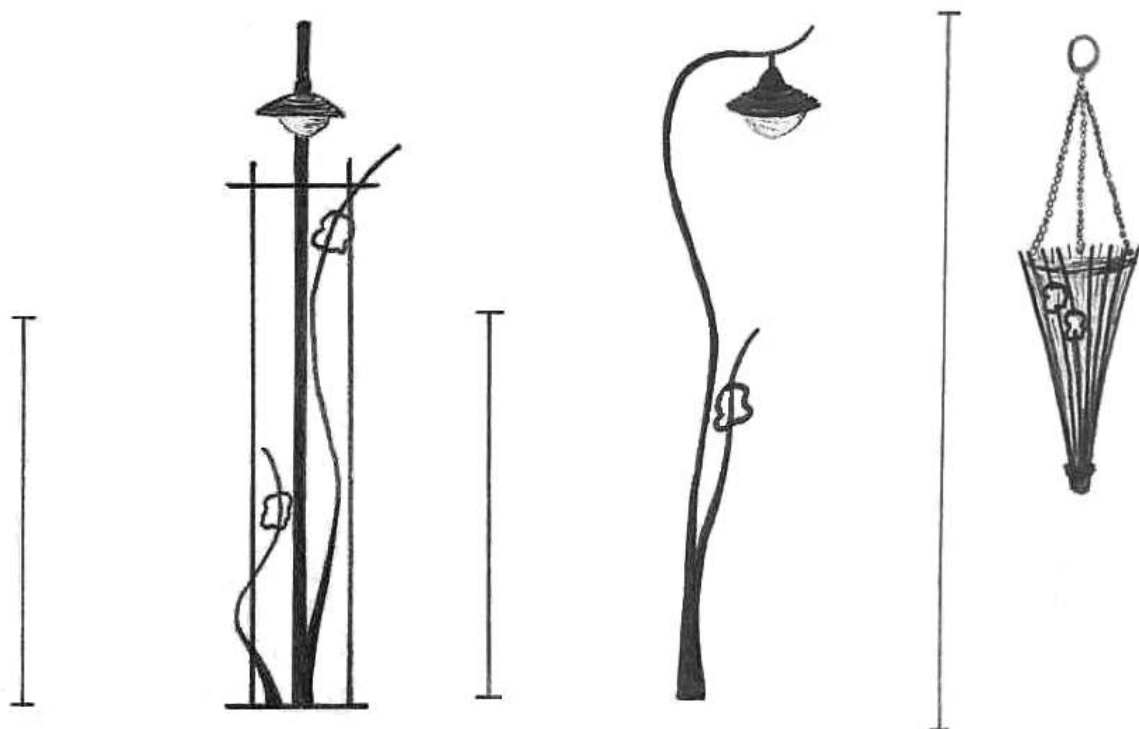
WZORNIK ELEMENTÓW OGRODOWYCH

MEBLE OGRODOWE – Krzesło ogrodowe żeliwno – drewniane

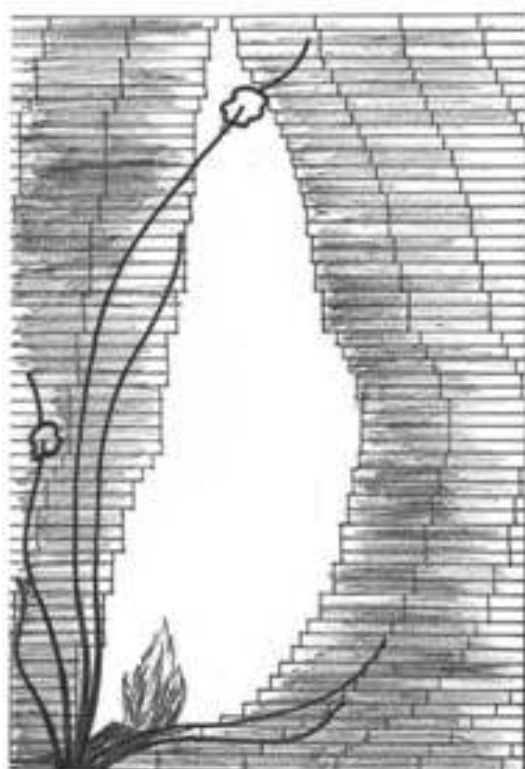

ELEMENT PRZESTRZENNY – Rzeźba na POWTARZALNE ELEMENTY DEKORACYJNE ażurowej podstawie

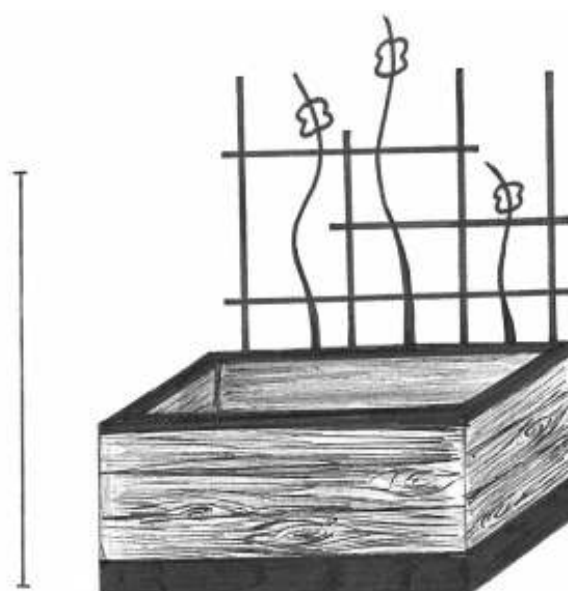

OŚWIETLENIE – Latarnie ogrodowe z żeliwa i kutego żelaza

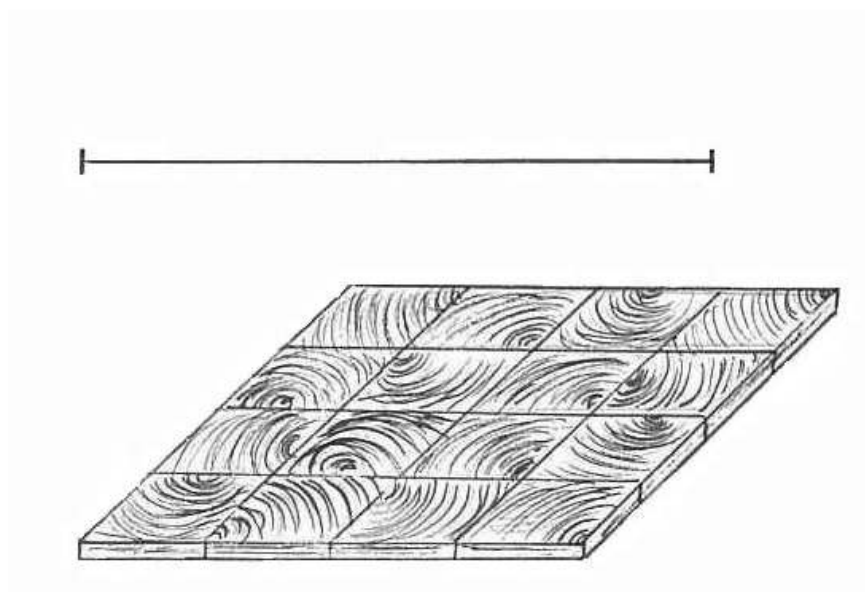
ELEMENT PRZESTRZENNY – Rzeźba na ażurowej podstawie

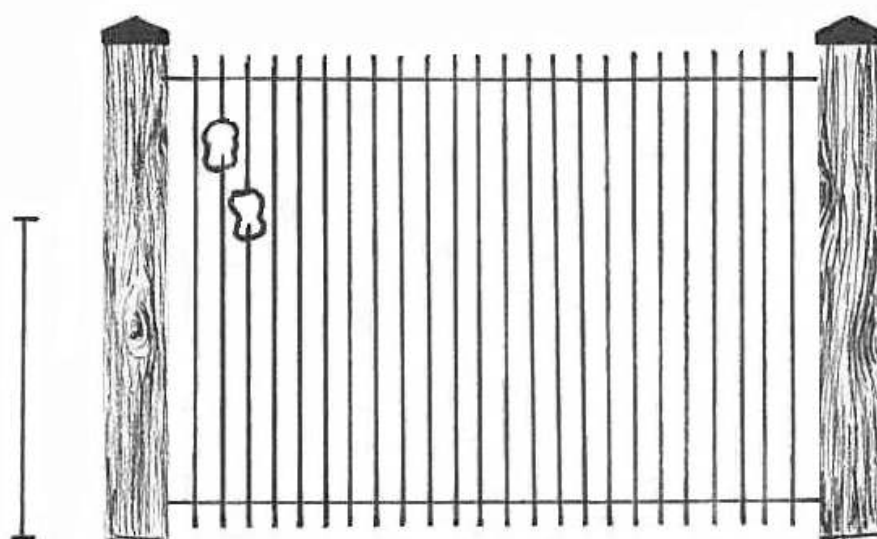
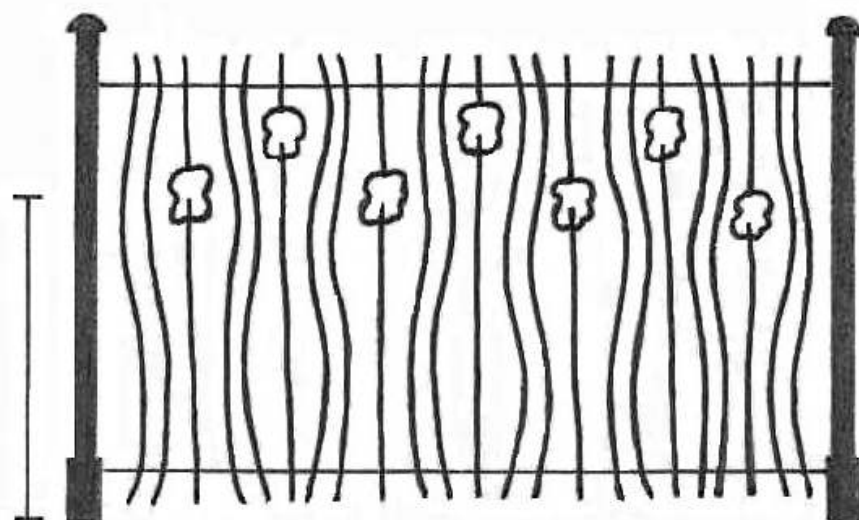
MIEJSCE PAMIĘCI – Rzeźba z kutego żelaza z lampionem w ścianie z kamienia elewacyjnego

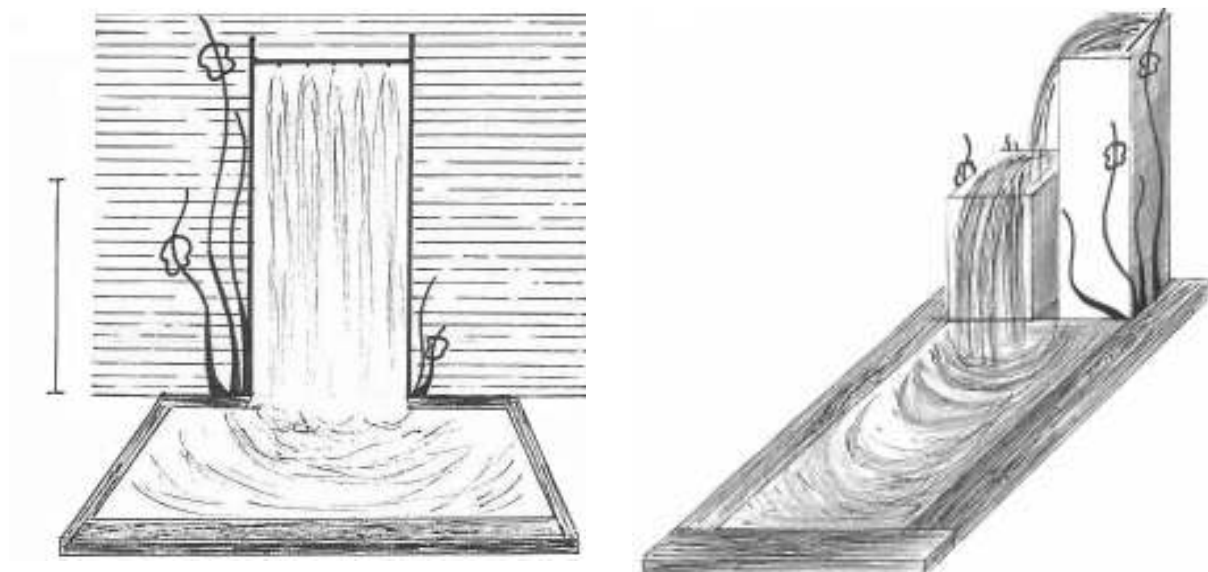
POWTARZALNE ELEMENTY DEKORACYJNE (z nasadzeniami roślin)

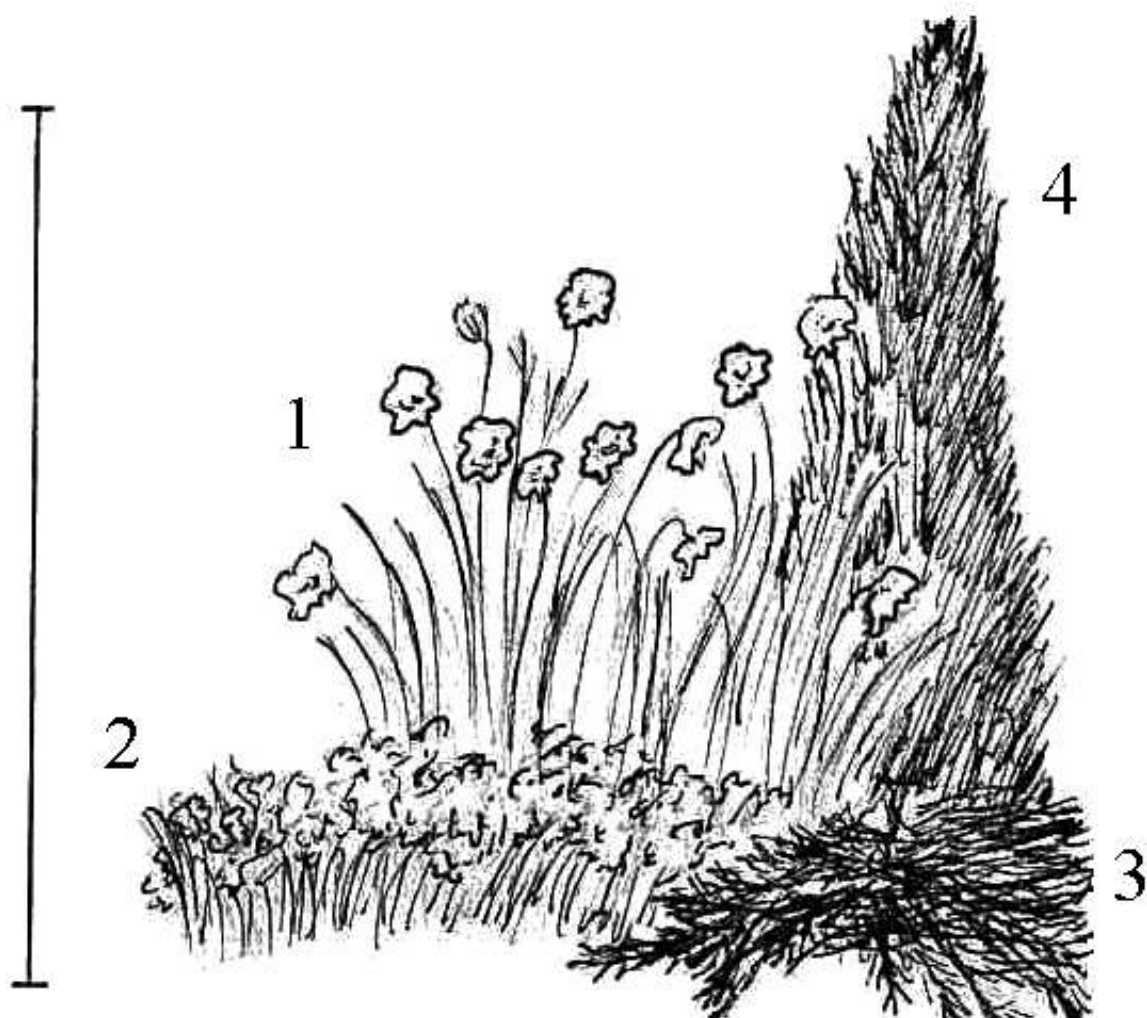
PODŁOGA – Podłoga z kostek drewnianych

GRANICE – Ogrodzenie żeliwno – drewniane i żeliwne (ornamenty z

UKŁADY WODNE – Fontanny ze zbiornikami wodnymi (elementy żeliwne – drewniane oraz z kutego żelaza)

RABATA - 1) *Scabiosa caucasica*, 2) *Dianthus deltoides*, 3) i 4) *Juniperus: horizontalis i communis*

Sylwia Świerczek

Nota biograficzna: Absolwentka Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Największymi pasjami są jazda konna oraz taniec. W kręgu zainteresowań znajdują się także architektura krajobrazu oraz angielska literatura klasyczna. Od niedawna świeżo upieczona mama

Dane kontaktowe: Tel. 0 604 238 469

swierczek.sylwia@gmail.com

Idea:

Powiązanie naturalnych materiałów jakimi są drewno i kamień, luźno oparte na inspiracjach płynących z ogrodów japońskich.

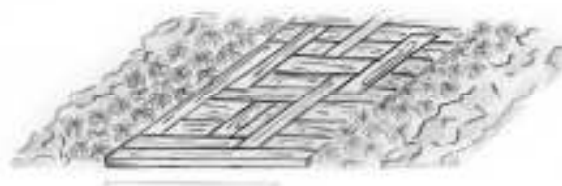
granice

granice (element variantowy)

podłoga

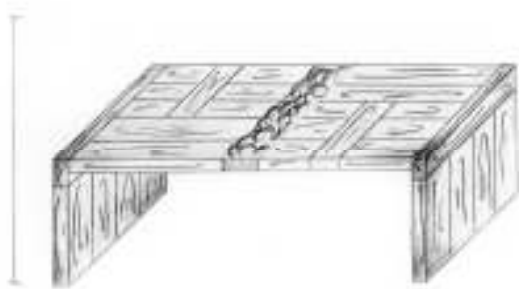
podłoga (variant)

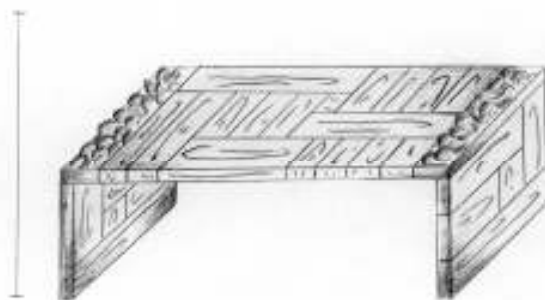
oświetlenie

oświetlenie (element variantowy)

mebel ogrodowy – ławka

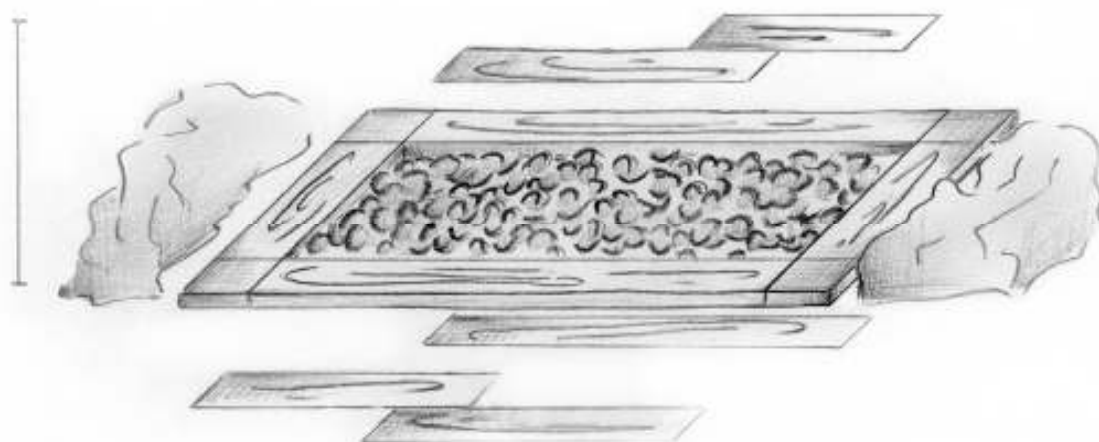
mebel ogrodowy – ławka (wariant)

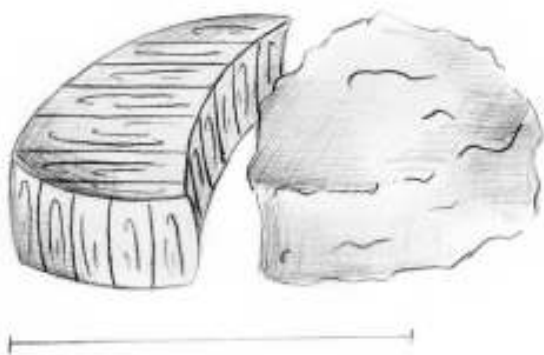
kwietniki przenośne

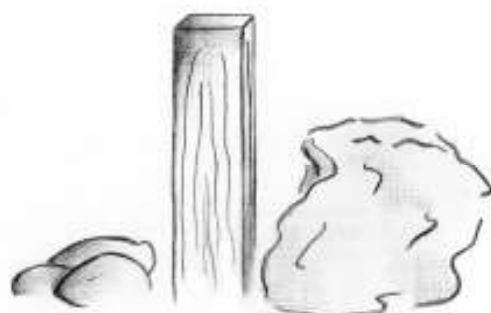
kwietniki przenośne (wariant)

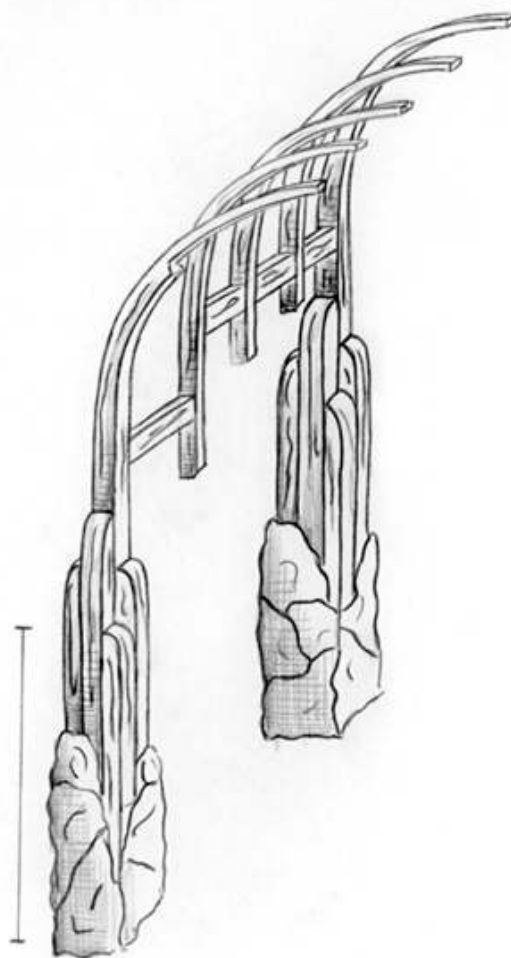
układ wodny

miejsce pamięci

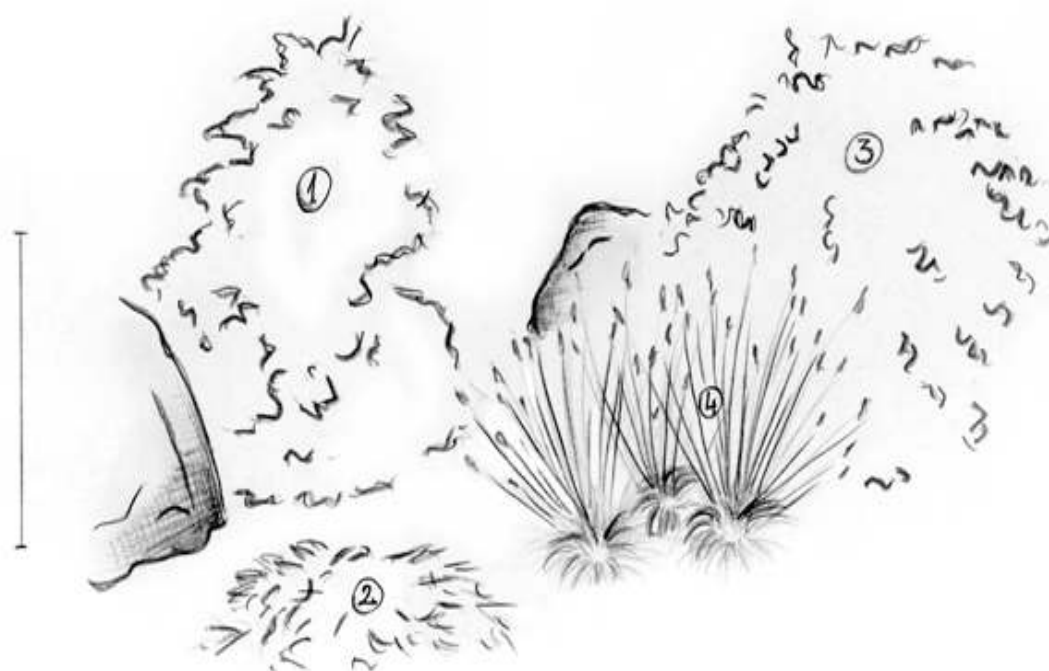

Powtarzalny element dekoracyjny

przestrzenny – pergola

Element

Rabata: (1. *Chamaecyparis pisifera* 'Boulevard', 2. *Chamaecyparis pisifera* 'Filifera Nana', 3. *Berberis verruculosa*, 4. *Festuca glauca*)

Magdalena Szumińska

Ur. 24.01.1980 r. w Warszawie. Córka Tomasza Szumińskiego – art. plastyka, śpiewaka operowego. Absolwentka Wydziału Inżynierii i Kształtowania Środowiska SGGW w Warszawie. Dyplom w 2004 r. na kierunku Inżynieria Środowiska (specjalność: urządzenie terenów wiejskich). W 2005 r. ukończyła kurs projektowania ogrodów organizowany przez firmę Art & Decor.

Email: szuminska.m@gmail.com

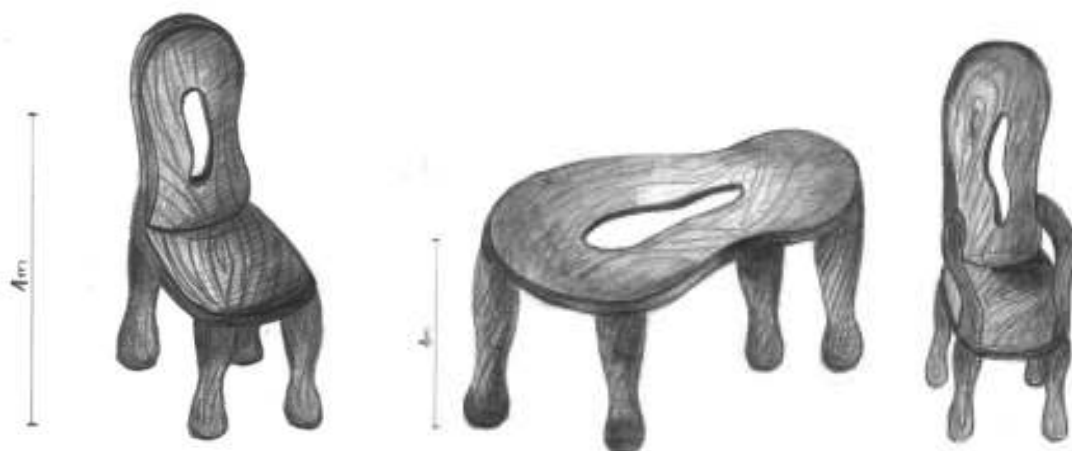
Idea: Stworzenie wzornika uniwersalnych elementów ogrodowych, które można wykorzystać zarówno w tradycyjnych wiejskich ogródkach przydomowych jak i w nowoczesnych założeniach. Wszystkie elementy wykonane są z naturalnego materiału, jakim jest drewno, ręcznie rzeźbione. Charakteryzują je ażury, dodające im nowoczesnego wymiaru i lekkości, obłe kształty oraz powtarzalne kuliste dekory.

Logo

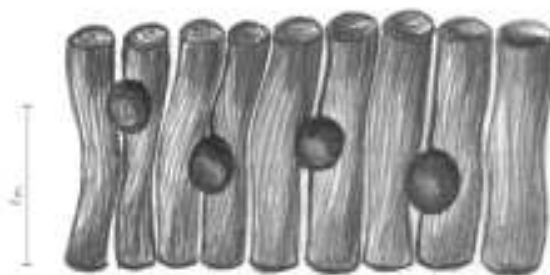
Oświetlenie

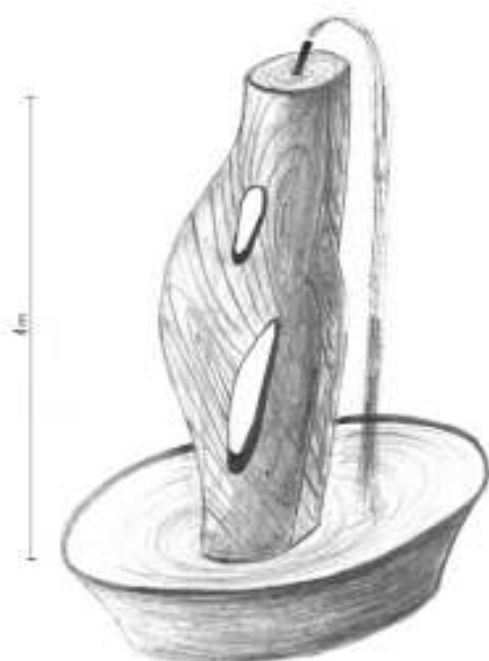
Meble ogrodowe

Podłoga

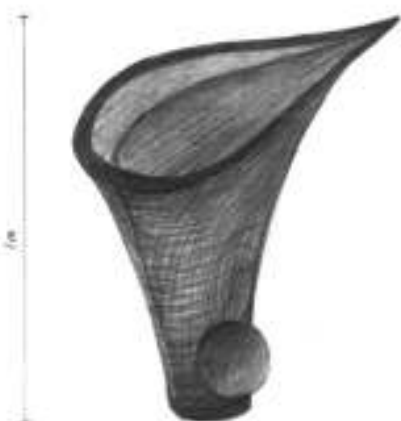
Granica

Fontanna

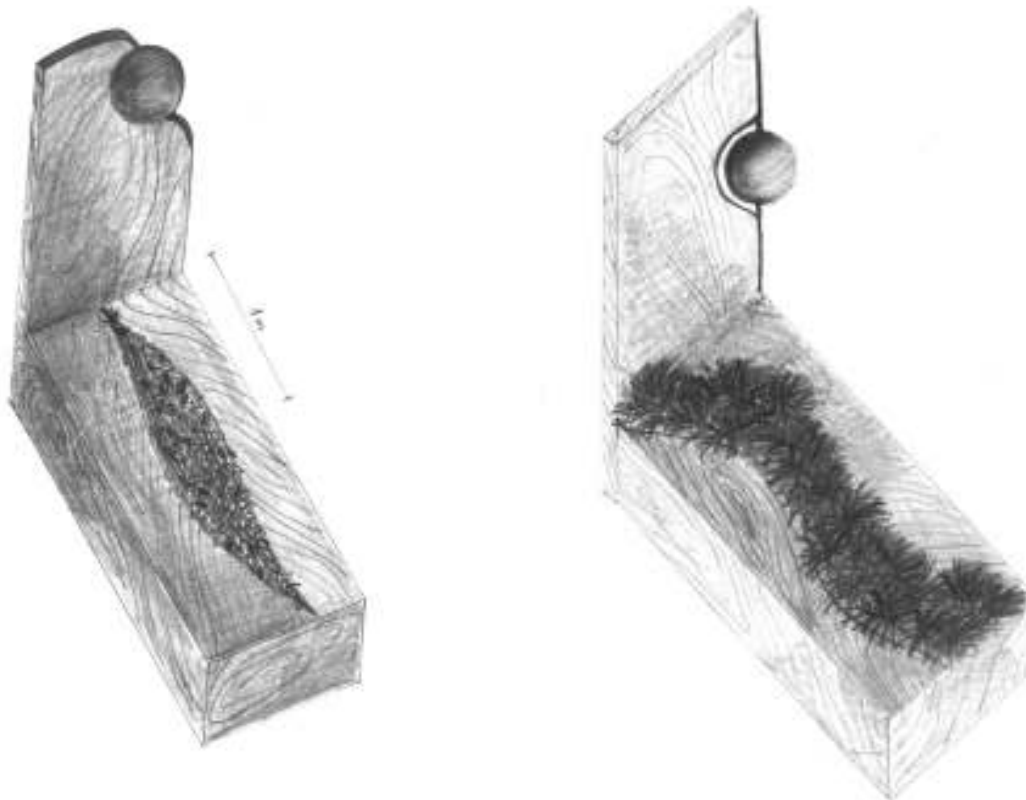
Element przestrzenny - rzeźba

Kwietnik przenośny

Miejsce pamięci

Miejsca pamięci - nagrobki

1. <i>Deschampsia cespitosa</i>	2. <i>Miscanthus sinensis</i> 'Silberfeder'	3. <i>Carex flagellifera</i> 'Bronze Form'
4. <i>Sedum telephium</i>	5. <i>Heuchera micrantha</i> 'Palace Purple'	6. <i>Sedum</i> 'Herbstfreude'
7. <i>Stipa capillata</i>	8. <i>Stipa calmagrostis</i>	

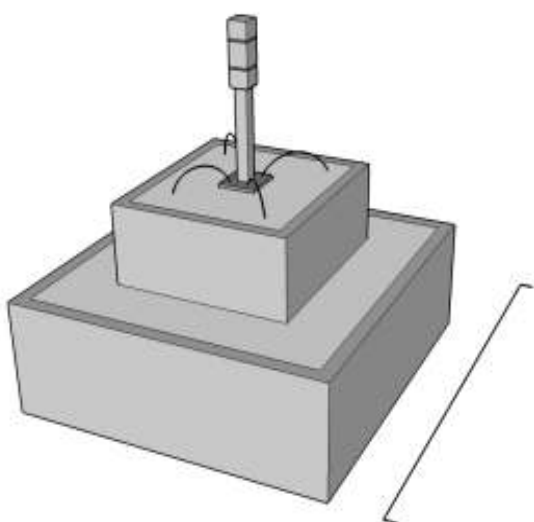
Rabata

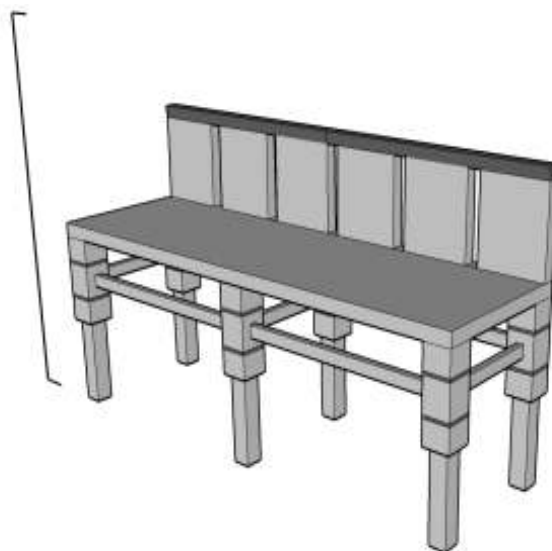
Maria Walczak

Absolwentka Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa w Warszawie. Studia Podyplomowe na Wydziale Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu SGGW „Projektowanie Ogrodu z Domem Rodzinnym”. e-mail: mwjw@poczta.onet.pl

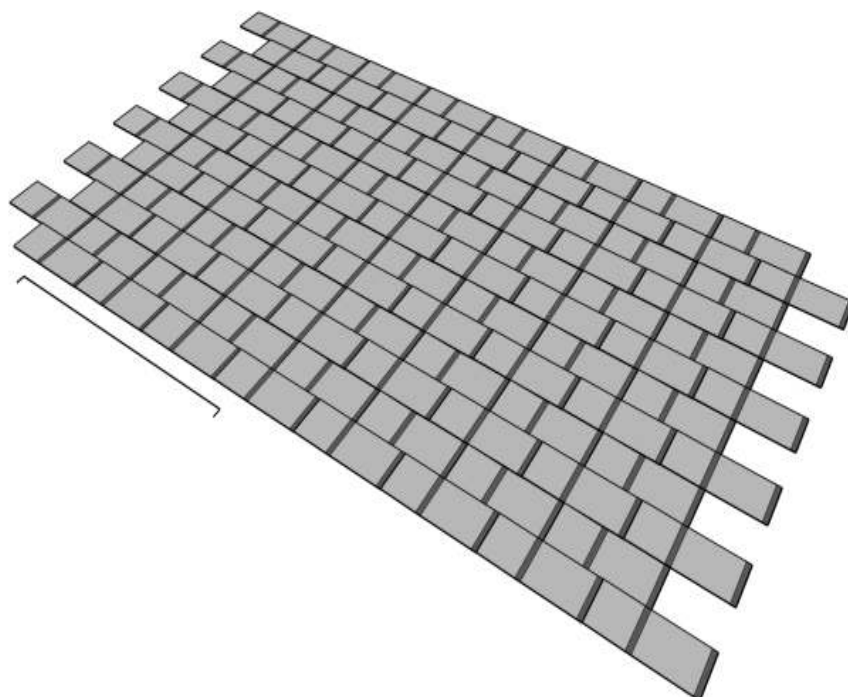
Idea: Wzornik stanowią proste figury i bryły geometryczne (prostokąty i prostopadłościany) zbudowane na bazie złotego podziału. Zastosowano oszczędną geometryczną ornamentykę. Elementy wzornika zbudowane są z naturalnych materiałów, takich jak kamień i drewno w dwubarwnej kolorystyce.

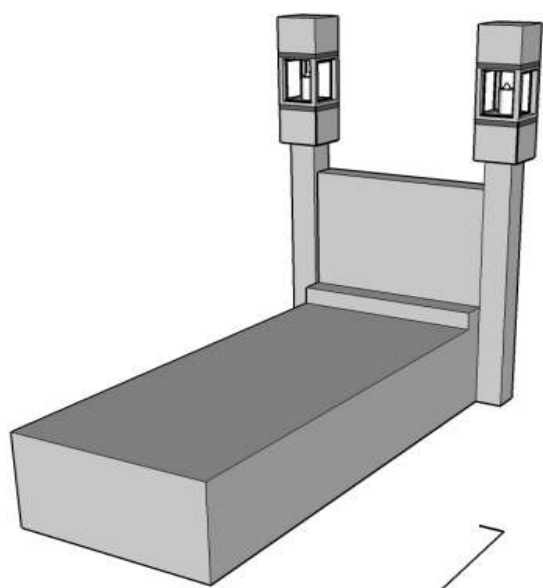
Fontanna

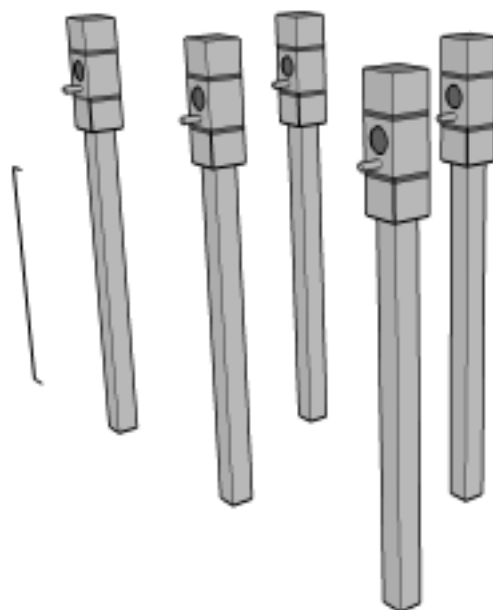
Ławka

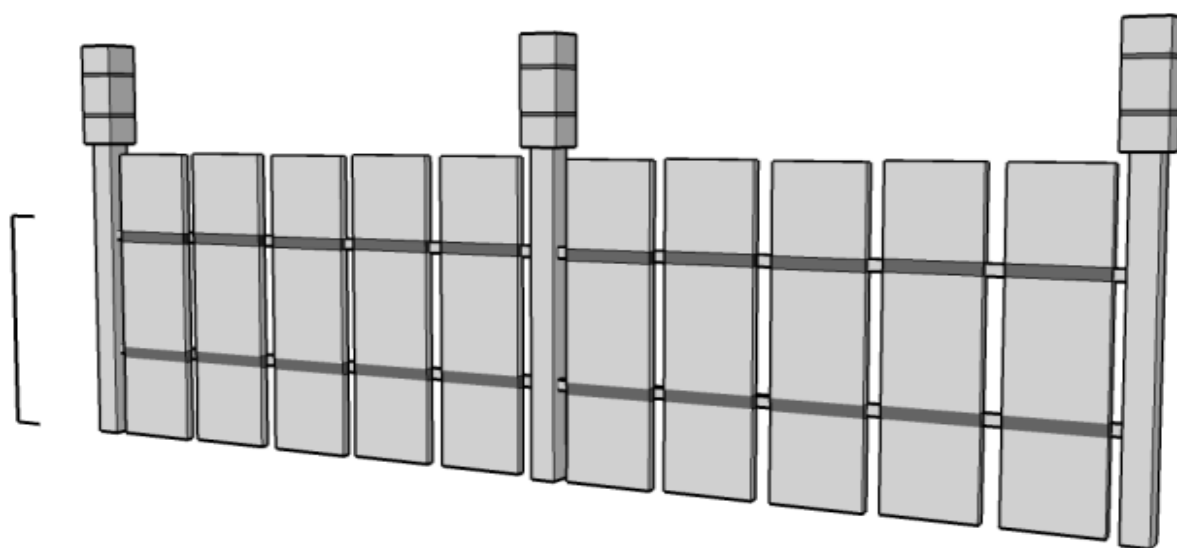
Podłoga

Nagrobek

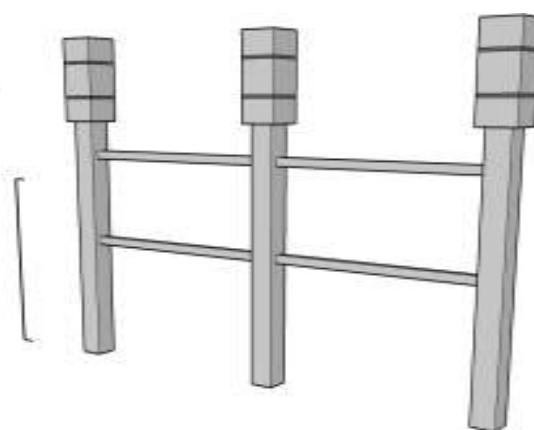
Domki dla ptaków

Ogrodzenie

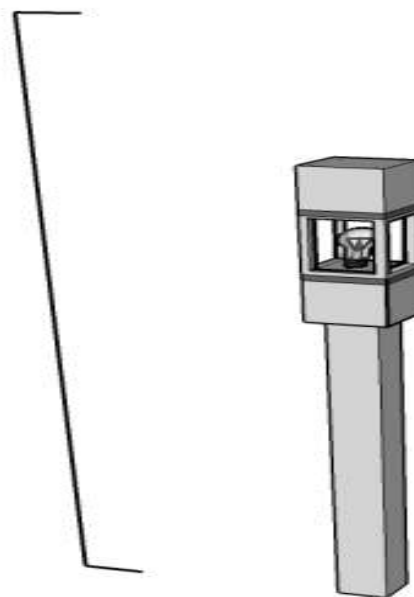
Stół

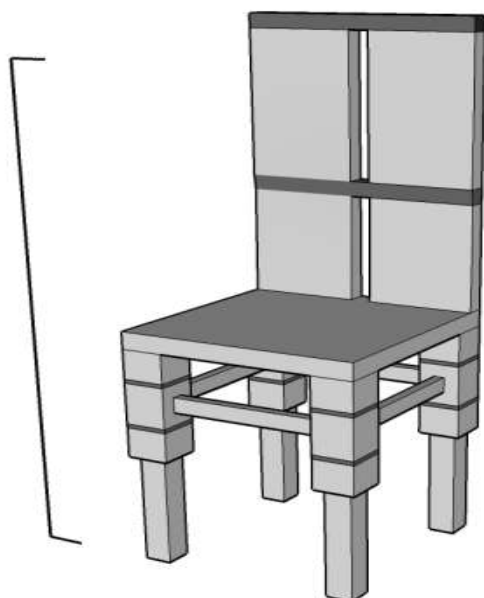
Trejaż

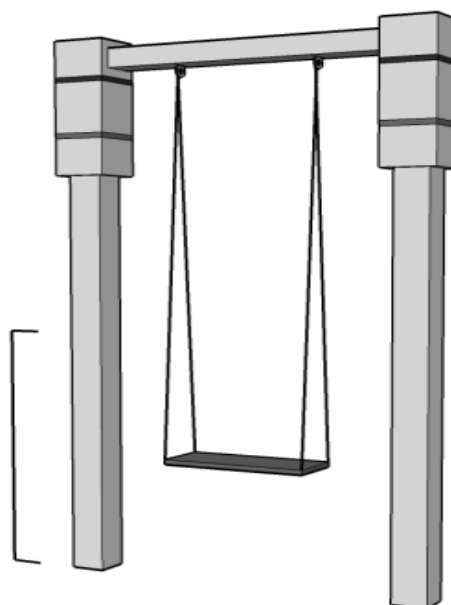
Parasol

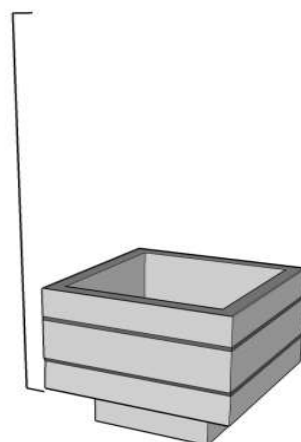
Lampa

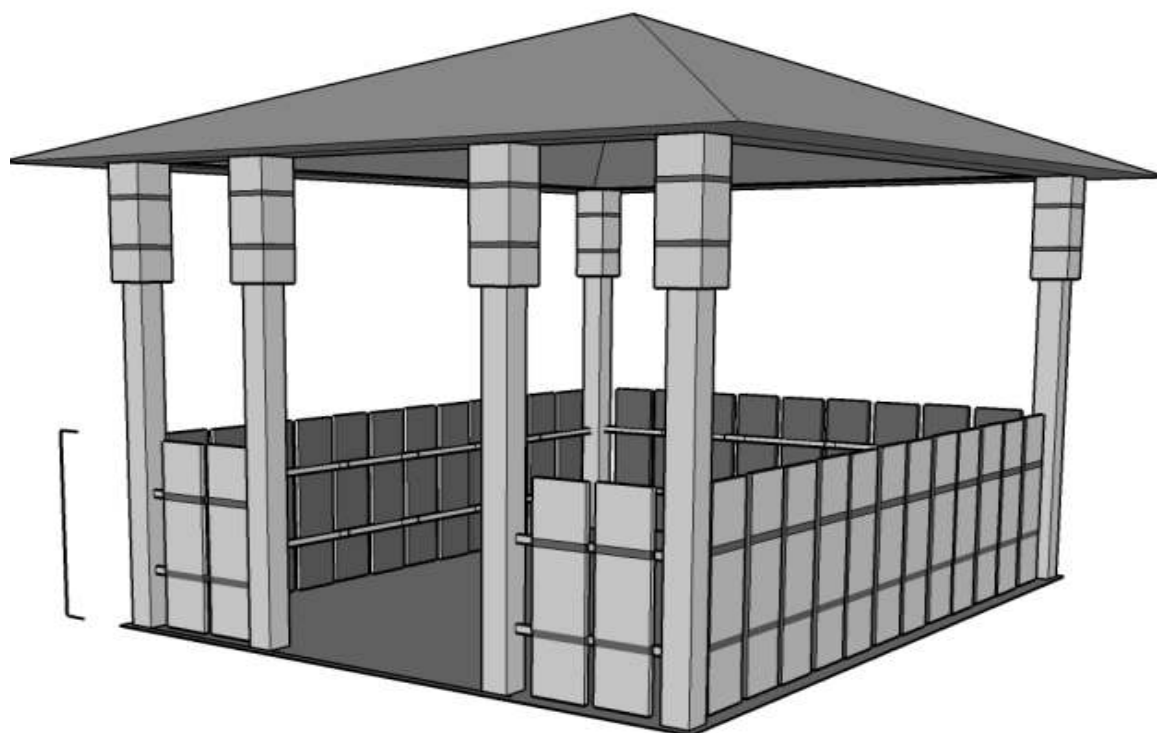
Krzeseł

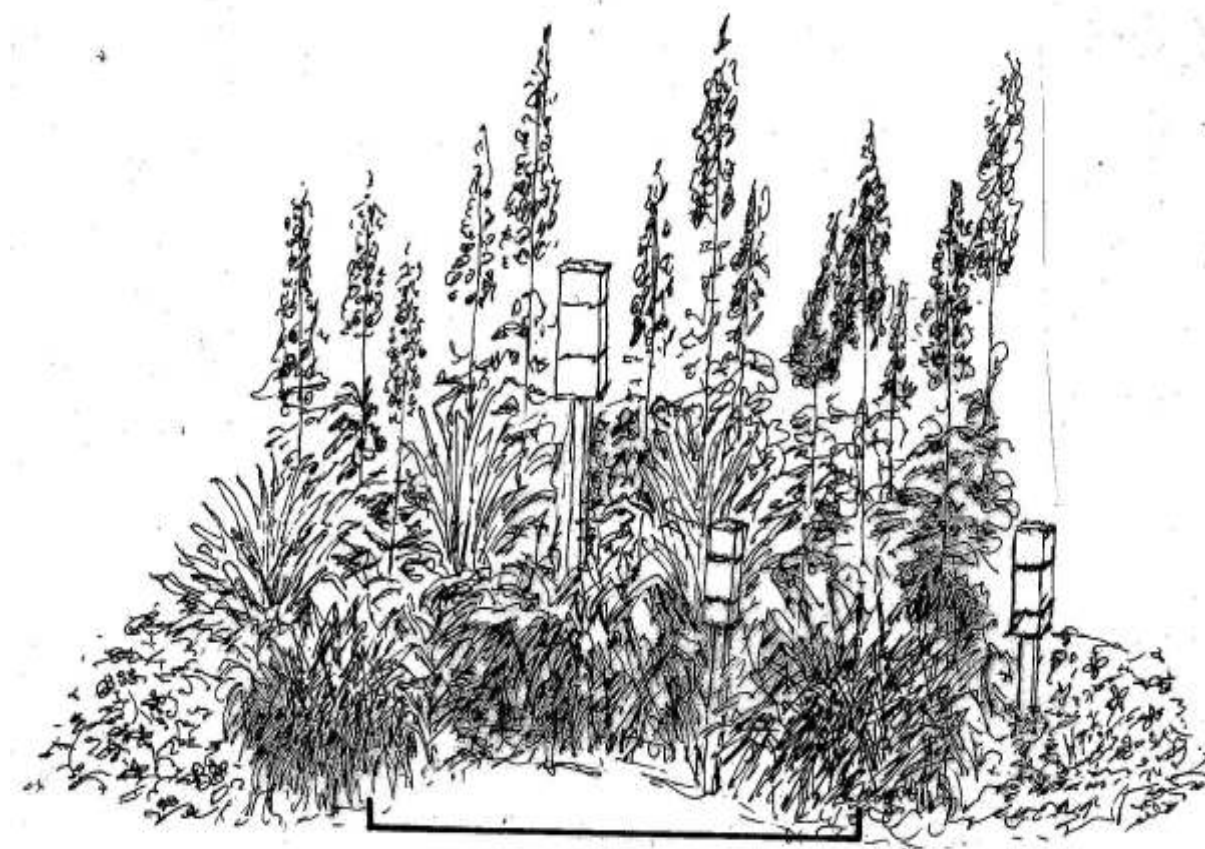
Huławka

Kosz na śmieci

Altana

Rabata: *Delphinium x cultorum*, *Iris pseudacorus*, *Houstonia caerulea*, *Tradescantia x andersoniana*.

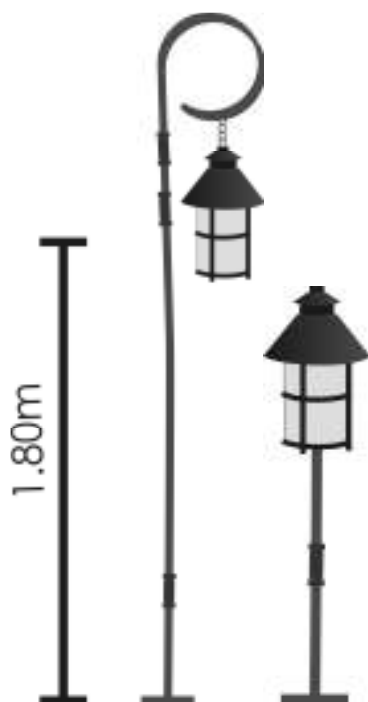

Mirosława Włodek

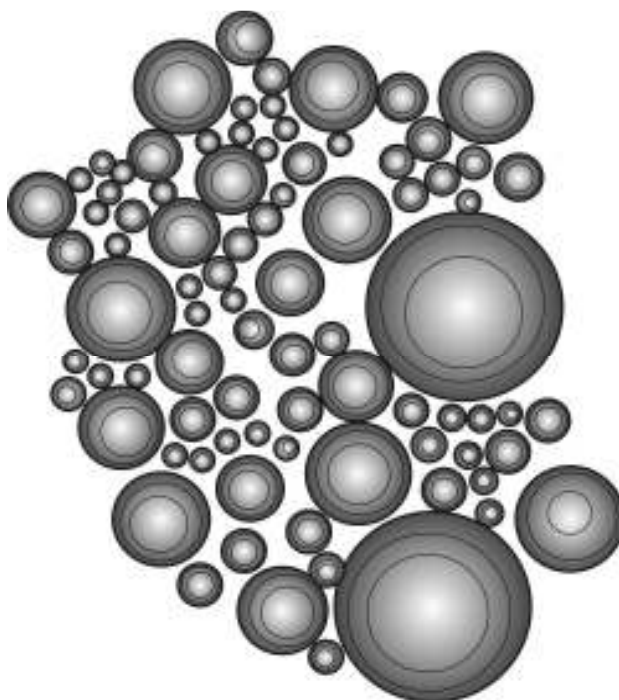
Ukończyłam Wydział Geologii Uniwersytetu Warszawskiego, specjalizacja: hydrogeologia i geologia inżynierska. Od wielu lat jestem związana zawodowo z samorządem warszawskim, od 1995 r. naczelnik Wydziału Ochrony Środowiska na Bielanach. Podróże, góry i zwierzęta to pasje, którym poświęcam prawie cały prywatny czas.

Idea projektowa

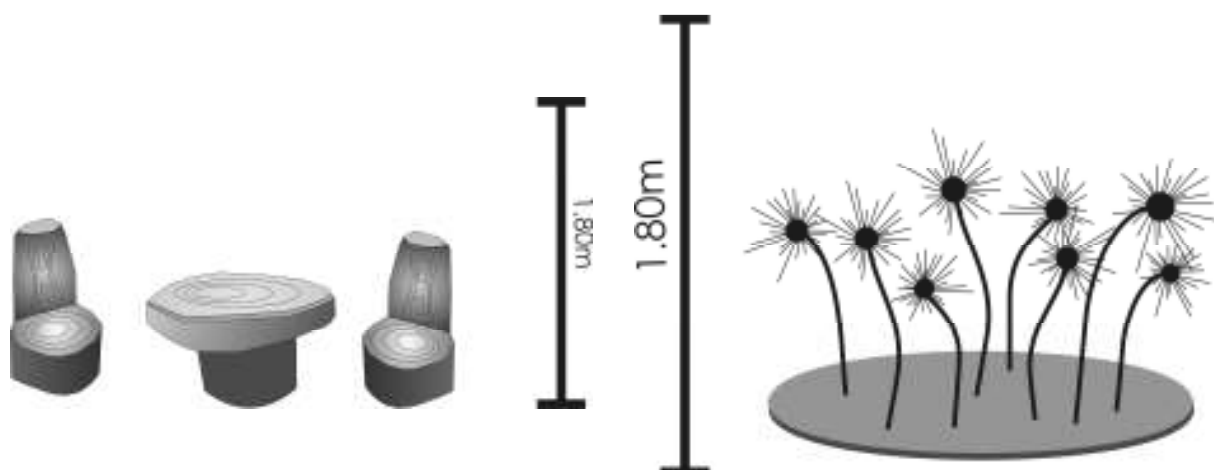
Moim zdaniem, ingerencję człowieka w ogród (lubię ogrody pozornie nieuporządkowane, z mnóstwem wszelakich roślin, niekoniecznie uznawanych za ozdobne) należy maksymalnie ograniczyć. Stąd we wzorniku nawiązano do stylu rustykalnego, przytulnego i prostego, z nieskomplikowanymi detalami oraz ze zdobnictwem ograniczonym do minimum, o ciepłej palecie barw, podkreślającej rysunek i kolor użytego drewna. Dominują naturalne materiały takie jak wiklina, drewno i glina. Przedstawione elementy są wręcz prymitywne i wpasowują się bezkolizyjnie w krajobraz.

Zestaw lampionów ogrodowych – stylizowane latarnie, niskie i wysokie, dadzą ogrodowi uroku. Ich prosta forma nawiązuje do stylu całości, a młeczne światło złagodzi kontury i wprowadzi trochę tajemniczości w pogrążonej w ciemności nocnej bujnej zieleni.

Nawierzchnia z bruku drewnianego – nieregularnie wtopione w podłoże plastry pociętego drewna, powtarzający się rysunek naturalnych słoj drewna. Drewno w kolorze naturalnym, nieomalowane, pokryte warstwą środka konserwującego. Ułożenie nawierzchni (ścieżki, alejki spacerowej itp.) bezpośrednio w podłożu daje możliwość poprzerastania jej trawą.

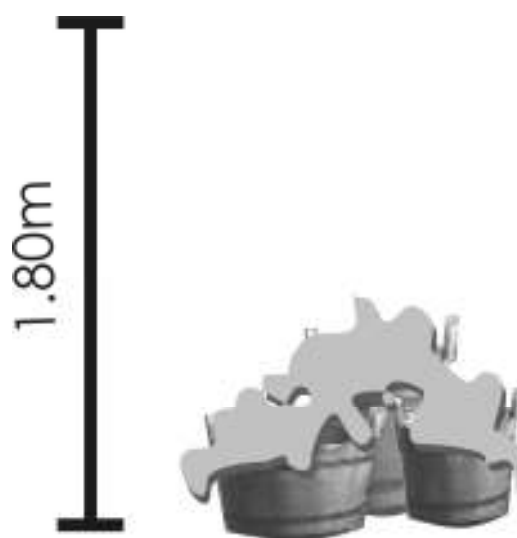

Zestaw mebli ogrodowych – wykonanych z drewna o wyraźnym rysunku soi, meble nie są połączone z podłożem, można je ustawić w dowolnym miejscu, w zależności od potrzeb (np. w słońcu lub cieniu, sam stół, samo krzesło itp.). Drewno w kolorze naturalnym, nieomalowane, pokryte warstwą środka konserwującego.

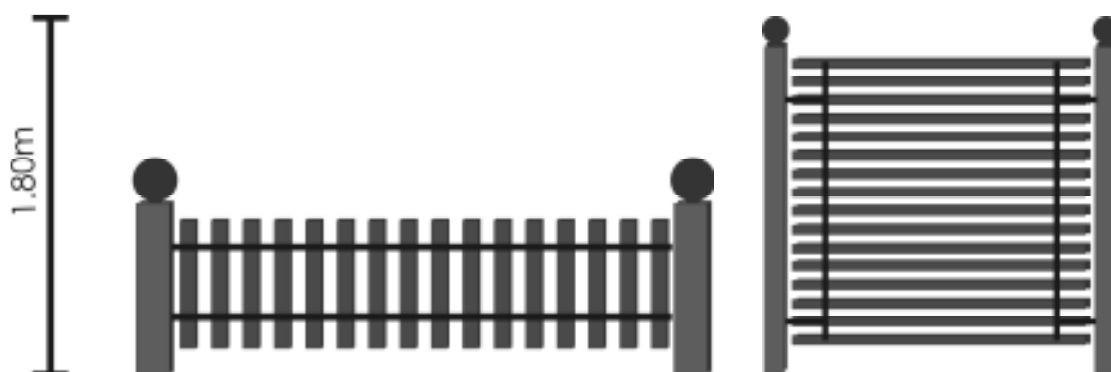
Rzeźba ogrodowa – ustawiona na trawniku grupa obiektów nawiązujących kształtem do „dmuchawców” mniszka lekarskiego. Prostota stylu i pewna nieregularność kompozycji nawiązuje do stylu rustykalnego, a barwy (zieleń podstawy i biel kwiatów) nie wprowadza do ogrodu niepokoju. Podstawa i łodygi drewniane, kwiaty z metalowych rurek.

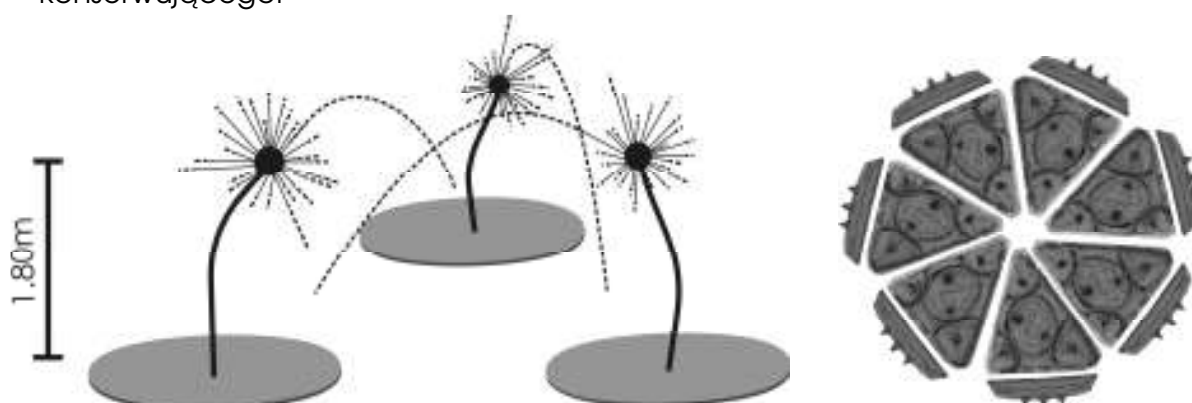
Zestaw nagrobków dla zwierząt – w kącie ogrodu niewielki cmentarzyk dla zwierząt, proste nagrobki drewniane (pokryte środkiem konserwującym drewno) ze zdjęciem zwierzaka oraz jego imieniem.

Pojemniki na rośliny – duże, drewniane donice z metalową obręczą, drewno pokryte środkiem konserwującym, w naturalnym kolorze.

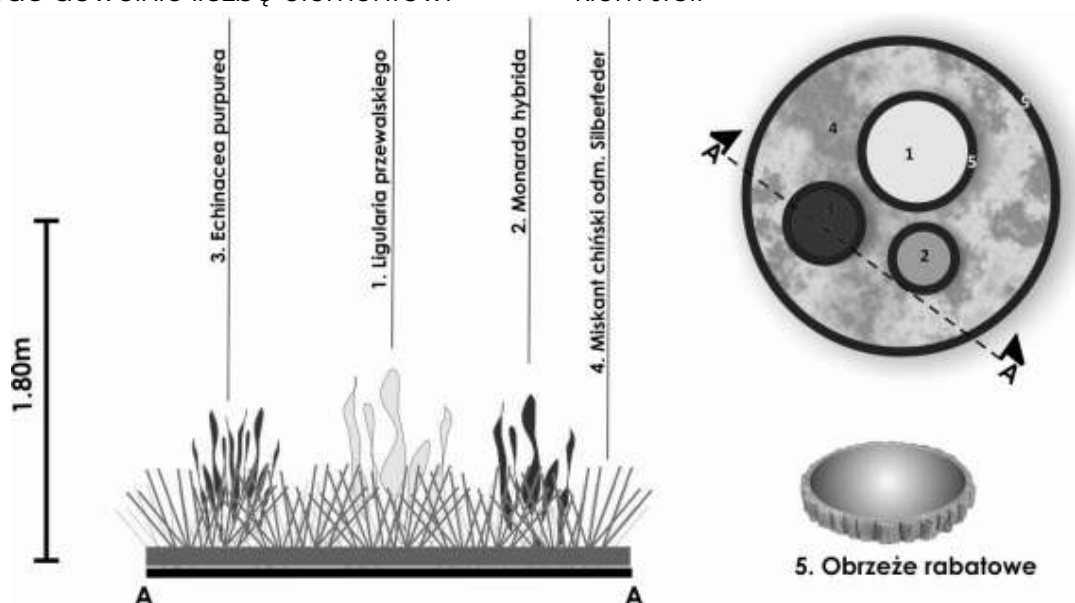

Zestaw ogrodzeń ogrodowych drewnianych, o prostej formie, wyższe – przeznaczone na ogrodzenia zewnętrzne, niższe – do ogrodzenia powierzchni wewnątrz ogrodu. Drewno w kolorze naturalnym, niemalowane, pokryte warstwą środka konserwującego.

Fontanna ogrodowa – powtarzający się wzornik dmuchawca, tym razem wykorzystany w zespole fontann. Można dobierać dowolnie liczbę elementów.

Kafle ozdobne z dekorami – wykonane z wypalanej gliny, matowe, w kolorze naturalnym, z powtarzającym się rysunkiem sło. (Note: 'sło' is likely a typo for 'słoi' or 'słoi').

Rabata bylinowa – wykorzystano byliny kojarzące się z wiejskimi ogródkami, jaskrawymi kolorami, o zróżnicowanej wysokości. Zastosowano obrzeże rabatowe wykonane z wypalanej gliny, matowe, w kolorze naturalnym.

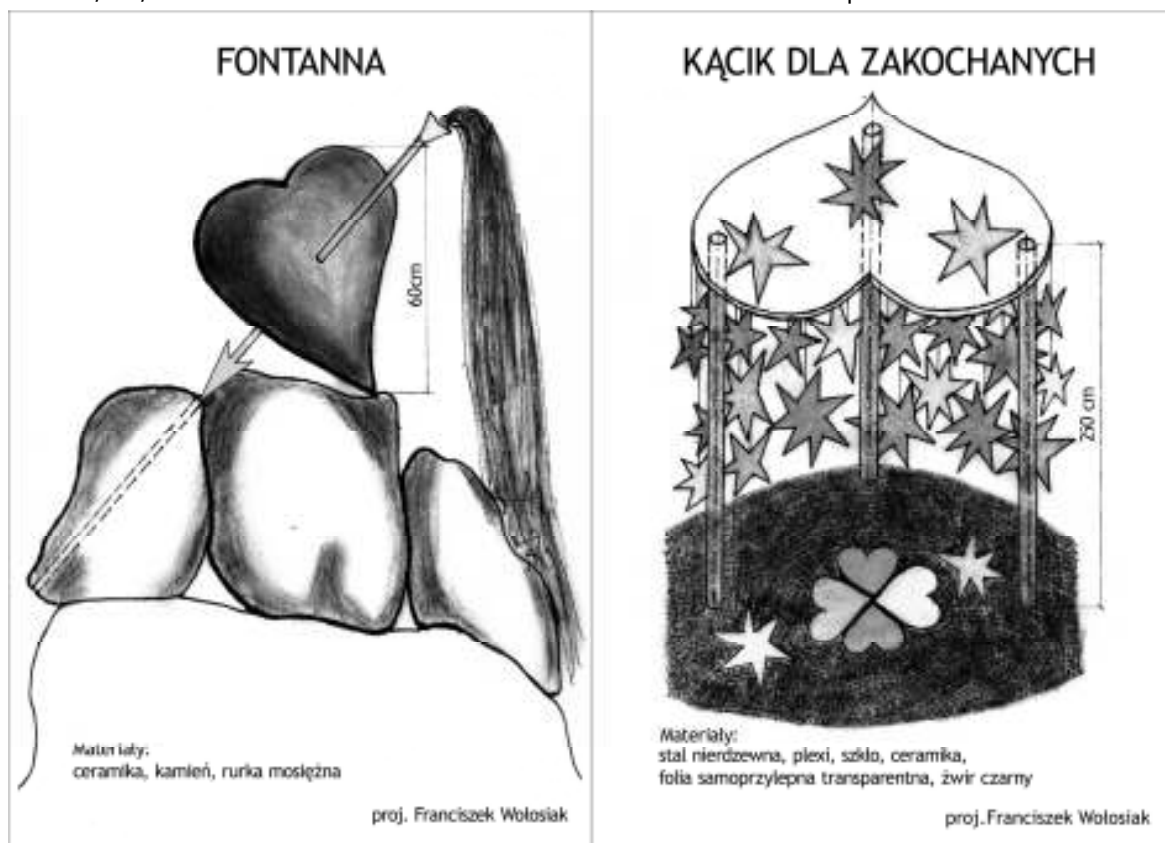
Franciszek Jan Wołosiak

Moja działalność twórcza i zawodowa związana jest przede wszystkim ze sztuką użytkową. W latach 1976-99 projektowałem i wykonywałem grafikę reklamową, zajmowałem się wystawianictwem i aranżacją wnętrz. Na początku była to współpraca z Pracowniami Sztuk Plastycznych, spółdzielnią „Plastyka” i „Polexpo”, a w 1992 roku założyłem własną firmę, czyniącą usługi w tym zakresie. Praca w reklamie umożliwiła mi zorganizowanie pracowni ceramiki artystycznej.

Tworzę przede wszystkim w glinie szamotowej. Mam do dyspozycji dwa rodzaje gliny, białą i czerwoną, które również ze sobą łączę. Gлина szamotowa po wypaleniu to dla mnie naturalne piękno formy z charakterystyczną fakturą drobnoziarnistego kamienia. Linia istniejąca w mojej ceramice jest wyznaczona przez załamania formy. Wyraźne zróżnicowania światłocieniowe podkreślają bryłę. Rytm tworzę przez wielość form, co wywołuje wrażenie ruchu. Inspiracją dla mnie jest sztuka skandynawska, ascetyczna w formie i doskonale harmonizująca ze współczesnymi wnętrzami. Często proste i czyste formy okraszone są odrobiną humoru. Swoje projekty opieram na pomysłach kreujących w niekonwencjonalny sposób wybrany temat. Tworzę zarówno ceramikę użytkową, jak też rzeźby, które najlepiej prezentują się w ogrodzie. Jestem członkiem Związku Polskich Artystów Plastyków Polska Sztuka Użytkowa. Zostałem również umieszczony w Słowniku Projektantów Polskich prowadzonym przez Instytut Wzornictwa Przemysłowego w Warszawie.

Adres pracowni: Kanie ul. Spacerowa 2, 05-805 Otrębusy

Telefon /22/ 758 54 36 lub 885 652 675 e-mail: wofran@interia.pl

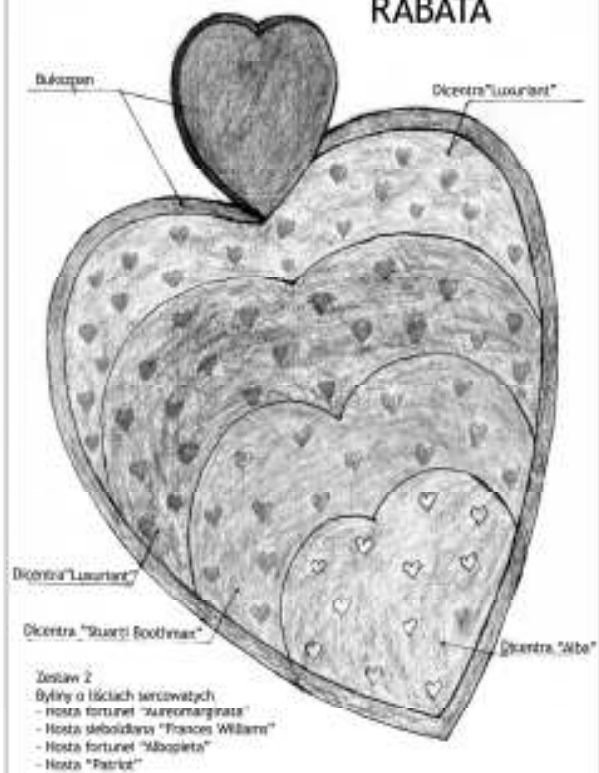
NAGROBEK

Materiał: ceramika, granit

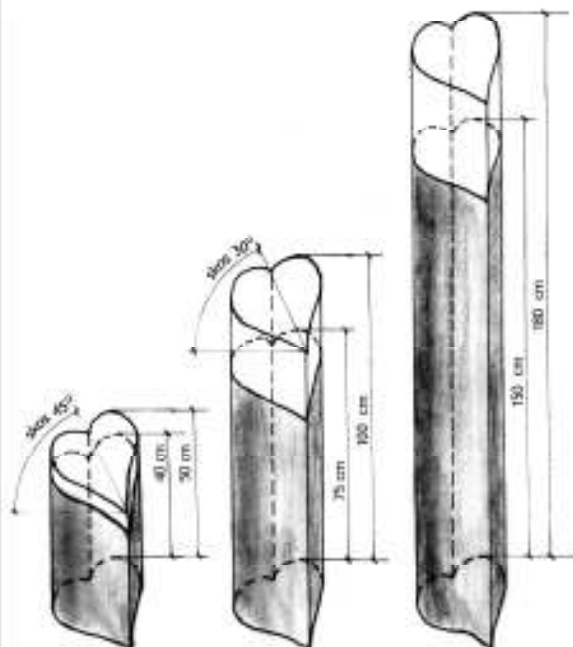
proj. Franciszek Wołosiak

RABATA

proj. Franciszek Wołosiak

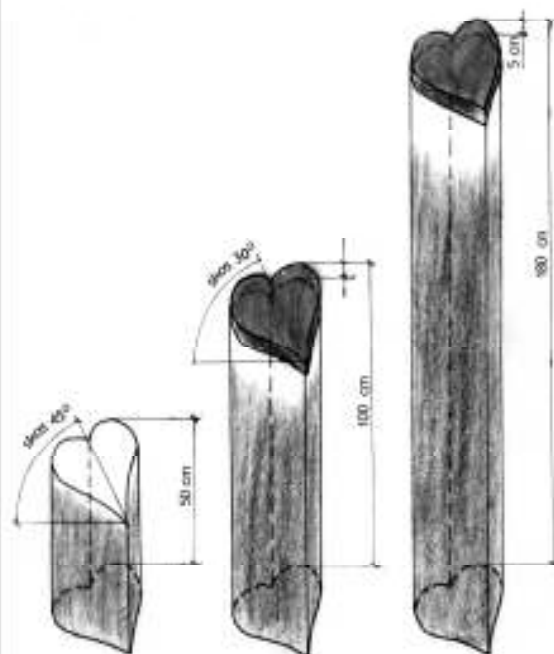
OŚWIETLENIE OGRODOWE wersja 1

Materiały:
blacha nierdzewna, szkło matowe

proj. Franciszek Wołosiak

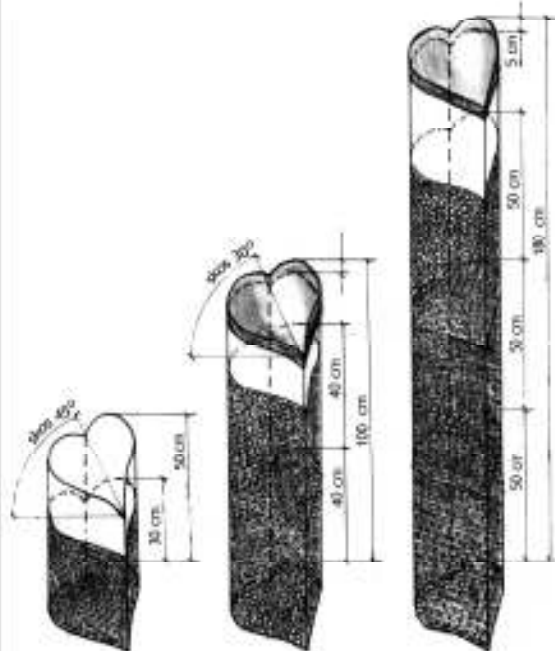
OŚWIETLENIE OGRODOWE wersja 2

Materiały:
szkło matowe, blacha nierdzewna
grafika na szkło ręcznie malowana

proj. Franciszek Wołosiak

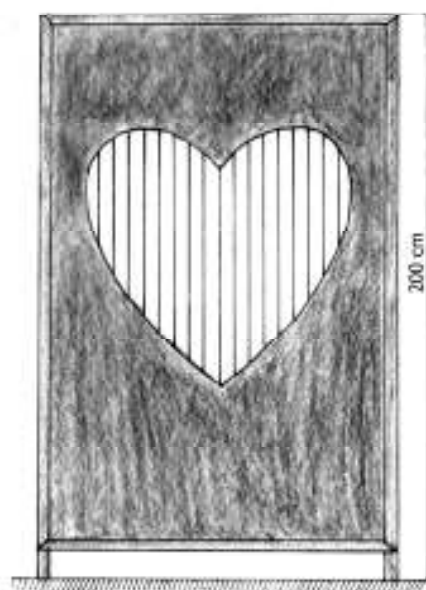
OŚWIECZENIE OGRODOWE wersja 3

Materiały:
szkło przezroczyste, blacha nierdzewna
żwir gruby barwiony w trzech odcieniach
zieloni.

proj. Franciszek Wołoszak

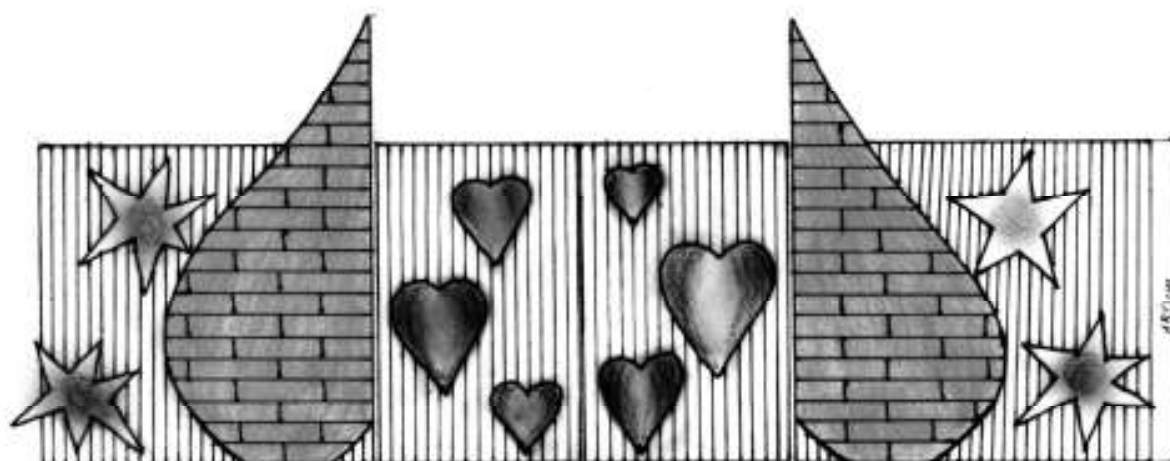
INTYMNOŚĆ W OGRODZIE

Materiały:
tafla szkła, stal nierdzewna,
verticale

proj. Franciszek Wołoszak

BRAMA

Materiały: cegła klinkierowa
blachca nierdzewna, stal

proj. Franciszek Wołoszak

